

✦ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ✦ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ✦

✦ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ✦

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ : ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
ΒΑΣΙΛ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΦΩΤΗ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ : Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΕΙΜΟ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΣΟΥΛΤΑΝ ΜΕΜΕΤΗ ΣΤΑ 1470

Μ. Χ. ΠΑΠΑΜΑΥΡΟΥ : Ο ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΡΑΪΝ ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ : ΟΙ ΠΕΛΑΡΓΟΙ

Α. ΔΕΛΜΟΥΖΟΥ : ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ

ΣΑΒΒΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ : ΕΝΑ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΛΑΪΚΟ ΕΠΥΛΛΙΟ

Θ. ΒΕΛΟΤ : ΤΟΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΑΝΑΤΡΟΦΗ ΔΙΝΕΙ Η ΜΑΡΞΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

ΜΑΡ. ΚΛΩΝΑΡΗ : ΤΟ ΚΑΪΚΕΛ'

Κ. ΜΠΑΣΤΙΑΣ : ΚΥΝΗΓΩΝΤΑΣ ΤΟ ΔΙΑΒΟΛΟ

Α. FOURNIER : Η ΑΓΑΠΗ ΤΟΥ ΦΙΛΟΥ ΜΟΥ ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Χρονογράφημα — Λόγια και Πράγματα — Τα βιβλία — Το Θέατρο — Οι εκδόσεις — Η μουσική — Οι όμιλοι — Περιοδικά κι' εφημερίδες — Εξέτη Πνευματική ζωή — Το πολιτικό δεκαπενθήμερο — Οικονομικό δελτίο.

11

ΟΔΟΝΤΙΑΤΡΙΚΗ ΚΛΙΝΙΚΗ

ΟΔΟΣ ΚΟΡΑΗ 5

ΜΕΓΑΡΟΝ ΜΡΑΒΑΚΟΥ (Α' Όροφος)

ΞΕΝΗΣ ΜΕΤΑΞΑ - ΜΙΧΑΗΛΙΔΟΥ

ΣΤΟΜΑΤΟΛΟΓΟΥ—ΟΔΟΝΤΟΓ'ΑΤΡΟΥ

&

ΙΑΝΝΟΥ Μ. ΟΙΚΟΝΟΜΙΔΟΥ

ΧΕΙΡΟΥΡΓΟΥ—ΟΔΟΝΤΟΓ'ΑΤΡΟΥ

Τ. Βοηθού 'Οδοντικής Σχολής

'Εθνικού Πανεπιστημίου

Ώραι επίσκεψως 9—12 π.μ. και 3—6 μ.μ.

ώς και επί συνεντεύξει.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΚΟΣΜΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΑΝΩΝΥΜΟΣ ΕΤΑΙΡΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ

ΚΑΤΑΒΕΒΛΗΜ. ΔΡ. 22.500.000.—

ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚ. » 830228.10

ΕΔΡΑ ΕΝ ΒΟΛΩ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

FILIALES

ΤΡΑΠΕΖΑ ΛΑΡΙΣΣΗΣ ΛΑΡΙΣΣΑ

ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΡΙΚΚΛΩΝ ΤΡΙΚΚΑΛΑ

ΑΝΤΑΠΟΚΡΙΤΑΙ

ΕΙΣ ΟΛΑΣ ΤΑΣ ΠΟΛΕΙΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΙ ΤΑΣ ΚΥΡΙΩΤΕΡΑΣ ΤΟΥ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ

Ταμιευτήριον μέχρι 100.000 δρ. πρὸς 7%

Εκτελεῖ πάσης φύσεως τραπεζικ. ἐργασίας

'Αγοραπωλησίαι τίλων.

Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρω κλπ.

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΤΟ ΜΕΓΑΛΕΙΤΕΡΟ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ: ΚΩΣΤΗΣ ΜΠΑΣΤΙΑΣ
ΒΑΣ. ΜΑΛΑΤΑΚΗΣ

ΚΟΙΝΩΝΙΟΛΟΓΙΑ - ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ - ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ - ΕΠΙΣΤΗΜΗ - ΤΕΧΝΗ
ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ - ΘΕΑΤΡΟ - ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ - ΔΙΗΓΗΜΑ - ΚΡΙΤΙΚΗ

ΣΥΝΔΡΟΜΑΙ:

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΠΡΟΠΛΗΡΩΤΕΑ ΔΡΧ. 120
ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΥ FR. 55 \$ 3
£ 0,10,0 £ 50

ΔΙΑΦΗΜΗΣΕΙΣ Η ΣΕΛΙΣ ΔΡΧ. 1000
ΜΙΣΗ ΣΕΛΙΣ Η ΕΝ ΤΕΤΑΡΤΟ ΣΕΛΙΔΟΣ ΑΝΑΛΟΓΩΣ

Διὰ διαφημίσεις πρέπει ν' ἀπευθύνεσθε «Τμήμα διαφημίσεων
'Ελληνικῶν Γραμμάτων» Χαρίσσης 3

ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ

ΦΩΤΗ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ—;ΑΓΙΟΣ ΓΕΩΡΓΙΟΣ
ΕΙΚΟΝΙΣΜΑ ΓΙΑ ΜΙΑΝ ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ
ΚΙΜΩΛΟΣ.

ΤΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗΣ

Ἡ κοινοβουλευτικὴ ἐπιτροπὴ τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας πρότεινε νὰ ξαναδιοριστοῦν τώρα στὸ Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης οἱ 5 καθηγητές, πού εἶχαν παντεῖ μαζί με ὄλους τοὺς ἄλλους ἀπὸ τὴν Κυβέρνηση Κονδύλη. Τὰ ἱστορικὰ δ' αὐτὴν τὴν ὑπόθεση νὰ ποῖα εἶναι: Ἐπὶ δικτατορίας, καὶ χωρὶς νὰ γίνῃ καμιά πρόταση ἢ ἐκλογή ἀπὸ τὴ φιλοσοφικὴ σχολὴ τοῦ ἐδῶ Πανεπιστημίου, καθὼς ἡ ἴδια σχολὴ τὸ βεβαίωσε ἀργότερα—μονάχα ἓνας ἀνεπίσημος κατάλογος ὀνομάτων δόθηκε ἀπὸ μέρος τῆς στὸ Ὑπουργεῖο, αὐτὸ ὅμως θέλουν νὰ τὸ ἀγνοοῦν καὶ ἡ κοινοβουλευτικὴ ἐπιτροπὴ καὶ ὁ κ. Νικολοῦδης στὸ γράμμα του στὸ «Ἐλεύθερο Βῆμα» τῆς 7 Νοεμβρίου¹⁾—διοριστῆκαν ἀπ' εὐθείας ἀπ' τὸν τότε Ὑπουργὸ οἱ πρῶτοι καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης. Μὰ σὰν ἔπεσε ἡ δικτατορία, ἡ Κυβέρνηση Κονδύλη ἔπαρε ὄλους τοὺς ἀνθαίρετα διορισμένους ἀπὸ τὸν κ. Πῶπ καὶ ὦρισ' ἐπιτροπὴ ἀπὸ τοὺς 5 καλύτερους καὶ πιὸ εὐσυνείδητους καθηγητῆς τῆς φιλοσοφικῆς σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν γιὰ νὰ κρίνῃ ποιοὶ ἀπ' ὄλους τοὺς ὑποψήφιους ἦταν ἄξιοι γιὰ καθηγητικὴ ἔδρα. Ἀπὸ τὴν ἐπιτροπὴ ἐκείνη, τῶν εἰδικῶν οἱ 3, πὺν προτείνει σήμερον ἡ κοινοβουλευτικὴ ἐπιτροπὴ νὰ ξαναδιοριστοῦν, κριθῆκαν ὀλίγετα ἀνίκανοι καὶ μοναχὰ γιὰ τοὺς ἄλλους δύο, τὸν κ. Κουκουλέ καὶ νομίζουμε καὶ τὸν κ. Βελέλη, εὐνοϊκώτερον κάπως ἦταν ἡ κρίση τῆς, μόνο πὺν δὲν πρότεινε τὸν διορισμὸ τους, ἐπειδὴ γιὰ ὠρισμένον ἀριθμὸ ἐδρῶν ἔφτανε ἡ δικαιοδοσία τῆς καὶ αὐτὲς τῆς εἶχε συμπληρώσει με ἄλλους πιὸ ἱκανούς.

Τώρα ἔρχεται ἡ κοινοβουλευτικὴ ἐπιτροπὴ καὶ προ-

¹⁾ Βλ. στὴν ἴδια ἐφημερίδα, τὴν ἄλλη μέρα, τὴν ἀπάντηση στὸ γράμμα τοῦ κ. Νικολοῦδη τῶν 4 καθηγητῶν, πὺν βάζον τὰ πράματα στὴ θέσει τους.

τείνει τὸν ξαναδιορισμὸ καὶ τῶν 5 πανυμένων καθηγητῶν. Πῶς ὅμως παίρνει ἀπάνω τῆς τέτια εὐθύνη; Μὲ τὴν πράξη τῆς τούτη τὸ καταλαβαίνει πῶς, οὔτε λίγο οὔτε πολὺ, καταργεῖται ἡ ἀδυναμία τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης; Ἄν ἦταν ἀνάγκη νὰ συμπληρωθοῦν οἱ ἄδειες ἔδρες, μόνη κατάλληλη γιὰ νὰ τὸ πράξῃ αὐτὸ εἶναι ἡ φιλοσοφικὴ τῆς σχολῆς. Γιὰ τὸ καλὸ τῆς Παιδείας, γιὰ τὸ καλὸ καὶ αὐτῶν τῶν ἰδίων τῶν καθηγητῶν, ὁ διορισμὸς τους πρέπει νὰ γίνῃ σύμφωνα με τὸν νόμο καὶ με τὴν ἀκαδημαϊκὴ παράδοση. Ποτέ, οὔτε δῶ οὔτε σὲ κανένα μέρος τοῦ πολιτισμένου κόσμου, δὲν διορίζονται οἱ καθηγητῆς στὸ Πανεπιστήμιο ἀπὸ τοὺς πολιτικούς. Οἱ ὑποψήφιοι γιὰ μιὰ ἔδρα κρίνονται πάντα ἀπὸ τὴν εἰδικὴ σχολὴ, πὺν αὐτὴ μονάχα «κατὰ τεκμήριον» εἶναι σὲ θέσει νὰ ἐξιμῆσῃ τὴν ἐπιστημονικὴ τους ἀξία καὶ νὰ ξεχωρίσῃ τὸν καλύτερον. Καὶ γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀξία τῶν σημερινῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης δὲ χωρεῖ συζήτηση, ἀφοῦ ὄλοι τους, πρὶν διοριστοῦν κριθῆκαν ἀπὸ εἰδικὴ ἐπιτροπὴ σεβαστῶν καὶ σεβαστῶν ἐπιστημόνων. Ποῖο κῦρος ὅμως μπορεῖ νὰ δόσῃ καὶ στὸ νεοῦστατο Πανεπιστήμιο τῆς Θεσσαλονίκης καὶ στοὺς ἴδιους τοὺς καθηγητῆς ὁ σημερινὸς πραξικοπηματικὸς διορισμὸς τους ἀπὸ τοὺς πολιτικούς; Εἶναι σὲ θέσει οἱ βουλευτῆς, πὺν ἀποτελοῦν τὴν κοινοβουλευτικὴ ἐπιτροπὴ, νὰ ἐξιμῆσουν τὰ ἐπιστημονικὰ προσόντα τῶν προστατευομένων τους; Καὶ πῶς δὲ συλλογίζονται εἰ μεγάλη εὐθύνη παίρνουν ἀπάνω τους, διὰν προτείνουν τὸν ξαναδιορισμὸ καθηγητῶν, πὺν τοὺς ἔκρινε ἀνίκανους ἢ εἰδικὴ κριτικὴ ἐπιτροπὴ;

Φρόντισε τοῦλάχιστον ἡ κοινοβουλευτικὴ ἐπιτροπὴ νὰ ζητήσῃ πληροφορίες, ἀπὸ ἄλλους πιὸ εἰδικούς, γιὰ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀξία καὶ γι' αὐτὸ ἀκόμα τὸ ἦθος μερικῶν ἀπὸ τοὺς προστατευομένους τῆς; Κι' ὅμως δὲ χρειάζονται καὶ πολλὴ νὰ κοπιῶσι γιὰ νὰ τὸ κάμῃ.

Γιὰ τὸν κ. Σακελλαρίου ἔξαφνα, πολὺ εὐκολο ἦταν νὰ ξεφυλλίσῃ μιὰ βιβλιοκρισία, δημοσιευμένη στὸ περιοδικὸ «Ἀναγέννηση» (φυλλ. 1 καὶ 2). Κρίνεται καὶ τὸ ἐπιστημονικὸ «ἄπαντο» τοῦ κ. Σακελλαρίου, ἢ «Ψυχολογία τοῦ παιδός». Δὲ χρειάζεται νὰ ἔχῃ κανεὶς μεγάλη ἐπιστημονικὴ μόρφωση οὔτε καὶ νὰ συμφωνήσῃ σὲ ὄλα με τὸν επικριτὴ του, φτάνει νὰ διαβάσῃ τὰ τοσοῦτάματα τοῦ ἔργου, πὺν ξεσηκώνονται κει, γιὰ νὰ καταλάβῃ τὴν ἐπιστημονικὴ ἀξία τοῦ ἀντροῦς.

Τὸ ἴδιο πάλι γιὰ τὸν κ. Χατζῆ²⁾ θὰ ἔφτανε νὰ μιλήσῃ κανεὶς δύο λεπτὰ τῆς ὥρας μαζί του, γιὰ νὰ καταλάβῃ ὅ,τι χρειάζεται. Τὸ «ἄπαντο» τῆς ἐπιστημονικῆς του δράσης, γιὰτὶ δὲν μποροῦν βέβαια νὰ λογαριαστοῦν καθόλου καὶ διελίδες ἢ τὸ πολὺ τετρασέλιδες γραμματικῆς παρατηρησοῦλες του, δημοσιευμένες ἐδῶ καὶ ἐκεῖ σὲ εἰδικὰ ἐπιστημονικὰ περιοδικά, οὔτε καὶ οἱ «Ραούλ, Ῥάλ, Ῥάλλαι», τὸ ἄπαντό του, λέμε, εἶναι τὸ α' μέρος τοῦ γερμανικὰ δημοσιευμένου βιβλίου του γιὰ τὸν Πτολεμαῖο Χέννο, πὺν γράφτηκε ὅμως με τὴ βοήθεια τῆς προεργασίας καὶ τῶν κριτικῶν παρατηρήσεων τοῦ καθηγητῆ του (βλ. γι' αὐτὸ «Λαογραφία» 5' 282—3). Τὸ β' μέρος τοῦ βιβλίου, ἂν καὶ ἀπὸ τὴ δημοσίευσῃ τοῦ α' περάσαν 17 χρόνια, δὲν εἶδε ἀκόμη τὸ φῶς, ἴσως ἐπειδὴ ἔλειπε πῶς ἡ ξένη βοήθεια.

Θὰ μπορούσαμε καὶ γιὰ τὸν κ. Κουκουλέ νὰ πούμε πῶς τοῦ λείπει ἡ ἐπιστημονικὴ κριτικὴ καὶ πῶς, μολοντί ἐργατικὸς καὶ πολυγράφος, ἔξακολουθεῖ καὶ στὰ νεώτερα ἔργα του τὸ ἴδιο ἀκοσκίνιστο περιμάζωμα ὑλικοῦ, ὅπως διὰν ἔγραφε τὴν ἀχρηστὴ ἐκείνη

νεανικὴ φυλλάδα του «περὶ τῶν παρὰ Σοφοκλεῖ γυναικῶν», ἀλλὰ αὐτὸ θὰ ἦταν πῶς προσωπικὴ δική μας κρίση καὶ κατὰ πόσο εἶναι σωστὴ, αὐτὸ μιὰ κοινοβουλευτικὴ ἐπιτροπὴ, ὅσο καὶ ἀπαιτητικοὶ νὰ εἴμαστε, δὲν εἶναι βέβαια σὲ θέσει νὰ τὸ κρίνῃ.

Γιὰ τὸν κ. Παπαγιωτίδη ὅμως κἀκεῖ ἀνθρώπος, πὺν νὰ μὴν τοῦ λείπουν ἠθικὰ κριτήρια στὴ ζωὴ του, μπορεῖ νὰ σχηματίσῃ γνώμη σωστὴ, ἅμα πληροφορηθῇ ἢ καλύτερα ἂν φροντίσῃ νὰ μὴν ἔχῃ ξεχάσει καὶ μοναχὰ ὄσα κοινολογηθῆκαν πέραν καὶ σὲς ἐφημερίδες ἀκόμη, χωρὶς ποτέ νὰ διαφρανοτοῦν, ἀφοῦ εἶναι δὰ ἡ μαύρη ἀλήθεια, ὅτι δηλαδὴ, γιὰ νὰ καταφέρῃ νὰ διορισθῇ στὸ Πανεπιστήμιο, βεβαίως τὸν τότε ὕπουργο κ. Αἰγινήτη πῶς εἶναι ὕφρηγῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ζυρίχης, καθὼς ὁ ἴδιος ὁ κ. Αἰγινήτης τὸ μολόγησε σ' ἐπίσημη δήλωσή του. Ὅταν ὅμως ζητηθῆκαν πληροφορίες ἀπὸ τὸν πρῶτανθ τοῦ Πανεπιστημίου Ζυρίχης κ. Gauchat, ἤρθε ἡ ἀπάντησι πῶς «ὄχι μόνο δὲν εἶναι ὕφρηγῆς, παρὰ οὔτε καὶ θὰ γίνῃ ποτέ». Ἄν οἱ βουλευτῆς τῆς κοινοβουλευτικῆς ἐπιτροπῆς βροσκοῦν πῶς τέτια ἠθικὴ ἐλλυγμοῖα εἶναι συχωρεμένη σὲ ἀνώτατον λειτουργὸ τῆς Παιδείας καὶ ἠθικὸν ὄδηγὸ τῆς φοιτητικῆς νεολαίας, τότε ἀξίος ὁ μισθὸς τους.

Μὰ ἐδῶ στὴν Ἑλλάδα, ὁ κανὼς πάντα γιὰ τὰ προσωπικὰ εἶναι. Γι' αὐτὸ καὶ ἐλπὶδα καμιά δὲν ὑπάρχει πῶς θὰ καταλάβῃ ποτέ ἡ κοινοβουλευτικὴ ἐπιτροπὴ πόσο, με τὴν πρότασή της, γίνεται ἐπεύθυνη γιὰ τὸν ξεπεσμὸ τῆς Παιδείας καὶ γιὰ τὸ στραβίωμα τῆς αὐριανῆς γενιάς.

ΦΩΤΗ ΚΟΝΤΟΓΛΟΥ

Η ΠΟΛΙΟΡΚΙΑ ΚΑΙ ΤΟ ΠΑΡΣΙΜΟ ΤΗΣ ΧΑΛΚΙΔΑΣ ΑΠΟ ΤΟ ΣΟΥΛΤΑΝ ΜΕΜΕΤΗ ΣΤΑ 1470

Ἀνάμεσα σ' ἕνα σωρὸ σκληρόκαρδους πολέμαρχους ποὺ φανήκανε στὴν Ἀνατολή, κατένευσε δὲ ματόχωσε τὸν κόσμον σὰν καὶ κείνο τ' ἀφορεσμένο τουρκὶ ποὺ τὸ γράψανε στὴν ἱστορία Μεμέτη Κατακτητῆ. Αὐτὸς δὲν πρέπει νὰ παρασταθεῖ μὲ σκῆμα ἀνθρώπου, μόνον σὰν ἐκεῖνα τὰ φοβερὰ τέρατα τῆς Ἀποκάλυψης. Μ' ὅλο πῦχονε πέραση τετρακόσια ἑβδομηντα χρόνια ἀπὸ τότες ποὺ ψό-

φησε, ἢ χριστιανωσύνη ἀκόμα χλωμιάζει σὰν ἀκούσει τὸνομα αὐτουνοῦ τοῦ τ' Ἀντίχριστου. Τὰ βουνά, καὶ οἱ ἀκατέλυτες στεργιές, καὶ τὰ ποτάμια, τὰ νησιά, τὰ πέλαγα, τὰ βράχια καὶ οἱ κάμποι. τὰ δέντρα, τὰ θηριά, ἀκόμα καὶ οἱ ἅγιοι, κάθε ζωντανὸ καὶ κάθε ἄψυχο ὡς τὰ σήμερα τὸν θυμοῦνται καὶ συγκρούζονται. Ποιὸς ἔκοψε κεφάλια σὰν καὶ αὐτόν, ποιὸς ἄλλος σοῦβλισε, ποιὸς πριόνισε, ποιὸς παλούκωσε, ποιὸς ἐπινόησε βασιανιστήρια, ποιὸς ἀτίμασε γυναῖκες, ποιὸς ἐμόλεψε παλληκαρόπουλα, ποιὸς

Σουλτάν Μεμέτ ὁ δεύτερος

ρεζίλεψε τιμημένα σπίτια, ποιὸς ξέθαψε κόκκαλα, ποιὸς κατάπιε πολιτείες σοῦμπιτες, ποιὸς σουργόνεψε χιλιάδες χώρες καὶ χωριά, ποιὸς ἔκανε νὰ τρέμει στεργιά καὶ θάλασσα,

καὶ οὐλα τὰ βασίλεια νὰ σπρκαλιάζουνε σὰν τὶς κότες ποὺ τὶς κλώθει ὁ ἀητός!

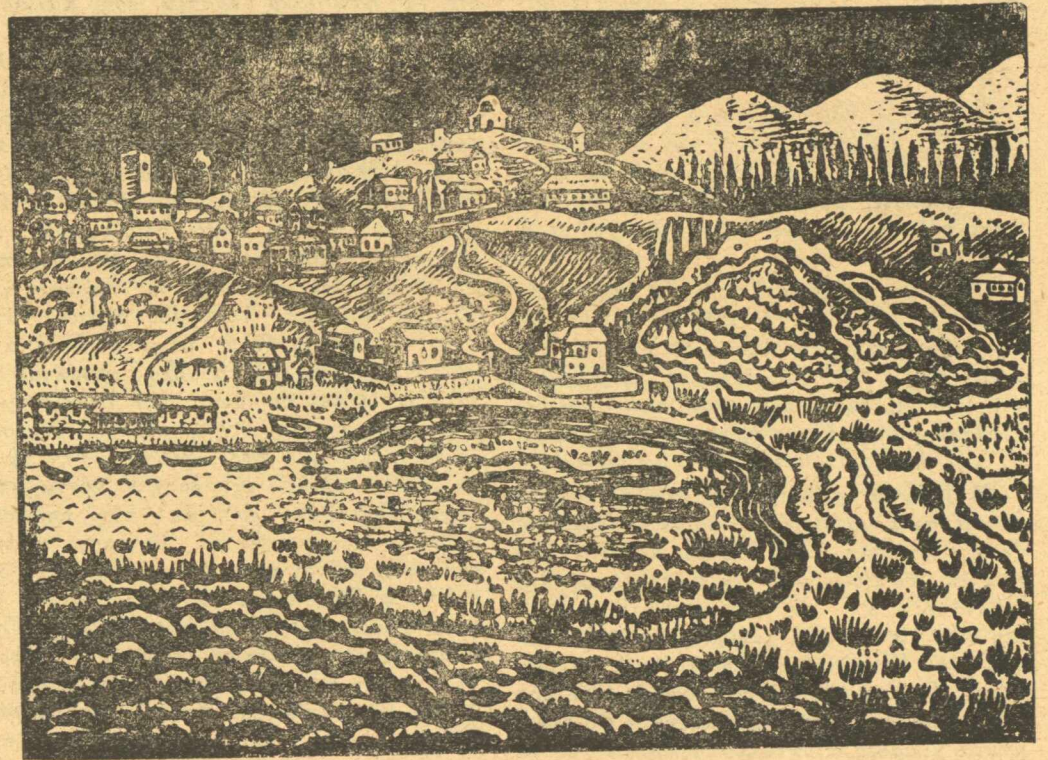
Ὡστόσο πολλοὶ ἀπὸ κεινοὺς ποὺ γράψανε τὴν ἱστορία του λένε πολλὰ παινέδια γιὰ τὶς χάρες τάχα ποῦχε, θαμπωμένοι ἀπ' τὴ δύναμή του καὶ ἀπ' τὸ σαλταντλίκι του, σὰν ἕναν Κριτόβουλο ποὺ στάθηκε πιστὸς ραγιαῖς τοῦ Μεμέτη καὶ οὐλη του ἢ ἔγνοια εἶτανε τὸ πῶς νὰ βάνει στὸ χαρτὶ τὰ πειὸ βα-

θειὰ ἑλληνικὰ γιὰ νὰ κολακέψει τὸ χάσάπη τῆς ἀνθρωπότητας, ἐπειδὴς τὸν εἶχε διορισμένον πασά τῆς Νίμπρος.

Ἄλλοι πάλε ἀπ' τὴν ἀπλότη τους, καὶ ἐπειδὴς ἔτσι ταῦρανε γραμμένα ἀπ' τοὺς πιὸ παλιούς, βάζουνε καὶ αὐτοὶ παινέματα κοντὶ στὰ ψεγάδια.

Ἦταν γοῦν φοβερώτατος ἀπὸ ὅλους τοὺς πρὸ αὐτοῦ Βασιλεῖς, καὶ τὸν ἔτρεμαν ὅλοι οἱ Πασιάδες, καὶ ὅλοι του οἱ ἀνθρώποι, ὅτι δὲν ἔβλεπε πρόσκιπον, μόνον ἔκρινε τὴν ἀλήθειαν, καὶ ἐρεύνα τὰς ὑποθέσεις ἡγάπατοὺς

σοφούς, καὶ τοῦ Γέους του καὶ τοῦ Γένους μας ἐκυβέρνηε τὴν βασιλείαν μὲ γνώσιν τίποτε δὲν τὸν ἐλάνθανεν εἴτι ἐγίνετο ἐπεριπάτει ταῖς νύκτες κρυφά, καὶ ἤκουε τί

Ἡ μεριά τῆς Πολιτείας ἀπ' ὅπου μῆχανε οἱ Τούρκοι, καὶ ὁ κόρφος τοῦ βούρκου, τόπος θλιβερός καὶ ἀρρωστιάρικος, ἀπ' τὰ σαπισμένα νερά ζωσμένος ἀπὸ βούρλα. Ἀπ' αὐτοῦ στὸ βουνὸ φαίνεται ἡ βίγλα τοῦ Βελέμημαμα καὶ στὸ ξερβὸ μέρος ἕνας πύργος.

ἐγίνετο, καὶ ὅλες ταῖς τέχναις ἐξέταζε πῶς γίνονται καὶ τὸ κέρδος τῶν τεχνητῶν σοφὸς ἀνθρώπος ἦτον κανένα πρᾶγμα δὲν ἄφηγε νὰ μὴν τὸ ἐξετάσει... Πλὴν ὡς ἀνθρώπος καὶ αὐτὸς ἀπέθανεν ἔτει 57111' ζήσας χρόνους νβ', ἐβασίλευσε χρόνους λβ' καὶ εὑρίσκειται γεγραμμένον ὅτι εἰς τοὺς πολέμους ὅπου ἔκαμε ἀπέθαναν Λαὸς Ε' χιλιάδες.

Εἶπανε πῶς εἶχε δασκαλοὺς ἰταλοὺς καὶ ἑλλήνες καὶ τοῦ μιθάλινε τ' ἀρχαῖα ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ, καὶ πῶς ὀλοένα διάβαζε τὰ ἔργα ποῦχανε κάνει οἱ ἀρχαῖοι καὶ τὰ φιλοσοφικὰ βιβλία. Πῶς ἐξὸν ἀπ' τὰρχαῖα ἤξαιρε τὰ σέρβικα, τ' ἀράβικα καὶ τὰ ἰταλικὰ. Καὶ πῶς ἀκόμα τιμοῦσε τὶς τέχνες, καὶ εἶχε προσκαλεσμένον ἀπ' τὴν Ἰταλία τὸ φημισμένο ζουγράφου Μπελλίνη, καὶ ἄλλους ζουγράφους καὶ σαλιστάδες γιὰ νὰ στολίσουνε

τὸ σεράγι του. Καὶ μάλιστα πῶς ὁ Μπελλίνης, μ' ὅλες τὶς τιμές ποὺ τοῦκανε ὁ σουλτάνος, ἔφυγε κρυφὰ ἀπ' τὴν Πόλη, ἐπειδὴς φοβήθηκε μὴν τὸν χαλάσει. Τὰ καθέκαστα τῆς ἱστορίας εἶναι τοῦτα. Σὰν ἔφταξ' ὁ Μπελλίνης στὴν Πόλη ἀρχεψε ὁ Σουλτάνος νὰ τὸν ρωτᾷ γιὰ τὴν τέχνη του καὶ νὰ περιεργάζεται τὰ ἔργα ποῦχε φέριε μαζί του. Τὸ λοιπὸν ἀπ' οὐλα πιὸ πολὺ τ' ἄρεσε μιὰ ζουγραφία ποὺ παράστανε τὴν Ἀποκεφάλιση τ' Ἀη Γιάννη Πρόδρομου. Ὡστόσο γύριε καὶ εἶπε τοῦ Μπελλίνη πῶς αὐτὸ τὸ θαυμαστὸ ἐργόχειρο εἶχε ἕνα ψεγάδι ποὺ χαλοῦσε τὴν ἐπιτυχία του, καὶ αὐτὸ τὸ ψεγάδι εἶτανε ὁ κομμένος λαιμὸς τ' Ἀη-Γιάννη. Καὶ σὰν τ' ἀπάντησε ὁ ζουγράφος πῶς τὸν εἶχε ξεσηκωμένον ἀπὸ σφαιμένο πρόβατο, ὁ σουλτάνος πρόσταξε παρευτὸς τὸν τζελάτη νὰ κόψῃ μπροστὰ τους ἕναν σ' λάβο γιὰ νὰ δεῖ ὁ

Μπελλίνης τί λογής είναι ο λαίμ'ς τ' ανθρώπου.

**

Σάν πήρε λοιπόν αυτός ο μοβόρος σουλτάνος τήν Πόλη στά 1453, και τή Τραπεζούντα στά 1461, κι' ούλα τά άλλα μέρη τής Ελλάδος, έφταξε κ' ή μέρα τής Εύβοιας πού τήν είχανε κείνα τά χροιά οι Βενετσάνοι.

«Και μετά ταύτα υπήγε και επήρε τήν Αίνον τής Αθήνας, τήν Θήβαν, τήν Θάσον, τή Σαμοθράκη, και άπλωσ ειπειν όλην τήν Δύσιν χωρίς τής Ευρίπου, και ήφερεν όλον τόν λαόν εις τήν Πόλιν, και ποτέ του δεν εκάθησε μόνον έκαμε φουσάτα και υπήγειν εις τήν Ανατολήν στερεάς και θαλάσσης».

Η Βενετία μαθαίνοντας πώς ο Τούρκος τοιμαζότανε με σκοπό να πάρει τή Χαλκίδα, ζήτηξε βοήθεια από παντού, απ' τήν Κύπρο, απ' τή Ρόδο, απ' τήν Κεφαλλονιά, απ' τή Νάπολη, απ' τή Μπουργουντία. Πλήν δεν ειδη τίποτα από κανέναν* μόνο ο κουντος τής Κεφαλλονιάς έστειλε μιὰ γαλέρα. Αρχές Ιουνίου 1470 ή τούρκικη άρμάδα από 300 καράβια, έχοντας μέσα εξήντα ως έβδομηντα χιλιάδες στρατό, ξεμπουκάρησε απ' τά Νταριντανέλια και πήρε τή Νίμπρο, κ' ύστερα τράβηξε στη Αήμνο, μα δε μπόρεσε να πατήσσει τó κάστρο τής. Τó ίδιο και στη Σκυρο, μπλοκάρησε τó κάστρο δίχως αποτέλεσμα. Τέλος έβανε πλώρη στον Κάβο-Ντόρο.

Στόλαρχος των Βενετσάνων ειτανε ο Νικόλας Κανάλης, όχι άνθρωπος του πολέμου μόνο δικαστής, πού κακά εκανε και τον διώρισε τó κογκρέσο. Γιατί σαν έμαθε πώς οι τούρκοι τραβούσανε στον Έγριπο, έστειλε τó Λορεντάνο με παραγγελιά να σιμώσσει τά έχτρικα καράβια και να κάνει πόλεμο μονάχα αν έβρισκε ως εξήντα γαλέρες τó πολύ, μα αν έβρισκε περισσότερες να στρίψει πίσω και πώς αν τυχόν ήπιανε μάχη θα πάγαινε και κείνος με τή ρέστη άρμάδα σε βοήθεια του. Ο Λορεντάνος ειδη πώς οι τούρκοι ειτανε πολλοί κ' εκανε να στρίψει πίσω, μα οι τούρκοι τον ειδανε και τον κυνηγήσανε ως τή νύχτα. Σα σκοτίνιασε τόν χάσανε. Ο Κανάλης φουντάρισε στο Παλιό-καστρο, και τήν άλλη μέρα εκανε πανιά για τόν Έγριπο. Οι τούρκοι έρχόμενοι κατά τή Χαλκίδα πιάσανε τó κάστρο πούνα στά Στούρα και τόν πύργο των Βασιλικών. Στις 15 Ιουνίου ρίξανε άγκουρα στο λιμάνι του Βούρκου και τσαντιρώσανε λίγο παραπέρα

απ' τά στεργιακά κάστρα τής Χαλκίδας. Δυό-τρεις μέρες κανανε ψευτοπόλεμο. Στις 18 τόν ίδιο μήνα φάνηκε φοβερό φουσάτο απ' τó δρόμο τής Θήβας με τó Σουλτάνο. Στην αρχή ο Μεμέτης σίμωσε στο γιοφύρι και περιεργάστηκε ίσαμε δυό ώρες τó κάστρο τ' Έγριπου. Όπως ειδη τά πράγματα, εκρινε καλό να περάσει απ' άλλου άπάνω στο νησί. Τράβηξε λοιπόν πειό νοτινά, στην Πούντα ή Μπούκα τ' Αγίου Μάρκου όπως τή λέγανε, και πρόσταξε να κανουνε γιοφύρι με μαουνες. Τί βράδυ περασε λίγος στρατός, και τήν άλλη μέρα ο Σουλτάνος με τó γιοί του και τó τολύ φουσάτο. Ο στρατός εκιασε τó βουνι του Βελήμπαμπα ίσαμε τήν αρχαία πηγή τής Αιέθουσας, κοντά στο δόμο τής Ερέτριας. Τήν τέντα του ο Σουλτάνος τήν έστησε κοντά στην Άγια Κλάρα, ένα μίλι απ' τήν πολιτεία. Στην αντικρουή μεριά τ' Έγριπου, άπάνου στο βουνό πούνα τώρα ο Καράμπαμπα και τó τότες δεν υπαρχε καστέλλι και τó λέγονε Φούρκα, έβαλε κανόνια μεγάλη. Έτσι περιζώσε τήν πολιτεία. εξόν από βορριά. Από τούτο τó μέρος εκανε άλλο ένα γιοφύρι.

Οι Βενετσάνοι δεν ειτανε σε καλό χάλι. Ναί μ'ν ειχανε τιμαρέψι τά κάστρα πριν λίγα χρόνια και ξεμολώσανε ή φύσσα*) ώστε να γιομίζει θάλασσα και να περιζώνει τó νερό από παντού τή Χαλκίδα, μα ειχανε αφήσει δίχως καστέλλι τή Φούρκα και τó βουνό του Βελήμπαμπα, επειδής ρεμπευότανε στα καράβια τους. Μπαίλος ειτανε ο Παύλος Ερίτσος και προβιντέντορας ο Γιάννης Μποντουμιέρ. Κείνες τίς μέρες βρισκότανε στη Χαλκίδα κι' ο Άλοίσιος Κάλβο² πούχεν έρτη για να πομείνει στη θέση τ' Ερίτσου. Η Χαλκίδα ειχε τότες 25.000 ψυχές, κ' εξόν απ' τή ταχτική φρουρά ειτανε φερμένοι τελευαία εφτακόσιοι άντρες απ' τήν Κρήτη κι' άλλοι πεντακόσιοι ρογατόρι**) έχοντας αρχηγό εναν Θωμά απ' τή Δαλματία, πού σ' αυτόν παραδώσανε ούλα τά πολεμικά μηχανήματα. Οι τούρκοι ειτανε εκατόν ειόσι ως τριακόσες χιλιάδες (κατά τόν εναν κί τόν άλλο ιστορικό), εξόν του στόλου.

Στις 25 Ιουνίου τελειώσανε οι προετοιμασίες κι' ο Σουλτάνος έστειλε στον μπαίλο εναν ιταλό ντραγουιμάνο, λέγοντάς του πώς αν παραδινότανε θεληματικά ήθελε αφήσει τους Χαλκιδιώτες δίχως φόρο επί δέκα χρό-

*) φύσσα=χαντάκι.

**) ρογατόρι=μισθοφόροι.

νια, πώς ήθελε δώσει σε κάθε ζαντιγιόμο πούχε ένα σπίτι άλλο ένα κ' ήθελε στρέξει στο μπαίλο και στον προβιντέντε να ζήσουνε στη Χαλκίδα μ' ούλες τους τίς ευκολίες γή να τους κόψει μιστό στην Πόλη. Μα ο μπαίλος τ' άπάντησε πώς ή Βενετία δεν παραδίνει έτσι εύκολα τά μέρη τής, και πώς μέσα σε δέκα μέρες θα κείνη τα καράβια του Σουλτάνου και θα ξεριζώνε τα τσαντιρία του πού να μη ζαίρει σε ποιά μεριά να πάγει για να κρούσει τή μομπή του. Άπάνου σ' αυτά οι άντρες βγάλανε μεγάλη χουγιαχτά απ' τά κάστρα, κι' ο ντραγουιμάνος στάλθηκε να πά να πει στον αφέντη του να φάει πρώτα χουρινο κρέας κ' ύστερα να κοπιήσει να κανει ρεσάλτο.**) Τότες ο Μεμέτης δαιμονίστηκε κι' ώρκίστηκε να μην αφήσει ρουθούνι.

Τήν ίδια βραδυά αρχισε ο μομπομπαρτισμός. Οι τούρκοι βάλανε εικοσιδυό καν σαρανταδυό μεγάλη κανόνια στον Καράμπαμπα και στα ψηλώματα άπάνου στο νησί, και ρίχανε μέρα νύχτα. Οι εκατονεικόσι φοβερές κοτρώνες πού πέσανε μέσα στη Χαλκίδα είναι τούτες πού βρισκονται ως τά σήμερα σε κάθε μεριά τής πολιτείας. Οι τούρκοι θελήσανε να μολώσουνε τή φύσσα και ρίξανε μέσα ξερά κλαριά, μα οι βενετσάνοι βάνανε φωτιά και τά κάψανε κ' οι τούρκοι κωλώσανε πίσω με πολλή καταστροφή. Στις 30 Ιουνίου κανανε δεύτερο ρεσάλτο, μα πάθανε ακόμα πειό χειρότερα. Ρεσάλτο κ' οι χριστιανοί πάθανε τήν ίδια μέρα τρεις συφορές α') ή τούρκικη καβαλλαρία διαγούμισε τó νησί κατά τó βορριά μέχρις Ωρεούς και σκότωσε ούλους άπάνου από δεκαπέντε χρονώ, β') πάρτηκε με προδοσία τó κάστρο τής Κούππας κ' οι 3000 ρωμιοί πούχανε σφαλιστεί κει μέσα σφαχτήκανε σαν άρνια μπροστά στα κάστρα τής Χαλκίδας, γ') ένα καράβι πώφερνε στρατό και πολεμοφόδια στους βενετσάνους έπεσε ανάμεσα στα τούρκικα καράβια στο Βούρκο και σφαχτήκανε ούλοι οι άντρες πούχε μέσα.

Μα τó χειρότερο ειτανε τούτο. Μεσα στη Χαλκίδα βρισκότανε ένας προδότης πού συνενοιότανε με τó σουλιάνο. Μια μέρα χάθηκε κάποιος στραιωτής απ' τους Δαλματες Λουκάς λεγόμενος, κ' επειδής δε βρέθηκε πουθενά μέσα στην πολιτεία, ο μπαίλος πρόσταξε και πιάσανε τόν αδερφό του, κι' αυτός με τίς φοβέρες μολ'γησε πώς ο Λουκάς ειτανε σταλμένος απ' τó Θωμά τόν αρχηγό

**) ρουσάλτο=εφοδος.

και πώς τά καθέκαστα τάξαινε ο σαλπικτής του. Σαν τόν φέρανε λοιπόν μπρος στον μπαίλο μολόγησε κ' ειπε «ούλοι μας ειμαστε όχτροι των χριστιανών», και κατάδωσε εναν άρβανίτη πού περετούσε μέσα στο παλάτι του μπαίλου πώς ειτανε πληρωτός του Μεμέτη. Ευτύς πήγανε και ψάξανε στο σπίτι του κ' ήφρανε τρεις σαγίτες με δεμένα γράμματα πού ξεσκεπάζανε τά τής προδοσίας. Τόνα ειλεγε «είμαι σκλάβος σου' όσα έταξα είναι έτοιμα», και τάλλα δυό, γραμμένα τούρκικα, ειτνε απ' τó μέρος του Μεμέτη και παρακαλούσανε τον προδότη να έχτελέσει τά όσα έταξε, επειδής ο σουλτάνος δε μπορούσε να περιμένει πειότερο.

Μαθαίνοντας ο Θωμάς πώς πιάστηκε, αποφάσισε να πέσει μες' τά ούλα. Καβάλλησε λοιπόν τ' αλόγο του, πήρε μαζί του εκατό μπιστεμένους του και τράβηξε κατά τήν πλατέα φωνάζοντας και σκληρίζοντας πώς θα κόψει τή μύτη κεινού πού φυλάκωσσε τους σύντροφούς του. Μα κι' ο μπαίλος ειχε κανει τó λογαριασμό του. Ένα γύρω στην πλατέα εκρυψε στρατιώτες, και στη μέση άτός του εκανε σουλάτσο αδιάφορος μαζί με καμπόσους βενετσάνους ζαντιγιόμους, σα να μην ειχε ιδέα. Σαν ειδη τόν Θωμά τόν ρώτηξε γιατί άφησε τά κάστρα κ' ήρτε με τέτοια πομπή. Ο Θωμάς τά'χασε κ' έστειλε πίσω τους δικούς του, κι' αυτός μαζί με τόν μπαίλο τραβήξανε μέσα στο παλάτι για να συζητήσουνε για τά μερεμέτια του κάστρου. Μόλις διεσκέλισε τó κατώφλι, ένας βενετσάνος αξιωματικός Άλοίσος Δολφίνος τόν βάρεσε στον σβέρκο. Στη στιγμή πενήντα σπαθιά μαζεμένα τόν τρυπήσανε. Τήν ίδια μέρα θανατωθήκανε καμμιά πενηνταριά συντρόφοι του, κι' ο τρουμπιετιέρης μαζί με τó γραμματικό του κρεμαστήκανε απ' τ' όνα ποδάρι στις καμάρες του παλατιού. Και σαν πεθάνανε τούς κόψανε και βάνοντας τά κομμάτια στα κανόνια τά σφεντονήσανε στους Τούρκους.

Ο Σουλτάνος ως τόσο, μην ζαίροντας πώς οι πληρωτοί του παστρεφτήκανε, εκανε άλλο ένα ρεσάλτο απ' τó μέρος του Βούρκου, από κει πού τούχε πη ο Θωμάς. Κ' οι ίδιοι οι Βενετσάνοι για να ξεγελάσουνε τó Μεμέτη ισάρανε στον πύργο τής εκκλησίας τούρκικα παντιέρα, πού ήτανε τó σύνθημα τó συμφωνημένο με τó Θωμά. Οι τούρκοι άντις να βρούνε μπόσικη αντίσταση πέσανε στα νύχια του χάρου. Γιατί οι Βενετσάνοι, στον τόπο πού βαστούσανε πριν οι προδότες ειχανε

βαλμένα οὐλο παλληκαρόπουλα, ὅπου βλέποντας ὁ Σουλτάνος τὴν ἀντρέια τους ἔστειλε νὰ μάθη ποιοὶ ἦταν. Κ' οἱ βενετσάνοι ξεπίτῃδες τοῦπανε πῶς ἦτανε νιοφερμένοι ἀπ' τ' Ἀνάπλι κ' εἶχανε περάσει ἀπ' τὸ γιοφῦρι τὴν ὥρα ποὺ κοιμώτανε ἡ τούρκικη βάρδια. Ἀκούγοντας τέτοια ὁ Σουλτάνος πύρωσε τὸ στρεῖδι του κ' εὐτὺς πρόσταξε νὰ κόψουνε τοὺς φουκαράδες ποὺ φυλάγανε τὸ γιοφῦρι.

* *

Τίς ἄλλες τρεῖς μέρες τὰ κανόνια δουλεύανε μὲ πειρ πολλὴ φούρια. Μέσα στὴ Χαλικίδα ὁ κόσμος εἶχε παραλύσει ἀπ' τὸ φόβο του, γιὰ τὴν ἡ καθεμιὰ ἀπὸ κείνες τίς τρομερὲς μπάλλες τράνταζε τὴ γῆς καὶ ξεθεμλιωνε ἕνα σωρὸ σπίτια. Ὁ Σουλτάνος ἀνάμεσα στ' ἄλλα εἶχε κουβαλήσει ἀπ' τὴν Πόλη ἕνα-δυὸ φριχτὰ κανόνια, μπομπάρδες λεγόμενα, ὅμοια στὸ σκέδιο μὲ τὸ φημισμένο κανόνι τ' Οὐρμπάν ποῦχε σπᾶσει τὰ κάστρα τῆς Κωνσταντινούπολης. Κεῖνος ποὺ διαβάζει, θὰ στρέξει νὰ κόψουμε τὴν ἱστορία γιὰ νὰ ποῦμε λίγα λόγια γι' αὐτὰ τὰ κανόνια.

Τὸν καιρὸ ποὺ τοῦτος ὁ ἴδιος Σουλτάν Μεμέτης βρισκότανε στὴν Ἀντριανούπολη κτὶ σκεδίαζε νὰ πολιορκήσει τὴν Πόλη, ἕνας ἀνθρώπος Οὐρμπάν λεγόμενος, οὐγγαρέζος, γύρεψε νὰ παρουσιαστῇ μπρὸς του γιὰ νὰ τοῦ μιλήσει. Τοῦπε λοιπὸν πὼς μπορεῖ νὰ τοῦ χύσει ἕνα κανόνι ποὺ νὰ ξεπερνᾷ οὐλα ὅσα εἶχανε γίνει πρωτύτερα καὶ στὸ μπῶι καὶ στὸ τράβηγμα, καὶ πὼς μὲ τίς μπάλλες ποὺ θὰ σφεντόνιζε θὰ νᾶκανε στάχτη τὰ κάστρα ὀχι μόνον τῆς Κωνσταντινούπολης, παρά καὶ τὰ ξακουστὰ κείνα φρύδια τῆς Βαβυλώνας. Ὁ Μεμέτης τοῦκανε μεγάλες περιποιήσεις, ἐπειδὴς ἕναν τέτοιον ἀνθρώπο γύρευε καὶ δὲν τὸν τύχαινε. Ναί μὲν εἶχε ὀρη ἀπ' τὸν πατέρα του τὸ Μουράτη ἄλλα κανόνια κάμποσα, μὰ τοῦ χρειαζότανε ἕνα μεγάλο καὶ φοβερὸ γιὰ νὰ γκρεμισθῇ τίς θεόρατες τάμπιες τῆς Κωνσταντινούπολης. Μετὰ χαρὰς λοιπὸν τοῦδωσε ὅ,τι γύρεψε χρειαζούμενο, κ' ὁ Οὐρμπάν ἄρχισε τὴν δαιμονικήν δουλειὰ του, ἔχοντας στὴν ἐξουσία του μαστόρους καὶ παραμαστόρους καὶ πλήθος σκλάβους. Στὴν ἀρχὴ ἔκανε τὸ καλοῦπι μὲ λάσπη ἀπὸ κείνη ποὺ τὴ λένε πηλὸ γιὰ ἀλλιῶς μέλαγκα, ἀφοῦ πρωτύτερα τὴ ζυμῶνανε μέρες δλάκερες ἀνακατώνοντας τὴνε μὲ λινάρι καὶ μ' ἄλλα χορτάρια γιὰ νὰ μὴ σκάσει. Πρῶτα πρῶτα ἔφτιαξε τὴ στραγγυλὴ κολῶνα ποὺ παράστανε τὸ κούφιο σωληνάρι τοῦ κανονιοῦ, φαρδύτερο στὴ μπούκα,

στενότερο κατὰ τὴν οὐρά. Ὑστερα ἔκανε ἕνα μεγάλο σωληνάρι, σὰ θηκάρι τῆς κολῶνας, καὶ τὸ κανόνισε ὥστε ν' ἀπομείνη γύρω στὴν κολῶνα ἕνα διάστημα γιὰ τὸν μπροῦντζο, ὅσο χόντρος ἤθελε νὰ δώσῃ τοῦ κανονιοῦ. Αὐτὸ τὸ σωληνάρι νὰ ποῦμε, γιὰ νὰ μὴν κρεπάρῃ στὸ χύσιμο, τὸ ζώσανε μὲ τσέρκια σιδερένια καὶ μὲ ξύλα, κ' ὕστερα τὸ χτίσανε κ' ἀπ' ὄξου μὲ πέτρες καὶ μ' ἀσβέστη.

Σὰν τέλειωσε τὸ καλοῦπι πιάσανε νὰ χύσουνε τὸ μπροῦντζο. Ἀνάψανε μιά φωτιά σὰν καὶ κείνη τοῦ Ναβουχοδονόσορα. Τρεῖς μέρες καὶ τρεῖς νύχτες δὲν τὴν ἀφήσανε νὰ πέσει, μόνον ὀλοένα τὴν ταΐζανε μὲ ξύλα, καντάρια στὰ καντάρια, ὥς ποὺ φούντωσε καὶ κόρωσε, κ' ἔκαιγε μὲ τὴν ἀναλαμπή τῆς τοὺς ἀτζίγγανους καὶ τοὺς ἀράπηδες ποὺ τὴ δουλεύανε κ' ὀλοένα σωριάζανε τᾶναμμένα κάρβουνα γύρω στὸ γινατεμένο μπροῦντζο. Στὰ τρία μερόνυχτα ἔλυωσε μονομιᾶς, κ' ἀρχίνησε νὰ τρέχη μέσα στὸ καλοῦπι μὲ χωματένια σωληνάρια, ἴσαμε ποὺ τὸ γιόμισε ὥς ἀπάνου. Κ' ἀφοῦ καρτερήσανε νὰ κρυώσει, τσακίσανε τὰ καλοῦπια καὶ βγήκε τὸ κανόνι. Ὑστερα τὸ λιμάρανε καὶ τὸ γιαιλίσανε.

Ὁ Κριτόβουλος γράφει πὼς χρειαστήκε μπροῦντζος χίλια πεντακόσια τάλαντα γιὰ τὸ πρῶτο κανόνι τ' Οὐρμπάν. Ὁ Φραντζῆς λέγει πὼς ὁ γῦρος του εἶτανε περισσότερο ἀπὸ δώδεκα πιθαμὲς καὶ πὼς ὁ Σουλτάνος ἔδωκε ντελάλη, τότες ποῦθελε νὰ τὸ δοκιμάσει στὴν Ἀντριανούπολη, πὼς νὰ μὴν τρομάξῃ ὁ κόσμος ἐπειδὴς θὰ κἀνῃ μεγάλο βρόντο. «γιὰ νὰ μὴν ἀποβάλλουνε οἱ γκαστριμένες». Σὰν τὸ ρίξανε, ὁ βρόντος ἀκούστηκε σὲ δεκατρία μίλλια, κ' ἦν μαρμαρένια μπάλλα, πῶθγαινε χίλιες μεντακόσες λίβρες, πήγε κ' ἔπεσε σ' ἕνα μίλλι, ἕξη ποδάρια μέσα στὴ γῆς. Ὁ δεσπότης τῆς Μυτιλήνης Λεονάρδος ὁ Χῖος, πῶτυχε μέσα στὴν Πόλη τὸν καιρὸ τῆς πολιορκίας, γράφει πὼς μετρήσε μιά μπάλλα κ' εἶδε πὼς ὁ γῦρος τῆς εἶτανε ἔντεκα πιθαμὲς. Αὐτὲς τίς μπάλλες τίς κἀνανε ἀπὸ μιά μαύρη πέτρα φερμένη ἀπ' τὰ κατάγυαλα τῆς Μαύρης Θάλασσας, εἶτε ἀπὸ μάρμαρο στρογγυλεμένο μὲ τὸ καλέμι.

Γιὰ νὰ τὸ πᾶνε αὐτὸ τὸ κανόνι ἀπ' τὴν Ἀντριανούπολη ἴσαμε ἀπόξ' ἀπ' τὴν Πόλη, ἄλλοι λένε πὼς τὸ σέρνανε τριάντα ζευγάρια βώδια, ἄλλοι πενήντα, κ' ἄλλοι ἑκατὸ πενήντα. Μπρὸς παγαίνανε χίλιοι καθαλλά-

ρέοι: δυὸ χιλιάδες παγαίνανε ἀπὸ κοντὰ γιὰ νὰ τὸ βαστᾶνε μὴν τυχὸν καὶ κατακυλίσει ἀπ' τὰ πλάγια διακόσοι νομάτοι ἀνοίγανε τὸ δρόμο ἀπὸ δέντρα κ' ἀπὸ θράχια ἰσώνοντας τὸ μέρος γιὰ νὰ περάσῃ πενήντα μαραγκοὶ ἀκλουθούσανε γιὰ νὰ κἀνουνε γιοφύρια κ' ὅ,τι ἄλλο χρειαζότανε. Τέλη Γεναριοῦ μισέφανε ἀπ' τὴν Ἀντριανούπολη, τέλη Μαρτιοῦ φτάζανε στὴν Πόλη.

Ἐξὸν ἀπ' αὐτὸ τὸ κανόνι, ὁ Οὐρμπάν ἔφτιαξε κ' ἄλλα μεγάλα μέσα στὸ στρατόπεδο τοῦ Σουλτάνου σιμὰ στὰ κάστρα τῆς Κωνσταντινούπολης, κ' αὐτὰ πρῶτο μπῶι, γιὰ τὴν ὁ Κριτόβουλος λέει πὼς εἶτανε τόσο φοβερά στὴν ὄψη ποὺ δὲ μπορεῖ κανένας νὰ πιστέψῃ ἂν δὲν τὰ δεῖ μὲ τὰ μάτια του.

Τὸ γιόμισμα γινότανε μὲ τοῦτον τὸν τρόπο. Πρῶτα πρῶτα ἀφοῦ στρίβανε τὴ μπούκα κατὰ τὸ μέρος ποὺ θέλανε, τὰ στεργιόνανε μὲ χῶματα καὶ μὲ κοτρῶνες. Ὑστερα βάζανε τὴν μπαρούτη καὶ τὴν πατικῶνανε, κ' ἀπὸ φράζανε τὸ πίσω μέρος τοῦ κανονιοῦ μ' ἕνα βούλωμα ἀπὸ σιδερόξυλο, χόντρο ἴσαμε τὸ κανόνι. Ἀφοῦ κυλούσανε τὴ μπάλλα καὶ χτίζανε καλὰ μὲ πέτρες καὶ μ' ἀσβέστη τὸ τάπωμα, βάζανε φωτιά ἀπ' τὴ γάλια.

Οἱ ἀνθρώποι κεινοῦ τοῦ καιροῦ πρώτη φορὰ βλέπανε κ' ἀκούγανε τέτοια μηχανήματα κ' οἱ φουκαράδες κοντεύανε νὰ πεθάνουνε ἀπ' τὸ φόβο. Ὁ Κριτόβουλος γράφει πὼς μόλις βάζανε τὸ φυτίλι, ἡ μπαρούτη ἀναβε πειρὸ γλήγορα κ' ἀπ' τὴ σκέψη. Καὶ πὼς εὐτὺς ξέσπαγε ἕνα τρομερὸ μουγκρητὸ πῶτρεμὲ ἢ γῆς, καὶ μαζὶ μιὰν ἄστραπὴ ποὺ στράδωνε τὸν ἀνθρώπο κ' ἕνας πυκνὸς καπνὸς ἢ μπάλλα σφεντονιζότανε κ' ἔσκιζε τὸν ἀγέρα γλήγορη σὰν ἀστροπελέκι, θαρῶντας τὸ κάστρο μὲ μιὰν ὀρμὴ ἀληθινὰ δαιμονική. Τὸ ξεκούναγε σοῦμπιτο, τρύπαγε κ' ἀναποδογύριζε τὰ ντουβάρια, τὰ σκόρπιζε σὲ χίλια κομμάτια, σπέρνοντας τὸ χάρο σ' ὅσους βρισκόντανε ἕνα-γύρω. Πότε γκρέμιζε ἕνα μεγάλο κομμάτι τοῦ κάστρου, πότε μισὸν γιὰ ὀλάκερον πύργο, εἶτε σκόρπαγε στὸν ἀγέρα τὰ μπεντένια. Δὲν ὑπαρχε πρᾶμα ποὺ νᾶναι τόσο γερὸ ὥστε ν' ἀψηφήσει τοῦτο τὸ κοπάνισμα, τόσο ἀπίστευτη εἶτανε ἡ δύναμη αὐτηνῆς τῆς μηχανῆς, ποὺ μόνον ἢ ὄψη τῆς ἔλυε τὰ γόνατα τ' ἀνθρώπου. Οἱ παλιοὶ βασιλιάδες καὶ καπιταναῖοι δὲ ξέρανε τέτοια πρᾶματα. Ἄν εἶχανε τέτοιες μηχανές, τίποτα δὲ θὰ μπορούσε ν' ἀντισταθεῖ στὴ

δύναμή τους, καὶ δὲ θὰ τραβούσανε τόσα ὡς νὰ σπάσουνε τὰ κάστρα ποὺ πολιορκούσανε.

Τὰ κανόνια αὐτὰ, ἐπειδὴς εἶχανε μεγάλη ἄργητα στὸ γιόμισμα, ρίχνανε πολὺ ἀνάριες φορές. Τοῦ Οὐρμπάν ἔρριχνε ἑφτά μπάλλες τὴ μέρα καὶ μιὰ τὴ νύχτα. Λένε πὼς κρεπάρισε καὶ σκότωσε ἕνα σωρὸ τούρκους καὶ μαζὶ τὸν ἴδιο τὸν πατέρα του τὸν Οὐρμπάν.

Τέτοια λοιπὸν κανόνια εἶχε ἕνα-δυὸ μαζὶ τοῦ ὁ Μεμέτης, πολεμῶντας τὴ Χαλικίδα. Ἀφοῦ τὴν μπομπάρδισε ἀκατάπαυτα τρία μερόνυχτα, τὴν τέταρτη μέρα τὸ πρῶτ', 11 Ἰουλίου, τοιμάστηκε γιὰ νὰ κάνει ρεσάλτο φοβερὸ καταπάνου στὸν τοῖχο ποῦχε πάθει ζημιὰ κοντὰ στὴν λεγόμενη Πόρτα τοῦ Χριστοῦ, ποὺ εἶτανε ἢ πειρὸ μεγάλη ἀπὸ στεργιά. Μαζὶ κ' ὁ στόλος βάραιγε τὰ γκρεμισμένα τειχιὰ κατὰ τὸν ὀβρινομαχαλά. Ἀπάνου σὲ τούτη τὴν ὥρα φάνηκε ἀπὸ μακριὰ κατὰ τὸ βορρῆα ὁ Κανάλες μὲ τὰ καράβια τῆς Βενετίας. Ὁ Σουλτάνος μ' ὄλο ποὺ καμώθηκε πὼς δὲν τὸν ἔνοιωσε, φεβήθηκε μπᾶς καὶ κόψει τὰ γιοφύρια καὶ τὸν κλείσει ἀπάνου στὸ νησί. Μάλιστα ἄλλοι λένε πὼς καθάλλησε εὐτὺς γιὰ νὰ περάσει ἀντίκρυ στὴ στεριά καὶ πὼς τὸν κράτησε ὁ πειρὸ πιστὸς ἀπ' τοὺς πασάδες του. Στ' ἀλήθεια ἂν ἤθελε ὁ Κανάλες τὸν ξεπάτωνα. Μὰ κείνος δὲν ἀποκόπησε. Μόνον δυὸ ζαντιγιόμοι Βενετσάνοι τοῦ ζητήσανε τὴν ἄδεια νὰ πέσουνε μὲ τὴν γαλέρα τους ἀπάνου στὸ γιοφῦρι, καὶ πάλε ὁ Κανάλες δὲν τοὺς ἄφησε καὶ περιμένε νὰ φτάσουνε οὐλα τὰ καράβια του. Στάθηκε ἀκούνητος ὡς ποὺ ἔστριψε κατ' ἀπάνου τὸ ρέμα καὶ πήγε καὶ φωντάρισε στὸν κόρφο τῶν Πολιτικῶν, ἕξη μίλλια ἀπ' τὸ γιοφῦρι. Τότες ὁ Σουλτάνος ἔκανε τὴ δουλειὰ του. Ἀράδιασε στρατὸ στὰ κατάγυαλα ἀπ' τὴ μεριὰ τοῦ νησιοῦ κ' ἀπ' τὴν στεργιά, μὴν τυχὸν βγάλει στρατὸ ὁ Κανάλες. Ἐβανε δοξαράτους στὸ βορεινὸ γιοφῦρι, κ' εἶπε στοὺς ντελάληδες νὰ διαλαθήσουνε πὼς οὐλα τὰ πλιάτσικα θὰ νᾶναι τοῦ στρατοῦ. Τὴν ἄλλη μέρα τὸ πρῶτ' ἐβλέποντας πὼς ὁ Κανάλες πέτρωσε, ἔκανε μπρὸς. Μὰ πρωτύτερα γιόμισε τὴ φόσσα μὲ βαρέλια καὶ κουφάρια καὶ ξερὰ κλαριά. Γιὰ τοῦτο τὰ νερὰ φηλώσανε καὶ πατήσανε τὰ κάστρα ποὺ εἶτανε ἀνοιμένα σὲ πολλὰς μεριές. Τὸ τουρκομάνι χύμιζε μὲ χουγιαχτὰ πατώντας ἀπάνου σὲ κείνα τὰ μῶλια ποὺ βγάζανε τέτοια φριχ-

Μ. Χ. ΠΑΠΑΜΑΥΡΟΥ

Ο ΓΟΥΛΙΕΛΜΟΣ ΡΑΪΝ

Ἐξ ἀφορμῆς τῆς ὀγδοηκονταετηρίδας του.

Ποιὸς εἶναι ὁ Ραῖν; Γιὰ τοὺς Ἕλληνες παιδαγωγούς δὲ θὰ εἶχα νὰ εἰπῶ τίποτα. Οἱ περισσότεροὶ τὸν ξέρουν. Τὸν ἄκουσαν στὸ Πανεπιστήμιό τῆς Γένας καὶ παρακολούθησαν καὶ τὸ φροντιστήριό τους. Ἀπὸ τοὺς κ. κ. Λάμψα, Ἐξιερχόπουλο, Καλιτσουναί, Γληνὸ, Δελμουῆζι, ὡς τοὺς νεώτερους παιδαγωγούς οἱ περισσότεροὶ ἔκαμαν μαθητὲς του. Ἄν ἐξαιρέσωμε τοὺς ὑποτρόφους Σταθάτου, ποὺ σπούδασαν στὴν Ἑλβετία, ὅλοι σχεδὸν οἱ ἄλλοι Ἕλληνες παιδαγωγοὶ ποὺ σπούδασαν στὴ Γερμανία, πέρασαν ἀπὸ τὴ Γένα. Κι ἐγὼ ὁ ἴδιος τὸν ἄκουσα 4 χρόνια. Δὲ μπορούσε νὰ ἦταν καὶ ἀλλιῶτικα. Γιατί, ὡς πρὶν λίγα χρόνια, ἡ Γένα ἦταν τὸ κοινὸ προσκύνημα τῶν σπουδαστῶν τῆς Παιδαγωγικῆς ὄλου τοῦ κόσμου. Θὰ θυμῶνται οἱ Ἕλληνες παιδαγωγοὶ πὼς οἱ συζητήσεις τοῦ παιδαγωγικοῦ φροντιστηρίου του στὴν αἴθουσα τοῦ Hotel zur Sonne παρουσίαζαν τὴν εἰκόνα μωσαϊκοῦ. Δίπλα στὸ Γερμανὸ καθόταν ὁ Ἄγγλος καὶ δίπλα σ' αὐτὸν ὁ Ἀμερικανὸς καὶ παραπέρα ὁ Τούρκος καὶ ἕτερα ὁ Ἕλληνας, ὁ Βούλγαρος, ὁ Ἀρμένιος, ὁ Ἀργεντινὸς κλπ. Ὅλα τὰ ἔθνη καὶ ὅλες οἱ φυλὲς τῆς γῆς ἀντιπροσώπεύονταν μέσα σὲ κείνη τὴν αἴθουσα. Καὶ ὅλοι πῆγαιναν μὲ θρησκευτικὴ εὐλάβεια νὰ ἀκούσουν τὸ Ραῖν, ποὺ τὴν ἐποχὴ ἐκείνη ἦταν τὸ παιδαγωγικὸ ἄστρο, ποὺ μεσουρανοῦσε καὶ φώτιζε ὅλο τὸ κόσμον. Ὁ Ραῖν, μὲ τὴν Ἑρβαρτιανὴ του παιδαγωγικὴ καὶ μετὴν ἀναγνωρισμένη διδακτικὴ του τέχνη, ἦταν ὁ μεγάλος ὀδηγὸς στὰ ζητήματα τῆς ἀγωγῆς. Μὰ μαζί ἦταν καὶ ὁ γόης, ποὺ ἔπειθε μὲ τὸ λόγο του καὶ ὑπότασσε τὸν ἄκροατή του. Μάταια προσπαθοῦσαν ἕνας Wundt, ἕνας Kersehensteiner καὶ ἄλλοι ἀντίπαλοί του νὰ τρανιάξουν τὰ θεμέλια τῆς Ἑρβαντιανῆς Ὀρθοδοξίας. Ὁ Ραῖν θεωροῦνταν ἀσάλευτος βράχος, ποὺ ἀπάνω του σπούσε κάθε ἀντίδραση.

Ὅλα αὐτὰ τὰ ξέρουν οἱ Ἕλληνες παιδαγωγοί. Νομίζω ὅμως πὼς καλὸ εἶναι νὰ

γνωρίσουν τὸν Ραῖν καὶ οἱ Ἕλληνες δασκάλοι. Γι' αὐτὸ θὰ προσπαθῶ νὰ δώσω ἕνα σύντομο σκίτσο τῆς δράσης του καὶ τῆς παιδαγωγικῆς του.

Ὁ Ραῖν γεννήθηκε στὴν Αἰξέναχ. Εἶναι λοιπὸν γνήσιο παιδί τῆς Θουριγγίας. Ἡ οἰκογένειά του εἶναι πολὺ παλιὰ. Στὸ μωσαϊκὸν κατοικοῦσε στὴν «ἐλεύθερη πόλη» Οὐλμ. Κατὰ τὸν 16 αἰῶνα ὅμως μετοίκησε στὴν Αἰξέναχ. Οἱ πρόγονοί του ὑπῆρξαν δῆμαρχοὶ καὶ παπάδες. Καὶ ὁ ἴδιος στὴν ἀρχὴ προοριζόταν γιὰ παπάς καὶ σπούδαζε θεολογία. Ὅταν ἀγότερα πῆγε στὴ Λιψία γιὰ νὰ συνεχίσῃ τίς σπουδές του βρέθηκε προστὰ σὲ μιὰ δυνατὴ παιδαγωγικὴ κίνησι, ποὺ τὸν πῆρε καὶ αὐτὸν στοὺς κύκλους τῆς. Τὸν καιρὸ ἐκεῖνο δροῦσαν στὴ Λιψία δύο δυνατοὶ ἐπιστήμονες, μαθητὲς καὶ διάδοχοι τοῦ Ἑρβέρτου. Ὁ φιλόσοφος καὶ ψυχολόγος Drobisch καὶ ὁ παιδαγωγὸς Ziller, ὁ γνωστὸς δάσκαλος τῶν σταδίων τῆς διδασκαλίας. Αὐτοὶ οἱ δύο, καθὼς καὶ ὁ Stoy, ποὺ τὸν συνάντησε ἀργότερα στὴ Χαϊδελβέργη, στάθηκαν οἱ πνευματικοὶ ὀδηγοὶ τοῦ Ραῖν. Αὐτοὶ τὸν τράβηξαν στὴν παιδαγωγικὴ. Ὑστερα ἀπὸ λιγὸχρονη ὑπηρεσίᾳ στὰ σχολεῖα τῆς Μπάμεν καὶ τῆς Βαίμφορς, διορίστηκε ὁ Ραῖν, σὲ ἡλικία 29 χρόνων, διευθυντὴς τοῦ διδασκαλείου τῆς Αἰξέναχ. Μετὰ 10 χρόνια διορίστηκε ἑκτακτὸς καθηγητὴς τῶν παιδαγωγικῶν στὸ Πανεπιστήμιό τῆς Γένας, στὰ 1912 ἔγινε τακτικὸς καθηγητὴς καὶ ἔμεινε ὡς τὰ 1922. Εἶναι ὁ πρῶτος ἀναγνωρισμένος καθηγητὴς τῆς παιδαγωγικῆς σὲ εὐρωπαϊκὸ Πανεπιστήμιό.

Ποιὸς εἶναι οἱ παιδαγωγικὲς του ἀρχές; Ὁ Ραῖν εἶναι ἀντιπρόσωπος τῆς Ἑρβαρτιανῆς Σχολῆς. Εἶναι ἀρχηγὸς τῶν Ἑρβαρτιανῶν σήμερα. Βέβαια προσπάθησε, καὶ μάλιστα στὴ Μεθοδικῇ νὰ συγχρονίσῃ τὸν Ἑρβαρτο καὶ νὰ προσαρμοστῇ ὅσο μπορούσε στὰ νέα πορίσματα τῆς παιδαγωγικῆς ἐρευνας. Καὶ ἡ τάση αὐτὴ φαίνεται καθαρὰ στὸ τρίτομο βασικό του ἔργο:

τὴ βρωμὰ ποὺ λιγοθύμαγε ἄνθρωπος. Οἱ δύστυχοι οἱ Βενετσάνοι, τσακισμένοι ἀπ' τὶς ἀγρόπνιες καὶ ἀπὸ κάθε κακό, ἰσάρανε μαῦρες σημαῖες γιὰ νὰ δεῖ ὁ Κανάλες, μὰ ἀδιαφόρητα. Ὡστόσο βαστήσανε ὡς τὴν ἀύγῃ. Κατὰ τὰ χαράματα οἱ τούρκοι πατήσανε τὶς τάμπιες τοῦ Βούρκο. Σὲ λίγο εἶχανε στὰ χέρια τους ὅλα τὰ κάστρα τῆς Χαλκίδας, ἀπ' τὴ μίαν ἄκρη ὡς τὴν ἄλλη. Μολαυταῦτα τὸ μακελιὸ βαστοῦσε ἀκόμα μέσα στὰ στενωρύμα τῆς πολιτείας ποὺ τᾶχανε φράξει οἱ Χαλκιδιώτες μὲ δοκάρια, μὲ θαγένια καὶ μ' ἀλυσσιδες. Ὡς καὶ οἱ γυναῖκες ρίχνανε στὰ κεφάλια τῶν τουρκῶν ζεματιστὸ νερό, ἀσθέστη, στάμνες, ὅ,τι θρίσκανε μέσ' τὰ σπύτια. Ἔτσι λοιπὸν χωρῶντας πάτημα μὲ πάτημα οἱ γιανιτσαροὶ φτάσανε στὴν πλατεῖα κατὰ τὸ μεσημέρι. Ἐκεῖ γίνηκε ὁ τελευταῖος τράκος. Ἐκεῖ σκοτώθηκε ὁ προδιντέντες Κάλβος μὲ τὸ σπαθὶ στὸ χέρι. Ὁ Μποντουμιέρ σφάχτηκε στὸ σπύτι τοῦ Παύλου Ἀνδρέτσου, πῶζῃσε καὶ ἔγραψε τούτη τὴν ἱστορία. Ὁ μπάιλος μαζί μὲ λίγες κυράδες κατάφυγε στὸ κάστρο τ' Ἑγριπου καὶ σήκωσε τὸ γιοφύρι ἀπ' τὸ μεριά τοῦ νησιοῦ, ἐλπίζοντας στὰ καράβια, πλὴν ἀδιαφόρητα. Γιατί ὁ Κανάλες ἀποφάσισε μὲ τὴν ὥρα του νὰ δγάνει στρατό, μὰ σὰν εἶδε τὴν τούρκικη σημαία ἀπάνω στὰ κάστρα, ἔκανε πίσω.

Φοβερὴ σφαγὴ γίνηκε. Ὁ σουλτάνος ἔστειλε ἀνθρώπους του στὸ καστράκι τ' Ἑγριπου, καὶ δλέποντας πὼς δὲν πέρνεται εὐκολα, ἔδωσε λόγο στὸν μπάιλο πὼς δὲ θὰ πειράξῃ τὴ ζωὴ τους, μὰ πὼς θὰ τοὺς κρατήσῃ σκλάβους. Ὡστόσο σὲ λίγο λύσσαξε

καὶ πρόσταξε νὰ σφαχτῇ κάθε ζωντανὴ ψυχὴ, ὡς καὶ αὐτὰ τὰ βυζανιάρικα νὰ τὰ κόψουνε κομμάτια-κομμάτια ἀπάνω στὸ γιοφύρι. Τὸ δύστυχο τὸν Ἐρίτσο τὸν χάλασε μὲ τὸν πειδὸ σκληρὸ θάνατο. Γιατὶ κοροϊδεύοντας τὸ λόγο ποῦχε δοσμένον νὰ μὴν πειράξῃ τὸ λαιμὸ του μὰ ὄχι τάχα καὶ τὸ κορμί του, πρόσταξε καὶ τὸν δάνανε ἀπάνω σὲ δύο σανίδες καὶ τὸν προνίσανε. Αὐτὴ τὴ σκηνὴ τὴν ἔχει παραστήσει ἕνας ζουγράφος μέσα στὸ παλάτι τῶν Τούζων *) στὴ Βενετία. Λένε κιόλας πὼς τὴ μοναχοκόρη του τὴν Ἄννα, ἐπειδὴ δὲν ἔστρεψε στοὺς κακοὺς σκοποὺς τοῦ Μεμέτη, τὴ σκοτώσανε μπροστὰ στὸν πατέρα τῆς. Ὁ λυσσασμένος λύκος τῆς Καραμανιάς δὲ χόρταινε αἷμα καὶ πιλαλοῦσε μὲ τ' ἄτι του μέσα στοὺς δρόμους μὴν τυχόν καὶ ἀφήσουνε οἱ γιανιτσαροὶ κανέναν ζωντανὸν γιὰ λεφτά. Μπροστὰ στοὺς Ἅγιους Ἀπόστολους κοντὰ στὸ Βούρκο καὶ στὸν Ἅγιο Χρυσόστομο ἔσφαξε ὡς ποὺ μοῦδιασε τὸ χέρι του. Ἐβγαλε καὶ διαταγὴ νὰ κόβεται κάθε τούρκος στρατιώτης ποῦθελε κρύψει χριστιανό.

Τὰ κεφάλια τὰ σωριάσανε στὴν Πιάτζα τοῦ Σάν Φραντζέσκο. Σ' αὐτὸν τὸν πόλεμο χαθῆκανε ἑβδομηταεφτά χιλιάδες τούρκοι καὶ ἑξῆ χιλιάδες χριστιανοί. Ὁ Ἑγριπος χόχλαξε κόκκινος ἀπ' τὸ αἷμα, γιομάτος κορμιὰ π' ἀνεβοκατεβαίνανε. Οἱ σερνικοὶ ἀπάνω ἀπὸ ὄχτῶ χρονῶ, οὗλοι περᾶσανε ἀπ' τὸ μαχαίρι.

Φ. ΚΟΝΤΟΓΛΟΥΣ

*) Τούζος=δόγη.

«Σύστημα τῆς Παιδαγωγικῆς» ἢ Παιδαγωγική σὲ συστηματικὴ μορφή» Pädagogik in systematischer Darstellung), καὶ ἀκόμα καθαροτέρα στὴν «Ἡθική» του. Μὰ, οἱ βάσεις τῆς Παιδαγωγικῆς του, τόσο στὸ μεθοδολογικὸ ὅσο καὶ στὸ τελεολογικὸ τῆς μέρους, στηρίζονται ἀπάνω στὸν Ἐρβάρτο. Ἀπάνω στὸν Ἐρβάρτιανὸ ἰντελεκτουαλισμὸ. Ἀπάνω στὴν ἀρχὴ πὼς τὸ πρῶτο, τὸ πρωτογενὲς στοιχείο τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἡ διάνοηση, τὸ intellectus. Πὼς ἡ θέληση δὲν εἶναι αὐτοσυστάτο ψυχικὸ στοιχείο, μὰ εἶναι γέννημα τῆς διάνοησης. Λέει δὰ καθαρά ὁ Ἐρβάρτος πὼς οἱ παραστάσεις καὶ ἡ κίνησή τους δημιουργοῦν τὴ ψυχικὴ ζωὴ. Πὼς «δὲν ὑπάρχει ἐλεύθερη καὶ ἀνεξάρτητη θέληση, μὰ ἡ θέληση ριζώνεται στὸν παραστατικὸ κύκλω τοῦ ἀνθρώπου». Ἔτσι, στὸ ἐπιστημονικὸ φιλοσοφικὸ πρόβλημα, ποῦ ἐκφράζεται μὲ τὴν ἐρώτηση: Ἰντελεκτουαλισμὸς ἢ Βουλουνταρισμὸς; ὁ Ἐρβάρτος τάσσεται μὲ τὸ μέρος ἰντελεκτουαλισμοῦ καὶ ἀποβαίνει ὁ κυριώτερος ἀντιπρόσωπος τῆς νοησιαρχικῆς κίνησης μέσα στὴν Παιδαγωγική. Τὸν ἴδιο δρόμο ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Ράϊν.

Σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχὴ αὐτὴν τοῦ ἰντελεκτουαλισμοῦ ὅλο τὸ ἔργο τῆς ἀγωγῆς καὶ τῆς διδασκαλίας ἔγκεται στὸν πλουτισμὸ καὶ τὴ δυνάμωση τῆς διάνοησης τοῦ παιδιοῦ. Στὴν αὔξηση τοῦ παραστατικοῦ τοῦ κύκλου. Γιατί, ἔτσι μόνον θὰ μπορέσουμε νὰ ἐπηρεάσωμε τὴ θέληση καὶ νὰ τὴ διαπλάσωμε μόνον διαμέσου τῆς διάνοησης, διαμέσου τῶν διανοητικῶν στοιχείων τῆς ψυχῆς.

Αὐτὸ θὰ γίνῃ μὲ τὸν πλουτισμὸ τοῦ παραστατικοῦ κύκλου τοῦ παιδιοῦ. Ἔτσι ἡ πορεία, ποῦ θὰ ἀκολουθήσῃ ἡ ἀγωγή καὶ ἡ διδασκαλία τοῦ παιδιοῦ, θὰ ξεκινήσῃ ἀπὸ τὴ διάνοηση γιὰ νὰ μπορέσῃ νὰ φτάσῃ στὴ θέληση. Παραδέχεται βέβαια καὶ ἡ Ἐρβάρτιανὴ Σχολὴ πὼς ὁ τελευταῖος σκοπὸς τῆς ἀγωγῆς βρίσκεται στὴ διάπλαση τῆς θέλησης καὶ πὼς ἡ ἀξία τοῦ ἀνθρώπου βρίσκεται στὴ θέλησή του, καὶ ὅχι στὶς γώσεις του καὶ στὴ σκέψη του, δηλαδὴ στὴ διάνοησή του, μὰ τὴ θέληση θὰ τὴ δασκαλεύσωμε μόνον διαμέσου τῆς διάνοησης. Σύμφωνα μ' αὐτὰ καὶ ὁ πρῶτος σκοπὸς τῆς διδασκαλίας δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι ἄλλος παρὰ νὰ δώσῃς γνώσεις στὸ παιδί, Νὰ τοῦ πλουτίσῃ τὶς παραστάσεις του, νὰ τοῦ δυνάμωσῃ τὴ διάνοησή του.

Ἡ διδασκαλία αὐτὴ πρέπει νὰ δίνεται

μὲ τὴ μέθοδο τῶν σταδίων: Τὰ 5 αὐτὰ γνωστὰ στάδια τῆς διδασκαλίας ἔχουν μεγάλη ἱστορία: Ἡ πρώτη νύξη δόθηκε ἀπὸ τὸν Κάντ: «Ἐποπτεῖες χωρὶς ἐννοίες εἶναι τυφλές, μὰ ἐννοίες χωρὶς συγκεκριμένες ἐποπτεῖες εἶναι κούφιας». Ἔτσι εἶπε κάποτε ὁ Κάντ. Τὸ ἴδιο θὰ μπορούσαμε νὰ τὸ ποῦμε μὲ ἄλλους ὄρους: Πραγματισμὸς χωρὶς ἰδεαλισμὸ εἶναι τυφλός, μὰ ἰδεαλισμὸς χωρὶς πραγματισμὸ εἶναι κούφιος. Ὁ Πεκταλότσι, χωρὶς νὰ ἐπηρεαστῇ καθόλου ἀπὸ τὸν Κάντ, ὥριζε γιὰ βάση τῆς διδασκαλίας του τὴν ἐποπτεία (die Anschauung) καὶ ἤθελε ἡ διδασκαλία νὰ προχωρῇ ἀπὸ τὴ ἐποπτεία στὴ ἐννοία. Τὸν ἴδιο δρόμο ἀκολουθεῖ καὶ ὁ Ἐρβάρτος μὲ τὴ διαφορὰ μόνον πὼς, τὸν δρόμο αὐτὸ ἀπὸ τὴν ἐποπτεία στὴν ἐννοία ἢ ὅπως θὰ λέγαμε ψυχολογικὰ καλύτερα, τὸν δρόμο ἀπὸ τὴν ἀφομοίωση στὴν ἀφαίρεση, τὸν χωρίζει ὁ Ἐρβάρτος σὲ 4 σταθμοὺς δημιουργώντας ἔτσι 4 στάδια τῆς διδασκαλίας: Σαφήνεια (Klarheit). Σύνδεσις (Assoziation), Σύστημα (System), Μέθοδος (Methode). Ὁ μαθητὴς τοῦ Ἐρβάρτου, ὁ Τσίλλερ, κράτησε τὰ ἴδια στάδια, μὲ τὴ διαφορὰ ὅτι χωρίσε τὸ πρῶτο, τὴ σαφήνεια, σὲ δύο στάδια: ἀνάλυση καὶ σύνθεση. Ἔτσι, ἀπὸ τὰ 4 στάδια τοῦ Ἐρβάρτου, ἔγιναν 5 τοῦ Τσίλλερ: Ἀνάλυση, σύνθεση, σύνδεση, σύστημα, μέθοδος. Τέλος, ἔρχεται ὁ Ράϊν καὶ παίρνει τὰ στάδια αὐτὰ τοῦ Τσίλλερ καὶ τὰ ἐπεξεργάζεται ἀκόμα καλύτερα καὶ τοὺς δίνει καὶ ἄλλα ὀνόματα, ποῦ στὴ γλώσσα μας θὰ μεταφράζονταν: Προπαρασκευή, προσφορά, σύνδεση, σύλληψη, ἐφαρμογή. Μπροστὰ ἀπὸ τὰ στάδια, μπαίνει ὁ σκοπὸς τῆς διδασκαλίας. Ἔτσι ἔχομε ἓνα σκοπὸ καὶ 5 στάδια, ποῦ πρέπει νὰ περνᾷ ἡ διδασκαλία. Αὐτὰ εἶναι τὰ περίφημα στάδια, ποῦ ὡς πρὶν λίγα χρόνια καὶ σὲ ἀρκετὴ κλίμακα καὶ σήμερα ἀκόμα ἐκκωιδόρησαν καὶ κυριαρχοῦν στὰ σχολεῖα. Σὲ μᾶς μάλιστα κυριαρχοῦν πέρα πέρα, γιατί οἱ παλαιότεροι παιδαγωγοί, Καπετανάκης, Οἰκονόμου, Λάμπας, Ἐξαρχόπουλος, κ. ἄ. ἀφιέρωσαν τὴ ζωὴ τους σ' αὐτὰ τὰ σταδια. Ὁ Λάμπας μάλιστα ἔγραψε καὶ πρακτικὰ διδασκαλίες σύμφωνα μετὰ στάδια.

Καὶ τὰ στάδια ὅμως αὐτὰ, ὅπως καὶ ὅλη ἡ ἀγωγή, στηρίζονται κατὰ τὸν Ράϊν στὸν ἰντελεκτουαλισμὸ τοῦ Ἐρβάρτου. Ὁ ἴδιος μάλιστα τὰ χωρίζει σὲ 2 μέρη: Στὸ μέρος τῆς γνώσης καὶ τὸ μέρος τῆς θέλησης. Ἡ διδασκαλία θὰ καταλήγῃ στὴ θέληση, μὰ θὰ ἀρχίξῃ ἀπὸ τὴ διάνοηση, ἀπὸ τὴ

γνώση, ἀπὸ τὴν πρόσληψη τῆς γνώσης. Τὰ πρῶτα 4 στάδια πρέπει κατὰ τὸ Ράϊν νὰ δώσουν στὸ μαθητὴ τὸ νέο δίδαγμα, τὴ νέα γνώση, ποῦ θέλει νὰ προσφέρῃ ἡ διδασκαλία καὶ νὰ τὴν ἐνώσουν μὲ τὶς παλιές γιὰ νὰ μὴ λησμονηθῇ. Ἔτσι, τὰ πρῶτα 4 στάδια ἀποτελοῦν μαζὶ τὸ στάδιο τῆς γνώσης, τοῦ γνῶναι (Kennen). Τὸ πέμπτο στάδιο, ἡ ἐφαρμογὴ μόνον τῆς, ἀποτελεῖ τὸ δεύτερο μέρος τοῦ δρόμου τῶν σταδίων. Ἀποτελεῖ τὸ στάδιο τῆς θέλησης, ἢ τῆς δυνάμεις, τοῦ δύνασθαι (Können) ὅπως τὸ λέει ὁ Ράϊν. Στὸ στάδιο δηλαδὴ αὐτό, ἡ γνώση ποῦ ἀποχτήθηκε στὰ 4 προηγούμενα στάδια, μεταβάλλεται σὲ δυνάμη. Ἐδῶ δηλαδὴ θίγεται ἡ θέληση τοῦ μαθητῆ καὶ ξυπνοῦν οἱ δημιουργικὲς δυνάμεις τῆς ψυχῆς του. Μὲ ἄλλα λόγια, ἡ νεκρὴ γνώση, ποῦ γίνεται ζωντανὴ γνώση, ποῦ τόσο πολὺ τὴν ἀγαπᾷ ὁ Ράϊν.

Ἔτσι, ἀγωγή καὶ διδασκαλία τοῦ Ράϊν, καὶ γενικὰ τοῦ Ἐρβάρτιανισμοῦ, στηρίζεται ἀπάνω στὸν ἰντελεκτουαλισμὸ, ὅπως λέγαμε παραπάνω. Συνεπὲς δὲ στὶς ἀρχές του τὸ Ἐρβάρτιανὸ σχολεῖο, θέτει γιὰ βάση τῆς ἐργασίας του τὴν ἀνάπτυξη τῆς διάνοησης, τὴν ἀπόχτηση γνώσεων, τὴ μάθηση. Ἔτσι, τὸ Ἐρβάρτιανὸ σχολεῖο τοποθετεῖται μόνον του, στὸ δεύτερο στάδιο τῆς ἐξέλιξης τοῦ σχολεῖου ἀπὸ τὸ μεσαιῶνα καὶ δῶθε. Τὸ πρῶτο στάδιο εἶναι τὸ σχολεῖο τῶν λόγων, ὁ verbalismus, μὲ βάση τὴν ἀποστήθιση νοητῶν καὶ ἀκατανόητων λέξεων. Τὸ δεύτερο στάδιο εἶναι τὸ σχολεῖο πραγμάτων, ὁ πραγματισμὸς (realismus), μὲ βάση τὴ μάθηση πραγμάτων.

Σήμερα ὅμως τὸ σχολεῖο πέρασε τὸ στάδιο αὐτὸ καὶ ἀνέβηκε στὸ τρίτο στάδιο τῆς ἐξέλιξής του. Ἐγινε σχολεῖο ἔργων, σχολεῖο ἐργασίας, (Energismus) μὲ βάση, ὅχι πιά τὴ μάθηση, μὰ τὴ δράση, τὴ δημιουργικὴ δράση. Σήμερα τὸ παιδί στὸ σχολεῖο δὲ μαθαίνει γνώσεις, μὰ ἐργάζεται, δημιουργεῖ. Δὲ δέχεται τίς γνώσεις μὰ τὸ ἴδιο βρῆσκει κατὰ τὶς γνώσεις αὐτενεργώντας. Ἡ περίφημη πρῶτη ἀπόφραξή τῶν Ἐρβάρτιανῶν σταδίων δὲν ὑπάρχει σήμερα. Σήμερα δὲν προσφέρονται πιά στὸ παιδί ἔτοιμες οἱ γνώσεις, μὰ τὸ ἴδιο τὸ παιδί ἀνακαλύπτει τίς γνώσεις. Σήμερα δὲν ὑπάρχει ὁ μεσίτης δάσκαλος, ποῦ, στεκάμενος ἀνάμεσα στὸ παιδί καὶ τὰ πράγματα, ξηγοῦσε στὸ παιδί τὰ πράγματα, τοῦ τὰ «ἐδίδαξε», «εἰσήγε» τὸ παιδί στὰ πράγματα. Ὁ μεσίτης αὐτὸς δάσκαλος ἐφυγε σήμερα. Σήμερα τὸ παιδί ἔρχεται σὲ ἄμεση

ἐπαφὴ μὲ τὰ πράγματα, μὲ τὸ ἀντικείμενο τῆς διδασκαλίας. Πρῶτὰ μόνον, του κρίνει μόνον του, ὑπολογίζει μόνον του ἀπάνω στὰ πράγματα. Τὸ μεσοτοίχο τοῦ δασκάλου γρεμίστηκε.

Ἡ μετατροπὴ αὐτὴ τοῦ σχολείου πραγμάτων, ἢ τοῦ σχολείου τῆς μάθησης, σὲ σχολεῖο δράσης στηρίζεται σὲ μὴ βαθύτερη μετατροπὴ, ποῦ μόνον ἀπ' αὐτὴ μπορεῖ νὰ βοηθῆ καὶ νὰ ἐξηγηθῇ. Στηρίζεται στὸ σπάσιμο τοῦ Ἐρβάρτιανοῦ ἰντελεκτουαλισμοῦ ἀπὸ τὴ βολουνταριστικὴ σχολὴ. Τὸ πρῶτο χτύπημα τὸ ἔδωσε ἡ σχολὴ τῆς Λιψίας, ὁ Wundt. Ὁχι, ἡ θέληση δὲν εἶναι παράγωγο καὶ ἐξάρτημα τῆς διάνοησης, μὰ αὐτὴ εἶναι τὸ πρῶτο, τὸ πρωταρχικὸ (das Primäre), ἀυθύπαρκο στοιχείο τῆς ψυχῆς. Βασὴ τῆς ψυχικῆς μας ζωῆς δὲν εἶναι ἡ διάνοησή μας, μὰ εἶναι θέλησή μας, εἶναι ἡ πρώτη φυσικὴ ἐνδόμυχη ὁρμὴ, ποῦ δείχνει ἡ ψυχὴ μας καὶ ποῦ αὐτὴ, ἔστω καὶ πολλὰς φορὲς τυφλῇ, ὠθεῖ τὸ ἀνθρώπο σὲ κάθε του πράξη. Γι' αὐτὸ βάση τῆς ἀγωγῆς καὶ διδασκαλίας δὲν μπορεῖ νὰ τεθῇ ἡ παράσταση καὶ ὁ πλουτισμὸς τοῦ παραστατικοῦ κύκλου τοῦ παιδιοῦ, μὰ ἡ ἀνάπτυξη καὶ χειραγώγηση τῆς ἐνδομυχῆς αὐτῆς καθολικῆς ὁρμῆς, ὁρμῆς πρὸς κίνηση, πρὸς δράση (Tätigkeitsdrang), ποῦ ἐνεργεῖ μόνον τῆς ἀπὸ μέσα μας (von innen heraus).

Ἔτσι μόνον νομίζω πὼς μπορεῖ νὰ βοηθῆ τὸ σπάσιμο τοῦ Ἐρβάρτιανισμοῦ. Ὁ Ἐρβάρτιανισμὸς ἔσπασε ὅχι γιατί τάχα ἀπέτυχε στὸ ἓνα ἢ στὸ ἄλλο του σημεῖο. Ἔσπασε γιατί κλονίστηκε συνθέμελα. Κλονίστηκε ἡ φιλοσοφικὴ ψυχολογικὴ του βάση: Δὲν εἶναι ἡ διάνοησή μας μόνον τὸ περιεχόμενο καὶ τὸ πρῶτο στοιχείο τῆς ψυχικῆς μας ζωῆς. Δὲν μποροῦμε νὰ παιδαγωγήσωμε ὑψώνοντας καὶ δυνάμωνοντας τὴ διάνοηση. Ἔτσι μποροῦμε ἴσως νὰ κάμωμε σοφοὺς, πολυμαθεῖς, νὰ κάμωμε δίποδα λεξικά, ὅχι ὅμως ἀνθρώπους. Τὸ παιδί πρέπει νὰ τ' ἀρπάξωμε ἀπὸ τὴ θυμακίη του ζωὴ. Ἀπὸ τὰ συναισθημάτα του καὶ τίς βουλήσεις του. Αὐτὰ εἶναι τὰ κυρίαρχα στοιχεῖα τῆς ψυχῆς μας.

Μὰ καὶ τὰ στάδια πρέπει νὰ ἀποριφτοῦν γιὰ τὸν ἴδιο λόγο. Ἐδῶ βέβαια δὲν μπορῶ νὰ κρίνω ἓνα ἓνα τὰ στάδια. Αὐτὸ θὰ τὸ κάμω στὶς «πρακτικὲς ὁδηγίες» ποῦ ἀνάλαβα στὸ «Διδακτικὸν Βῆμα». Τὴν ἐργασία αὐτὴ ὅμως τὴν ἔκαμε πρὶν πολλὰ χρόνια ὁ Gaudig στὰ «Didactische Praeludien» του καὶ ποῦ ὅσα γράφει ἐκεῖ, προσπάθησε

κάποτε να τὰ μεταφέρῃ στὴ γλώσσα μας ὁ Σ. Καλλιάρης στὸ περιοδικὸ «Παιδαγωγὸς» ἂν θυμοῦμαι καλά. Μὰ τὸ σηματικώτερο ἐπιχείρημα ἐνάντια στὰ στάδια, γενικὰ ὅλα μαζί, ἐνάντια δηλαδὴ στὴ μέθοδο τῶν σταδίων, δὲν τὸ ἀνάφερε ὁ Gaudig. Καὶ τὸ ἐπιχείρημα αὐτὸ νημιζῶ πὼς εἶναι ἡ ἰντελεκτουαλιστικὴ φύση τῆς μεθόδου τῶν σταδίων. Δὲ μποροῦν νὰ σταθοῦν τὰ στάδια προπάντων γιὰ τὴν ὑπηρετοῦν μόνο τὴ διανόηση σὰν προταρχικὸ ψυχικὸ στοιχεῖο. Ἡ «παιδαγωγούσα διδασκαλία», πού θέλει νὰ πετύχῃ ὁ Ἐρβάρτος καὶ πού ἐκθειάζουν οἱ Ἐρβαρτιανοί, ξένοι καὶ δικοί μας, εἶναι ἕνας εὐσεβὴς πόθος. Εἶναι ἀπραγματοποίητη. Βέβαια θέλομε κι ἐμεῖς παιδαγωγούσα διδασκαλία. Βέβαια καὶ θέλομε κι ἐμεῖς νὰ παιδαγωγήσωμε μὲ τὴ διδασκαλία, μὰ αὐτὸ δὲ θὰ τὸ πετύχωμε ἅμα βάλωμε τὸ παιδί νὰ μάθῃ, νὰ ἀποκτήσῃ γνώσεις, μὰ ἅμα τὸ βάλωμε ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ νὰ δράσῃ. Ἄμα, ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχή, τὸ ἀφήσωμε μόνο του νὰ ἐκδηλώσῃ τὴς δημιουργικὲς του ψυχικὲς δυνάμεις. Ἄμα, ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ βάλῃ σὲ ἐνέργεια τὴ θέλησή του. Οἱ Ἐρβαρτιανοὶ συνειθίζου νὰ λένε πὼς τὸ σχολεῖο ἐργασίας δὲν εἶναι τίποτα νέο. Πὼς εἶναι τὸ ἴδιο μὲ τὸ Ἐρβαρτιανὸ σχολεῖο Πῶς καὶ ἡ Ἐρβαρτιανή, λέει, Σχολὴ ζητᾷ τὴν ἀντενέργεια ὅπως τὴ ζητᾷ καὶ τὸ σχολεῖο ἐργασίας. Αὐτὸ ὅμως εἶναι παράλογον. Τὸ σχολεῖο τοῦ Ἐρβάρτου στηρίζεται στὸν ἰντελεκτουαλισμὸ, τὸ σχολεῖο ἐργασίας στὸ βολουνταρισμὸ. Ἄλλο τὸ ἓνα κι ἄλλο τὸ ἄλλο. Ἐχουν διαφορετικὴ φιλοσοφικὴ βάση. Ὅσο γιὰ τὴν Ἐρβαρτιανὴ ἀντενέργεια εἶναι βέβαια σωστὸ πὼς ὅλοι οἱ Ἐρβαρτιανοὶ μιλοῦν γιὰ τὴν ἀντενέργεια τοῦ παιδιοῦ, μὰ εὐχαριστῶ γιὰ τέτια ἀντενέργεια. Εἶναι μιὰ ἀντενέργεια, πού μὲ τὸν τρόπο πού γίνεται ἡ Ἐρβαρτιανὴ διδασκαλία, δηλαδὴ μὲ τὴν ἐρωταπόκριση, ἢ μὲ τὸν «ἀναπτύσσοντα διάλογον» μαθητῆ καὶ δασκάλου, ὁ μαθητὴς δὲν ἀντενεργεῖ καθόλου. Δὲν εἶναι καθόλου ἐλεύθερος μὰ στὴ σκέψη του τὸν ὁδηγεῖ ἡ ἐρώτηση τοῦ δασκάλου. Τὸν δεσμεύει καὶ τοῦ προδιαγράφει τὸν δρόμο τῆς σκέψης του. Ὅχι μόνο ὁ μαθητὴς δὲν εἶναι ἐλεύθερος νὰ ἀντενεργήσῃ σὲ τέτια διδασκαλία, μὰ εἶναι μάλιστα δοῦλος τῆς σκέψης τοῦ δασκάλου. Διαβάστε ὅποιαδήποτε ἀπὸ τὴς «πραγματικὲς διδασκαλίαις» πού βγῆκαν στὴ γλώσσα μας γιὰ νὰ τὸ δῆτε καθαρά. Ἄν σ' ὅλα αὐτὰ λογισ-

ριάσωμε καὶ τὸ ὅτι τὰ στάδια, ὅπως βγαίνει ἀπ' ὅσα εἶπαμε, δὲ λογαριάζουν καθόλου τὸ παιδί σὰν παράγοντα διδασκαλίας καθὼς καὶ ὅτι ἀκόμα, ἀντίθετα πρὸς τὴ ζωὴ, δὲν προσφέρουν ἐνότητες, μὰ κομματιάθουν τὴς ἐνότητες τῆς πραγματικότητος σὲ ἀτελεύτητη ὑποδιαίρεση, καὶ ἂν ἀκόμα προσθέσωμε ὅσα λέει ὁ Gaudig στὰ Praeludien του, γίνεται νομίζω φανερὸ τὸ ἀστήριχτον τῶν σταδίων. Ἐνα ὅμως πρᾶμα πρέπει νὰ ξεκαθαρίσω ἀκόμα. Γιατὶ ἂν δὲν τὸ κάμω, μπορεῖ νὰ φανῇ πὼς ἀντιφάσκωμε τὸν ἑαυτό μου: Ἐλεγα παραπάνω πὼς ὁ Ἐρβάρτος, ὁρίζοντας τὸ δρόμο τῆς διδασκαλίας, στηρίχτηκε ἀπάνω στὸν Πεσταλότσι, πού ζητᾷ τὸν ἴδιο δρόμο: ἀπὸ τὴν ἐποπτεία στὴν ἐννοια. Ἄν, λοιπὸν ἀπορρίψωμε τὰ στάδια τοῦ Ἐρβάρτου, θὰ πρεπε νὰ ἀπορρίψωμε καὶ τὴ διδαχτικὴ βάση τοῦ Πεσταλότσι. Ἐξωτερικὰ ἔτσι φαίνεται. Ἄμα ὅμως ἐξετάσωμε τὰ πράγματα ἀπὸ κοντά, θὰ δοῦμε πὼς ὑπάρχει μεγάλη διαφορὰ ἀνάμεσα στὴν ἐποπτεία τοῦ Ἐρβάρτου καὶ στὴν ἐποπτεία τοῦ Πεσταλότσι. Κι ἐδῶ δὲ μπορῶ νὰ ἀπλωθῶ, γιὰ τὴ φεύγω ἀπὸ τὸ θέμα μου. Πρέπει μόνο νὰ πῶ πὼς τὸ νόημα τῆς πεσταλοτσικῆς ἐποπτείας εἶναι ὅτι μέσα σ' αὐτὴ ὑπάρχει ἡ δράση. Κατὰ τὴν ἐποπτεία τοῦ Πεσταλότσι ἐνεργεῖ τὸ πνεῦμα μας. Ἐποπτεία κατὰ Πεσταλότσι δὲν εἶναι μιὰ παράσταση, πού δέχεται ἡ ψυχὴ μας, ὅπως εἶναι κατὰ τὸν Ἐρβάρτο, μὰ εἶναι ἡ παράσταση, πού δημιουργεῖ τὸ πνεῦμα μας γιὰ τὸν ἑαυτό του. Ὁ Πεσταλότσι δηλαδὴ ἀμέσως ἀπὸ τὴν ἀρχὴ τῆς διδασκαλίας βάζει βᾶσητὴ δράση τὴν ἐνέργεια τῆς ψυχῆς, βάζει εἰς ἐνέργεια τὴ θέληση (!).

Ἔτσι, ἐπιστημονικὰ, δὲ μποροῦμε νὰ ἀκολουθήσωμε τὸ σεβαστό μας καθηγητὴ Ράιν. Αὐτὸ ὅμως δὲν ἐλαττώνει καθόλου τὴν ἀγάπη μας καὶ τὴν ἐχτίμησή μας στὸ πρόσωπό του. Τοῦ εἴμαστε μάλιστα πολὺ εὐγνώμονες, γιὰ αὐτὸς μᾶς ἔμπασε μέσα στὴν παιδαγωγικὴ κίνηση καὶ μᾶς παρουσίασε τὰ μεγάλα παιδαγωγικὰ προβλήματα, πού ἀπασχολοῦν σήμερα τὸν παιδαγωγικὸ κό-

1) Ὅποιος θέλει νὰ δῇ καλύτερα τὴ διαφορὰ αὐτὴ, ἄς κοιτάξῃ τὸ βιβλίον τοῦ P. Natorp. I. H. Pestalozzi, στὴ συλλογὴ «Natur und Geisteswelt» καθὼς καὶ τὸ βιβλίον τοῦ «Der Idealismus Pestalozzis». Ἀκόμα καὶ ὁ H. Leser: (Johann Heinrich Pestalozzi. Seine Ideen in systematischer Würdigung) τονίζει τὴ διαφορὰ αὐτὴ. Γι' αὐτὸ καὶ σήμερα ἀναγνωρίζομε τὸν Πεσταλότσι ὡς τὸν πρόδρομον τοῦ σχολεῖου ἐργασίας.

μο. Ἐγὼ προσωπικὰ δὲ θὰ λησμονήσω ποτὲ τὴν ἀγάπη του σὲ μένα. Μὰ οὔτε καὶ θὰ λησμονήσω μερικὰ ἐξάμηνα ἀπὸ τὰ 1916 καὶ πέρα, πού εἶχαμε μείνει στὴ Γένα δύο μόνο Ἕλληνες φηγητὲς, ὁ κ. Μπορλώτος καὶ ἐγὼ, δὲ θὰ λησμονήσω, πού ἤμαστε ἐμεῖς οἱ δύο οἱ μόνοι ἔρσενικοὶ στὸ φρον. ἰστήριό του καὶ κατ' ἀνάγκη ἡ περισσότερη ἐργασία ἔπεφε ἀπάνω μας, σὰν παλιοὶ μαθητὲς του πού εἴμαστε. Ἡ κατάσταση αὐτὴ μᾶς ἔνωνε μὲ τὸ δάσκαλό μας καὶ δημιουργοῦσε ἀνάμεσά μας τὴ σχέση πατέρα καὶ παιδιοῦ.

Στὸ τέλος πρέπει νὰ εἰπωθῇ πὼς ὁ Ράιν ὑπῆρξε σ' ὅλη του τὴ ζωὴ τολμηρὸς ἀγωνιστής. Ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἐργασία του μέσα στὸ Πανεπιστήμιον, ἀγωνιζόταν ἀδιάκοπα, μὲ τὴν πένα καὶ μὲ τὸ λόγο ὅπου μποροῦσε γιὰ ὠραίους σκοπούς. Ἀγωνιζόταν γιὰ τὴν κατάργηση τοῦ παλιοῦ λαϊκοῦ σχολείου τῆς Γερμανίας καὶ τὴν ἴδρυση τοῦ «ἐνιαίου σχολείου» (Einheitsschule), μιὰ ἰδέα, πού τὴν εἶδε νὰ πραγματοποιεῖται ἅμα ἤρθε ἡ ἐπανάσταση. Ἀκόμα σ' ὅλη

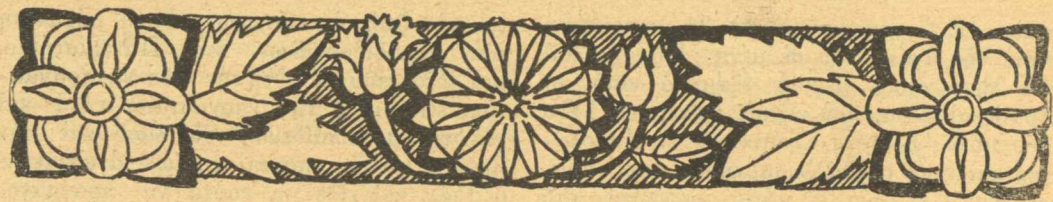
του τὴ ζωὴ ἀγωνίστηκε γιὰ τὴ μόρφωση τῶν δημοδιδασκάλων στὸ Πανεπιστήμιον, μιὰ ἰδέα, πού κι αὐτὴ τὴν εἶδε νὰ πραγματοποιεῖται μετὰ τὴν ἐπανάσταση. Μὰ καὶ γιὰ τὴν μετεκπαίδευση τοῦ λαοῦ καὶ τὴν ἴδρυση λαϊκῶν πανεπιστημίων ἀγωνίστηκε ὁ Ράιν καὶ εἶδε κι' αὐτὸ νὰ πραγματοποιεῖται.

Τόσο σ' αὐτὰ, ὅσο καὶ στὴν ἐπιστημονικὴ συγγραφικὴ του ἐργασία ἦταν ἀκαταπόνητος. Εἶχε ἀγκαλιάσει ὀλόκληρη τὴν παιδαγωγικὴ ἐπιστήμη καὶ εἶχε γράψῃ γιὰ ὅλους τοὺς κλάδους τῆς. Τὸ ἐγκυκλοπαιδικὸ λεξικὸν τοῦ μόνο φτάνει γιὰ νὰ μᾶς δείξῃ τὴν ἐργατικότητα καὶ τὴν ἀντοχὴ αὐτοῦ τοῦ ἀνθρώπου.

Στοὺς ἀγῶνες του ἦταν πάντιμοι λεπτοὺς κ' εὐγενικός, πρᾶμα πού τὸ ἀναγνωρίζουν κι αὐτοὶ οἱ φανατικοὶ ἀντίπαλοί του. Ποτὲ δὲν ἔπαιρνε τὰ ζητήματα προσωπικὰ καὶ ποτὲ δὲν ἔθιξε ἀνθρώπο. Κοντὰ σ' ὅλα αὐτὰ ὁ Ράιν ἦταν καλὸς σύζυγος καὶ καλὸς πατέρας, καὶ στὸν πόλεμον ἔχασε δύο παλληκάρια.

Μ. ΠΑΤΤΑΜΑΥΡΟΣ

ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗ

ΟΙ ΠΕΛΑΡΓΟΙ ΜΙΑ ΣΕΛΙΣ ΦΥΣΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ

Όταν, παιδί μικρό, πήγα για πρώτη φορά στα Γιάννινα, αρχές Μαρτιού, σ' εποχή πύργων οι πελαργοί, απόρριστα, ιδόντας για πρώτη φορά πελαργό, πού στέκονταν άφοβα στον τοίχο του περιβόλου ενός τζαμιού.

Συνειδημένος από το χωριό μου, όπου τα πετεινά του αναστήματος του πελαργού είναι άγρια και σαρκοβόρα και ξεπετούν άπάνω στον άχανον αϊθέρα, κι' όταν κάθονται στον προσήλιο ή δίπλα σε κανένα ψοφίμι και τρών, έχουν τα μάτια τους δεκατέσσαρα, για να μην τὰ ζυγώση και τὰ πυροβολήση κανένας κυνηγός, μόκανε κατάπληξη για να βλέπω ένα τέτοιο μεγάλο πετούμενο, με πορτοκαλλιά ψηλά ποδάρια και πορτοκαλλιά μακρὰ και χοντρή μύτη και ρώτησα την μάννα μου, πού μ' είχε μαζί της άπάνω στο μοιλάρι:

— Τι αϊτός είν' αυτός μάννα; Γιατί δεν έχουμε κι' εμείς τέτοιους αϊτούς στο χωριό μας;

— Δεν είν' αϊτός. (Μου άπάντησε ή μάννα μου άξιοματικά)...Είναι λέλεκας...

— Λέλεκας! είπα, ακούοντας για πρώτη φορά αυτό τ' όνομα και την ξαναρώτησα;

— Τρώγεται; Πώς δεν τους σκοτώνουν τους λελεκάδες και τους αφήνουν να περπατούν έτσι μέσα στές αυλές;

— Θεός φυλάξοι, παιδί μου! Δεν τρώγεται. Είναι τουρκοπούλλι. Έρχεται αυτές τές μέρες, κάθε χρόνο, έμπα Μαρτιού, σαν τὰ χελιδόνια, τὰ τριγώνια, τὰ κουκάλογα και τους κούκους, και φεύγει αρχές Αυγούστου και ξαναπάει στην Αραπιά του, απ' όπου κι' έρχεται. Μου άπάντησε ή μάννα μου σοβαρά.

Έκείνην την στιγμή, ένας Τουρκός, ντυμένος άσιατικά φορέματα, σαν χότζας, μ' άσπρο σαρίκι στο κεφάλι, κρατώντας στα

χέρια του μικρού σφαχτού πλεμόνι, στάθηκε μπροστά στον πελαργό, από δέκα βήματα μακρὰ και τον χαιρέτησε, σαν να είταν άνθρωπος το πετούμενο;

— Καλημέρα, Μπαμπά (!). Καλώς μās κόπιασες. (!)

Ο πελαργός έκανε κάποια κίνηση ή στροφή του λαιμού του ή του κεφαλιού του, πού την πήρα εγώ ως άπάντηση στον χαιρετισμό του Τουρκού, τέτοια άπάνω—κάτω:

— «Καλή σου ήμέρα και καλώς σ' ή'ρα».

Ο Τουρκός εξακολούθησε την όμιλία του με τον πελαργό:

— Πώς τὰ πέρασες στο ταξίδι, Μπαμπά;

— Άλλη πάλε κίνηση του λαιμού και του κεφαλιού του ο Πελαργός, ως νομιζόμενη άπάντηση, σαν να είπούμε:

— Πολύ καλά, ευχαριστώ.

Κι' ο Τουρκός εξακολούθησε τές έρωτήσεις του προς τον Πελαργό:

Είδες τον κιαμπέ (!) του Περχαμπέρη (!) ο Μωάμεθ.

— Άλλη πάλε στροφή του κεφαλιού και τής μύτης του ο Πελαργός, προς ικανοποίηση του Τουρκού, σαν να του άπαντούσε:

— «Τόν είδα! Τόν είδα! Μπορούσα να μην τον ιδώ;»

Τότε ο Τουρκός, μην έχοντας, φαίνεται, να ρωτήση άλλα τον πελαργό, του πέταξε το πλεμόνι, λέγοντάς του:

— Και του χρόνου, Μπαμπά, ενσιαλλάχ (!) να σε καλοδεχτούμε με για και με χαρά....

(!) = Λέξη τουρπιική = πατέρα (τιμητικά).
(!) = Καλώς μās ήθελες = (τιμητικά).
(!) = Λέξη Αραβική = τάφος.
(!) = Λέξη άραβική παρεφθαρμένη = προφήτης.
(!) = Λέξη άραβική = είθε.

Ο πελαργός άρπαξε το πλεμόνι με την συνειδημένη του προφύλαξη, και πέταξε θριαμβευτικά προς ένα δέντρο στον περιβόλο του τζαμιού προς μεγάλη ευχαρίστηση του φιλόδοξου Τουρκού.

Αρχισα πάλε να ρωτάω την μάννα μου, πού νόμιζα πολύξερη.

— Κατάλαβε, μάννα, ο λέλεκας τί του έλεγε ο Τουρκός;

— Οι Τουρκοί νομίζουν ότι τους καταλαβαίνουν τὰ λελέκια, όταν τους μιλούν, γιατί είναι δικά τους πουλιά.

— Πώς δεν τὰ σκοτώνουν τὰ λελέκια, μάννα, για να τὰ φάν, και πώς δεν τὰ πιάνουν για να τ'άχουν; Πώς ήθελα να πιάνω μαν γιάννα και να τὸ πέρασμα στο χωριό μας! . . .

— Τι λες αὐτοῦ, παιδάκι μου; Σ' αφήνουν οι Τουρκοί να σκοτώσης το πουλί τους ή να το πιάσης; Σε πιάνουν και σε σφάζουν, σαν τ' άρνί, ή το λιγώτερο, σε βάνουν φυλακή μες στα μπουντρούμια του Κάστρου! . . μου άπάντησε σοβαρά ή μάννα μου κι' εγώ θλίβομουν το καιμένο το παιδάκι, πού δεν μπορούσα να πιάσω ένα λελέκι και να το πάγω στο χωριό μου να τὸ δείξω ως κάτι θαυμαστό στα όμηλικά μου τὰ παιδιά, πού δεν είχαν πάγει ακόμα αυτά στα Γιάννινα και δεν ήξεραν τί έστι πολιτεία, κάστρο, λίμνη, βάσκες, σεράι, μεγάλα κι' όμορφα σπίτια με γιαλιά στα παράθυρα, μεγάλες εκκλησιές, τζαμιά και . . . λελέκια!

— Άλλά θλίβομουν πλιότερο, πού μου είχε ειπή ή μάννα μου ότι το λελέκι, πού έμαθα άργότερα ότι λέγεται έλληνικά «πελαργός» είταν τουρκοπούλι! Κ' έλεγα μέσα μου:

— Άχ! Γιατί ένα τέτοιο όμορφο και μεγάλο πετούμενο νά'ναι τουρκοπούλι και να μην είναι ρωμοπούλι;

Και θλίβομουν και θλίβομουν, γιατί από την πρώτη στιγμή, πού τον γνώρισα τον πελαργό, τον συμπάθησα, κι' όταν πήγαινα άλλες φορές στα Γιάννινα κι' έβλεπα πελαργό να πετάη ή να φολιαζή ή να περπατήη στα τουρκακια τὰ νεκροταφεία μ' εκείνο το βασιλικό περιπάτημα, ή να κρακακίξη: «κρακρακρακά κ'ράάάάάά», γοητεύομουν και νόμιζα ότι αυτό το πετεινό είχε κάτι ανθρώπινο μέσα του.

* *

Πέρασαν πολλά χρόνια από τότε. Το παιδάκι, πού άγαπούσε τόσο πολύ τον πελαργό στα Γιάννινα, έγινε παλληκάρι, τέλειωσε τές έγκύκλιες σπουδές του και μιὰ

μέρα ταξίδεψε για την Θεσσαλία ως... πολιτικός έξόριστος..

Όταν έφτασα για πρώτη φορά στα Τρίκαλα—είταν Απρίλης, καρδιά της άνοιξης—μόκανε έντύπωση ή πληθώρα των πελαργών εκεί πέρα. Έκατοντάδες πελαργοί πετούσαν προς όλες τές διευθύνσεις, ή στέκονταν στές στέγες των τζαμιών και των σπιτιών, κι' έδιναν πανηγυρική χροιά στην πανηγυρικότατη μορφή της μυρωμένης, λουλουδοστολισμένης, μυριόχρωμης, κατάχλωρης και καταπράσινης άνοιξης. Όλη ή Θεσσαλία, πολιτείες και χωριά, γεμάτη πελαργούς!

Εύπνησαν μέσα μου όλες οι παιδικές μου άναμνήσες για τους πελαργούς και δεν χόρταινα να τους βλέπω.

— Έχετε πολλούς πελαργούς εδώ στην Θεσσαλία...είπα μιὰ μέρα σ' έναν φίλον μου Θεσσαλον χωρικό, τον μακαρίτην τώρα Θανάση Μαλιώρα, από το χωριό Μεστιάνα.

— Δυστυχώς, μου άπάντησε θλιβερά, έχουμι πάρα πολλοί φέτους!..

— Και γιατί «δυστυχώς»; τον ρώτησα. Τους έχετε σε κακό;

— Γιατ' είνι π'λί, μου άπάντησε, πού προμαντεύει του καλό της αντίχριστης τής Τουρκιάς, όταν είνι πλησμονή απ' αυτό, και του κακού της, όταν είνι έλλειψη. Όταν εδώ και τρία τέσσερα χρόνια, είταν να κηρυχτή ο πόλεμος της Ρουσσίας και της Τουρκίας, άριά-και-πού ήγγιπες πηλαργό, λες κι τους έχει κουλήσει κακό θανατικό τσοι πηλαργοί. Τώρα ξανάρχισι να πληθαίνη τον καταραμένου του π'λί, πού θά ή'δι ότι δεν θά'χουμε κι φέτους έλληνικό! Πάλι θά την φάη κι' αυτήν την χρονιά ή αντίχριστους ή Τουρκούς στην δυστυχισμένη την Θεσσαλία!

— Τι λες αὐτοῦ, κύρ-Θανάση, του είπα. Μην τὰ πιστεύης αυτά...Είναι λόγια των άγραμμάτων . . .

— Αυτό λέν τὰ σημάδια, μου άπάντησε, και δεν ακούω εγώ τὰ λόγια σās των γραμματισμένων . . .

Αρχισα να παραπειθωμαι ότι κάποια μυστική δύναμη έπερνεγει ώστε να ύπάρχη σχέση μεταξύ Τουρκων και πελαργών, γιατί κι' οι έφημερίδες παρουσίαζαν τότε ως άπελιστική την θέση του ήπειροθεσσαλικού ζητήματος, κι' όμως άμα έβλεπα πελαργό, μεταπηδούσα άμέσως στα παιδικά μου χρόνια και στές πρώτες μου έντυπώσεις και συμπάθειες, και μου φαίνονταν ότι άκουα τὰ λόγια, πού μου'χε πρωτοπει ή μάννα μου για τὰ μακροαίμια, μακροπόδαρα και μου

κρομύτικα αὐτὰ πετούμενα.

Πέρασε καὶ δεύτερη χρονιά στὴν Θεσσαλία μὲ πελαργούς πολλοὺς καὶ μὲ Τούρκους καὶ Τουρκιά. Πέρασε καὶ τρίτη μὲ πλιότερους ἀκόμα πελαργούς, ἀλλὰ κατὰ τὸν Αὐγουστο, πού εἶχαν φύγει οἱ πελαργοὶ (1881), ἔφυγαν οἱ Τούρκοι καὶ ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς μ' ἀρχηγὸν τὸν στρατηγὸν Σκαρλάτον Σουτσον, μπήκε στὴν Καρδίτσα καὶ ὕστερα κατάλαβε ὅλην τὴν Θεσσαλία.

— Τὰ εἶδες, κύρ-Θανάση, εἶπα στὸν φίλον μου τὸν Μαλιώρα, τὸν ἐχτρὸ τῶν πελαργῶν. Ἄδικα τοὺς συκοφάντησες τοὺς καίμηνους τοὺς πελαργούς!

— Βάνουμι ἓνα στοίχημα, μοῦ εἶπε, ὅτι δὲν θὰ ξαναπατήσουν πλιο οἱ πιλαργοὶ σου στὴν Θεσσαλία, ἀφοῦ ἔφυγαν ἀπ' ἰδῶ οἱ Τούρκοι; Μάθι, ἀγόρι μου, μὲ τὰ πουλλὰ τὰ γράμματα, ὅτι ἡ πιλαργὸς δὲν πατάει σὲ χριστιανικὸ βασίλειο! Εἴταν πιλαργοὶ καὶ στὴν Λαμία, μολογοῦν, ὅταν εἴταν καὶ ἐκεῖ τούρκικοι, ἀλλ' ἀφόντας ξηπαστρέυτηκαν ἀπ' ἱκεῖ οἱ Τούρκοι καὶ πάησαν κατὰ διαβόλου μάννα, δὲν ξανάρθαν καὶ οἱ πιλαργοὶ... Βάνουμι στοίχημα, λέου; Σοῦ βαστάει;

— Βάνουμι... τοῦ ἀπάντησα καὶ τὸν ἄλλον χρόνον (1882) κέρδισα τὸ στοίχημα γιατί ξανάρθαν οἱ πελαργοὶ στὴν Θεσσαλία, ἂν καὶ εἶχε φύγει πλια ἡ Τουρκιά ἀπ' ἐκεῖ.

Ἐκείνην ὄμως τὴν χρονιά (1882) οἱ στρατιῶτες οἱ παλιοελλαδίτες, ὅσοι ἔβλεπαν γιὰ πρώτη φορὰ πελαργούς, τοὺς ντουφέκιζαν καὶ τοὺς σκότωναν, νομίζοντας ὅτι τρώγονται, ἢ καὶ ἀπὸ ἀπλή περιέργεια, γιατί τὸ πουλί, πού πετάει στὸν ἀέρα, εἶναι ἓνα μυστήριον γιὰ τὸν ἄνθρωπον, καὶ προσπαθεῖ νὰ τὸ κατακτήσῃ. Ἀλλὰ καὶ μ' ὅλην αὐτὴν τὴν καταδίωξη, οἱ πελαργοὶ ἔξακολουθοῦν εὐτυχῶς, νᾶρχωνται στὴν Θεσσαλία. Λέγω «εὐτυχῶς» γιατί εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ εὐεργετικώτερα πετεινά τοῦ τόπου μας.

* *

Οἱ πελαργοὶ εἶναι ἓνα ἀπὸ τὰ νοητότερα πετεινά, πᾶχει πλάσει ἡ Δημιουργία.

Ζῆ ζευγαρωμένος μὲ μιὰ πελαργίνα μόνον, ὅπως ἡ τριγῶνα, τὸ χελιδόνι καὶ ἄλλα φιλοσύζυγα πουλιά, καὶ αὐτὸ νομίζω εἶναι μιὰ τραγὴ ἀπόδειξη ὅτι δὲν ἔχει καμία σχέση μὲ τοὺς Τούρκους, πού παίρνουν καὶ σαράντα γυναῖκες, ἂν θέλουν. Ὄταν συμβῆ νὰ χηρέψῃ ὁ πελαργός, μένει μοναχός του, ἂν δὲν βοῆ ἄλλο ταῖρι, χηρεμένο βέβαια, γιατί δὲν χωράει διαζύγιον στοὺς πελαργούς ὅπως στοὺς ἀνθρώπους. Ἐχει πολὺ ἀνεπτυγμένο

τὸ αἶσθημα τῆς πατρίδας, τῆς συζυγικῆς ἀλληλεγγύης, τῆς συζυγικῆς τιμῆς καὶ τῆς φωλιάς του, ἢτοι τῆς ἐστίας του. Εἶναι εὐεργετικώτατος στὴν γεωργία καὶ ἐν γένει στὴν ἀνθρωπότητα, γιατί καταστρέφει πλῆθος βλαπτικὰ ἔντομα, ζῶα καὶ ἐρπετά: φίδια, γκουστερίτσες, ἀκρίδες, ποντικούς καὶ ἄλλα καὶ τὰ χρησιμοποιεῖ γιὰ τροφή του.

Τοῦ εἶναι τόσο μεγάλη ἡ ἀνάμνηση τῆς πατρίδας του καὶ μάλιστα τῆς φωλιάς του, ὅστε τὸ ζευγάρι τῶν πελαργῶν, πού φεύγει φέτος π. χ. ἀπὸ τὴν φωλιά του, ποῦναι στὰ Γιάννινα, καὶ πάει στὴν Ἀραπιά, ὅπως πιστεύει ὁ ἑλληνικὸς λαός, ἢ στὲς χώρες, πού βρίσκονται στὴν ζώνη τῶν πηγῶν τοῦ Νείλου, ὅπως βεβαιώνουν οἱ φυσιοδίφες, θὰ ξαναγυρίσῃ τοῦ χρόνου στὰ Γιάννινα καὶ στὴν ἴδια του τὴν φωλιά καὶ ὄχι ἄλλου, ἢ σ' ἄλλη φωλιά, ξένη, καὶ ἂν τυχὸν βοῆ χαλασμένη τὴν φωλιά του, τὴν ξαναφτιάχνει.

Οἱ πελαργοὶ φεύγουν ἀπὸ τὸν τόπο μας τὸ δεύτερο δεκαήμερον τοῦ Αὐγούστου καὶ ἔρχονται τὸ δεύτερον δεκαήμερον τοῦ Μαρτιοῦ. Κάθονται δηλαδὴ στὸν τόπο μας πέντε μῆνες σωστοὺς, καὶ ἂν λάβωμε γιὰ πατρίδα τὸν τόπον πού γεννιέται καὶ ἀνατρέφεται κανεὶς, οἱ πελαργοὶ μας εἶναι ἑλληνικὰ πετεινά, τέκνα τοῦ τόπου μας καὶ ἐν γένει τῆς δικῆς μας τῆς Ἀνατολῆς, γιατί τοὺς βλέπομε νὰ γεννιοῦνται στὴν πατρίδα μας καὶ στὴν πατρίδα μας ν' ἀνατρέφονται καὶ τὸ μόνο, πού μᾶς χωρίζει τοπικῶς ἀπὸ τοὺς πελαργούς, ἢ καλύτερα «πατριδικῶς», εἶναι ὅτι αὐτοὶ δὲν οἰκονομεῖ τὰ κόκκαλά τους στὴν πατρίδα μας, ἀλλὰ πεθαίνουν ἐκεῖ κάτω, στὴν Ἀφρική, στὲς πηγές τοῦ Νείλου, στὸ ξεχειμαδιό τους, γιατί δὲν βλέπομε ποτε στὸν τόπον μας πτωμα πελαργοῦ ἀπὸ φυσικὸν θάνατον.

Ἴσως ὄμως οἱ γηρασμένοι πελαργοὶ νὰ μὴν πεθαίνουν στὰ καλά καθούμενα στὲς πηγές τοῦ Νείλου, ἀλλὰ νὰ παραδίνουν τὴν τελεταία τους πνοὴν στὰ μακρυνὰ ταξίδια, πού κάνουν δυὸ φορὲς τὸν χρόνον πηγαίνοντες, πέφτοντας στὴν θάλασσα! Δὲν εἶναι γνωστὸ πόσες μέρες κάνουν γιὰ τὸ κάθε τους ταξίδι, οὔτε καὶ πόσα χρόνια ζῆ ἓνας πελαργός. Φαίνεται ὄμως ὅτι δὲν θὰ ζῆ πολὺ, γιατί εἶναι πολύτοκος, δηλαδὴ δὲν κάνει μόνον δυὸ αὐγά, ὅπως ἄλλα ζευγαρωτὰ πουλιά: τριγῶνες, αἰτοὶ καὶ λοιπὶ, καὶ τὰ πολύτοκα, λέγουν, δὲν ζοῦν πολλὰ χρόνια. Ὁ πελαργός εἶναι πολύτοκος, γεννάει τέσσερα αὐγά ὡς τὰ μέσα τοῦ Ἀπριλιοῦ, καὶ ὡς τὰ μέσα τοῦ Μαγιοῦ τὰ βγάξει πουλάκια.

Ὁ πελαργός στήνει τὴν φωλιά του σ' ἀνήσκιωτον καὶ πολὺ στέριον μέρος, ψηλὰ σὲ κατάλληλους κορμούς δέντρων, σὲ στεγασμένους καπνοδόχους σπιτιῶν, σὲ ψηλοὺς μοναχικούς τοίχους, πάντα ὅμως σὲ μέρη, πού νὰ μὴν εἶναι δυνατόν νὰ κρύβονται ἀπὸ τὸν ἥλιον καὶ νᾶναι τὸ λιγώτερον δέκα μέτρα ἀπὸ τὸν ἥλιον ἐπιφάνεια τῆς γῆς. Εἶναι πολὺ ἠλιόφιλον πετεινὸ καὶ δὲν πάει ποτε στὴν σκιά, οὔτε καὶ κατὰ τὰ ἠλιοβόρια τοῦ Θεριοῦ, τοῦ Ἀλωνοριοῦ καὶ τοῦ Αὐγούστου. Εἶναι καὶ ἀνθρωπόφιλον, γιατί δὲν στήνει τὴν φωλιά του παρὰ σὲ πόδες καὶ χωριά, καὶ ποτε σ' ἀκατοίκητα μέρη, κατασκευάζοντάς τὴν ἀπὸ ἓνα φόρτωμα κλαδόξυλα καὶ ῥάκη, ὅστε βλέποντάς τὴν κανεὶς νομίζει ὅτι εἶναι φωλιά μεγάλου φτερωτοῦ θηριοῦ καὶ ὄχι εἰρηνικώτατον πελαργοῦ!

Κατὰ τὴν κατασκευὴν ἢ ἐπισκευὴν τῆς φωλιάς οἱ δυὸ σύζυγοι, πελαργός καὶ πελαργίνα, ἐργάζονται μαζί καὶ κοιμοῦνται μαζί μέσα στὴν φωλιά ἢ ἔξω πολὺ κοντὰ στὴν φωλιά, ἂν δὲν εἶναι τελειωμένη, μὲ τρυφερότητα, πού θὰ τὴν ζήλευσαν καὶ τὰ πλιο ἀγαπημένα νιόπαντρα ἀνθρώπινα τοῦ ἀνθρωπίνου κόσμου. Τὸ ἴδιο καὶ κατὰ τὴν αὐγοτοίαν, μαζί πλιά-πλιά, ἀλλ' ἅμα ἀρχίσῃ ὁ κλώσσοσ τῶν αὐγῶν, ὁ πελαργός, ὅταν δὲν ἔχη δουλειά, καὶ τὴν νύχτα καὶ τὴν ἡμέρα, στέκεται ὀρθός, ἀγρυπνος φύλακας, στὸ κοντινότερον κατάλληλον μέρος, ἔξω ἀπὸ τὴν φωλιά, γιὰ νὰ τὴν προφυλάξῃ πρὸ πάντων ἀπὸ τὸν βοριά καὶ ἄλλον δυνατόν ἀνεμον, πού φυσάει, ἐνῶ ἡ πελαργίνα σκεπάζει ὅλην τὴν φωλιά μὲ τὸ σῶμα τῆς καὶ κλωσσάει. Δὲν ὑπάρχει, ἢ τὸ σωστότερον δὲν ἐκδηλώνεται σ' ἄλλο πλάσμα, λογικὸ ἢ ἄλογο, ἢ ἱερὴ ἀφοσίωση, πού ἐκδηλώνει ὁ πελαργός στὴν πελαργίνα του, ὅταν βρίσκεται αὐτὴ στὰ μητρικὰ καθήκοντα τοῦ κλώσσου καὶ τῆς διατροφῆς τῶν νεοσσῶν τῆς.

Κατὰ τὸ διάστημα τοῦ κλώσσου δὲν κουνιέται καθόλου ἡ πελαργίνα νύχτα-μέρα ἀπὸ τὴν φωλιά τῆς καὶ λείπει μόνον μιὰ ἢ δυὸ φορὲς τὴν ἡμέρα, ὅταν πετάει στὰ νερά νὰ βοῆ τροφή τίποτε βατράχια καὶ νὰ πιῆ νερό. Κατὰ τὴν ἀπουσία τῆς, πού δὲν διαρκεῖ πλιότερον ἀπὸ πεντέξῃ λεφτὰ τῆς ὥρας, τὴν ἀντικατασταίνει στὴν φωλιά ὁ σύζυγος πελαργός.

Πολὺ συχνά, κατὰ τὸ διάστημα πού βρίσκεται ἡ πελαργίνα στὸν κλώσσο, θρέφεται καὶ ἀπὸ τὸν ἀγαπημένον τῆς σύζυγον. Τῆς φέρει φιδάκια, γκουστερίτσες, βατράχια,

ἀκρίδες, ποντίκια καὶ μόνον νερὸ δὲν μπορεῖ νὰ τῆς φέρῃ. Τὸ ἴδιο τὴν περιποιεῖται καὶ τὴν ὑπηρετεῖ γιὰ λίγες μέρες, ὅταν βγαίνουν τὰ πελαργόπουλα ἀπὸ τ' αὐγά, γιατί βγαίνουν ἄφτερα καὶ γυμνὰ κατάγυμνα.

Ἄλλ' ὅταν πιάσουν τὰ πελαργόπουλα φτερά, βγαίνει ταχτικά ἡ πελαργίνα στὸ κυνήγι καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ τῆς καὶ γιὰ τὰ μικρά τῆς. Σ' ὄλο ὅμως αὐτὸ τὸ διάστημα, ὁ πελαργός μένει ἀκοίμητος φρουρός καὶ τῆς φωλιάς καὶ τῶν πουλιῶν, καὶ ὅταν ἔρχεται ἐκεῖνη ἀπὸ τὸ κυνήγι, φέροντας πάντα στὴν μακρυνὰ τῆς μύτη κάποιον θήραμα, τότε πετάει καὶ αὐτὸς γιὰ κυνήγι καὶ γιὰ τὸν ἑαυτὸ του καὶ γιὰ τὴν οἰκογένειά του, σάν καλὸς πατέρας καὶ καλὸς σύζυγος.

Ὄταν τὰ πελαργόπουλα ἀποκτήσουν δολόκληρον τὸ φτέρωμα τους, μεγαλώσουν ἀρκετά, καὶ δὲν ἔχουν ἀνάγκη ἀπὸ τῆς μητρικῆς φτεροῦνης, ἡ πελαργίνα βγαίνει ἀπὸ τὴν φωλιά, γιὰ νᾶχουν πλιότερη εὐρυχωρία αὐτά, καὶ τὰ προστατεύει μὲ τὸ μητρικὸ τῆς μάτι.

Ἄξια μεγάλης προσοχῆς εἶναι ἡ καθαριότητα, πού διατηρεῖ στὴν φωλιά τῆς ἡ πελαργίνα, πού μποροῦσε νὰ τὴν ζηλέψῃ καὶ ἡ καλύτερη μητέρα. Ὄταν τὰ πελαργόπουλα εἶναι μικρά, δέχεται τ' ἀφοδεύματά τους μὲ τὴν μύτη τῆς, καὶ ὅταν μεγαλώσουν κομμάτι, τὴν ὥρα πού αὐτὰ «ἔχουν τὴν φυσικὴ τους ἀνάγκη», τὰ στρέφει μὲ τὸν πσινό τους πρὸς τὰ ἔξω τῆς φωλιάς, καὶ ἔτσι πέφτουν κάτω τ' ἀφοδεύματα, χωρὶς νὰ λερώνεται ἡ φωλιά.

Τὰ πελαργόπουλα καθὼς καὶ οἱ πελαργοὶ δὲν ἔχουν κανένα ἐνδεικτικὸ νὰ διακρίνεται τὸ γένος τους, ποῖο εἶναι ἀρσενικὸ καὶ ποῖο θηλυκὸ, στὰ μάτια τῶν ἀνθρώπων.

Ὄταν τὸ ζευγάρι τῶν γονέων πελαργῶν ἐννοῆσῃ ὅτι κοντοζυγώνει ἡ μέρα πού θὰ πετάξουν τὰ μικρά τους, ἀρχίζουν νὰ τοὺς λιγοστεύουν τὴν τροφή, καὶ τέλος νὰ τὴν πάψουν. Τότε αὐτὰ μένουν μιὰ ἢ δυὸ μέρες νηστικά, ἐνῶ αὐτοὶ οἱ δυὸ, πελαργός καὶ πελαργίνα, στέκουν ἔξω ἀπὸ τὴν φωλιά χορτασμένοι καὶ προσποιοῦνται τὸν ἀδιάφορον ἢ ξεπετοῦν καὶ ξαναγυρίζουν γλήγορα, καὶ αὐτὰ, παρακινούμενα ἄλλο ἀπὸ τὸ ἐνστικτὸ τους, πού εἶναι πετεινά, καὶ ἄλλο ἀπὸ τὴν πείνα, τὴν μεγάλη καὶ ἀναπότρεπτη κινήτρια δύναμη ὄλου τοῦ κράτους τῆς ζωῆς, ἐπιχειροῦν τὸ θανάσιμο - ἂς ποῦμε - πῆδημα, ἀπὸ τὴν φωλιά ἓνα - ἓνα, πρῶτα τ' ἀρσενικά, φαίνεται, ὡς ζωηρότερα καὶ δυ-

νατώτερα, κ' ὕστερα τὰ θηλυκά, γιατί, ὅπως εἶπαμε παραπάνω, δὲν γνωρίζεται ἀπὸ τὸ ἔξωτερό τους τὸ γένος τους, γιὰ νὰ τὸ βεβαιώσωμε αὐτό. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ βοηθοῦν κ' οἱ γονεοὶ τους στὰ πρῶτα τους φτερογύσματα κ' ἄς εἶναι στὸ ἀνίστημά τους τόσο ψηλά ὅσο κ' οἱ γονεοὶ τους, γνωρίζονται ὅτι εἶναι νεοσοὶ μόνον ἀπὸ τὸ δειλὸ τους φτερογύσμα κ' ἀπὸ τὴν μύτη τους καὶ τὰ ποδάρια τους ποὺ εἶναι σταχτιά στὸ χρώμα κ' ὄχι πορτοκαλλιὰ σὰν τῶν μεγάλων πελαργῶν.

Ἦστερα ἀπὸ εἴκοσι-εἰκοσιπέντε μέρες ἀπὸ τὸ πρῶτο φτερογύσμα τῶν νεοσσῶν, δηλαδὴ κατὰ τὴν εἴκοσι Αὐγούστου, παιδιὰ καὶ γονεοὶ πελαργοὶ ἀρχίζουν νὰ συνάζονται πανηγυρικά δυὸ τρία δειλινὰ στὴν σειρά σ' ἓνα ὄρισμένο μέρος, σὰν γιὰ νὰ συσχεφτοῦν, καὶ τ' ἀκόλουθο πρῶτ', μόλις χαράξη, κάνουν φτερὰ κοπαδιαστά, ὅλα μαζί γιὰ τὸ χειμαδεῖό τους!

Λέγουν ὅτι πρῶτα πιάνουν τὴν ἀχτὴς τῆς Μικρασίας, κ' ὕστερα γιὰ τὸν φτάνουν στὴν Συρία, ἀπ' ἐκεῖ στὴν Μεσοποταμία, στὴν Ἀραβία, περνοῦν τὴν Ἐρυθρὰ θάλασσα, πιάνουν τὸν Νεῖλο κ' ὕστερα τὸν Νεῖλο-Νεῖλο καὶ φτάνουν στὸν χειμαδόπό τους, ἤτοι στὴν πηγὴ τοῦ Νεῖλου.

Αὐτὴ εἶναι ἡ ἱστορία τοῦ ἀγαπημένου μου τοῦ πελαργοῦ, ποὺ σὰς τὸν παρουσίασα πρῶτα - πρῶτα ὡς λελέκι καὶ τουρκοπούλι, ὕστερα ὡς σύζυγον, ὡς γονιόν, ὡς συμπατριώτη μας, καὶ τέλος ὡς ὠφέλιμον στὴν γεωργία καὶ στὴν ἀνθρωπότητα. Τώρα, θὰ σὰς τὸν παρουσιάσω κ' ὑπὸ μίαν ἄλλην ιδιότητα, καθαρά ἀνθρωπινή, μ' ἓνα σκληρὸ ἀντρικὸ ἐλάττωμα.

* *

Ὁ ἀρσενικὸς πελαργὸς εἶναι Ὁθέλλος μὲ φτερὰ κ' ἡ πελαργίνα φτερωτὴ Δεισδαιμόνα. Εἶδα ἓνα πελαργικὸ δράμα μὲ τὰ μάτια μου κ' ὅ,τι θὰ σὰς ἱστορήσω σ' αὐτὸ τὸ κεφάλαιο εἶναι καθαρὴ ἀλήθεια κ' ὄχι διηγηματογραφικὸ ἐπιπόνημα.

Ἀκοῦστε λοιπόν.

Ὅταν εἶμον στὰ Τρίκαλα, χρόνια ὕστερα ἀπὸ τὴν ἀπελευθέρωση τῆς Θεσσαλίας, κάθομον σ' ἓνα σπίτι, ποῦχε στὴν αὐλὴ του μιά πελώρια μελικουκιά μὲ μιά πελαργοφωλιά στὴν πρώτη νιχαλωσιά της. Ἡ μελικουκιά εἶταν εὐκολοανάβατη κ' ὁ ὑπηρέτης μου, μιά στιγμὴ πῶλειπαν καὶ οἱ δυὸ οἱ πελαργοὶ στὸ κυνήγι τους, πῆρε ἓνα χηναῦγο, ἀνέβηκε στὴν πελαργοφωλιά καὶ τ' ἀντάλλαξε

μ' ἓνα πελαργαῦγο, ἔχοντας δυὸ σκοποὺς στὸν νοῦ του: πρῶτα νὰ βάλῃ τὸ πελαργαῦγο νὰ τὸ κλωσῆσῃ ἢ χίνα καὶ ν' ἀποκτήσῃ πελαργοπούλι καὶ δεύτερο νὰ ἰδῇ, ἂν τὸ πουλὶ ποὺ θάβγαине ἀπὸ τὸ χηναῦγο στὴν πελαργοφωλιά, ἀνατρεφόμενον μὲ τὰ πελαργοπούλια, θ' ἀκολουθοῦσε τοὺς πελαργούς ἢ θὰ πῆγαίνε μὲ τὴν χίνα.

Σὲ λίγες μέρες ἄρχισε τὸ κλώσισμα κ' ἐπακολούθησε φυσικὰ τὸ βγάσιμο τῶν πουλιῶν, κ' ἀνάμεσα στὰ πελαργόπουλα, ὅπως καὶ περιμένονταν, ξεφύτρωσε ἓνα χηνόπουλο! Φαίνεται ὅτι ἡ πελαργίνα δὲν φανέρωσε τὸ πρᾶγμα ἀμέσως, ἀλλ' ὅταν αὐτὴ σηκώθηκε καὶ πῆγε γιὰ λίγα λεφτὰ τῆς ὥρας νὰ πιῇ νερὸ καὶ νὰ κυνηγήσῃ τροφὴ γιὰ τὸν ἑαυτὸ της, καὶ παραστάθηκε ὁ πελαργὸς ὡς φύλακας τῆς φωλιάς μὲ τὰ μικρά, κατάλαβε τὸ παρῆσαχο γένος στὸ σπίτι του, κ' ἄρχισε νὰ κουνιέται σύσσωμος, σὰν δαιμονισμένος. Σ' αὐτὸ ἀπάνω ἤρθε κ' ἡ δύστυχη πελαργίνα! Μόλις τὴν εἶδε ὁ Ὁθέλλος πελαργός, ἄρπαξε τὸ χηνόπουλο μὲ τὸ μυτόστομά του καὶ τῆς τῶβαλε στὰ μάτια της κ' ἔκανε σὰν νὰ τὴν ρωτοῦσε:

—Τ' εἶν' αὐτὴ ἡ ἀτιμία, ποὺ μᾶλλον ἀπιστή;

Ἦστερα, ἀφίνοντας τὸ χηνόπουλο στὴν φωλιά μὲ τοὺς ἄλλους νεοσοὺς, ἔφυγε κα γύρισε πίσω ὕστερ' ἀπ' ὥρα συνοδευόμενος ἀπὸ καμιά τριανταριά-σαρνανταριά πελαργούς.

Τότε αὐτὸς ἔδωξε τὴν Δεισδαιμόνα-πελαργίνα μὲ δυνατὰ καὶ σκληρὰ ρομφίσματα, ἄρπαξε πάλι τὸ χηνόπουλο μὲ τὸ μυτόστομά του καὶ τὸ περίφερε, ὡς σῶμα ἐγκλήματος, σ' ὅλους τοὺς ἄλλους πελαργούς, ποὺ στέκονταν, ἄλλοι στὰ κλωνάρια τῆς μελικουκιάς, ἄλλοι στὸς τοίχους τῆς αὐλῆς κ' ἄλλοι στὸ παρακείμενο χωράφι, κ' ὕστερα τὸ κατακομματίασε βοηθούμενος κ' ἀπὸ δυὸ-τρεις ἄλλους πελαργούς, ἐνῶ ἡ δύστυχη πελαργίνα στέκονταν ἀπ' ἔξω ἀπὸ τὴν φωλιά τρεμάμενη. Ἦστερα ἀπ' αὐτὸ σηκώθηκαν ὅλοι οἱ πελαργοὶ καὶ τὴν ἐξανίγκασαν μ' ἄσπλαχνα ρομφίσματα νὰ τοὺς ἀκολουθήσῃ, βάνοντάς τὴν στὴ μέση τῆς συντροφιάς τους, κ' ἔτσι πῆγαν καὶ στάθηκαν σ' ἓνα χωράφι ἔξω ἀπὸ τὴν πόλη, κατὰ τὸ Παιδομάζωμα, ὅπου ἐσημάτισαν ἓναν κύκλο καὶ τοποθέτησαν στὴν μέση τοῦ κύκλου τὴν νομιζόμενη ὡς ἔνοχη συζυγικῆς ἀπιστίας κ' ἄρχισαν νὰ τὴν δικάζουν, κουνώντας ὅλοι τοὺς λαιμοὺς καὶ τὰ κεφάλια τους, σὰν νὰ μιλοῦσαν καὶ νὰ διασκέφτονταν. Τότε ἐσημάτι-

σα τὴν ἰδέα ὅτι, ὅπως οἱ κωφάλοιοι μαθαίνουν νὰ συνεννοοῦνται καὶ νὰ διαβάζουν μὲ σημεῖα, ἔτσι κ' οἱ πελαργοὶ μὲ τὰ κινήματα τοῦ λαιμοῦ τους καὶ τοῦ κεφαλιοῦ τους, συνεννοοῦνται καὶ διασκέφτονται.

Μῶρονταν νὰ πάγω καὶ νὰ μπῶ στὴν μέση γιὰ νὰ τοὺς εἰπῶ ὅτι εἶναι ἀθώα, ἀθώοτατη ἡ πελαργίνα, σὰν τὴν Δεισδαιμόνα, κ' ὅτι ὅλην αὐτὴν τὴν συκοφαντία καὶ τὴν ραδιουργία τὴν εἶχε σκαρώσει, ὡς ἄλλος Ἰάγος, ὁ ὑπηρέτης μου, ἀλλὰ ποιὸς ἀπ' αὐτοὺς θὰ ἐννοοῦσε τὴν γλῶσσα μου

Δὲν εἶχα τελειώσει αὐτὴν τὴν σκέψη, ὅταν οἱ πελαργοὶ τελείωσαν τὴν διάσκεψή τους, κ' ἐτέλεσαν στὴν στιγμὴ τὴν ἀπόφασή τους ἤτοι ἔχρησαν ἀπάνω στὴν κατάδικη καὶ τὴν ἔκαναν κομμάτια μὲ τὰ μυτοστόματά τους, καὶ τῆς σκόρπισαν τὰ μέλη καὶ τὰ φτερά!

Γυρίζοντας στὸ σπίτι ἐπέπληξα πικρὰ τὸν ὑπηρέτη μου γιὰ τ' ἄδικο, ποῦχε κάνει στὴν καϊμένη τὴν πελαργίνα, καὶ τοῦ σύστησα νὰ μὴν τὸ ξανακάνῃ αὐτό, γιὰτ' εἶναι πολὺ μεγάλη ἁμαρτία!

X. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ

PENOYAP: ΠΟΡΤΡΑΙΤΟ

ΓΕΝΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΤΟΥ ΔΙΔΑΣΚΑΛΕΙΟΥ

31. Τὸ διδασκαλεῖο εἶναι εἰδικὸ ἐπαγγελματικὸ σχολεῖο μὲ ὄρισμένο σκοπὸ νὰ μορφώσῃ δασκάλους γιὰ τὴ δημοτικὴ παιδεία.

32. Ὅπως σὲ κάθε ἐπαγγελματικὸ σχολεῖο, ἔτσι καὶ στὸ διδασκαλεῖο πρῶτος ὄρος γιὰ νὰ πετύχῃ τὸ σκοπὸ του εἶναι νὰ ἔχουν οἱ μαθητὲς τοῦ ἀληθινῆ κλίση στὸ ἐπάγγελμα τοῦ διδασκάλου.

33. (*) Ἡ κλίση ἐνὸς δασκάλου παιδαγωγοῦ—καὶ δὲ θέλω νὰ εἰπῶ τὸ φιλόσοφο τῆς ἀγωγῆς παρὰ τὸν ἄνθρωπο ποῦ δρᾷ—εἶναι κάτι πολυσύνθετο. Βάση στὴν ψυχικὴ του σύσταση εἶναι ἡ ἀγάπη στὸ παιδί καὶ ἡ ἀκούραστη θέληση νὰ ὑπηρετήσῃ τὴν ψυχικὴ του ἐξέλιξη καὶ νὰ τὸ ὀδηγήσῃ στὸ δρόμο γιὰ τὴν ἰδανικὴ του προσωπικότητα. Ἡ κλίση του δὲν πηγάζει ἀπὸ ὠφελισμό ἢ ἀπὸ τὴν ἀνάγκη γιὰ γνώση ἢ γιὰ δύναμη, ἀλλὰ ἀπὸ μιὰ ψυχὴ συγγενικὴ μὲ τὴν παιδικὴ φύση, ποὺ χαίρεται καὶ λαχταρᾷ τὸ πλάσιμο καὶ τὸ παίξιμο. Ἡ σκέψη του πᾶσι στὸ συγκεκριμένο, τὸν συγκινεῖ ὁ ζωντανὸς ἄνθρωπος, τὸ ὄρισμένο ἄτομο· αὐτὸ γυρεύει νὰ μορφώσῃ, μιὰ χεροπιστῆ συνολικὴ ὑπόσταση. Εἶναι μιὰ τάση ἀνάλογη μὲ τοῦ δραματικοῦ καὶ τοῦ ἱστορικοῦ. Μὲ τὴν ἀγάπη ὅμως καὶ τὴ θέληση συνδυάζει καὶ τὴν ἱκανότητα γιὰ τέτοιο ἔργο. Καὶ πρῶτα ἀπ' ὅλα εἶναι ὁ ἴδιος προσωπικότητα ἠθικὴ ἢ προσπαθεῖ ἀδιάκοπα νὰ ὑψωθῇ σ' αὐτή. Ἐπειτα πορεῖ νὰ μπαίνη στὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ καὶ νὰ τὴν κοταλαβαίνη ἢ νὰ τὴ διαισθάνεται συνολικά, καὶ ἀπὸ τὰ λίγα σπέρματα νὰ μαντεύῃ τὴ μελλοντικὴ προσωπικότητά. Ἀκόμα εἶναι σὲ θέση νὰ βροσκή σὲ κάθε περίπτωσιν αὐθόρμητα τὸ σωστὸ μέσο, καὶ τέλος ζῆ ἐντατικὰ τὶς ἀξίες ἀπὸ τ' ἀγαθὰ ποῦ διδάσκει.

(*) G. Kerschensteiner: die Seele des Erziehers.

«... Ἄν ὅμως ἡ ψυχὴ σου μοιάζει μὲ τὴν ψυχὴ τῆς μάνας, ποὺ κι ὅταν τὸ γεννήσῃ τὸ παιδί ἐξακολουθεῖ μὲ τὴν ἀδικία τῆς τρεμούλα καὶ λαχτάρα ὀλοένα νὰ τὸ δημιουργῇ καὶ νὰ τὸ φτιάχνει, τότε νὰ εἶσαι βέβαιος πὼς δὲ θὰ γερμιστῇ ἀπὸ τὰ ὕψη, ποὺ ἀνέβασες τὸν ἑαυτὸ σου μὲ τὴν ἀπόφασί σου νὰ γίνῃς δάσκαλος, καὶ τὴ ζωὴ σου θὰ τὴν περάσῃς ἀνθρωπινά. Θυμᾶσαι καὶ σὺ ὁ ἴδιος σὲ τί ζεστὴ ἀτμοσφαῖρα στὸ σπίτι σου μεγάλωσες... πὼς ἔβγαίνε ἡ πύρα ἀπὸ τὸ πρόσωπο τῆς μάνας σου... καὶ σ' ἀγκάλιαζε ὅπου κι ἂν ἔστριβες, ἀπὸ παντοῦ σὲ τριγύριζε ἢ θερμὴ πνοὴ τῆς ἀνήσυχης μάνας κι ἄγρυπνα τὰ μάτια τῆς σ' ἀντίκρουζαν, ὅπου κι ἂν πῆγαινε τὸ βῆμα σου. Στὸ δρόμο ὅπου μόνος σου ἔκανες παιδί, αὐτὴ γινόταν τὸ μάτι σου καὶ σ' ὠδηγοῦσε. Ἐπρόκοιφες λιγάκι, σ' αὐτὴν τὸ χρωστᾷς· ἐσὺ μόνον ἀπὸ τὴν ἑστέρα, σὲ τίς γλυκὲς καὶ θαυμαστὲς ἐκείνες ὀπτασίες τοῦ ἑαυτοῦ σου, ποὺ τίς ἔβλεπες μικρὸς νὰ σοῦ γνέφουν γελαστὲς ἀδιάκοπα ἀπὸ ψηλά, ἀπὸ τὰ μάτια τῆς... Σὰν τὴν ψυχὴ τοῦ ποιητῆ καὶ τῆς μάνας πορεῖ κι ἡ δική σου ψυχὴ νὰ εἶναι ἀπὸ ἀδιάκοπη λαχτάρα φλογισμένη. Μόνον τότε θὰ νοιώσῃς χαρὰ στὴ ζωὴ σου, γιατί πλάθοντας τὴν ψυχὴ τοῦ παιδιοῦ θὰ πλάθῃς μαζί καὶ τὴ μορφὴ τῆς δικῆ σου. Τὰ λόγια τοῦ Ἐυαγγελίου γιὰ τὰ μικρὰ παιδιὰ δὲν εἶναι μόνον τὸ ξεσκέπασμα τῆς μορφῆς τοῦ παιδιοῦ, παρὰ μαζί καὶ τὸ στερέωμα τοῦ ἰδανικοῦ στὴν ψυχὴ τοῦ ἰδρυτῆ τῆς θρησκείας μας...»

Ἐσσηκῶν ἐδῶ τὰ λόγια αὐτὰ ἀπὸ τὸ βιβλίον τοῦ Ἀποστολάκη «Ἡ ποίηση στὴ ζωὴ μας», γιατί λίγοι ἔχουν μιλήσει ἔτσι γιὰ τὸ δάσκαλο.

34. Ἡ κλίση γιὰ τὸ δασκαλικὸ ἐπάγγελμα οὔτε συχνὰ παρουσιάζεται, οὔτε καὶ ὅπου ὑπάρχει πορεῖ νὰ φανερωθῇ πρὶν ἀπὸ τὰ δεκαεπτὰ-δεκαοχτὼ χρόνια, καὶ τότε πάλι μόνον λίγα στοιχεῖα τῆς θὰ μᾶς δώσῃ. Γιὰ νὰ πορεῖ λοιπὸν κανεὶς νὰ στηριχθῇ σὲ βάση κάπως στερεή, πορεῖ ἢ ἐπαγγελματικὴ μόρφωση τοῦ δασκάλου ν' ἀρχίξῃ ὕστερα ἀπὸ τὰ δεκαεπτὰ ἢ τὰ δεκαοχτὼ χρόνια. Στὸ ἴδιο συμπέρασμα φτάνομε, ἅμα συλλογιστοῦμε πὼς τέτοια μόρφωση εἶναι πρῶτα πρῶτα φιλοσοφικὴ καὶ ψυχολογικὴ, καὶ γι' αὐτὴ δὲν εἶναι βέβαια ὄριμα τὰ παιδιὰ σὲ μικρότερη ἡλικία. Ἐτσι—ἅμα κοιτάζομε

καὶ τὴν κατάσταση ποὺ βρίσκεται ἡ μέση παιδεία μας—ἢ σωστότερη ὀργάνωση τῶν διδασκαλεῖων γιὰ σήμερον καὶ γιὰ καιρὸ ἀκόμα (*) θὰ ἦταν ἡ ἀκόλουθη: Νὰ γίνουιν ἰδιαίτερα ἰδρύματα μὲ ἐξατάξια γυμνάσια, χωρισμένα σὲ τμήματα ἀνάλογα μὲ τοὺς τύπους τῶν παιδιῶν, καὶ σ' αὐτὰ νὰ προσαρτηθοῦν διτάξια διδασκαλεῖα, ὅπου νὰ πηγαίνουν μόνον ὅσοι θὰ δείχνουν σχετικὴ κλίση. Τέτοια ὅμως λύση τὴν ἐμποδίζουν ἀκόμα λόγοι πολλοί.

35. Τὰ πεντατάξια διδασκαλεῖα δὲ συμφωνοῦν μὲ τὴν παραπάνω ἀντίληψη, ἀφοῦ παίρνουν παιδιὰ δεκατριῶν χρόνων καὶ τὰ προορίζουν ἀπὸ τὴν ἀρχὴ γιὰ τὸ δασκαλικὸ ἐπάγγελμα, δηλαδή πολὺ πρὶν φανερωθῇ ἀκόμα κάπως ἢ κλίση τους. Ἦταν ὅμως ἡ μόνη(**) προσπάθεια ποὺ ποροῦσε τώρα νὰ γίνῃ, γιὰ νὰ ἔχομε πολλοὺς μαθητὲς καὶ νὰ μετριάσωμε τὰ κακὰ ποὺ βλέπομε στὰ τριτάξια, κυρίως στὴ γενικὴ μόρφωση καὶ τὸ παραμορφωμένο πρόγραμμά τους.

36. Ἄφοῦ ἡ κλίση γιὰ τὸ δασκαλικὸ ἐπάγγελμα φανερόνεται σὲ πολὺ μεγαλύτερη ἡλικία, δὲν ποροῦμε στὰ πεντατάξια διδασκαλεῖα νὰ διαλέξωμε τὰ παιδιὰ ὅπως πορεῖ. Ἀναγκαστικὰ λοιπὸν θὰ κοιτάξωμε ποιά γενικότερα στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ψυχικὴ σύσταση τοῦ δασκάλου ποροῦν νὰ φανερωθοῦν καὶ πρὶν, καὶ σ' αὐτὰ θὰ περιοριστοῦμε. Ἐτσι σὲ παιδιὰ δεκατριῶν καὶ δεκατεσσάρων χρόνων ποροῦμε νὰ ξεχωρίσωμε μὲ κάποια βεβαιότητα πρῶτα ἂν εἶναι κοινωνικὰ καὶ συναισθηματικά, ἂν ἔχουν ἠθικὴ βάση καὶ σταθερότητα ἢ ἔπειτα ἂν τὸ μυαλό τους εἶναι σωστὸ, ἂν δουλεῖ κανονικά. Ἄν τώρα μέσα στὰ παιδιὰ αὐτὰ θὰ εἶναι καὶ οἱ γεννημένοι δάσκα-

(*) Ὅσο βέβαια οἱ ἀπόφοιτοὶ τους θὰ ἔχουν νὰ ἐργάζονται μόνον σὲ ἐξάχρονα δημοτικά.

(**) Τὸ ἴδιο καὶ τὰ ἐξατάξια διδασκαλεῖα μὲ ἀπόφοιτους τῆς 5' δημοτικοῦ. Ὅταν θὰ μιλοῦν παρακάτω γιὰ τὸ διδασκαλεῖο, θὰ ἔχω στὸ νοῦ μου πάντα τὸ πεντατάξιο. Ἄν κάπου ἔχομε οὐσιαστικὴ διαφορὰ ἀνάμεσα στὰ δύο, θὰ τὴν ἀναφέρω χωριστά. Τὰ μονοτάξια διδασκαλεῖα συμφωνοῦν βέβαια περισσότερο μὲ τὴ γνώμη ποὺ εἶπα παραπάνω γιὰ τὴ σωστὴ ὀργάνωση. Μὰ τὸ κακὸ σ' αὐτὰ δὲν εἶναι μόνον ὁ λίγος καιρὸς ποὺ ἔχομε γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ μόρφωση, ὅσο ποὺ οἱ μαθητὲς τους ἔρχονται ἀπὸ τὰ γυμνάσια ὀλόετα ἀπροετοίμαστοι καὶ σὲ πολλὰ παραμορφωμένοι. Κι αὐτὸ δὲ διορθώνεται μὲ τὸν ἕνα χρόνον ποὺ γυρεύουν νὰ προσθέσουν ἀκόμα ἑστὰ μονοτάξια.

λοι, αὐτὸ δὲν τὸ ξέρομε. Πάντα ὅμως ἔχομε στοιχεῖα γιὰ ἕνα δάσκαλο χρήσιμο.

37. Τὰ στοιχεῖα ὅμως αὐτὰ δὲν ποροῦμε νὰ τὰ ξεχωρίσωμε μόνον μὲ τὶς εἰσιτήριες ἐξετάσεις. Τὸ μόνον ποὺ ποροῦμε θετικὰ νὰ ἐκτιμήσωμε στὶς ἐξετάσεις—καὶ τὸ πὼς θὰ γίνονται εἶναι πρόβλημα ποὺ πορεῖ νὰ τὸ προσέξωμε σοβαρὰ—εἶναι ἐκτὸς ἀπὸ τὴ σωματικὴ κατάσταση τῶν παιδιῶν, τὸ μυαλό καὶ οἱ γνώσεις τους καὶ ἔπειτα μερικὲς τεχνικὲς δεξιότητες. Γι' αὐτὸ ὅλος ὁ πρῶτος καὶ ὁ δεύτερος χρόνος θὰ εἶναι δοκιμαστικός γιὰ τὰ στοιχεῖα ποὺ εἶπαμε. Μὰ γιὰ νὰ γίνῃ σωστὴ ἢ δοκιμὴ, χρειάζεται νὰ ὀργανώσωμε ἐλεύθερη καὶ πλούσια σχολικὴ ζωὴ καὶ νὰ δίνωμε στοὺς διδασκαλιστὲς πολλὲς εὐκαιρίες γιὰ νὰ ζοῦν μὲ τὰ παιδιὰ τῶν προτύπων. Στὸ τέλος τοῦ πρώτου, ἀκόμα καὶ τοῦ δευτέρου χρόνου, ὅσοι βρεθοῦν πὼς δὲν κάνουν γιὰ δάσκαλοι θὰ πορεῖ νὰ φύγουν ἀπὸ τὸ διδασκαλεῖο.

38. Ἡ εἰδικὴ ἐπαγγελματικὴ μόρφωση εἶναι ὅπως εἶδαμε κυρίως φιλοσοφικὴ καὶ ψυχολογικὴ, καὶ γι' αὐτὰ μὲν εἶναι ὄριμα παιδιὰ δεκαεπτὰ καὶ δεκαοχτὼ χρόνων, δηλαδή ἢ τελευταία τάξη στὸ πεντατάξιο. Μέσα ὅμως σ' ἕνα χρόνον δὲν ποροῖ νὰ δώσωμε ὅλη τὴν εἰδικὴ μόρφωση ποὺ χρειάζεται ἕνας δάσκαλος, τὴ θεωρητικὴ καὶ τὴν πρακτικὴ. Γι' αὐτὴν χρειάζονται τουλάχιστον δύο χρόνια. Ἐτσι κι ἐδῶ ἔχομε τὸ ἴδιο πρόβλημα ποὺ εἶδαμε στὸ πρόγραμμα τοῦ δημοτικοῦ (παραπάνω ἀριθ. 38), θὰ ἔχομε δηλαδή ὕλη διδασκαλίας ἀνώτερη ἀπὸ τὴ δύναμη τῶν παιδιῶν.

40. Πὼς θ' ἀντικρούσῃ τὸ Μαράσειο τὸ πρόβλημα αὐτό; Ἡ ὕλη γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ μόρφωση θὰ εἶναι ἀπάνω κάτω ἢ ἴδια ποὺ ὀρίζει τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα τῶν διδασκαλεῖων. Τὴ λύση θὰ μᾶς τὴ δώσουν τ' ἀκόλουθα μέσα: α) Θὰ χωρίσωμε τὸ πεντατάξιο σὲ δύο τμήματα· τὸ πρῶτον θὰ εἶναι τριτάξιο(**) καὶ θὰ δίνῃ στὰ παιδιὰ τὴ γενικὴ μόρφωση, καὶ τὸ ἄλλο, τὸ διτάξιο, θὰ εἶναι γιὰ τὴν ἐπαγγελματικὴ μόρφωσή τους. Ἐτσι ποροῦμε μὲ τὴν ὕλη τῆς διδασκαλίας ἀνάμεσα στὰ δύο τελευταία χρόνια. β) Θὰ περιορίσωμε τὸ ὕλιν τῆς διδασκαλίας διαλέγοντας ἀπ' αὐτὸ ὅ,τι ποροῦν νὰ τὸ καταλάβουν πρα-

(*) Στὸ ἐξατάξιο τὸ πρῶτον τμήμα θὰ ἔχη τὰ 4 πρῶτα χρόνια.

γματικά τὰ παιδιά. Κι αὐτὸ πάλι θὰ τὸ δίνωμε ὅσο γίνεται πρὸ χειροπιαστὸ καὶ θὰ τὸ μοιράζωμε στὰ δυὸ χρόνια ἀνάλογα μὲ τὴ διδασκαλία πού παρουσιάζει. Ἐτσι π.χ. τὴν ἠθικὴν θὰ τὴν ἀφήσωμε γιὰ τὸν τελευταῖο χρόνο, περιορίζοντας τὴν ὕλη τῆς στὰ κύρια μονάχα σημεῖα, κι αὐτὰ συγκεκριμένα καὶ βγαλμένα ἀπὸ παραδείγματα πού τὰ ζοῦν τὰ παιδιά. Καὶ γ) θὰ προσπαθήσωμε στὸ πρῶτο τμῆμα νὰ προετοιμάσωμε τοὺς διδασκαλιστὲς γιὰ τὰ παιδαγωγικὰ καὶ ψυχολογικὰ μαθήματα μὲ τὸν ἀκόλουθο τρόπο: 1) Στὰ ἱστοριοφιλολογικὰ θὰ προσέχωμε ξεχωριστὰ τὴν ψυχολογικὴ ἀνάλυση σέπρόσωπα καὶ πράξεις. 2) Σιγά σιγά ἀπὸ τὸ δεύτερο κιόλας χρόνο θὰ ὀδηγοῦμε τὰ παιδιά νὰ κοιτάζουσιν ψυχολογικὰ τὸν ἑαυτό τους καὶ νὰ κάνουν ἐμπειρικές παρατηρήσεις ἀπάνω σὲ μαθητὲς τῶν προτύπων. 3) Θὰ δώσωμε τὸν τρίτο (*) χρόνο σωματολογία τοῦ παιδιοῦ, πού εἶναι μάθημα βασικὸ γιὰ τὴν ψυχολογία του, καὶ 4) ἴσως καὶ ἀπὸ τὸν τρίτο χρόνο θὰ μπορούσαν οἱ διδασκαλιστὲς ὄχι μόνο νὰ παρακολουθοῦν πρακτικὰ διδασκαλίαι στὰ πρότυπα, μὰ κάποτε νὰ διδάσκουσιν καὶ οἱ ἴδιοι εὐκολώτερο ὕλικό, νὰ λένε π.χ. κάποια ἱστορία κτλ. Κι αὐτὰ ὀλίγοτερά ἐμπειρικά.

40. Καὶ στὰ δυὸ ὅμως τμήματα, καὶ στὸ πρῶτο καὶ στὸ δεύτερο, πρέπει ὅλη ἡ ἐργασία τοῦ σχολείου, ὅλο τὸ περιβάλλον νὰ μορφώνη εἰδικὰ, νὰ θεμελιώνη συνήθειαι, νὰ κινή προβλήματα σχετικὰ ἔτσι, πού νὰ συνηθίσῃ τὸ παιδί ν' ἀντικρούσῃ τὴν πραγματικότητα μὲ τὸ μάτι τοῦ παιδαγωγοῦ. Γι' αὐτὸ χρειάζεται ὅλο τὸ πνεῦμα τοῦ σχολείου, καὶ τὰ πρὸ μικρὰ ἀκόμα μέτρα τοῦ προσωπικοῦ, νὰ βγαίνουν ἀπὸ παιδαγωγικὸ ἀντίκρουσμα τῶν πραγμάτων, τῆς ζωῆς, καὶ τὸ σπουδαιότερο νὰ προσπαθοῦμε τὸ ἀντίκρουσμα αὐτὸ νὰ γίνεται συνειδητὸ στοὺς διδασκαλιστὲς. Ἐπειτα νὰ οργανωθῇ μὲ τὸν καιρὸ στὸ διδασκαλεῖο κοινότητα μαθητικὴ μὲ αὐτοδιοίκηση· τὸ μέσο αὐτὸ ἐκτὸς ἀπὸ τὴν ἄλλη μορφωτικὴ τοῦ ἐπίδραση εἶναι τὸ καλύτερο γιὰ νὰ συνηθίσῃ τοὺς διδασκαλιστὲς στὴν κυβερνητικὴ καὶ τὴν ὀδηγητικὴ τῶν παιδιῶν, στοιχεῖα πολῦτιμα καὶ ἀπαραίτητα σὲ κάθε δάσκαλο. Χρειάζεται ἀκόμα ἀπὸ τὸν πρῶτο χρόνο ν' ἀρχίσῃ ὁ διδασκαλιστὴς νὰ ζῇ μαζί μὲ τὰ παιδιά τῶν προτύπων σὰ φίλος μὰ καὶ μελετητὴς καὶ ὀδηγός τους. Καὶ τέλος σὲ ὅλα τὰ μαθήματα

ἀπὸ τὴν πρώτη τοῦ δημοτικοῦ ὡς τὴν τελευταία τάξη τοῦ διδασκαλεῖου νὰ γίνεται ἡ διδασκαλία μεθοδικὴ μὲ κέντρο τὸ παιδί καὶ τὴν προσωπικὴ του ἐργασία. Καὶ ἀπὸ νωρίς, προπάντων στὸ διδασκαλεῖο, νὰ γίνεται στὸ μαθητὴ συνειδητὴ ἡ τεχνικὴ τῆς ἐργασίας.

41. Τὸ πεντατάξιο ὅμως διδασκαλεῖο ἐκτὸς ἀπὸ τὸν ἐπαγγελματικὸ τοῦ σκοποῦ ἔχει ἀκόμα σκοπὸ νὰ δώσῃ καὶ νὰ συμπληρώσῃ ὅσα στοιχεῖα ἀπὸ τὴ γενικὴ μόρφωση εἶναι ἀπαραίτητα γιὰ ἕνα μελλοντικὸ δάσκαλο. Γιὰ νὰ μπορέσῃ ὁ διδασκαλιστὴς νὰ μορφωθῇ θεωρητικὰ καὶ πρακτικὰ στὸ ἐπάγγελμα τὸν ὅπως πρέπει, γιὰ νὰ μὴν εἶναι ἀργότερα ἢ διδασκαλία τὸν φτωχὴ καὶ στενάζουσα, παρὰ νὰ πηγάσῃ ἀπὸ πλούσια πηγὴ, γιὰ νὰ δουλέψῃ καὶ μέσα στὸ σχολεῖο του καὶ στὴν κοινωνία σύμφωνα μὲ τὴν ἐκπολιτιστικὴ του ἀποστολή, γιὰ ὅλα αὐτὰ χρειάζεται βέβαια γενικὴ μόρφωση πολὺ ἀνώτερη ἀπ' αὐτὴ πού πῆρε ὡς τώρα στὸ δημοτικὸ καὶ στὸ ἑλληνικὸ σχολεῖο. Ἀνώτερη καὶ εἰδολογικὰ καὶ ὕλικα. Πρέπει νὰ συνηθίσῃ τὴν ἐπιστημονικὴ σκέψη καὶ γενικὰ νὰ δουλέψῃ βαθύτερα καὶ πλατύτερα τὴς ψυχικὲς του λειτουργίες καὶ ἱκανότητες. Γι' αὐτὸ εἶναι ἀνάγκη νὰ νιώσῃ τὴν πνευματικὴ σύσταση ἀγαθῶν καθὼς τὰ φυσιογνωστικὰ καὶ τὰ ἱστοριοφιλολογικὰ, καὶ νὰ ζῆσῃ ὅσο γίνεται τὴς ἀξίες πού ἀποκρυσταλλώνουσιν. Πρέπει νὰ πλουτίσῃ καὶ νὰ βαθύνῃ τὸ ψυχικὸ του περιεχόμενον. Γι' αὐτὸ χρειάζεται ν' ἀνοίξουσιν τὰ μάτια του σὲ ὅλο τὸ φυσικὸ καὶ τὸν ἠθικὸ κόσμον, στὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ καὶ τοὺς θησαυροὺς τῆς. Νὰ τοῦ δοθοῦν τὰ στοιχεῖα γιὰ νὰ νιώσῃ καλύτερα, ἀνάλογα μὲ τὴ δύναμή του, τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν ἀποστολή του, τὸν ἑαυτό του, τὴν κοινωνία καὶ τὸν τόπον του. Ἐτσι θὰ χρειαστῇ βαθύτερη θρησκευτικὴ καὶ γλωσσικὴ μόρφωση. (*) Θὰ χρειαστῇ τὰ στοιχεῖα πού θὰ τὸν βοηθήσουν νὰ γνωρίσῃ τὴν ἐξέλιξιν τοῦ ἑλληνικοῦ πολιτισμοῦ στὰ σπουδαιότερα στάδια τῆς καὶ σὲ ὅσες ἐκδηλώσεις μπορεῖ νὰ τις καταλάβῃ καλά. Καὶ ἀπὸ τοὺς ξένους πολιτισμοὺς τουλάχιστον ὅ,τι εἶναι ἀπαραίτητο γιὰ νὰ κατα-

(*) Θὰ πρέπει νὰ κατέχῃ τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν στὴν ἐξέλιξίν τῆς ἀπὸ τὴν ἀττικὴν διάλεκτον ὡς σήμερον, καὶ στίς διὸ μορφές τῆς, τὴ λογίαν καὶ τὴ δημοτικὴν καὶ ἔπειτα μιὰ ξένην γλῶσσαν πού θὰ τοῦ εἶναι ἀκόμα πολῦτιμη καὶ γιὰ τὸ εἰδικὸ ἔργον του.

(*) Στὸ ἑξατάξιο τὸν τέταρτον χρόνον.

λάβῃ καλύτερα τὸ δικὸν μας, καὶ προπάντων τὴ σύγχρονη κοινωνία καὶ τὰ προβλήματα τῆς. Θὰ χρειαστῇ ἔπειτα ἀπὸ τὰ φυσιογνωστικὰ στοιχεῖα πού θὰ τὸν κάμουν νὰ νιώσῃ πρὸ βαθιά τὴ φύσιν μὲ τὴς δυνάμεις καὶ τοὺς νόμους πού τὴν κυβερνοῦν, πού θὰ τὸν βοηθήσουν νὰ σχηματίσῃ μιὰ εἰκόνα τοῦ φυσικοῦ κόσμου, νὰ καταλάβῃ τὴν ἐπίδραση τῆς φύσης στὴ ζωὴ μᾶς χώρας καὶ νὰ ἴδῃ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν φυσικῶν ἐπιστημῶν στὴ ζωὴ. Τέλος πρέπει νὰ γυμνάσῃ τὴς τεχνικὲς τοῦ δεξιότητες ὡς τὸ σημεῖον πού νὰ μπορῇ νὰ τις μεταχειρίζεται στὴ διδασκαλία του μὲ καλὰ ἀποτελέσματα.

42. Δίνοντας τὴ γενικὴ αὐτὴ μόρφωση στὸ πεντατάξιο διδασκαλεῖο δὲ θὰ ξεχωρίσωμε τ' ἀκόλουθα: α) Τὰ παιδιά πρέπει νὰ ἐργάζονται γενικὰ στὸ σχολεῖο καὶ στὸ σπίτι τόσο, πού νὰ μὴ ζημιώνεται ἡ σωματικὴ καὶ ἡ πνευματικὴ τους ὑγεία. β) Ἡ σχολικὴ ἐργασία πρέπει νὰ κανονιστῇ τόσο, πού νὰ μὴν καιρὸς γιὰ πλούσια σχολικὴ ζωὴ καὶ σωματικὴ ἄσκηση, κι ἀκόμα καιρὸς γιὰ νὰ κάνουν στὸ σπίτι δουλειὰ τοῦ σχολείου ἢ καὶ ἐλεύθερα δική τους δουλειὰ. γ) Ἀπὸ τὸ δεύτερον χρόνον—ὅταν πιά θὰ ξέρωμε κάπως τὴ σχετικὴ κλίση τοῦ κάθε παιδιοῦ—πρέπει οἱ κοινὲς ὑποχρεωτικὲς ὥρες στὰ θεωρητικὰ μαθήματα νὰ λιγοστέψουσιν ἔτσι, πού νὰ μπορούμε νὰ δώσωμε δύο ὥρες τὸ λιγώτερον τὴν ἑβδομάδα γιὰ ἐλεύθερον ἐκλογὴν. Σ' αὐτὴς δηλαδὴ θ' ἀκούη ὑποχρεωτικὰ ὁ διδασκαλιστὴς ξεχωριστὰ μαθήματα σ' ἕνα ἀπὸ τοὺς δυὸ κλάδους, ἢ στὰ ἱστοριοφιλολογικὰ ἢ στὰ φυσιογνωστικὰ, διαλέγοντας ἕνα μόνον τὸ ἀνάλογον μὲ τὴν κλίση του. δ) Γιὰ νὰ γίνῃ τὸ σχολεῖο δυναμογόνον, πρέπει νὰ δίνωμε τόσο μονάχα ὕλικόν ὅσο μπορούν νὰ τὸ δουλεύουσιν τὰ ἴδια τὰ παιδιά. ε) Ὅσα στοιχεῖα ἀπὸ τὴν ἀπαραίτητη γενικὴ μόρφωση δὲ θὰ μπορῇ νὰ δοθοῦν στὸ πρῶτον τμῆμα—εἴτε γιὰ τὴν εἰδίαν ὁ καιρὸς εἴτε γιὰ τὴν δὲ θὰ ταιριάζουσιν μὲ τὴν ἡλικίαν τῶν παιδιῶν—θὰ τὰ δώσωμε στὰ δύο τελευταία χρόνια πάντα ὅμως χωρὶς νὰ ξεχωρίσωμε πὼς στὸ δεύτερον αὐτὸ τμῆμα τὸ κέντρο τοῦ βάρους πρέπει νὰ πέφτῃ στὴν εἰδική, τὴν ἐπαγγελματικὴν μόρφωση. Καὶ τέλος ζ) τὰ λίγα χρόνια καὶ οἱ ἄλλαι ἀνάγες τοῦ διδασκαλεῖου μᾶς κάνουν νὰ ἐφαρμόσωμε σ' αὐτὸ πολὺ πλατύτερα τὴν ἀκόλουθον ἀρχήν: Ἄμα σ' ἕνα ἀνώτερον σχολεῖο δὲν ἔχομε καιρὸ νὰ δώσωμε τὸν ἀρχαῖον πολιτισμὸν ἀπὸ τὴς πρῶ-

τες του πηγῆς στὸ πρωτότυπον, ὡσοτὸ εἶναι νὰ δώσωμε τὴς πηγῆς αὐτῆς μεταφρασμένες.

43. Ἡ ἀνάγκη γιὰ τὴ συγκέντρωσιν πού εἶδαμε στὸ πρόγραμμα τοῦ δημοτικοῦ (π. ἀρ. 30), παρουσιάζεται καὶ στὸ διδασκαλεῖον. Κ' ἐδῶ μάλιστα βαθύτερη, γιὰ τὴν εἶναι ἀνάγκη καθολικὴ πού μεγαλώνει, ὅσο περισσότερο ὀριμώσῃ ὁ ἄνθρωπος. Ἄν ὅμως ἐκεῖ γιὰ τὴς τελευταῖαι τάξεις εἶχαμε δισταγμὸν, ὁ δισταγμὸς ἐδῶ γίνεται ἄρνησιν. Ἄρνησιν ὄχι μονάχα γιὰ γενικώτερην συγκέντρωσιν, μὰ καὶ γιὰ μερικὴν, δηλαδὴ σὲ ομάδας ἀπὸ μαθήματα συγγενικά, ὅπως π.χ. τὰ φυσιογνωστικὰ, ὅταν τέτοια συγκέντρωσιν δὲν καταλῇ τὴν αὐθυπαρξίαν τους (*). Γιὰ τὴν σ' ἕνα σχολεῖον ἀνώτερον τὸ κάθε μάθημα ἔχει καὶ τὸν εἰδικὸν μορφωτικὸν τοῦ σκοποῦ, πού μπορεῖ νὰ τὸν πετύχῃ, ἂν τὸ σπουδάζουσιν συστηματικὰ καὶ αὐθυπαρξια μὲ τὴν μέθοδον πού πηγάσῃ ἀπὸ τὴν ξεχωριστὴν πνευματικὴν τοῦ σύστασιν. Τὴν πραγματικὴν ὅμως ἀνάγκην τῆς ἐνότητος θὰ τὴν ἀντικρούσωμε κ' ἐδῶ μὲ δύο τρόπους: πρῶτον μὲ τὴν μέθοδον τῆς διδασκαλίας (παράκατον ἀριθ. 52) κ' ἔπειτα μὲ τὴν μερικὴν συγκέντρωσιν, ἀλλὰ μονάχα στὰ ἱστοριοφιλολογικὰ. Γιὰ τὴν σ' αὐτὰ μπορεῖ νὰ γίνῃ χωρὶς νὰ χάσῃ τὸ κάθε μάθημα τὴν αὐθυπαρξίαν του οὔτε στίς συστηματικὰς του γνώσεις οὔτε καὶ τὴν μέθοδον του. Ἐδῶ ἡ συγκέντρωσιν ἔρχεται μόνον τῆς φυσικῆς καὶ ἀβίαστης μὲ τὴς ἐνότητες τοῦ πολιτισμοῦ, καὶ κάθε μάθημα γιὰ νὰ τὸ καταλάβωμε ὡσοτὸ πρέπει νὰ φωτιστῇ κ' ἀπὸ τὰ ἄλλα. Τέτοιαι μεγάλαι ἐνότητες εἶναι ὁ ἀρχαῖος, ὁ μεσαιωνικὸς καὶ ὁ νεώτερος πολιτισμὸς μας. Τρεῖς σκοποὶ μερικοί, πού δὲ θὰ κοιτάζωμε νὰ τοὺς πετύχωμε ὀλοκληρωτικὰ τὸν καθένα σὲ ὀρισμένην τάξιν, καὶ νὰ ὑποτάξωμε ἔτσι σ' αὐτὸν κάθε ἄλλο παιδικὸν ἐνδιαφέρον ἢ ν' ἀφήσωμε ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς πού χρειάζονται ὀριμότερη ἡλικία. Ἄλλὰ θὰ εἶναι σκοποὶ πού χρόνον μὲ χρόνον θὰ συμπληρώνονται καὶ θὰ ὀριμάζουσιν στὸ τέλος τοῦ διδασκαλεῖου ἔτσι, πού νὰ μπορούμε νὰ κάμωμε μιὰ βαθύτερη καὶ ἀνώτερην σύνθεσιν.

Στὸ ἐπόμενον φύλλον: Τὰ ἱστοριοφιλολογικὰ.—Μέθοδος καὶ σχολικὴ ζωὴ.

(*) Πρὸβλ. τὸ ἐπίσημον πρόγραμμα τῶν φυσιογνωστικῶν στὰ πεντατάξια καὶ ἑξατάξια διδασκαλεῖα.

ΕΝΑ ΤΟΥΡΚΙΚΟ ΛΑΪΚΟ ΕΠΥΛΛΙΟ

Στή μελέτη μας για τὸ τούρκικο δημοτικό τραγούδι τονίσαμε πὸς ἡ ἐπίσημη τούρκικη ποίηση μὲ τὰ νὰ μὴ μίλησε διόλου στὸ λαὸ στολισμένη καθὼς ἦταν μὲ τὰ βαρῖα πετράδια τῆς ἀραβλοπερσικῆς ποιητικῆς παράδοσης, δὲν μπόρεσε ν' ἀναγκάσει τὴ λαϊκὴ μούσα νὰ βουβαθεῖ.

Καὶ ἡ γλῶσσα τῆς λαϊκῆς μούσας πού ἀπὸ μιὰ ἀναπόφευκτη ἀνάγκη ἔσπασε τὴ σιωπὴ ἔμειν' ἔτσι γιὰ πάντα λυμένη καὶ δημιουργήσε τὰ ζωντανὰ ἐκείνα μαργαριτάρια, πού θ' ἀποτελέσουνε τὴν ἀσάλευτη βάση ὅπου θὰ στηριχτεῖ τὸ νέο φιλολογικὸ ξεκίνημα τῆς Τουρκίας.

Ἔτσι στὴν καθαρὴ τούρκικη ποίηση κυρίαρχες μορφές, ὡς τὴν ὥρα, μένουνε οἱ παντοῦ πάντα ἄδικα λησμονημένοι λαϊκοὶ ποιητὲς τῷ ἔχει ὁ λαὸς γιὰ τὰ δημιουργήματα νὰ ἐνδιαφέρεται λίγο, γιὰ τοὺς δημιουργοὺς διόλου. Κ' ἐνῶ ἀπ' τὴ μιὰ μεριά θυμᾶται μὲ ἀπελπιστικὴ ἀτέλεια τὰ μεγάλα ὀπασδῆποτε λαϊκὰ ἐπύλλια, ἀπὸ τὴν ἄλλη μεριά ξεχνᾷ ὀλότιστα τοὺς ἀδικημένους ἀνώνυμους λαϊκοὺς ποιητὲς.

Ταξιδεύουνε παντοῦ, οἱ ποιητᾶρηδες αὐτοί, τραγουδοῦν σὲ γάμους καὶ πανηγύρια, κλαῖνε, μὲ τὸ τραγούδι τοὺς πάντα, ἓνα ἀδικοσκοτωμένο παληκάρι ἢ τραγουδοῦν, μ' αὐτὸ, κάποιον ἐθνικὸ τους θρίαμβο. Στὸν πόλεμο τῆς Κριμαίας τραγουδήθηκε σ' ὅλη τὴν Τουρκιὰ τὸ τραγούδι πού ἀρχινᾷ ἔτσι :

*Μέσα στὴ Σεβαστόπολη
κοιμοῦνται τὰ καρῖα
ρίχνουν οἱ Τοῦρκοι κανονιὲς
στενάζουν γῆς κι' οὐράνια . . .*

Ἔγραψε κάποιον ὁ Φικρέτ: «οἱ καρδιὲς τῶν ποιητᾶρηδῶν μας μοιάζουν μὲ ξεραμένα δέντρα καὶ μιὰ σπῖθα εἶναι ἀρκετὴ νὰ τις πυροπολήσει καὶ νὰ ξυπνήσει ἔτσι τὸ θεῖο φῶς τῆς ποίησης».

Στὰ ποιήματά τους, οἱ ποιητᾶρηδες αὐτοί, ἦρωες, κατὰ σύστημα, ἔχουνε τὸν ἐαυτὸ τους. Κ' ἔχουνε στὴν τραγουδημένη τους

ζωὴ τόσο συγχισμένα τὰ ὄριά τους ὁ θρόλος καὶ ἡ πραγματικότητα, πού δὲν ξέρεи ὁ ἐρευνητὴς σὲ ποιὸ ἀπὸ τὰ δυὸ νὰ τοποθετήσῃ τοὺς ποιητᾶρηδες : στὸν θρόλο ἢ στὴν πραγματικότητα, στὴ ζωή ; . . .

Ἐνῶ ἀπ' τὴ μιὰ μεριά βλέπουμε, τὰ διάφορα λαϊκὰ ἐπύλλια νὰ εἶναι διανθισμένα ἀπὸ χαρὲς καὶ πάθη ἀνθρώπινα, ἀπ' τὴν ἄλλη μεριά βλέπουμε τοὺς ἴδιους ποιητᾶρηδες νὰ σαλεύουνε μέσα ἐκεῖ σὰν ὑπερφυσικά ἀντρείκελα.

Τοὺς βλέπουμε νὰ τρυποῦνε μὲ τὰ δαμασκιά σπαθιά τους πέτρινα βουνὰ κι' ἀκόμα μ' ἓνα πήδημα τοῦ φτερωτοῦ ἀλόγου τους, πού ἔχει γιὰ χαλινάρι τὰ σγουροῦξανθα μαλλιά κάποιας βασιλοπούλας, νὰ φτάνουν ἀπὸ τις νοσταλγικὲς ἀκροποταμιὲς τοῦ Εὐφράτη ἴσαμε τὸ Κάρος, τὴν εἰρηνικὴ πολιτεία τῶν συνόρων τῆς Ρωσίας.

Ὡστόσο λιγοστοὶ ποιητᾶρηδες ἐξαιρετικὰ ἀγαπημένοι ἀπὸ τὸν λαὸ μέινανε ζωντανοὶ στὴ μνήμη του. Ἐνας ἀπ' αὐτοὺς ὁ Ἀσὶκ Καρίπ ἔγινε σύμβολο γιὰ τὸ λαὸ. Τὰ τραγούδια του τὰ λέν ὅλοι «ἀπὸ ἑπτὰ ἴσαμε ἑβδομήντα χρονῶν». — Εἶναι ἀπὸ τὰ λίγα γραμμένα δημοτικὰ τραγούδια, ὅχι βέβαια ἀπὸ τὸν ποιητὴ. Εἶχε κάμει ἐντύπωση στοὺς λογίους καὶ τὸ τραγούδι του τὸ φύλαξαν γράφοντάς το. Ἡ ὑπόθεσί του εἶναι αὕτη :

Ἄνοιξη ἦτανε' γλυκοχάραζε μιὰ ξάστερη μέρα. Ὁ ποιητᾶρης κοιμισμένος σὲ ἀχυρένιο στρῶμα στὸ ταπεινὸ χαμόσπιτό του—ἦτανε γυῖος βοσκοῦ—βλέπει ἓνα ὄνειρο τερπνὸ βλέπει μιὰ ὠραία κόρη νὰ παίρνει νερὸ μὲ τὸ λεπτὸ σταμνὶ τῆς ἀπ' τὴ βρύση μὲ τὰ πολυτρίχια κάτω ἀπὸ βαθῆσιωτα πλατάνια τῆς βουνοπλαγιάς.

Ἡ ἔκσταση, πού γέννησε στὴν εὐαίσθητη καρδιά του τ' ὄνειρο, τὸν ἔκαμε νὰ βρεθεῖ σὲ λίγο χωρὶς νὰ ξέσῃ πῶς, στὴν παλιὰ βουρούλα μὲ τὸ νερὸ τῆς ζωῆς «πού τὸ πίνουν οἱ νεκροὶ καὶ ζωντανεῖουν».

Ἐκεῖ βρῖσκει ὀλοζώντανη τὴν κόρη τῶν ὄνειρων του, πού μὲ δυσκολία τὴν πείθει πὸς ὅσα βλέπει ὀλόγυρα δὲν εἶναι συνέχεια τοῦ ὄνειρου του . . . Καὶ ἀγαπιοῦνται ἔτσι μὲ τὴν ἀρχοντοπούλα τοῦ χωριοῦ. Ἀνταμώνονται κρυφὰ στὴ βουρούλα, τὰ χαράματα. Τὴ στερενὴ φορὰ πού ανταμώσαν συμφωνήσανε νὰ πάει ὁ Καρίπ στὴν ξενιτιά γιὰ νὰ φέρῃ φλουριά. Μὲ τὴν ἀπλοϊκὴ φαντασία τους θαρροῦν πὸς ὅλες οἱ μακρυνὲς χῶρες, ἔξω ἀπ' τὴ δική τους, εἶναι γεμάτες θησαυροὺς.

Καὶ κάποιον δειλινὸ, ὕστερα ἀπὸ ἓνα συγκλονιστικὸ ἀποχαιρετιστήριον τραγούδι, κρεμᾷ τὸ σᾶσι του σὲ μιὰ γωνιὰ τοῦ χαμόσπιτου. Παραγγέλλει στὴ χήρα μάννα καὶ στὴ μικρὴ ἀκόμα ἀδερφή «νὰ μὴ τὸ ξεκρεμάσουν τ' ὄργανό του ὅσο θὰ λείπει στὴν ξενιτεία. Εἶδ' ἄλλως θὰ πεθάνει». Καὶ χάνεται μέσα στὸ σκοτάδι τῆς νύχτας, πού δὲν ἀργεσε ν' ἀπλωθεῖ ὀλόγυρα.

Πέρασαν χρόνια καὶ χρόνια ἀπὸ τότε. Στὸ χωριὸ δὲν ἔμαθαν πὸς εἶναι στὸ Χαλέπι οὔτε κἄν πὸς ζῇ. Ἐκεῖ, στὸ Χαλέπι, ὁ τραγουδιστὴς ἔπιασε δουλειὰ σ' ἓναν ἐξοχικὸ καφενὲ κοντὰ σὲ μιὰ ρεματιὰ μὲ λίγο νερὸ καὶ κάμποσα πλατάνια. Στὴν ἀρχὴ μονάχα λίγοι ἀγάδες ἀνέβαιναν ἴσαμ' ἐκεῖ καὶ κερφωμένοι σὲς δρυῖνες παλιὲς καρέκλες περνοῦσαν ἀσάλευτοι τὴν ὀκνη ζωὴ τους. Τὸ τραγούδι ὅμως τοῦ Καρίπ μάζεψε σὲ λίγο ὄλο τὸ Χαλέπι στὸν ἐρημικὸν ἐκεῖνο καφενέ. Κ' ἡ φήμη ἔφερε ὡς τ' αὐτιὰ τοῦ ἀρχοντα τ' ὄνομα τοῦ τραγουδιστῆ.

Εἶχε κι' ὁ ἀρχοντας δικούς του τραγουδιστᾶδες, τοὺς πιὸ ξακουσιμένους τοῦ καιροῦ του. Δὲ χάνει καιρὸ, καλεῖ τὸν Καρίπ νὰ παραβγῇ μὲ τοὺς δικούς του τραγουδιστᾶδες. Ἴσως νᾶθελε νὰ ἐξουδετερώσει τὴ δόξα τοῦ τραγουδιστῆ, παρακινημένος κι' ἀπὸ τοὺς δικούς του.

Ὁ Καρίπ δέχεται μὲ προθυμία. Τὴ διορισμένη μέρα θρονιάστηκε καταμεσῆς στὴν πλατεία ὁ ἀρχοντας μὲ τοὺς τραγουδιστᾶδες του καὶ τὸν Καρίπ. Ὁλόγυρα ὁ λαός. Κι' ὁ ἀγῶνας ἀρχίζει. Μὰ στὸ τέλος σηκώνεται ὁ ἀρχοντας χλωμός, ἀγκαλιάζει τὸν τραγουδιστὴ μας καὶ γυρίζοντας στὸν κόσμον γύρω, «νίκησε» φωνάζει. Ὁ λαὸς ὅμως πολὺ νορίτερον ἀπ' αὐτὸν εἶχε σχηματίσει τὴν ἴδια κρίση.

Ἀπὸ τὴν ὥρα κείνη ὁ Καρίπ ἔγινε ὁ ἀρχιτραγουδιστὴς τοῦ παλατιοῦ.

Μιὰ μέρα τρομαγμένος βλέπει πὸς μα-

ραίνεται τὸ παραῖξον ἐκεῖνο μῆλο πού τοῦ ἔδωσε ἡ καλὴ του καὶ πού θὰ μαραινόταν μόλις ἀποφάσιζαν οἱ γονιοὶ τῆς νὰ τὴν παντρέψουν. Ὁ ἀρχοντας ἀπὸ κείνη τὴν ἡμέρὸν ἔβλεπε πάντα θλιμμένο. Καὶ βλέποντας πὸς τὴ λύπη του ὁ τραγουδιστὴς, ἀπὸ ντροπῆ, δὲν ἤθελε νὰ τὴ φανερώσει μὲ τὸ τραγούδι του, τὸν ρώτησε γιὰτὶ δὲν εἶναι ὅπως πρῶτα χαρούμενος. Ὁ Καρίπ τοῦ μίλησε γιὰ τὴν ὁμορφὴ ἀρχοντοπούλα καὶ γιὰ τὸ παραῖξον μῆλο πού ἀρχισε νὰ μαραίνεται, μηνώντας ἔτσι πὸς ἄλλος τοῦ παίρνει τὴν ἀγάπη του. Κ' ἦταν ὁ τόπος του τόσο μακριὰ! Πὸς θὰ μπορούσε τάχα νὰ προλάβει τὸ κακὸ; Ὡστόσο δὲν ἔχασε τίς ἐλπίδες του. Φορτώθηκε ἓνα δισάκι φλουριά, πού ὁ στοχασμὸς πὸς δὲ θὰ πρόφτανε νὰ τὰ χρησιμοποιήσει γιὰ τὸ σκοπὸ πού τὰ προῠόριζε τᾶκανε ἀσήκωτα, καὶ ξεκίνησε γιὰ τὸν τόπον του.

Κάποτε φτάνει σὲς ἀκροποταμιὲς τοῦ Εὐφράτη. Τὸ μῆλο πού τώρα πιά τὸ κρατοῦσε πάντα στὰ χέρια, ξεκολοθυοῦσε νὰ τοῦ θυμίζει τὸ κακὸ μήνυμα μὲ τὸ μαρasmus του. Ὁ ποταμὸς εἶχε φουσκώσει κείνες τίς μέρες. Ἔκαμε νὰ τὸν περάσει ὁ τραγουδιστὴς, μὰ τ' ὄρητικὸ ρέμα τοῦ ἔκοβε τὰ πόδια. Μόνον πού δὲν πνίγηκε, σὰν ἔκαμε τὰ πρῶτα ἀβέβαια βήματα μεσ' στὸν ποταμὸ. Ἀπελπίστηκε. Ξαπλώνεται στὴν ἀμμουδιά κι' ἀρχίζει νὰ καταριέται, κλαίγοντας, τὴν τύχη, πού γι' αὐτὸν μονάχα δειχνόταν τόσο σκληρὴ.

Μὰ ἔξαφνα βλέπει στὴν ἀντικρινὴ ἀκροποταμιὰ ἓναν καβαλάρη τυλιγμένον σ' ἄχνα καὶ φῶς νόμισε πὸς ἔτσι τοῦ φάνηκε, γιὰτὶ τοῦ θόλωσαν τὰ μάτια ἀπὸ τὸ κλάμα τὸ πολύ. Τὸν βλέπει σὲ λίγο νὰ χυμᾷ στὸν ἀγριεμένο ποταμὸ. Οἱ ὀμπλὲς τοῦ περήφανου ἀλόγου δὲ γγίζαν τὸ νερὸ. Ὁ τραγουδιστὴς τὸ ἔχασε. Ὡστόσο θαρώντας τὸν θαυμαστὸ καβαλάρη γιὰ «μάγο ληστή», πού μπορούσε κίολας νὰ τὸν γδύσει, χάνει τὸ δισάκι μὲ τὰ φλουριά μέσα στὴν ἀμμουδιά. Σὲ λίγο ὁ καβαλάρης βρισκόταν στὴν ὄχθη τοῦ τραγουδιστῆ. Τὸν ζυγώνει. Ἡ γλῶσσα τοῦ Καρίπ μόνον πού δὲ δέθηκε ἀπὸ τὸν φόβον τὸν πολύ. Ρώτησε τὸνομα τοῦ καβαλάρη πού ξεκολοθυοῦσε νὰ εἶναι τυλιγμένος μ' ἄχνα καὶ φῶς κ' ἔμαθε πὸς ἦταν ὁ ἀγαπημένος τῶν Τούρκων Ἀη-Γιῶργης. Προσάξει ὁ καβαλάρης τὸν τραγουδιστὴ ν' ἀνεβῇ σ' ἄλογό του. Ἐκεῖνος ἀνεβαίνει ξεχνώντας τὰ θαμμένα φλουριά. Τοῦ τὰ θυμίζει ὁ ἅγιος,

ΠΟΙΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΚΑΙ ΗΘΙΚΗ ΑΝΑΤΡΟΦΗ
ΔΙΝΕΙ Η ΜΑΡΞΙΚΗ ΘΕΩΡΙΑ

Κατὰ τὸν G. Belot

Σὰν τὴν εἶδοςκοινωνική καὶ ἠθική ἀνατροφή παρέχει τοὺς ὁπαδούς της ἡ Μαρξική θεωρία ; Νὰ ἔνα σπουδαιότατο πρακτικὸ ζήτημα τὸ ὁποῖον, ὅσο ξέρω, κανένας ἀκόμα στὴν Ἑλλάδα δὲ φρόντισε νὰ τὸ προσέξει. Μὲ τὸ σκοπὸ νὰ κινηθεῖ καὶ στὸν τόπο μας τὸ ἐνδιαφέρον ὥστε νὰ μελετηθεῖ καὶ ἀπὸ τὴν ἠθική του ἀποψη τὸ ζήτημα τῆς διαδόσεως τοῦ Μαρξισμού, πὼς τὸσο πολὺ προσελκύει τὴν πολὺ βιαζόμενη νύχτη καὶ μέρος ἀπὸ τοὺς ἐργάτες τῆς βιομηχανίας μας, πὼς βρίσκεται ἀκόμα στὰ σπάργανα, δανειζόμεστε τὰ πιὸ κύρια μέρη ἀπὸ μὴν ἀξιολογη σκεπτικὴ διάλεξη πὼς ἐγένε ἀπὸ τὸν κ. G. Belot τὸν περασμένο Γενάρη στὸ «Σύνδεσμο γιὰ τὴν ἠθική ἀνατροφή» τοῦ Παρισίου. Ὁ σοφὸς ὁμιλητὴς ἀπὸ τὴν σοσιαλιστικὴν θεωρίαν ἔλαβε ὑπ' ὄψη τὸ μόνον τὴ Μαρξική, γιὰ τὴν θεώρησε σὰ δεδομένον, ὅτι ὁ Μαρξισμὸς κατ' ἄρχην, τουλάχιστο στοὺς ἐργατικούς κύκλους, νὰ ἐπικρατήσει παραμερίζοντας κάθε ἄλλη σοσιαλιστικὴ θεωρία. Γιὰ τοῦτο νομίζει πὼς ἐπιβάλλεται νὰ ἐξετασθεῖ σὰν τὴν εἶδος ἀνατροφή παρέχει ἡ Μαρξική θεωρία στὸ προλεταριάτο, πὼς σχεδὸν στὸ συνολὸ τοῦ κηδεμονεύεται καὶ ἐμπνέεται μόνον ἀπὸ τὰ Μαρξικά δόγματα καὶ πὼς ταυτόχρονα ἐπιδιώκει νὰ ξεχωρίσει τὸν ἑαυτὸ τοῦ ἀπὸ τὸ ἐπίλοιπο μέρος τοῦ ἔθνους, ἢ καλύτερα νὰ κόψει κάθε ἀλληλεγγύη μὲ τὸ ὑπόλοιπο ἔθνος. Ἀπόφυγε ὅμως στὴν ὁμιλία του τὸ πολιτικὸ ζήτημα, δηλαδή δὲ μίλησε γιὰ τὴ δράση καὶ τὴ διαγωγή τοῦ προλεταριάτου. Μὴδ' ἐξέτασε τὴν ἐσωτερικὴ ἀξία τῆς Μαρξικῆς θεωρίας. Οὐτ' ἀναζητήσεν ἀναζητῶν τὸ ἀνεῖναι ἀληθινῆ, ἠψευτικῆ ἢ θεωρίας αὐτῆς, πραγματικότητις ἢ ὄχι, δίκια ἢ ἀδικη, ὠφέλιμη ἢ βλαβερὴ ὡς κοινωνικὸ καθεστὸς. Τὸν Μαρξισμὸ τὸν πῆρε καὶ τὸν ἐξέτασε σὰν ἕνα σύνολο ἀπὸ ιδέες, οἱ ὁποῖες ὑποβάλλουν ἀναγκαιῶς μερικὰς τάσεις σὲ ὅσους τις ἀσπάζονται καὶ

ἀναπτύσσουν ὄχι μόνον μιὰ πεποίθηση, μὰ καὶ ἕνα σύνολο ἀπὸ συνήθειες πνευματικῆς καὶ συνήθειες κοινωνικῶν αἰσθημάτων. Ἐτσι θεωρούμενος ὁ Μαρξισμὸς, μ' ἕνα τρόπο νὰ ποῦμε πραγματικὸ, ἀποτελεῖ μὴν ἀληθινὴ ἀνατροφή. Καὶ δὲν διέφυγε βέβαια τοῦ σοφοῦ ὁμιλητῆ τὸ ὅτι τὸ κοινωνικὸ πρόβλημα καὶ ἡ πηγὴ τῆς ἀδικίας, πὼς ὁ Μαρξ τὴν εὑρίσκει στὴν παραγωγή, σὲ σχέσεις δηλαδή τοῦ κεφαλαίου μὲ τὴν ἐργασία, μετατοπίσθηκα ἀπὸ τὸν καιρὸ τοῦ Μαρξ καὶ σήμερα βρίσκονται στὸ ἐπίπεδο τῆς συναλλαγῆς, σὲ σχέσεις δηλαδή τοῦ πωλητῆ μὲ τὸν καταναλωτῆ, ἀλλὰ δὲν ἐπέμεινε ν' ἀναλύσει τὴ σπουδαιότητα αὐτῆς παρατήρησής του γιὰ τὴν πρόθεσή του, ὡς εἶπαμε, δὲν ἦταν νὰ ἐξετάσει ἀν' ὁ Μαρξισμὸς περιέχει ἀλήθεια, μὰ νὰ δείξει τ' ἀποτελέσματα πὼς φέρνει ὁ Μαρξισμὸς σὰν Ἰδέα—Δύναμις.

Γιὰ τοῦτο εὐθύς ἐξ ἀρχῆς ἀπευθύνει στὸ Μαρξισμὸ τὸ διπλὸ ἐρώτημα.—Μιὰ ἐπανάσταση πὼς θ' ἄλλαξε τοὺς θεσμούς, θὰ μπορούσε τάχα ν' ἄλλαξε ταυτόχρονα καὶ τοὺς ἀνθρώπους;—Κι ἀν' τοῦτο ἦταν δυνατόν, ὁ Μαρξισμὸς προετοιμάζει τάχα τοὺς ἀνθρώπους καὶ ἰδίως τὴν ἐργατικὴν τάξην ὄχι μόνον νὰ τὴν κἀνουν τὴν ἐπανάσταση, μὰ καὶ νὰ ζήσουν σύμφωνα μὲ τὴν ἀπαιτήσιν τοῦ νέου κοινωνικοῦ καθεστώτος, ὥστε νὰ ἐπιτραπῆ σ' αὐτὸ νὰ παράγει τὰ ἀποτελέσματα πὼς ὑπόσχεται ὁ Μαρξισμὸς;

Κι ἀπαντώντας ἀμέσως βρίσκει πὼς δὲν εἶναι δύσκολο ν' ἀποδειχθεῖ, ὅτι ὄχι μόνον μιὰ τέτοια προετοιμασία τῶν ἀνθρώπων καὶ ἀνατροφή δὲν παρέχεται, ἀλλὰ τὸ πᾶν στὴν ἀνατροφή τὴν παρεχόμενη ἀπὸ τὸ Μαρξισμὸ στὴν προλεταριακὴν τάξην εἶναι φύσεως, πὼς δὲν ἐμποδίζει βέβαια τὴν ἐπανάσταση, μὰ πὼς ἐμποδίζει τὴν κανονικὴν λειτουργίαν τοῦ καθεστώτος, τὸ ὁποῖον θὰ ἐπακολουθῆσει. Ἴσως μάλιστα κανένα ἄλλο καθεστὸς ἀπ' αὐτὸ δὲν εἶναι πιὸ ἀντίθετο στὴν ἀνατρο-

τὰ ξιχώνει ὁ τραγουδιστὴς καὶ τὰ παίρνουνε μαζί . . .

«Κλείσε τὰ μάτια» προστάζει ὁ καβαλάρης τὸν τραγουδιστή. Τὰ κλεί. Ὅταν τ' ἀνοίξει εἶδε μακριὰ πίσω τοὺς τὸν ποταμὸ πὼς μόλις ἀκούγονταν ἡ βουή του. Τὰ ξανάκλει. Ὅταν τὰ ξανάνοιξε εἶδε μὲ τρόμο στὴν ἀρχή, μὲ χαρὰ σὲ λίγο, πὼς βρισκόταν στὴν παλιὰ βρύση μὲ τὰ πολύτρυχα, στὸν τόπο πὼς γνώρισε τὴν κόρη τῶν ὄνειρων του. Ὁ καβαλάρης τὸν κατατόπισε καὶ αὐτὸς ὕστερα χάθηκε μὲ τ' ἀλογό του, ἀνάμεσα στὰ βαθύνσιμα πλατάνια τῆς βουνοπλαγιάς. Κουρασμένος καθὼς ἦταν ὁ τραγουδιστὴς ἀπὸ τὴν παραξένεστος περιπέτειας τῆς μέρας, ἔγυρε καὶ κοιμήθηκε σὲ κάποιον ἥσκιον πυκνόν, δίπλα στὴν βουσοῦλα.

Ἄργα, τὸ δειλινὸ, τὸν ξύπνησαν οἱ φωνὲς δύο κοριτσιῶν, πὼς ἦρθαν στὴ βρύση γιὰ νερό. Μιλοῦσαν γιὰ τὴν ἀρχοντοπούλα πὼς παντρεύονταν, δίχως ἄλλο, ἐκεῖνο τὸ βράδι. Θυμήθηκαν καὶ τὸν παλιὸ τῆς ἀρραβωνιαστικὸ, τὸ λησμονημένον τραγουδιστή. Καὶ ἀκούστηκαν μέσα στὴ σιγαλιὰ τ' ἀναφυλλετὰ τῆς μιάς κοπέλλας. Στὸ πρόσωπο τῆς γλωμῆς μαυροφόρας πὼς ἔκλαιγε, γνώρισε ὁ Καρίπ τὴν ἀδερφή του, τὴν ἀνήξερον παιδούλα, πὼς δὲν ἦταν πιά μικρή. Τὴ ζύγωσε. Ζήτησε νερό, ἤπιε. Δὲν τὸν γνώρισαν. εἶχαν περάσει χρόνια πολλά, καὶ ἀλλάζουν τόσο οἱ μικροί.

Πληροφόρησε τὴ μαυροφόρα πὼς ὁ Καρίπ ζῆ καὶ εἶναι ἀρχιτραγουδιστὴς στὸ παλάτι τοῦ ἀρχοντα τοῦ Χαλεπιῦ. Ἡ ντροπαλὴ χωριατοπούλα παρακάλεσε τὸν «ξένο» νὰ ρθεῖ σπιτὶ γιὰ ν' ἀκούσει καὶ ἡ μάννα τῆς ἀπὸ τὸ στόμα του, τὸ μαντάτο. Ὁ τραγουδιστὴς τὴν ἀκολούθησε. Σὲ λίγο βρισκόταν στὸ ρεπωμένο χαμόσπιτο, ὅπου εἶχε γεννηθεῖ καὶ περάσει τὰ παιδικὰ του χρόνια. Ἡ μάννα—πόσο τὴν ἀσπρίσαν τὰ χρόνια καὶ οἱ καὶ μοῖ!—καθόταν θλιμμένη σὲ μιὰ γωνιά ἀνασηκώ-

θηκε ξαφνιασμένη, καθὼς εἶδε τὴν κόρη τῆς νὰ μπαίνει μ' ἕναν ξένο ὡστὸσο τοῦ ἔγενεψε νὰ καθήσει καὶ ὁ τραγουδιστὴς στρογγυλοκάθησε στὴ δρυῖνη καρέκλα πὼς εἶχε κάνει μόνος του πρὶν φύγει γιὰ τὰ ξένα. Εἶπε καὶ στὴ μάννα του ὅλα καὶ μοναχὰ τὸ μεγάλο μυστικὸ δὲν τῆς εἶπε. Ξεκρέμασε ὕστερα ἀπὸ χίλια παρακάλια τὸ ἀγαπημένον του σάζι—τὸ βρῆκε ὅπως τὸ κρέμασε—καὶ ἀρχισε ἕνα τραγοῦδι :

Τὴν πρωινὴ μου προσευκὴ τὴν κάνω στὸ Χαλέπι
ἂν πρὶς τὴ μεσημεριανὴ στὴν ἀμμουδιὰ τοῦ Ἑυ-
[φράτη,
στρωσέ μου κόρη, γρηγόρα, στρωσέ μου ἂν θεὸς νὰ
[κάνω
τὴ βραδυνὴ μου προσευκὴ στὸ σπιτὶ τὸ δικό μου.

Ὁ τελευταῖος στίχος βοῦξε στ' αὐτὰ μάννας καὶ κόρης. Ὁ ξένος λοιπὸν ἦταν τὸ παιδί τοὺς τὸ χαμένο· «ὁ στήλιος τοὺς σπὴ γῆ, ὁ ἀγγελὸς τοὺς στὸν οὐρανόν.»

Τὸ βράδι πῆγαν μαζί στὸ γάμο τῆς ἀρχοντοπούλας καὶ τὸν δικὸν του καθὼς θὰ δοῦμε γάμο. Κανένας δὲν τὸν γνώρισε. Ἡ νύφη κρυμμένη πίσω ἀπὸ ἑπτὰ κουρτίνες, ἐκεῖ ὅπου καὶ τὸ φῶς τοῦ ἡλιου καλὰ—καλὰ δὲν ἔφτανε, δὲν μπορούσε νὰ τὸν δεῖ. Κι ὅμως μὲ κάθε τρόπο θάπρεπε νὰ μάθῃ πὼς ζῆ ὁ τραγουδιστὴς καὶ πὼς βρίσκεται στὸ γάμο τῆς. Τί νὰ κάμῃ λοιπὸν ; Ἀποφασίζει νὰ τραγουδήσῃ γυρνέει τὴν ἀδεια ἀπὸ τοὺς καλεσμένους καὶ λέει ἕνα τραγοῦδι. Ἡ ἀρχοντοπούλα γνωρίζει τὴ φωνὴν τοῦ τραγουδιστῆ, καὶ ὡς εἶχε τόσα χρόνια νὰ τὴν ἀκούσει, βγαίνει μὲ βιά ἀπὸ τὴ νυφικὴ κάμαρα πὼς τὴ φώτιζαν οἱ μισητὲς λαμπάδες τοῦ γάμου, γνωρίζει χωρὶς δυσκολία τὸν Καρίπ καὶ πέφτει στὴν ἀγκαλιά του· σὲ λίγο ἔφυγε ντροπιασμένος ὁ παρὰ τρίχα γαμπρός. Τίποτ' ἄλλο δὲν ἄλλαξε στὸ χαρούμενον πανηγύρι πὼς ἐξακολουθοῦσε ὡς τὸ πρωί.

ΣΑΒΒΑΣ Μ. ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΣ

φή, για την οποία πρόκειται.

Ο Μαρξ και αργότερα ο Μπέμπελ για την οργάνωση και τη λειτουργία του καθεστώτος αυτού αποφύγανε συστηματικά να εξηγηθούν καθαρά. Ο δεύτερος μάλιστα, σε σχετικό ερώτημα του Ρίχτερ, αντί ν' απαντήσει μεταχειρίστηκε σοφιστικό και λεχτικό επιχειρήματα, το ακόλουθο: «Σεΐς, είπες, πού μιλάτε αδιάκοπα για τη μέλλουσα ζωή, »μπορείτε να μās την περιγράψετε;» Μα ή μέλλουσα ζωή, πού υπόσχεται ο χριστιανός, θά είναι ένα δώρο του Θεού σ' έναν άλλον κόσμο. Ο χριστιανός δεν έχει εντολή να την οργανώσει τη μέλλουσα ζωή, αλλά να γίνει άξιός της· ενώ ο Σοσιαλισμός υπόσχεται να πραγματοποιήσει σε τούτον τον κόσμο το καθεστώς των όνειρων του με τους ανθρώπους και για τους ανθρώπους πού θά παρασώσει από πίσω του. Ίσως και ο Μαρξ και ο Μπέμπελ, αν δεν είχαν άρνηθεί επίμονα να περιγράψουν κάπως ακριβέστερα τη νέα τάξη πού επιδιώκουν να πραγματοποιήσουν, θά μπορούσαν πιο καθαρά να διακρίνουν, ότι το νέο αυτό κοινωνικό καθεστώς θ' άπαιτούσε όχι μόνο εξαιρετικές αρετές, αλλά ακριβώς όλες τις αρετές, τις οποίες ο Μαρξισμός, ως άνατροφή, τείνει να τις ξεριζώσει με τρόπο μάλιστα πού μπορούμε να πούμε, πώς ο Μαρξισμός εργάζεται έτσι, ώστε να μη μπορέσει ποτέ τον να επικρατήσει.

Κατά τον κ. Belot λοιπόν, έχουμε το δικαίωμα να ξεετάσουμε το Μαρξισμό μόνο από την άποψη των Ίδεών—Δυνάμεων πού επιβάλλει, γιατί πρὸ πάντων είναι, ή τουλάχιστο ήταν ως τώρα μία ιδεολογία. Και όντως, αν εξαιρέσουμε την πείρα της Ρωσικής, ο Μαρξισμός ίσαμε σήμερα είναι ένα σύνολο από θεωρίες κ' ενεργεί ως την ώρα μόνο σαν ιδεολογία. Αντίθετα ο Καπιταλισμός είναι μία πραγματικότητα, πού όπως δήποτε κ' αν τον ερμηνεύσουν, είτε με τον τρόπο του Μαρξ, είτε άλλοιώς, ενεργεί με την υπαρχή τον και παρέχει στους ανθρώπους, οι όποιοι ζούν μέσα σε κάποια άμεση και συγκεκριμένη άνατροφή, κάποιες άρχές πρὸς τις όποιες ίσχυρίζονται πώς θά τον επαναφέρουν. Μα κ' ο Μαρξισμός δεν ενεργεί παρά μ' αυτές τις ίδιες άρχές κ' ακριβώς στο βαθμό πού αυτές οι άρχές είναι παρούσες στη συνείδηση των όπαδών του. Έξ άλλου είναι βέβαιον ότι ο Καπιταλισμός, ή άστική κοινωνία, το καθεστώς του ανταγωνισμού δεν άπληρξαν ποτέ προδόν προηγούμενων θεωριών,

άλλα προδόν αυτόματο της κοινωνικής και οικονομικής εξέλιξης, των όποιων τη θεωρία ο Μαρξισμός τη διαμόρφωσε κατά τον τρόπο το δικό του. Άπ' αυτά συνάγεται— Πρῶτον ότι όποιαδήποτε κ' αν είναι τα έλαττώματα, πού ανακαλύπτει ο Μαρξισμός στο καθεστώς πού υπάρχει, πρέπει να το θεωρεί σαν ένα γεγονός, το όποιον πρέπει ν' αλλάξει κ' όχι σαν ένα θεσμό μακιαβελικό ιδρυμένο με κακόβουλη πρόθεση. Ένώ όλες οι δυνάμεις πού ο Μαρξισμός θέτει σ' ενέργεια είναι όλες προαποφασισμένες με θέληση και πρόθεση.

Δεύτερο συνάγεται (από ο Μαρξισμός είναι τόσο κρυφός και δε μιλεί για τις συνθήκες και τις δυνατές μορφές της μελλοντικής κοινωνίας) ότι ή ενεργεία του θά είναι πρὸ πάντων κριτική και άρνητική κ' ότι θά προσπαθήσει πρώτα να καταταστρέψει αυτό πού υπάρχει, χωρίς να καλοξέρει το πώς θά το χτίσει αυτό πού έπρεπε να υπάρχει.

Ο Μαρξισμός, έχθρικός για ό,τι ο Μαρξ άποκάλεσε ο υ τ ο π ί α, παραμέλησε ακριβώς ένεκα τούτου κάθε προετοιμασία θεϊκή για το μέλλον και ιδιαίτερα την ειδική προετοιμασία, την άνατροφή.

Άπ' αυτή την άποψη παίρνοντας ο κ. Belot τη Μαρξική θεωρία προχώρησε κ' εξέτασε τα τρία κύρια στοιχεία της. 1ο Τον ιστορικό ύλισμό. 2ο Τη θεωρία των τάξεων. 3ο Τη θεωρία της πάλης των τάξεων.

Ο ιστορικός ύλισμός παραδέχεται ότι ή κοινωνική εξέλιξη εξαρτάται από τις υλικές συνθήκες της ζωής και συνεπώς από τα μέσα της παραγωγής. Ακόμα και οι Θερησκείες και ή Ήθική, και το Δίκαιο, πού άπ' όλους θεωρούνται σαν παράγοντες ήθικοί, οι όποιοι έχουν-έστω και μερικη-αυτόνομη την ανάπτυξη τους, για τον ιστορικό ύλισμό είναι άπλό καθρέφτισμα του οικονομικού συστήματος πού ίσχυει. Άν ο ιστορικός ύλισμός ήταν μία υπόθεση βοηθητική για την έρευνα, μία μέθοδος για την οργάνωση της ιστορίας, θά βρούσαμε πώς περιέχει και σοβαρό ένδιαφέρον και ένα μέρος αλήθειας. Μα δεν πρόκειται για κάτι τέτοιο· ή μέθοδος έγινε θεωρία και ή θεωρία καταλήγει σε ύποβολή πραχτική. Και άρνούνται ότι οι ίδιες και τα συναισθήματα έχουν επίδραση πραγματική στη ζωή των λαών. Για τον ιστορικό ύλισμό και οι ιδέες και τα συναισθήματα δεν είναι αίτια, άλλ' αποτελέσματα μόνο. Ο Μαρξ, για να μην εγκαταλείψει τάχα το έδαφος

της επιστήμης χαρακτήρισε σαν «αισθηματικότητα» την κάθε τάση πού δίνει, σε κοινωνική θεωρία μια κάποια θέση στους ήθικούς παράγοντες. Άλλα τι άλλο μπορεί να κρύβεται κάτω άπ' αυτόν τον όρο τον κοροϊδευτικό «της αισθηματικότητας» παρά το σύνολο των ήθικών βλέψεων, πού ο ίδιος ο Μαρξ φαντάστηκε πώς πρέπει μια κοινωνική μεταρρύθμιση να τις επιτύχει και πρὸ πάντων την ανάγκη της δικαιοσύνης, πού θεωρείται γενικά ως το πρώτο αίτιο κάθε σοσιαλιστικής θεωρίας; Το να βρίσκει κανείς, ότι οι ήθικοί παράγοντες δεν είχαν καμιά επίδραση στο παρελθόν ίσοδυναμεί με το ν' άρνεϊται και τη σημασία τους για το παρόν και για το μέλλον. Γι' αυτό δε μου φαίνεται υπερβολική ή γνώμη πώς ο ιστορικός ύλισμός περιέχει δυναμικά μια γενική άνυπαρξία ήθικού αισθήματος» (amoralisme général) πού θά τη συνιτήσουμε με μορφές διάφορες αναλύοντες τις διάφορες θεωρίες του Μαρξισμού.

Του ιστορικού ύλισμού ή θεωρία χωρίς καμιά άμφιβολία έμπόδισε το Μαρξισμό να παραχωρήσει στην άνατροφή τη θέση πού της πρέπει. Από το πνεύμα το συστηματικό πεπεισμένος, ότι οι θεσμοί κάνουν τους ανθρώπους, λησμόνησε ότι και οι άνθρωποι κάνουν τους θεσμούς· και έτσι παραγνώρισε το θεμελιώδες γεγονός ότι οι συνήθειες και οι χαρακτηριστές των ανθρώπων είναι πολύ διαρκέστεροι από τις κοινωνικές οργάνωσεις. Αυτές στην ανάγκη μπορεί να ύποστούν βίαιες και βιαστικές μεταμορφώσεις· αλλά πρέπει πάντοτε να λογαριασθεί «ή αν θρ ώ π ι ν η φ ύ σ η» ή όποία προϋπήρχε όντας—τουλάχιστο κατά ένα μέρος—άποτέλεσμα των προηγούμενων θεσμών. Έτσι οι βάρβαροι κ' όταν γίνανε χριστιανοί παρέμειναν για πολύν καιρό κάτω από το βερνίκι του χριστιανισμού βάρβαροι.

Πώς λοιπόν μπορεί (και τούτο το λέμε εν όνόματι της θεωρίας του) ο Σοσιαλισμός να μη λογαριάσει τους «κεφαλαιοκρατικούς» χαρακτήρες; Και πώς, αν τον υποθέσουμε εγκαταστημένο, θά μπορούσε να συμβιβασθεί μαζί τους;

Βεβαιότατα αν ήταν βολετό να τον πάρουμε τον άνθρωπο στη «φυσική κατάσταση», όπως φαίνεται ότι το φαντάζονταν ο Babeuf για να τον ρίξουμε άμέσως μέσα στον κομμουνιστικό κόσμο, πού θ' αναδυότανε εκ θαύματος, τότε θά μπορούσαμε να δεχθούμε πώς ο άνθρωπος θά κατώρθωνε να προσαρ-

μοσθεί και στον κομμουνισμό όπως και σε όποιοδήποτε άλλο καθεστώς. Άλλ' αν υπάρχει ουτοπία, βέβαια μέσα σε τέτοια ύπόθεση θά βρεθεί μία... «Το πάν ως ξαναπέσει στο χάος, έλεγε ο Babeuf, κ' από το χάος ως βγει ένας κόσμος αναγεννημένος.» Ο κόσμος όμως δε θά μπορούσε ν' αναγεννηθεί παρά από τους ανθρώπους τους προητομασμένους μ' έναν τρόπο κατάλληλο γε- ένα τέτοιο έργο, ενώ πραγματικά θ' απομείνουν και ύστερ' από τον κατακλυσμό οι άνθρωποι του παρελθόντος.

Και λοιπόν ο έρχομός του σοσιαλιστικού καθεστώτος και ή κατοπινή του πορεία θά συναντήσουν διπλό έμπόδιο. Πρώτα τις συνήθειες πού θάχουν οι άνθρωποι άπ' το άστικό καθεστώς. Και δεύτερο—και τούτο είναι το σπουδαιότερο σημείο πού αναπτύσσομε— τις συνήθειες πού ο σοσιαλισμός θάχει δώσει στους όπαδούς του για να μπορέσουν να τον ανατρέψουν το άστικό καθεστώς.

Άν το μεγάλο έλάττωμα της «άστικής κοινωνίας», καθώς μās φανερώνεται σήμερα, είναι το ότι άποτελεί ένα μηχανισμό από υλικά συμφέροντα, τα όποια βρίσκονται σε ανταγωνισμό συνεχή για το πιο μεγάλο κέρδος, ο ιστορικός ύλισμός αυτή τη βεβαίωση την άνυψώνει σε νόμο άπόλυτο και την άναγνωρίζει σα μοναδική εκ των πραγμάτων αλήθεια.

Στην καπιταλιστική κοινωνία ο νόμος του ανταγωνισμού των υλικών συμφερόντων είναι μόνο του οικονομικού κόσμου νόμος. Ποτέ του καθεστώτος αυτού οι ύποστηρικται δεν είπαν ότι ο οικονομικός κόσμος είναι το πάν. Την οικονομική θεωρία τη διατύπωσαν γιατί μέσα άπ' την οικονομική περιοχή ήταν πιο εύκολο να συναγάγουν μερικούς νόμους. Μα και οι πιο τολμηροί από τους όπαδούς της ήθικής του ανταγωνισμού δεν έφτασαν ποτέ ως το σημείο να ύποστηρίζουν, ότι όλη την ήθική την άποτελεί ο ανταγωνισμός. Πραγματικά ή άστική κοινωνία, ακόμα κ' ή πιο αποκλειστικά άστική, ή πιο σκληρά εγωϊστική στην πράξη, ύποστήριξε κατ' άρχην την αξία των ήθικών ιδεών της δικαιοσύνης και του φιλανθρωπισμού. Υποκρισία... θά μās πούνε; Κάποτε... ίσως, αλλά συνηθέστατα ύποκρισία ασύνειδη, πράγμα πού τις δίνει έλαφρυντικά και το μικραίνουν το σφάλμα. Κι' είναι εύκολο να βρούμε στών άστικών κοινωνιών την ιστορία στιγμές, πού οι τέτοιες ήθικές ιδέες άπόδειξαν την αξία τους και την άποτελεσματικότητά τους με το να οδηγή-

σουν τις τάξεις που τις υποστήριζαν, να πάρουν έναντι των συμφερόντων τους το μέρος των ιδεών. Παρατηρήθηκε μάλιστα συνηθέστατα πώς ήταν άστοι αυτοί που υποχρεώθηκαν από αίτια παρόμοια φύσεως να γίνουν μερικών σοσιαλιστικών ιδεών δημιουργοί.

Αντίθετα με τον ιστορικό υλισμό ή αξία, ή σημασία, ή αποτελεσματικότητας των ηθικών αρχών ριζικά καταρροούνται εν όνόματι μιας θεωρίας ψευτο-επιστημονικής. Δεν υπάρχουν στην κοινωνία, λέει κάποιος ο Ερ. Βερθ, παρά «δυναμίες παρούσες», δυναμίες με την έννοια την πιο υλική της λέξεως. Μια διδασκαλία παρόμοια αφανίζει δυνάμεις την κάθε μέριμνα για την ηθική διαπαιδαγώγηση και την πίστη στην οποιαδήποτε ηθική.

Αλλά με το αυτό καταρροούν τάχατε και στην πραγματική ζωή το ρόλο των συναισθημάτων; Κάθε άλλο με την έξησ όμως διαφορά—ότι επιτρέπουν έτσι τις ανιδιοτελείς ιδέες και τα συναισθήματα να τις αντικαταστήσουν τα αισθήματα του φθόνου και του μίσους, τα όποια—όπως θα δοῦμε—καλλιεργούνται κι από άλλες μαρξικές θεωρίες.

Όπως ή θεωρία της Κοινωνικής Έπαναστάσεως δεν έχει άλλο σκοπό παρά να δημιουργήσει ένα κενόν, όπου θα ιδρῦσουν κάτι που το τείνει δέν το ξέρουν ακριβώς, έτσι κι από την άποψη την ψυχολογική ή ιστορικός υλισμός δημιουργεί ένα ηθικό κενόν, όπου θα εγκατασταθούν καταστάσεις ψυχικές επακριβώς αντίθετες απ' αυτές που φρόντισε να αφανίσει.

Ο Μαρξισμός, επί πλέον, όχι μόνο δεν καταρροεί στην πραγματικότητα, με το να τις διαγράφει στη θεωρία του, το ρόλο των ιδεών και των συναισθημάτων, αλλά φτάνει ως το σημείο να παρασκευάζει χρήσιμες για τους σκοπούς του ιδέες.

Το Καταστατικό το ίδιο της Γενικής Έργατικής Όμοσπονδίας της Γαλλίας καθορίζει σαν έναν από τους σκοπούς του Σωματείου «την προπαγάνδα τη χρήσιμη για να ριζοβολήσει στο μυαλό των οργανωμένων εργατών ή ανάγκη της γενικής απεργίας». Και λοιπόν ξέρομε ότι ή ιδέα αυτή αναγνωρίστηκε από έναν κριτή ειδικό και από τους πιο καλοπροαίρετους ως «μύθος», αλλά μύθος χρήσιμος για την επανάσταση. Το να μεταχειρίζεσαι όμως ένα «μύθος» σαν τι άλλο κάνεις παρ' αυτό που το αποκαλούν οι Μαρξισταί, όταν πρόκειται για

τις άστικές κυβερνήσεις, «άπάτη του Λαού»;

* *

Το δεύτερο σημείο του Μαρξισμού που θ' αναλύσωμε περιέχει μέσα τη βεβαίωση, ότι υπάρχουν κοινωνικές τάξεις και μάλιστα τάξεις που διακρίνονται ριζικά στον κόσμο της παραγωγής (τον μόνο κόσμο που ή ιστορικός υλισμός λαμβάνει υπ' όψει του), ή τάξη των κεφαλαιούχων και ή τάξη των εργατών.

Μά, όπως το είπαμε, δέν πρόκειται να εξετάσωμε αν ή θεωρία αυτή, όπως την παρουσίασε ο Μαρξ, είναι αληθινή, ή σφαλερή. Βέβαια θά μπορούσε κανείς να παρατηρήσει, όπως το έκανε ο G. Ferrero ότι σε όλες τις κοινωνίες και άσχετα από το καπιταλιστικό καθεστώς υπήρξαν ομάδες που είχαν αντιζηλίες αναμεταξύ τους και διαφόρων ειδών τσακώματα.

Θά μπορούσε ακόμα να υπενθυμίσει την παρατήρηση του Kautski (ένος θεωρητικού που βέβαια δέν είναι ύποπτος στο σοσιαλισμό) πώς οι κοινωνικές τάξεις είναι πάντοτε λίγο ή πολύ ανακατεμένες. Την παρατήρηση αυτή μάλιστα τη δικαιώνει αντίθετα από τις προβλέψεις του Μαρξ ή σημερινή κοινωνία. Θά μπορούσαμε τέλος να βρούμε στη σημερινή κοινωνία, όπως και στις περασμένες, και άλλους διχασμούς κι άλλες αντιθέσεις εκτός από την αντίθεση του κεφαλαιούχου και του εργατή. Μά εδώ πρόκειται να εξετάσωμε μόνο την σημασία την προχτική της ιδέας των τάξεων, των τάξεων των αμετάβλητα αντίθετων ή ακόμα των τάξεων που δέν διαφέρουν ριζικά.

Και πράγματι όλες τις κοινωνικές αντιθέσεις ο Μαρξ τις συγκεντρώνει στην αντίθεση του κεφαλαιού και της εργασίας. Κι ακόμα πιο πολύ κατά το Μαρξ ή αντίθεση αυτή κάθε μέρα θα γινότανε πιο ριζική. Δηλαδή ή εξέλιξη θα έκανε τον εργατή να αποστερηθεί την παρουσία του, ενώ ή κυρίαρχη τάξη κάθε μέρα περισσότερο θ' απόφενυγε την εργασία.

Εύκολα είναι να δοῦμε, ότι σ' αυτό το σημείο ο Μαρξ σκέπτεται σά θεωρητικός, που επειδή παρατήρησε μιάν αντίθεση αρχών πολύ εύλογη άλλωστε, όχι μόνο τις θεωρεί πραγματικές μά την αντίθεση αυτή τη θέλει να φτάνει όσο δέν παίρνει πιά. Και ή πραγματικότητα των αρχών και το τραβηγμά τους ως το τελευταίο όριο δέν απομένουν μόνο θεωρία. Η διάκριση των δύο τάξεων και ή αντίθεσή τους οφείλουν ιστορικά όχι μόνο

με τη μοιραία εξέλιξη να γίνουν μεγαλύτερες αλλά πρέπει την αντίθεση να την επιθυμούμε και στην πράξη οξύτερη. Και τοῦτο όχι μόνο γιατί αν δέν γίνει αυτό ή θεωρία θ' αποδειχθεί σφαλερή, μά κ' επειδή χωρίς αυτό θά είναι αδύνατη ή επανάσταση.

Ο κεφαλαιούχος οποσδήποτε πρέπει να γίνεται ολοένα και πιο αδιάλλατος «άστος» και ο εργατής ολοένα και πιο άθλιος ήμερομισθιος. Καθαρότατα σ' αυτό εδώ το σημείο συλλαμβάνεται το πέρασμα από τη θέση τη θεωρητική, τη δήθεν επιστημονική, στην πραχτική της μετάφραση, όταν τη βάζουν να ενεργεί στις θελήσεις. Κ' έτσι το «πρέπει» μιās ανάγκης που οφείλεται στη φύση καταντά σ' ένα «πρέπει» που το επιβάλλει ή πολιτική.

Χωρίς άμφιβολία, «οι σοσιαλισταί δέν είναι ή αίτια που υπάρχουν τάξεις επειδή» βεβαιώνουν την ύπαρξή τους» όπως γράφει ο G. Devile. Μά μπορεί να λεχθεί χωρίς σοφιστεία ότι με τη βεβαίωση αυτή κάνουν να υπάρχουν οι τάξεις πιο πολύ. Διότι πρώτα πρώτα δίνουν ένα χαρακτήρα απόλυτο στην ύπαρξη των τάξεων, με το να αφανίζουν όλες τις μέσες καταστάσεις, όλες τις περιπλοκές που παρουσιάζει ή πραγματικότητα. Και ύστερα επειδή ορίζουν τις τάξεις αυτές μ' έναν όρισμό περισσότερο θεωρητικό παρά εμπειρικό και έτσι ετομένως περιορίζουν την κίνηση όλης της κοινωνικής ζωής μέσα σ' ένα σύνολο από δυναμικές γραμμές που περνούν από τους δύο αυτούς πόλους, ενώ στην κοινωνική ζωή κυκλοφορούν κι άλλες ενέργειες. Τέλος και προ πάντων διότι δημιουργώντας τη συνείδηση της τάξεως και υποκινώντας την οργάνωσή της παρέχουν στις τάξεις την αληθινή τους ύπαρξη, την ψυχολογική και την κοινωνική γιατί δέ θα μπορούσαν πράγματι οι τάξεις να ύπαρξουν τελείως, όσο έμειναν σε κατάσταση ασύνειδη και συγκεχυμένη.

Έτσι λοιπόν κατά μιā έννοια ή θεωρία δημιουργεί την πραγματικότητα. Κι αν δημιουργεί απ' ευθείας την πραγματικότητα της προλεταριακής τάξεως που οργανώνει, έμμεσα γίνεται αίτια να παραχθεί και ή αντίθετη τάξη, ή όποια θα λάβει συνείδηση του έαυτού της πολύ περισσότερο από τη στιγμή που θ' αναγνωρίσει την ανάγκη να άμυνθεί.

Αλλά δέν περιορίζονται ως αυτού οι συνέπειες της θεωρίας των τάξεων. Ο Μαρξισμός τείνει, πράγματι, να συντατίσει τον

καπιταλισμό με την κοινωνία που τον εφαρροζει. Η κοινωνία αυτή μπορεί να περιλαβαίνει όλες αυτές τις τάξεις, που τις αντιθέτει ο Μαρξισμός, κι άλλες πολλές ακόμα ανακατεμένες μαζί μ' αυτές, για τον ορθόδοξο Μαρξισμό μολαταῦτα ή κοινωνία αυτή είναι κοινωνία «άστική» απόλυτως. Και λοιπόν ή εργατική τάξη διδάσκει να ξεχωρίζει τον έαυτό της κι επομένως να μην ενδιαφέρεται για το κοινωνικό σύνολο μέσα στο όποιο ζει.

«Υπάρχουν, λέει ο Ed. Berth, δύο δυνάμεις, ή μιā απέναντι της άλλης, ή καπιταλιστική και ή εργατική. Καμιά ανάγκη» δέν ύπάρχει ή μιā να ενδιαφέρεται για την άλλη. Η εργατική τάξη δέν αναγνωρίζει διόλου τον έαυτό της σά μέρος ενός όλου, αλλά τον θεωρεί τον έαυτό της σαν ένα όλο ξεχωριστό.» Δέν επιχειρώ να νιώσω το πώς, αφού ή παραγωγή περιέχει δυο συντελεστές έντελως ξεχωριστούς και αντίθετους, ή τάξη ή μιā, που αντιπροσωπεύει τον ένα από τους δυο αυτούς συντελεστές, μπορεί να θεωρηθεί άλλο από ένα μέρος του όλου, και στην περίπτωση ακόμα που το όλο, που είναι ή κοινωνία, θα το περιορίζουμε να έχει μόνο μιā λειτουργία, το να παράγει, πράγμα που δέν είναι αποδεδειγμένο μά μόνο υποστηρίχθηκε από τον ιστορικό υλισμό από τη στιγμή που κατάντησε, από μέθοδο έρευνας, διδασκαλία. Μά τέτοια είναι πράγματι της ορθόδοξης σοσιαλιστικής δημοκρατίας ή στάση. Κ' είναι αξιοπαρατήρητον ότι σε κάθε στιγμή οι ρήτορες της μιλοῦν σά να είναι ξένοι προς την κοινωνία μέσα στην όποια ζούν. Και λένε, ενώ άπευθύνονται στις οργανωμένες έξουσίες, «ή κοινωνία Σας», «ό στρατός Σας», «ό πόλεμος Σας», «ή διοίκησή Σας».

Βέβαια κάθε πολίτης είναι θεμιτό να κρίνει τους θεσμούς, τις κυβερνητικές αποφάσεις, τους νόμους, κι αυτή ή ελευθερία άποτελεί τιμή στις δημοκρατίες, που μπορεί μάλιστα να ρωτήσει κανείς αν ένα Μαρξικό καθεστώς θα την επέτρεπε σε ίσο βαθμό. Άλλο πράγμα όμως είναι το να συζητεί κανείς κι άλλο να ξεχωρίζει τον έαυτό του και να απομακρύνεται τόσο. Δέν είδα κανένα άλλο κόμμα να το κάνει. Οι πιο αδιάλλατοι, αυτοί που άρροούνται συνολικά το καθετί που άπορροεί από τις άρχές της γαλλικής Έπαναστάσεως δέν άρροούνται τον τόπο τους αντίθετως φροντίζουν να αποδείξουν και να πειστοῦν και οι ίδιοι πώς αντι-

προσωπεύουν περισσότερο και καλύτερα την «άληθινή Γαλλία».

Τουιοτοτρόπως μοναχί της ή ιδέα των τάξεων, έτσι έννοούμενη, τείνει ν' αφανίσει κάθε αίσθημα κοινωνικής αλληλεγγύης, ή ακριβέστερα εθνικής. Από καιρό ο αντίπατριωτισμός αναγνωρίσθηκε σαν αναπόσπαστο μέρος και βοηθός κατά λογική συνέπεια του Μαρξισμού. Καθαρότατα διατυπώνεται στο μανιφέστο του 1847. Η άληθινή πατρίδα του προλεταριάτου, σύμφωνα με τη διδασκαλία τη Μαρξική, είναι ή Τάξη, ή οποία εκτείνεται πιδό πέρα απ' τα σύνορα όχι μόνο τα γεωγραφικά, μα και τα γλωσσικά, και τα εθνικά με μια λέξη μια τάξη που τίθεται έξω από τα ήθικα σύνορα τα δημιουργημένα από μια κοινή μακρότατη ζωή.

Τό επιχείρημα είναι πασίγνωστο.—Αυτός που δεν κατέχει τίποτα δεν μπορεί νάχει καμμιά αλληλεγγύη για τα συμφέροντα από τα όποια δεν έχει μερδικό. "Αν τα συμφέροντα αυτά απειλούνται, δε θα τα υποστηρίξει. Τό ό,τι δεν έχει κανένα είδος ιδιοκτησίας τον κάνει να στερείται όλα τα κοινωνικά αγαθά, όλες τις ελευθερίες κι όλες τις απολαύσεις. Δεν οφείλει λοιπόν στην κοινωνία τίποτα.

Εύκολο είναι να διακρίνομε πόσο δε συμβιβάζονται με τα πράγματα οι ισχυρισμοί αυτοί και βρίσκομε και στο σημείο αυτό το πέραςμα στις ακρότατες συνέπειες μιας καθαρά πνευματικής βλέψεως, μιας τεχνητής άρχης. Δόθηκε πολλές φορές απάντηση στα επιχειρήματα αυτά για να μην επιμείνομε κ' εμείς. Αλλά μπορούμε να προσθέσομε ότι ή διδασκαλία αυτή είναι τό αποτέλεσμα των δυο μαζί, της θέσεως του ιστορικού υλισμού και της θεωρίας των τάξεων. Σύμφωνα με τον όρισμό—Προλετάριος είναι όποιος δεν έχει τίποτα άλλο από τη δύναμή του να εργάζεται από την άλλη μεριά ή οικονομική ζωή είναι ή μοναδική ούσιαστική κοινωνική λειτουργία και ή απόκτηση υλικών αγαθών μόνη αποτελεί την κοινωνική ύπαρξη του ατόμου. Συνέπεια—ό προλετάριος δε μετέχει σε τίποτα της άληθινής κοινωνικής ζωής, επομένως δεν οφείλει τίποτα στην κοινωνία. Παρατηρεί κανείς άμέσως ότι όχι μόνο καθένα απ' τα δεδομένα είναι ψεύτικο, άλλ' ότι και τό ίδιο συμπέρασμα ξεχωριστό βρίσκεται σε αντίθεση φανερή με τα πράγματα. Τα υλικά κτήματα στερεώνουν βέβαια την κοινωνική προσωπικότητα, αλλά αυτά τα ίδια είναι τα

λιγότερο προσωπικά πράγματα. Χωρίς άμφιβολία θα ήτανε και δυνατό και επιθυμητό ο προλετάριος να καταστει πληρέστερα, ποικιλότερα, φανερότερα, μέτοχος στα διάφορα αγαθά όχι μόνο τα υλικά αλλά και τα ιδεολογικά που αποτελούν την πατροπαράδοτη περιουσία της κοινωνίας. Αλλά τούτο, τα κόμματα τα πιδό «άστικά» πρώτα απ' όλους και τό εύχονται και τό προσπαθούν κι αν δεν τό κάνουν από γενναιοφροσύνη, οφείλουν να τό κάνουν από συμφέρον. Αλλά αυτό ακριβώς δε θέλουν οι άδολοι Μαρξισται για να μην αφοπλισθει τό προλεταριάτο. Ο άστος πιδό, όχι από φιλανθρωπία, μα από άπλη πρόνοια, πασχίζει να καλύτερέψει την υλική κατάσταση και την ήθική του εργάτη, είναι προδότης της τάξεώς του και χαλάει τα χαρτιά παραβαίνει τους κανόνες του παιχνιδιού που τους διέγραψε ο Μάρξ! Και άνιδιοτελείς αν είναι αυτές; οι καλοσύνες και οι ευεργεσίες, είναι βδελυρές!

Η Πατρίδα δεν είναι τό μόνο πράγμα από την «άστική ιδεολογία» που θέλει να καταστρέψει ο Μάρξ. Όλη ή σημερινή κοινωνία ταυτίσθηκε με την άστική τάξη και λοιπόν ή νομοθεσία της είναι άναμφισβήτητα μια νομοθεσία μιας τάξης. Και εκ των προτέρων μπορούν να βεβαιώσουν ότι όλη τη νομοθεσία την υπάγορεψε τό συμφέρον της τάξεως. Είναι άλήθεια πως πουθενά ή νομοθεσία δεν παραδέχεται τάξεις, άλλ' αντίθετα είναι χαρακτηριστικά θεμελιωμένη στην άρχη της γενικότητας του νόμου και ταυτόχρονα της μη αναδρομικότητας. Κι αυτές είναι έγγυήσεις τουλάχιστο για τη δικαιοσύνη.

Σε ό,τι άφορεά τη νομοθεσία φανερό είναι πως κανένα καθεστώς δεν θα κάνει έπίτηδες νόμους άντιτιθεμένους στις άρχές του. Αλλά τό να έλπίσομε ότι ο σοσιαλισμός θ' άναγνωρίσει πως τό «άστικό» καθεστώς βασίζεται ακριβώς στις άρχές της ελευθερίας, την όποία μεταχειρίζεται ο ίδιος προσπαθώντας να τό ανατρέψει, είναι σα να του ζητούμε παραπολλά. Η περιφρόνηση που διδάσκει για τό νόμο τον δήθεν άστικό, θα στραφή κατ' άνάγκη κ' εναντίον παντός νόμου, που έγινε απ' τό όποιοδήποτε καθεστώς, άφου ο νόμος και ή δικαιοσύνη παριστάνονται σαν άπλό φανέρωμα του συμφέροντος των κυβερνώντων. Αλλά τούτο δεν είναι δικαίως άλη ενό παρὰ για τό καθεστώς που θέλει χαρακτηριστικά να είναι διοίκηση μιας τάξεως, ίδρυμένη όχι, όπως προσπάθησαν ώς τα τώρα για τό συμφέ-

ρον όλου του έθνους μα για τό συμφέρον μόνο μιας κατηγορίας ανθρώπων. "Ας μην εκπληττώμεθα λοιπόν όταν σήμερα μας μιλουں χωρίς ντροπή για ένα «σχόλασμα της νομιμότητας». Η έκφραση είναι νέα αλλά ή ιδέα παλιά. Βγαίνει από τη λογική της θεωρίας, αποτελεί μέρος της ήθικής και πολιτικής παιδαγωγικής της.

Αλλά δε στέκεται καλύτερα και ή ήθική. Δε θέλουν να δούν ότι οι κύριοι χαρακτήρες της έχουν ζωή πολλών αιώνων και άναποκρίνονται στις γενικές απαιτήσεις κάθε ζωής «έν κοινωνία». Επιμένουν εξετάζοντας τυχαίους χαρακτήρες και μερικούς της σημερινής ήθικής, πράγμα εύκολο, τις σημερινές λ.χ. μορφές του γάμου και της οικογένειας, και έτσι ή κοινωνική φιλοσοφία του Μαρξισμού καταλήγει να θεωρεί όλες τις ήθικές ιδέες τις κυρίαρχες σα μέρη της «άστικής ιδεολογίας». Με μια περιφρόνηση προς την κοινωνιολογία και την ιστορία, περιφρόνηση περίεργη σαν εκδηλώνεται από θεωρία που θέλει να λέγεται επιστημονική, όχι μόνο

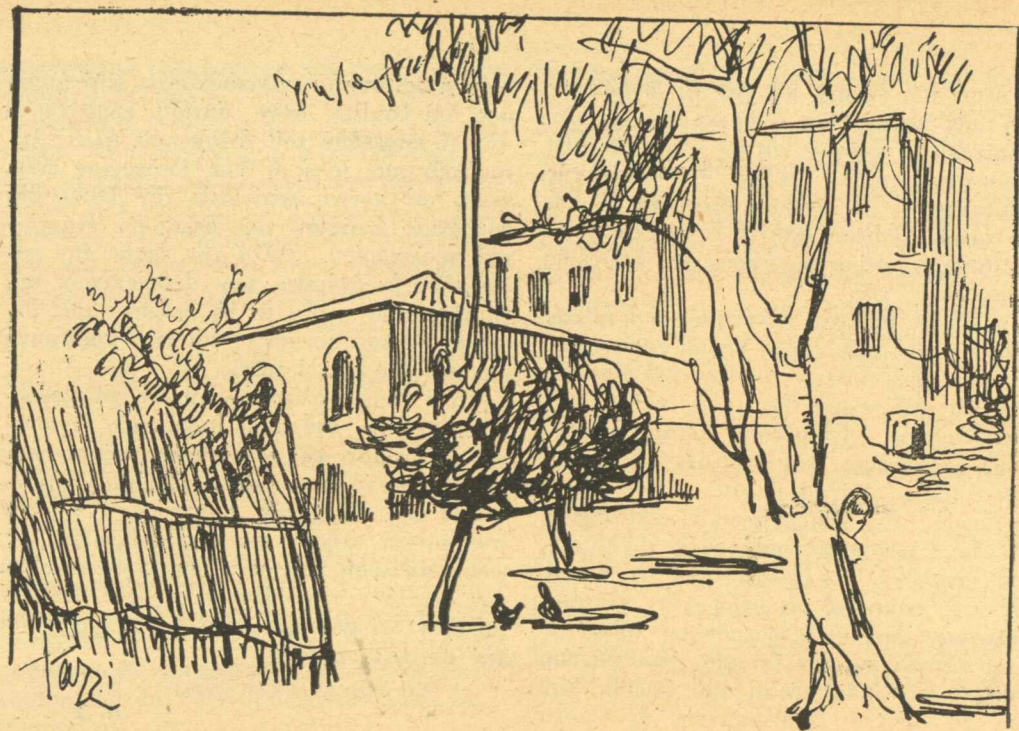
παραγνωρίζουν ότι γενικούπάρχει στην ήθική μας, ότι οφείλει στην άπειρη κληρονομιά από τό παρελθόν του ανθρώπου, αλλά λησμονούν πως αυτή ή ίδια «ιδεολογία» είναι κείνη που πρώτη κατάγγειλε την άδικία της κοινωνίας εναντίον του σκλάβου, εναντίον του προλεταρίου. Αλλά την έκαμε την καταγγελία έν όνόματι των ανθρώπινων συναισθημάτων κι όχι με τη βοήθεια μιας θεωρίας «επιστημονικής» για την παραγωγή και για κοινωνικές τάξεις.

Και λοιπόν όλον τον ήθικόν και κοινωνικόν πλούτο του παρελθόντος τον άρνούται έν όνόματι της ιδέας μιας τάξεως που προσπαθεί να διαφημίσει όλη μαζί την ύπαρξη της σημερινής κοινωνίας. Όλη την πνευματική κληρονομιά της ανθρωπότητας, χωρίς άνάλυση και διάκριση, πρόκειται να την πετάξουν στη θάλασσα, προτού βαλθούν μάλιστα να μελετήσουν με ποιο τρόπο θα την άντικαταστήσουν.

(Στ' άλλο φύλλο τό τέλος)

Α. Σ.

ΤΟ ΚΑΪΚΕΛ'

Καθώς πρόβαινες με τὸ στρίψιμο τοῦ δρόμου, ἀντίκριζες μὲς ἀπὸ ἕνα φράχτη, ἀπὸ χνίτικα χοντροκλαδα καὶ καλάμια τὸν τόπο μὲ τὰ λεμονόδεντρα.

Ἦτανε μπόλικα καὶ πυκνά κι' ἀπὸ κάτω βρίσκουνταν πάντα καμιὰ ὄρνιθα.

Μπροστὰ ἀπὸ τὰ λεμονόδεντρα τὸ σπίτι, ἕνα τετράγωνο, μεγαλούτσικο, ἦτανε πιά παμπάλαιο.

Μέσ' ἀπὸ τὰ καγκελόφραχτα μεγάλα καὶ καμαρωτὰ παραθύρὰ του, φαινόταν σαπισμένα καὶ σακατεμένα τὰ παραθυρόφυλλα.

Ἡ πόρτα δίφυλλη πλατειά καὶ μαυρισμένη ἀπ' τὴν πολυκαιρία, μὲ τὸν κρόκελά της, μὲ τὸ ψιλὸ σκοινάκι τῆς μετουρίας, κρεμάμενο λυγδωμένο, μὲ τὸ χοντροὺ ξυλομάνταλο ἀπομέσα ἄνοιγε σὲ μιὰν αὐλὴ παντάπασι ἄχαρη καὶ ἄγνιαστη.

Ὁ ντουσεμέσ της ἦτανε καταστρεμμένος κι' ἀνάμεσά του φύτρωνε κάθε λογῆς ἀγριόχορτο κι' ὁ ἥλιος ἔκαιγε θαρεῖς πιὸ πολὺ ἐκεῖ μέσα στὴν ξεραίλα τῆς αὐλῆς, ἔκαιγε κακά, σὰ θυμωμένους, γιὰ τὴν τόση ἀχαίρεψιά πούβρισκε.

Κάτω ἦτανε ὑπόγεια κι' ἀνέβαινες στὸ σπίτι ἀπὸ σκάλα πλατειά, πὸν οἱ ἄσπρες πλάκες της ἦτανε κίτρινες καὶ ξεκολλημένες.

Ὀλόγυρα στοὺς ρημαγμένους τοίχους, πλαῖνι στὴν πόρτα κι' ἀκόμα δλόγυρα ἀπὸ τὴ φτήνα, πὸν φυλάγανε νερό, γιὰ πλύση, ἐκεῖ στὴ ράχη τῆς σκάλας, φύτρωναν καὶ φούντωναν κατὰ τὸν καιρὸ τους φτωχικώτατα λουλούδια, πὸν δὲν εἶχανε καμιὰ χρεῖα ἀπὸ ἀνθρώπινη φροντίδα, ἀπειράδες ἄσπρες, κίτρες, χαμομήλι, ρήγανη καμιὰ τούφα, δεντρομολόχες, ψηλά στὶς μαυρόπετρες τοῦ τοίχου, λυγερὲς παπαροῦνες, καὶ στὴ ράχη τῆς σκάλας, φυτωμένη στὶς πέτρες ἀνάμεσα, πάνω ἀπὸ τὴ φτήνα, ἔτσι γιὰ νὰ καθρεφτίζεται μέσα στὸ νερό, μιὰ ρίζα ἄσπρου λαλέ, μιὰ καλὴ καὶ δυναμωμένη ρίζα.

Τὰ λεπτὰ καὶ γεμάτα λουλούδια κλώνια του, ἀνεβαίνανε κατὰ πάνω κ' ἔλεγες πὸς ἦτανε λεπτὰ κατάχλωμα χέρια, πὸν πολεμᾶνε δλοένα νὰ ξεφύγουνε δῶθε, γιὰ νὰ φτάσουνε πάνω ψηλά στὸν ἀπαλὸ γαλάζιο οὐρανὸ ν' ἀναπαυτοῦνε.

Πηγαίναμε κεῖ σὰν ἠθέλαμε νὰ παίξουμε

τὸν κρύβοντα, κατὰ τὸ σπέρνισμα. Δὲ μᾶςμίλαγε κανεὶς καὶ κανένα δὲ βλέπαμε.

Κουβούμαστε στὰ κατώγια στὸ «φουρνέλι» πὸν ἦτανε ὄξ' ἀπὸ τὸ σπίτι, βγαίνοντας τὸ πορτί, κατὰ τὴν πίσω αὐλὴ, τὰ λεμονόδεντρα, στὰ πίσω τῆς σκάλας.

Παίζαμε μ' ὅλη μας τὴν ξενοιασιά, μ' ὄλες τὶς κραυγὲς καὶ τὰ γέλοια καὶ τὰ τρεξίματα πὸν μᾶς κᾶνανε νὰ πέφτουμε ἀφανισμένες ἀπὸ τὴν κούραση γιὰ νὰ σηκωθοῦμε πάλι σὲ λίγο.

Μιὰ μέρα συμφωνήσαμε νὰ πᾶμε νωρὶς καὶ νὰ παίξουμε τὶς κουμπάρες χωρὶς νὰ φωνάζουμε.

Εἶχαμε μαζευτὴ ὄλες κάτου ἀπ' τὴ σκαμνιά πὸν ἦτανε ἀντικρὺ στὸ παραθύρι τοῦ δρόμου.

Ποῦ θὰ πηγαίναμε νὰ παίξαμε; Ἀποφασίστηκε νὰ πᾶμε στὰ λεμονόδεντρα.

Ἡ ζέστη ἦτανε πολλή, τὸ χωριὸ κοιμούνταν, τὰ τζιτζιρία βουίζανε καὶ ὁ ἥλιος ἔλαμπε πάνω στὸ χῶμα καὶ στὶς πέτρες καὶ ἔψηνε τ' ἀνήσκεπα κεφάλια μας.

Ὅσο μιλούσαμε, ἐγὼ εἶχα σκαλώσει στὴ σκαμνιά κι' ἀπάγγιαζα λίγο πολὺ.

Εἶχ' ἀνεβῆ κάμποσο καὶ μποροῦσα νὰ κιντάζω καλὰ μέσα στὸ παράθυρο. Γύρισα καὶ εἶδα.

Μιὰν ἀράδα ντουλάπες κι' ἀπὸ πάνω σὲ μιὰν ἄκρη ἕνα καϊκάκι τέλειο, ὁμορφοβαμένο, μὲ τὰ ξάρτια του, μὲ σκοινιά, πανιά, ἀντένες, ἄλμπουροὺς καὶ μιὰ βαρκοῦλα κρεμάμενη στὸ πλευρὸ του.

Ἄν ἐδιαπλάτωνα τὰ χέρια μου θὰ μέτραγα τὸ μᾶκρος του καὶ στὸ φάρδος δὲν θὰ μποροῦσα νὰ τὸ ἀγκαλιάσω καλὰ.

Ξεχάστηκα νὰ τὸ κιντάζω, ὡς πὸν μὲ φωνάζανε γιὰ νὰ φύγουμε.

II

Τ' Ἀργυρὸ ἦταν μάνα μας.

—Ἰσὺ θὰ πᾶς νὰ μαζέψης κλαδέλια, ἰσὺ νὰ πᾶς νὰ φέρῃς νερὸ ἀμ' τὴ φτήνα νὰ μαγειρέψου' μαῖνι—μαῖνι! διάταξε τ' Ἀργυρὸ καὶ μεῖς ἀκούγαμε καὶ τρέχαμε ἀφοῦ ἦταν μάνα μας.

Πῆρα ἕνα σκουριασμένο τενεκέδι καὶ πῆγα νὰ φέρω τὸ νερό.

Μπήκα ἀπ' τὸ πορτί πατώντας σιγὰ στὶς καφτερὲς πέτρες. Σὰν ἔφταξα στὴ σκάλα θυμήθηκα τὸ καϊκάκι.

Ἡ λαχτάρα νὰ τὸ δῶ νὰ τ' ἀγγίξω, μὲ κυρίεψε.

Ἀφήκα τὸ τενεκέδι μου στὸ σκαλί καὶ στάθηκα μὲ τὸ δάχτυλο στὸ στόμα.

Δὲν εἶχ' ἀνέβει ποτὲ στὸ σπίτι' ἔπαιζα λεύτερα στὶς αὐλὲς μὰ τὸ σπίτι μοῦδινε κάποιον φόβον καὶ ποτὲ δὲ θὰ ἔβανε ὁ νοῦς μου ν' ἀνεβῶ ἂν δὲν ἔβλεπα τὸ καϊκι.

Ἡ σκαλόπορτα ἦταν ἀνοιχτή.

Ξυπόλητη πατώντας στὰ νύχια, μὲ τὸ δάχτυλο στὸ στόμα, ἔφτασα ὡς ἄπάνω.

Μὲ τὸ κεφάλι ἀκουμπιστὸ στὴν πέτρα τοῦ κατωφλιοῦ κοιμόταν ἡ θειά Μιλ'σσηνῆ.

Ἀδύνατη, ψηλὴ, μαύρη, μὲ μάτια καστάνά, πιτσιλιστά, πὸν σὲ κύταζαν ἀπὸ χαμηλά, κοίτουσαν στὰ σανίδια τοῦ ὀξάτου, μὲ τὸ μεσοφούστανο ἀνεσυρμένο, πὸν νὰ φαίνεται τὸ ἀσπροκίτρινον καλαμοβράκι της δεμένο κατ' ἀπὸ τὸ γόνατο.

Κοιμούντανε καλὰ. Κύταξα μέσα.

Κάτω στὰ σανίδια τοῦ ὀξάτου οἱ τρύπες ἦταν ἀμέτρητες μεγάλες, καὶ μικρὲς' στοὺς τοίχους ἦταν καρφωμένα χαρτιά ζωγραφισμένα, χαμένα στὴν καπνιά, μὲ ἀκρογιαλιὲς πὸν ἄραζαν βαρκοῦλες, μὲ πέλαγα φουρτουνιασμένα, καϊκια ὅπου χαροπαλεύαν, καϊκια μὲ πανιά φουσκωμένα, σὰν ἀληθινὰ, φουρτοῦνες, πὸν θαροῦσεσ' ἐρχοῦνταν κατὰ πάνω σου, μὲ τὰ μεγάλα, βιαστικά, βαριά τους κύματα κι' ἄλλα πέλαγα, γαλήνια, ὅπου πέργαν βαρκοῦλες καὶ καϊκια μὲ μαραμένα πανιά, μὲ τὸν ἥλιο πολὺ πάνω τους, καταχιασμένα, ἀποκαμωμένα.

Ἡ θειά Μιλ'σσηνῆ κοίτουσαν ἐκεῖ κ' ἔβλεπε τ' ὄνειρό της μὲ τὸ στόμα ἀνοιχτὸ μὲ τὰ ἀσπροτζούλουφα μουσκεμένα ἀπὸ τὸν ἰδρώτα.

Μεταγύρισε ἔτσι πὸν βρέθηκα πίσ' ἀπὸ τὴ ράχη της. Περίμενα λιγάκι. Ὑστερα μὲ δυὸ βήματα κλέφτικα κίνησα καὶ μπήκα δεξιά μου στὴν ἀνοιχτὴ πόρτα.

Ἀντικρὺ ἦτανε τὸ παραθύρι τοῦ δρόμου καὶ ἡ σκαμνιά, ζερβὰ τῆς πόρτας οἱ ντουλάπες καὶ δεξὰ κάτου ἀπὸ τὸ παραθύρι τῆς αὐλῆς ἕνας καναπές.

Χάμου τὰ σανίδια καθάρια μὰ ρημαγμένα, οἱ τοῖχοι φουσκωμένοι.

—Τικ-τάκ, τικ-τάκ' φοβήθηκα' σὰ νά, ἕνα ἀθώρητο χέρι κατέβαζε κάθε τόσο δυὸ ἰσόχρονες βουερὲς ραβδιὲς στὴν καρδιά μου πάνω.

Ἦταν ἕνα κατασάκατεμένο ρολοῖ, στρογγυλό, μεγάλο, στὸν τοῖχον, πὸν δοῦλευε τοῦ κεριοῦ του καὶ μὲ κάρφωσε στὴν πόρτα. Στάθηκα λιγοψυχισμένη καὶ ἄκουγα τὴ βοὴ σ' ὄλο τὸ ἦσυχον σπίτι μέσα.

Ἐκανα νὰ φύγω, μὰ πάλι θυμήθηκα τὸ καϊκάκι. Ἦτανε τόσο κοντὰ!

Ἐκανα κουράγιο και πήρα δυὸ βήματα. Στὴ γωνιά τοῦ καναπέ κατὰ τὴν πόρτα κάποιος κοιμόταν.

Ψιλόλιγνος, σὰν τὴ μάνα του μ' ὄλα τῆς τὰ μοιασίδα σωστά, λιοκαμμένος, θαλασσοψημένος, ἦτανε πλιὸ μαῦρος ἀπὸ κάθε μελαχροινὸ σκούρο πρόσωπο, πού ξέραμε ὄλοι στὸ χωριό.

Ἦτανε ἄσκημος, ἢ καλύτερα δὲν μποροῦσες νὰ τοῦ βρῆς πολλά ψεγάδια κινώντας τον, μὰ εἶχες τὴν ἐντύπωση πὼς ἀπὸ πάνου του ἔβγαινε μιὰ σιγανή φωνή πούλεγε «εἶμαι ἄχαρος, εἶμαι ἄχαρος».

Τὴ φωνή του δὲν τῆνε ξέραμε ἀκόμα ἐμεῖς τὰ παιδιὰ καὶ παραμερίζαμε σὰν ἐδιάβαινε μὲ μεγάλες δρασκειλὲς τὸ σοκάκι, μὲ σκυφτὸ κεφάλι πάντα μὲ μάτια, πού δὲν κύταζαν θαρεῖς πουμενὰ και τίποτα, κρύος σὰ χάρος.

Στάθηκα και τὸν κύταξα.

Κοιμότανε κειδὸ στὸν καναπέ μὲ τὰ λίγα μαῦρα σγουρόμαλλά του βουτημένα στὸν ἴδρω.

Τώρα τὸν φοβούμουν καλὰ καθὼς τὸν ἔβλεπα ἀπὸ κοντὰ ἀκίνητο, συλογιόμουν πὼς μπορεῖ νὰ εἶχε πεθάνει και τρόμαξα.

Μοῦ ἦρθε νὰ βάνω τὶς φωνές, μὰ ἀκούμπησα τὰ δάχτυλά μου ἀπάνωτὰ στὸ στόμα μου κ' ἔκανα κουράγιο γιὰ νὰ κινήσω νὰ φύγω.

Σκέφτηκα νὰ πάω κοντὰ και νὰ ἀνασηκώσω τὰ ματόφυλλά του, μὰ τρόμαξα πὸ πολλὸ λέγοντας πὼς μπορεῖ νὰ ξυπνήση και νὲ μὲ πιάση.

Μὴν ἀφίνοντάς τον ἀπὸ τὰ μάτια μου κίνησα γιὰ νὰ βγῶ. Τὸ πόδι μου ἔφυγε σὲ μιὰ τρύπα τοῦ σανιδιοῦ κ' ἔβαλα μιὰ μεγάλη φωνή.

III

Ἡ θειά Μελ'σηνή κι' ὁ Σταῦρος σκύβανε πάνωθὲ μου. Κρατώντας με ἢ θειά Μελ'σηνή ἀπὸ τὶς μασκάλες κι' ὁ γιός της ἀπὸ τὸ καλάμι τοῦ ποδριοῦ μου, μ'ἀνασηκώσανε και βγάλανε τὸ πόδι μου ἀπὸ τὸ τρύπιο σινίδι.

Τ' ἄστραγάλι μου και πὸ πάνω λίγο στὸ καλάμι ἦτανε καλὰ γδαρμένο και μοτωμένο.

— Ἄμ' τ' ἤθιλις, τὶ γύριβγίς ἔδ' γνουκόρ', γοῖνιαζε ἢ θειά Μελ'σηνή, ἀποθέτοντάς, με στὰ σανίδια γιὰ νὰ φέρη «κάνεν πανέλ'» νὰ δέση τὸ πόδι μου.

— Τ' Πέτρου δὲν εἶνι; ρώτησε ὁ Σταῦρος.

— Ναι, εἶπα ἐγώ.

— Πονεῖς αἱ; ρώτησε αὐτός.

— Ναι! ἦρθα νὰ δῶ τὸ καϊκέλ', ἀποκρίθηκα ξεθαρεμένη, ἕνα καϊκέλ' πού εἶναι

πάνω στὴν ντουλάπα* ποιανοῦ εἶναι;

Αὐτὸς μὲ κύταξε παραξενεμένος.

— Ποῦ τὸ εἶδες;

Στὴ στιγμή τοῦ ἰστόρησα πὼς γίνηκε και εἶδα τὸ καϊκέλι ὡς τὴν ὥρα πού ἔπεσα.

— Πῶς δὲ μὲ ξύπνας νὰ σὶ τοῦ δείξου; ρώτησε μιλώντας ἤσυχα.

Τὸν κύταξα μὲ ἀπορία και ὕστερα τοῦ φώναξα δυνατὰ μέσα στὰ μουῖτρα του.

— Ἐμ' ἀφοῦ σὶ φοβούμουν;

Δὲν ἐμίλησε. Ἄφηκε τὸ πόδι μου χάμω, σηκώθηκε ἀνοιξε τὴν ντουλάπα, πάτησε στὸ πατάρι, πού ἦτανε θεμένα τὰ στρώματά τους, και πιάνοντας τὸ κεφαλάρι τῆς ντουλάπας μὲ τὸν χέρι, ἔσυρε μὲ τ' ἄλλο τὸ καϊκέλι, τὸ κατέβασε, τὸ ξεσκόνισε ὅπως ὅπως μὲ τὴ σληραμένη παλάμη του και τὸ ἀκούμπησε κοντὰ μου.

Πετάχτηκα πάνω ξετρελαμένη ἀπὸ χαρά, ἔχεσα τὸ πόδι μου κι' ἄρχισα νὰ τὸν ρωτῶ, ἀπάνωτὰ, στριφογυρίζοντας ὀλόκληρο τὸ καϊκι, και μιλώντας γλῆγορα.

— Ποῦ τὸ βρῆκε; ποιὸς τὸ ἔκανε, ποιὸς τὸ παίζει; Ἔσκυψε και τὸ σήκωσε ἀπὸ τὸ πάτωμα, τ' ὄβανε πάνω στὴν πλατεῖα πεζούλα τοῦ παραθυριοῦ και πέρνοντάς με και μένα ἀπὸ τὸ χέρι μ' ἔφερε στὸν καναπέ.

— Νά, ἀνέβα 'πᾶ στὸν καναπέ τοῖς λόγια-ζέ του.

Ἀνέβηκα ἢ θειά Μελ'σηνή ἦρθε ἔπλυνε τὸ πόδι μου μὲ λίγο ἄγιασμό, τὸ σφούγγισε και τὸ ἔδεσε μ' ἕνα «πανέλ».

Ἦμαστε πιά φίλοι.

Τὰ βραδυνά, ἀποκαμωμένη ἀπὸ τὸ ὀλημερνὸ παιγνίδι, σὰν τὸν ἔβλεπα νὰ διαβαίνει ἀπὸ τὸ σοκάκι, πηγαίνοντας σπῆτι του, ἄφηνε τὴν πορῆ μου κι' ἔφευγα.

Πήγαινα και καθόμουν ἀπάν' ἀπάνω στὸ πλατύσκαλο και περίμενα.

Ἀπὸ τὴν ἀνοιχτὴ πόρτα ἔβλεπα τοὺς γέροντες χωριανοὺς νὰ περνοῦνε, σκυφτοὶ ἢ καλοστεκούμενοι, ἄσπροτζούλουφοι, μαραμένοι, μὲ τὰ χέρια δεμένα χαμηλά πίσω, μὲ τὸ βῆμα συρτό. Τραβοῦσαν γιὰ τὸν καφενέ.

Ἡ θειά Μελ'σηνή, μπαινόβγαινε νὰ «στήσ'» τίποτα, νὰ διαρμίση, νὰ δῆ τὶς ὄρνιθες.

Ὁ Σταῦρος σὰν ἤθελε ἀπονιφτῆ ἔβγαινε και κάθιζε στὸ πετρένιο κατώφλι. Μπροστὰ τὰ λοχώραφα κατεβαίνανε σκαλωτὰ κατὰ τὴ θάλασσα.

Ὁ ἄσπρος ἴσιος δρόμος πήγαινε ἀκρογιαλιά τὴν ἀκρογιαλιά στριβοντας σ' ἕνα σημειὸ κατὰ τὸ χωριό.

Μιὰ βάρκα, ἕνα καϊκι σεργιάνιζε στὸ γα-

λὸ ἢ ἕνα τραγοῦδι, ἀνέβαινε μὲσ' ἀπ' τοὺς ἐλιώνες, γλυκασμένο μ' ὄλα τὰ βραδυνὰ χωριάτικα μεράκια.

Καθούμαστε κειδὸ και μοῦ ἔλεγε παραμύθια, μὲ τὰ χέρια τυλιγμένα γύρω στὰ γόνατα, μὲ τὰ μάτια πλανούμενα πέρα στὴ θάλασσα.

Ἡ ζωγράφιζε μὲ τὸ μολύβι του βάρκες, βαπόρια, ἀκρογιαλιές ἡμερες, ψαρολίμανα μὲ τὶς βαρκοῦλες ἀραγμένες, μὲ τοὺς ψαράδες στὴ δουλειά, γέρους σκυμένους στὸ μπάλωμα τοῦ δικτιοῦ, νιοὺς μὲ ἀνασκαλωμένα σαλβάρια, νὰ μπογιατίζουν, νὰ κουνιοῦνται.

Σκεδίαζε σιωπηλὸς, ἀμίλητος, κάτου ἀπὸ τὸ βλέμμα μου, πού παρακολουθοῦσε ἀχόρταγα κάθε κίνηση τοῦ χεριοῦ του.

Ποῦ και ποῦ χαλοῦσα τὴ σιωπὴ μὲ ψιθυρίσματα.

— Νὰ γ' ἢ σκαρμός. . . . τώρα τοῦ πανί. . . . Δὲν εἶνι καλὸ, δὲν εἶνι καλὸ, λέγου, σβύστου αὐτό!

— Τ' εἶνι; ρώταγε.

— Νά, γὼ θέλω πολὺν ἀγέρα μὲσ' στὰ πανιά.

— Καλὸ.

Σὲ λίγο τὸ καϊκι ἦτανε ἔτοιμο, μὲ τὰ πανιά ὀλοφούσκωτα, μὲ τὰ ξάρτια σὰν τρεμάμενα ἀπὸ τὸ τρᾶνταγμα τοῦ ἀνέμου, μὲ τοὺς ἄφροὺς γύρω του.

Ἐπαινε τὸ χαρτί ἀπὸ τὴ γωνιά και τ' ἀπόθετε στὰ γόνατά μου.

Ἐπειτα ἀκούμπαγε τοὺς ἀγκώνες στὰ γόνατά του, ἐμπλεκε τὰ μαυροκαλιασμένα δάχτυλά του κι' ἀκούμπαγε τὸ πηγούνη, μένοντάς κειδὸ, μέσα στὸ μούχρωμα πού ἐρχότανε, μαῦρος, ἀμίλητος, σκυθρωπός.

Σηκωνόμουν κ' ἔφευγα χωρὶς νὰ τοῦ μιλήσω κανέ. Στὸ σπῆτι μας μέσα σ' ἕνα μεγάλο κουτί, φύλαγα πολλὰ σκέδια, ἀπὸ κεῖνα πού ἔφκιανε, μὴν ἀφήνοντας νὰ τ' ἀγγίξῃ κανεῖς.

Τὴν Κυριακή, σὰν ἔφευγε ἢ μάνα μου στὴν ἐκκλησιά, τὰ ἀράδιαξα ὄλα χάμου στὸ πάτωμα και πεσμένη μπρούμυτα τὰ κύταξα πολιώρα.

Ἐνα βραδυνὸ σὰν τέλειωσε τὸ παραμῦθι ὁ Σταῦρος ἢ θειά Μελ'σηνή μοῦ ἔδωσε μιὰ φουχτα μύδαλα.

Πῆγα και βρῆκα μιὰ πέτρα και καθήμενη στὸ πλατύσκαλο τὰ ἔσπανα κ' ἔτρωγα.

— Πότι θὰ διαβαίν'ς στοῦ σκουλιό; ρώτησε ὁ Σταῦρος, ἄξαφνα.

— Σὰν ἀνοίξ'.

— Τοὺν ἀγαπᾶς τοῦ σκουλιό;

— Ἄμ' τί, ἀφοῦ θὰ μαθαίνου γράμματα!

— Ἰγὼ λέγου πὸ καλὰ νὰ μὴν πᾶς.

Κοντοστάθηκε. Τὸν κύταξα παραξενεμένη — Ποῦ νὰ παγαίν'ς μὲς στὴ βροχὴ τὸ στα κρινώματα. Πιὸ καλὰ νὰ καθούμαστι στοῦ μαγκαλέλ' τοῦ χειμῶνα νὰ λέμε παραμῦθια.

Τὰ εἶπε ὄλα βιαστικά, σὰν κνηνημένα.

— Ὅχ' θὰ διαβαίνουν ὄλα τὰ μουρὰ κ' ἰγὼ θὰ κάθουμι, τοῦ φώναξα εἰρωνικά. Πέτα τώρα τὰ παραμῦθλια.

Ἀκούμπησε τὸ πηγούνη στὰ γόνατά του και εἶπε κι' ἄλλο παραμῦθι.

Σὰν ἀνοίξανε τὰ σκολεῖα, ἔφυγα στὴ χώρα. Ἄλλος κόσμος, ἄλλη ζωὴ. Ὅλα τὰ χωριανὰ τὰ ἔχεχασα, τὰ παραμέρισα και δὲν τὰ συλλογίστηκα παρὰ σὰν ἐξεκόλλησα ἀπὸ κεινὴ τὴ ρουφήτρα ὄλης τῆς παιδιάτικης δροσιάς μας, τὸ σκολεῖο.

Τὰ σκέδια του καθὼς τὰ ἔφερα μέσα στὸ κουτί τους ἀπὸ τὸ χωριό, ἀποξεχάστηκαν μέσα σ' ἕνα συρτάρι ἀπὸ τὶς πρῶτες κι' ὄλα μέρες, ὅπως ξεχάστηκαν τὰ παιδιὰ, πού παίζαμε μαζί, τὸ φουρνέλ', τὰ λεμονόδεντρα κ' ἢ θειά Μελ'σηνή μαζί μὲ τὸ Σταῦρο.

Μιὰ πασχалиά, μὲ χρόνια, πήγαμε στὸ χωριὸ πρῶτὶ και γυρίσαμε βράδυ.

Πέρασα τὴν ἡμέρα τριγυρίζοντας ἐδῶ και κεῖ.

Οἱ δρόμοι τοῦ χωριοῦ εἶχανε στενέψη πολὺ, τὰ σπῆτια ἦτανε χαμηλά, στὴ μπασιά τοῦ κατεβατοῦ τοῦ σπιτιοῦ μας μπόδιζε τὸ κεφάλι μου και εἶδα τὸ καϊκέλ' περνώντας ἀπὸ τῆς θειάς Μελ'σηνῆς, πάνω ἀπὸ τὶς ντουλάπες, χωρὶς ν' ἀνέβω στὴ σκαμνιά.

Ἐσυρα τὸ σπάγγο κι' ἀνοιξα τὴν πόρτα. Στὸ κατώφλι τῆς σκαλόπορτας κάθουνταν ὁ Σταῦρος.

Τὸ μακρουλὸ πρόσωπό του φαίνονταν πὸ μακρύτερο, μὲ τρεῖς ρυτίδες πού κατεβαίνανε σὲ μάκρος ἀπὸ τὰ μάτια του κάτου ὡς τὰ σαγόνια του.

Κάθουνταν μὲ τὰ χέρια δεμένα πίσω στὸ κεφάλι ἀκουμπιστὰ στὸν παραστάτη και τὰ πόδια του ἀπλωμένα μπροστὰ του. Τὰ σγουρὰ τσουλούφια του, πού εἶχανε γίνη σταχτιά, ἀνεμίζανε πλαῖ στὰ μελήγγια του.

— Καλησπέρα, εἶπα, πούνα ἢ θειά Μελ'σηνή;

Συμμαζεῦτηκε βιαστικά.

— Καλησπέρα, τ' μάννα μ' θές;

Ἡ κουβέντα του κόπηκε, ἀνοιξε τὰ μάτια του καλύτερα, ἀνασηκώθηκε στὰ γόνατα, σὰ νὰ τοῦ ἦρθε νὰ ξεφωνίση και πάλι κάθησε.

Ἡ θεῖα Μελ'σηνή βγῆκε ἀκούγοντας κουβέντα.

— Ἀμ' ποιά εἶσι τοῦ λόγ'ς; Ἰὶ ἰὶ! ἀμ' πάντα μιγάλων; Καλῶστα ἔλα ἔλα κουπιδέλι μ', στάσου νὰ σὶ βάνου μαξιλαρέλ'.

Ἀνέβηκα κυτίζοντας δλόγγυρα.

— Τὸν ἤβγανισ τοῦ σκουλεῖο πλιά;

— Ἀκόμα.

— Πουλλά χρόνια, λέγου, μαθέ, εἶνι;

— Πολλά, θεῖα Μελ'σηνή.

— Οὔξου, τυρανίδα!

Σηκώθηκα καὶ μπῆκα μέσα. Στοὺς τοίχους τὰ σκέδια, κείνα ποὺ ἤξερα, στεκοῦντανε κίτρινα, μισοκουρελιασμένα.

Ἀπὸ τὸ παράθυρο τοῦ δξάτου, ποὺ ἔβλεπε στὰ λεμονόδεντρα, βαρὺ ἄρωμα ἐρχότανε ἀπὸ τὰ λεμονάνθια καὶ γέμιζε τὸ σπίτι ὅλο.

Οἱ τρύπες πλῆθος ἀνοίγανε σκοτεινὲς πᾶν' ἀπὸ τὸ κατώγι στὸ πάτωμα καὶ μέσα τὸ ρολοί, ποὺ μ' ἐτρομάζε μιὰ φορὰ κύταζε βουβὸ ἀπὸ τὸν τοῖχο.

Ἦτανε ὅλα τόσο ἴδια!

— Νὰ καὶ τὸ «καϊκέλ», νὰ βάνω ἕνα σκαμνὶ νὰ τὸ κατεβάσω;

Ὁ Σταῦρος βρέθηκε στὴν πόρτα. Στάθηκε μὲ κατεβασμένα μάτια ἀντικρύ μου, ποὺ τότε κύταζε ἐρωτηματικά.

Τίποτα.

Γύρισα καὶ κύταξα λιγάκι τὴ θάλασσα ἀπὸ τὸ παράθυρο κ' ἔπειτα σιγὰ σιγὰ βγῆκα ἐνῶ αὐτὸς πήγαινε μὲ σκυμένο κεφάλι στὴν ἄλλη κάμαρα.

Στάθηκα λιγάκι στὴ σκάλα μὲ τὴ θεῖα Μελ'σηνή κ' ἀπὲ τὴν καληνύκτησα κ' ἔφυγα κακοκαρδιασμένη.

Τὴν ἄλλη χρονιά μάθαμε στὴ χώρα πὼς ὁ Σταῦρος πέθανε.

Τὸν ἔπιασε ἕνας πόνος καὶ πῆγε μὲ κεῖνον χωρὶς νὰ δεχτῆ μήδε γιατρὸ μήδε τίποτα.

Σὰν ἐκαλοκαίριανε καλὰ πήγαμε στὸ χωριό.

Εἶχα τελειώση τὸ σκολεῖο καὶ λογάριαζα νὰ περάσω ξένοιαστα, γυρίζοντας ὀλημερίς ἀπ' ἀκρογιάλι σὲ βουνὸ κ' ἀπὸ βουνὸ σὲ περιβόλι.

Ἦτανε Σάββατο σὰν ἐφτάσαμε,

Ξαπλωμένη σὲ μιὰ ξαπλωτήρα, στὴν ἀλή, διάβαζα ἕνα βιβλιαράκι τὸ βραδυνό.

Οἱ γριεὲς μία μία διαβαίνανε ἀπὸ τὴν πε-

ρασιά, γυρίζοντας ἀπὸ τὸν ἔσπερινὸ καὶ καλησπερίζανε.

Ἀψηλή, μὰ σκυμένη καλὰ πιά, μὲ τὸ κατάμαυρο μπασμαδένιο τῆς ροῦχο καὶ τὸ κατάμαυρο τσεμπέρι τῆς χαμηλοδεμένο γύρω στὸ σκούρο τῆς πρόσωπο, στάθηκε, ἀντικρὺ στὴν πόρτα, ἡ θεῖα Μελ'σηνή.

— Καλησπέρα, κορούδα μ'.

Σηκώθηκα.

— Καλησπέρα, καλῶς τὴ θεῖα Μελ'σηνή, τί κάνεις;

— Αἶ, τί νὰ κάνου πλιά, ἰγὼ!...

Τ' ἀχέλι τῆς ἔτρεμε

— Ἐλα, κάθησε, θεῖα Μελ'σηνή.

Τὴν πῆρα ἀπὸ τὸ χέρι, τὴν ἔφερα μέσα καὶ τῆνε κάθησα σὲ μιὰ καρέκλα.

Αὐτὴ ἀπόμεινε κυτίζοντας τὰ χέρια τῆς ποὺ σφίγγανε τὸ μαντήλι τῆς.

Σκουπίσε τὰ χεῖλιά τῆς με δαῦτο κ' ἀπὲ σηκώνοντας τὰ μάτια τῆς.

— Τὶ κάν' ἡ μητέρα σ'; ρώτησε.

— Σὲ χαιρετᾷ. Τώρα θεὸ νάρθῃ κάθησε.

— Ἀχ' ματέλια μ', νὰ διαβαίνου. Ἄντι καλὸ βράδ'.

Τὴν πῆγα ὡς τὴν δξώπορτα.

— Καλὸ βράδ', κόρ'.

— Καλὸ βράδ', θεῖα Μελ'σηνή, στὸ καλό.

— Ἐλα καμὰ μέρα, ἀκούς;

— Καλὰ θὰ ἔρθω.

Πῆγα ἕνα βραδυνό.

Καθούμαστε πολιῶρα μπρὸς στὴν πόρτα, στὴ σκάλα χωρὶς πολλὰ λόγια.

Ἔστερα νὰ ποὺ ἡ θεῖα Μελ'σηνή σηκώνεται καὶ πάει μέσα.

Ξοπίσω τῆς μπαίνω καὶ γώ. Αὐτὴ στέκεται λιγάκι καταμεσῆς στὸν δξάτο καὶ ρωτᾷ.

Μπορεῖς ν' ἀνιβῆς νὰ φτάξης τοῦ καϊκέλ;

— Μπορῶ, θεῖα Μελ'σηνή.

Ἄνασκάλωσα καὶ τὸ κατέβασα ἐνῶ ἐκείνη ἔλεγε.

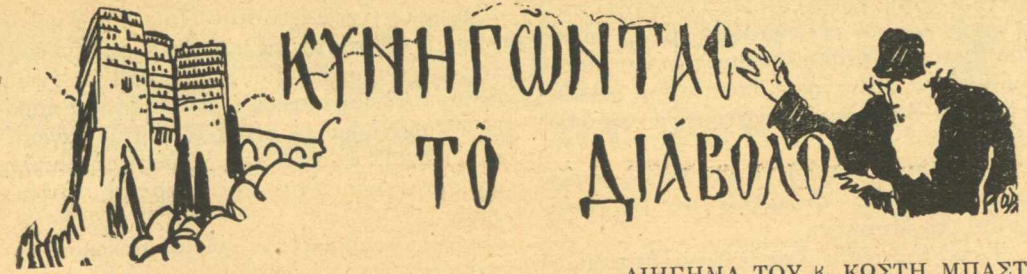
— Μι τοῦχε παραγγειρωμένον. «Μητέρα, δόστου τοῦ καϊκέλ' στοῦ κουπιλοῦδ'».

Ἔφερε ἕνα πανὶ καὶ τὸ ξεσκονίσαμε.

Στὸ πλευρὸ τοῦ καϊκιού ποὺ ἦτανε κατὰ τὸν τοῖχο, μὲ ἄσπρα πολὺ φιλά γραμμὰτα σὲ δυὸ σειρές, πᾶνω στὸ μαβὺ φόντο, ἦτανε γραμμένο ἕνα διστιχο, ποὺ τὸ λέγανε πολὺ στὸ χωριό.

«Μαρία λὲν τὴ Παναγιά, Μαρία λὲν καὶ σένα, ἀν ἄρησι τὴν Παναγιά θεὸ ν' ἀρησι τὴν καὶ σένα».

M. ΚΛΩΝΑΡΗ

(συνέχεια ἀπὸ τὸ προηγούμενο)

Μόλις μπῆκε στὸ κελλί του, βόλεψε τὴ βαλίτσα του, κανόνισε τὶς σημειώσεις του καὶ μὲ κάποια ἡσυχία ἀφοῦ γδύθηκε ξάπλωσε στὸ κρεβάτι του. Δὲν εἶχε πιά τὶς ἀνησυχίες ποὺ τὸν βασάνιζαν τὰ προηγούμενα βράδια ἀλλὰ δὲν ἦταν καὶ ὀλίγε ἡσυχος. Ἦταν λυπημένος, εἶχε ἕναν κρυφὸ καῦμό ποὺ δὲν ἦταν τέλειος ἄνθρωπος μὲ αὐθόρμητη καὶ βαθειὰ σκέψη. Ἦξερε καλὰ πὼς γιὰ νὰ σκεφθεῖ ἔπρεπε νὰ διαβάσει βιβλία, νὰ δανειστεῖ ξένη σοφία, πὼς δὲν ἦτανε σὲ θέση νὰ τὴν ξαναδώσει κάπως διαφορετικῇ. Ἀλλὰ ὅλα αὐτὰ ἦτανε ὅπως εἶπαμε κρυφὸς καῦμὸς καὶ τίποτ' ἄλλο. Μεγάλος καῦμὸς ποτὲς δὲν τάραξε τὰ σωθικά του, οὔτε καμὰ τρομερὴ ἔγνοια τὸν ἔκανε νὰ χάσει τὸν ὕπνο του. Ὁ φόβος μάλιστα. Ἀλλὰ τώρα δὲν εἶχε κανένα λόγο νὰ φοβᾷται. Εἶχε δὰ τόσο μυαλό ὥστε νὰ νοιώθει πόσο χειρότεροί του ἦτανε ὄλοι οἱ ἄλλοι ποὺ περνοῦσαν γιὰ σοφοὶ στὴ χώρα. Αὐτὸ τὸ ἤξερε καλὰ καὶ τοῦ στέκονταν ἀληθινὴ παρηγοριά. Ἔτσι παραδόθηκε σὲ μιὰ τέλεια ἀκησεία τοῦ νοῦ, μιὰ κατάσταση πολὺ κοινὴ στοὺς λογίους τῆς πατρίδας μας. Ὁρες κάθονται μονάχοι, ἄλλοι ἀπὸ ὀκνηρία, ἄλλοι ἀπὸ ἀδυναμία, δὲν ἀφίνουν καὶ τὸ παραμικρὸ κῦτταρο τοῦ μυαλοῦ τους νὰ κουνηθεῖ. Λὲς καὶ ἐπίμοια ἀποδιώχνουνε τὴ συλλοὴ καὶ ἐνῶ εἶναι ξύπνιοι, τὸ μυαλό τους κ' ἡ ψυχὴ τους κοιμοῦνται, ἕναν ὕπνο, βαρὺ κ' ἀδιάκοπο. Οἱ αἰσθησες ὁμως ἀγρυπνᾶνε πάντα. Κι' ὅταν ἀκόμα ὁ ὕπνος σφαλᾷ τὰ βλέφαρα καὶ τότες παρᾷξεν ἀνεῖρατα ταραζοῦνε τὶς εἰσθήσεις καὶ καθὼς παρουσιάζονται μπερδεμένα δὲν ἀφίνουν ποτὲς σωστὴ τὴν εἰκόνα τους στὸ νοῦ.

Ὁ Σιγαλὸς σηκώθηκε κ' ἀνοῖξε τὴν πόρτα τῆς κάμαρας του. Τοῦ φαινόταν πὼς δὲν εἶχε ὕπνο. Ἐρριξε μιὰ ματιά ὄσω κ' εἶδε καθαρὰ μέσα στὸ ἀσημένιο φῶς τοῦ φεγγαριοῦ καὶ τὸ μοναστήρι καὶ τὸ φτωχὸ κοιμητήριο καὶ τὴ φύση γύρω. Ἦταν πολὺ ὑποβλητικὴ ἡ φεγγαροβραδυὰ κ' ὁ Σιγαλὸς ἤθε-

ΔΙΗΓΗΜΑ ΤΟΥ Κ. ΚΩΣΤΗ ΜΠΑΣΤΙΑ

λε νὰ χορτάση τὴν φυσικὴ αὐτὴ ὁμορφιά. Ἀκόμα καὶ ἡ ἰδέα πὼς ἀπὸ στιγμὴ σὲ στιγμὴμποροῦσε νὰ φανεῖ ὁ μαῦρος ἴσκιος τοῦ Παφνούτιου καὶ ν' ἀντηχήσει ἡ φωνὴ του δὲν τὸν ἀνησυχόυσε. Τόχε συνηθίσει κ' αὐτὸ καὶ δὲν τῶβλεπε πιά παρὰ σὰν ἕνα παράδοξο τῆς ζωῆς καὶ σὰν σπάνιο θέμα γιὰ διήγημα. Τώρα τελευταῖα μάλιστα οἱ ἐμφανίσεις αὐτὲς δὲν τὸν τρώμαζαν διόλου. Τὴν τελευταῖα μάλιστα βραδυὰ εἶχε ἀποφασίσει νὰ δώσει ξεχωριστὴ προσοχὴ στὸ πρᾶμα, νὰ τὸ μελετήσῃ σὰν ὑποβλητικὸ φαινόμενο ὅσο μποροῦσε πιὸ καλὰ. Ἄν τοῦ ἦταν μάλιστα βολετὸ νὰ κρῦβονταν κάπου γιὰ νὰ μπορέσει νὰ δεῖ τὸν καλόγερο στὴν παρᾷξενη κατάστασή του.

Ἄμα ὅμως τὸ καλοσκέφθηκε εἶδε πὼς τὸ πρᾶμα δὲν ἦταν εὐκολοκατόρθωτο, γιατί ὅσο κ' ἂν τοῦχαν πεῖ οἱ μοναχοὶ πὼς ὁ Παφνούτιος δὲν ἦταν ἐπικίνδυνος, αὐτὸς πάντα φοβόνταν κανένα ἀπρόοπτο καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔκρινε σκόπιμο νὰ ἀντικρούσει τὸν Παφνούτιο. Μετάνοιωσε λοιπὸν καὶ σφάλισε τὴν πόρτα του, γδύθηκε καὶ ξάπλωσε στὸ κρεβάτι του.

Ἡ ὥρα περνοῦσε, τ' ἀστέρια ποὺ φαίνονταν ἀπ' τὸν φεγγίτη, ταξίδευαν, μὰ τοῦ Σιγαλοῦ δὲν τοῦ κολλοῦσε ὕπνος. Νὰ πείς πὼς εἶχε στενοχώρια. Τίποτ' ἀπ' αὐτά. Ἦσυχος ἦταν, ὅπως τὸν περισσότερο καιρὸ μὰ ὅσο κ' ἂν ἄλλαζε πλευρὸ ἢ κ' ἂν κουκουλωνόνταν ἀπὸ κεφαλῆς τοῦ κάκου. Ὁ ὕπνος δὲν ἔρχονταν. Τὸ πρᾶμα ἄρχισε σιγὰ σιγὰ νὰ γίνεται στενόχωρο. Ἔστερα ἤθελε νὰ κοιμηθεῖ γιατί τὸ πρωῖ, μιὰ καὶ θάφευγε, ἔπρεπε νὰ ξυπνήσει πρωῖ. Μὰ ὅσο κ' ἂν προσπάθησε δὲν τὰ κατάφερε. Σιγὰ σιγὰ τὸ πήρε ἀπόφαση. «Ἐχω ἄϋπνιά» ψιθύρισε κ' ἄρχισε νὰ κοιτᾷ ἀδιάφορα τ' ἀστέρια.

Δὲν πέρασε κάμποση ὥρα κ' ἡ φωνὴ ποὺ κάποιον βράδυ ἐδῶ καὶ λίγες μέρες τὸν εἶχε κάνει νὰ τρέμει σὰν τὸ πλατανόφυλλο ποὺ τὸ δέρνει ὁ βορριάς ἀντήχησε καὶ πάλι καὶ ἐτάραξε τὴ νυκτερινὴ ἡσυχία. Ὁ Παφνούτιος πιστὸς σὲ κάτι ποὺ θὲς πὲς το συνήθεια, θὲς

πές το ανάγκη, χρέος, πάθος, είχε βγει πάλι να κινήσει το τελώνιο που έβλεπε πάντα εμπρός του να επιβουλεύεται την ησυχία του ιεροῦ τόπου. Μούγγρισε όπως πάντα και έφερε βόλτα τ' άρχονταρίκι ύστερα φώναξε όπως πάντα.

—Όπου κι' αν πᾶς άτιμι θά σέ σφάζω που μᾶς φέρνεις τό καράβι με τίς γυναίκες απ' τή Μυτιλήνη.

Τόπτε, τό ξανάπε, έτρεξε δεξιά, έτρεξε αριστερά, έκανε ν' άνέβει τήν πέτρινη σκάλα του ξενώνα, μα μετάνιωσε και προχώρησε πρὸς τό κοιμητήριο.

Ο Σιγαλός άκουσε καλά όλα όσα έκανε ο Παφνούτιος και παραξευέντησε για τήν αλλαγή που έκανε στην ταχτική του πορεία. Κάθε βράδυ άνέβαινε στην άπάνω καμάρα που είχε τ' άρχονταρίκι κι' από κεί άπάνω νά ξεστόμιζε τήν απειλή του και τήν κατάρα του. Τού φάνηκε παράξενο τό λοξοδρόμημα, κι' όχι μόνο παράξενο αλλά στό βάθος άνησύχησε. Θα φανεί αυτό περιέργο, αλλά ο νυχτερινός περιπατητής είχε γίνει κάτι μέσα στη ζωή του μοναστηριοῦ κι' ή αλλαγή έκανε έντύπωση. Άλλά δέν ήταν μιá απλή, μιá συνειθισμένη έντύπωση. Ήταν κάτι παραπάνω: Μιá άνησυχία, ακαθόριστη στην άρχή, δυνατή πιο ύστερα. Άνησυχούσε ο Σιγαλός σαν νά ύπόπτευε κάτι κακό. Κι' όμως κανένα δεδομένο δέν είχε και προσπάθησε μάλιστα νά καθησυχάσει τόν έαυτό του. Δέν τό κατάφερε όμως κι' ή άνησυχία του άντις νά λιγοστεύη δυνάμωνε ολοένα. Κάποια φωνή μυστική του έλεγε πὸς κάποιος κακό γίνονταν. Άρχισε νά φοβάται για τόν Παφνούτιο. Προσπάθησε ν' άκούσει, ν' άφογκραστεί καλλίτερα και πού και πού του φαίνονταν πὸς ή φωνή του μοναχου έρχονταν από πολύ μακριά. Μα σαν πρόσεχε καλύτερα έβλεπε πὸς γελοιόνταν, πὸς έπερνε κάθε τρίξιμο ξύλου ή κάθε κράξιμο πουλιου για τή φωνή του Παφνούτιου. Ο Παφνούτιος δέ φώναζε. Μα ποῦ νά είχε πάει ο Παφνούτιος; Κάτι τόν έσπρωχνε νά σηκωθεί και νά ντυθεί νά βγει νά δει πού ήταν ο Παφνούτιος. Ύστερα κεί που συλλογίζονταν, του φάνηκε πὸς άκουσε ένα βογγητό, ένα άγκομαχητό λαβωμένου. Σηκώθηκε με κάποιο διαταγμό και ντύθηκε. Άραιά και πού κι' αυτό πολύ μακριά ξεκάλιζε έναν άναστεναγμό. Μόλις ντύθηκε προσεχτικά άνοιξε τήν πόρτα, βγήκε στό καμαρωτό και κοίταξε. Άκουσε καθαρότερα τό βόγγο και πρὸς τό μοναστήρι εΐδε φῶτα και σκιές νά κινούνται. Στάθηκε και νόμισε πὸς του κόβεται ή ανάσα. Ήταν βέβαιος πὸς

κάτι κακό είχε λάχει στον Παφνούτιο και άναψε ένα σπύρο και κατέβηκε με προσοχή τήν πέτρινη σκάλα του ξενώνα και προχώρησε πρὸς τό μοναστήρι. Ήνοιωθε μιá παράξενη ταραχή και τὰ χέρια του ήταν παγωμένα. Άρχισε νά φοβάται. Μπρὸς στην έκκλησία συνάντησε έναν καλόγερο και τόν ρώτησε.

—Τί συμβαίνει κι' είναι σηκωμένοι οί πατέρες;

Και κείνος τοῦπε:

—Ψυχομαχάει ο Παφνούτιος. Εΐχε άνεβεί στη στέγη για νά συντριψει τό διάβολο και τήν ώρα που, καθὼς λέει, τόν είχε άρπάξει από τό φτερό, γλύστρησε και γκρεμίστηκε μαζύ του κάτω. Τώρα θάχει πεθάνει. Τούββλαν στό στόμα τ' άχροντα μυστήρια. Ο Παφνούτιος έκοιμήθη και ο κύριος άς τόν αναπάψει γιατί ήταν άληθινός μοναχός.

Ο καλόγερος κούνησε τό κεφάλι και τραβήχτηκε. Ο Σιγαλός προχώρησε, έφτασε ως εκεί που ήταν οί καλόγεροι κι' εΐδε τόν Παφνούτιο ξαπλωμένο με κάπως παραμορφωμένο τό πρόσωπο απ' τό πέσιμο. Τού φάνηκε πὸς τό ένα μάτι του νεκρου ήταν άνοιχτό, πὸς ήταν σαν γυαλένιο και πὸς τόν κοιτούσε παράξενα. Ένα δίγος ένοιωσε σ' όλο τό κορμι μα πριν προφτάσει ν' άποστρέψει τό πρόσωπο, είχε έρθει ο Θεοφύλακτος και σκέπασε τό πτώμα μ' ένα μαῦρο πανί. Ύστερα δυό μοναχοί τό σήκωσαν και τό άπόθεσαν στην έκκλησία.

Σε μιá γωνιά στέκονταν άμίλητος και σκυθρωπός ο Σισός. Δέν κοιτούσε τίποτα. Εΐχε καρφώσει τό βλέμμα στην πέτρα που πατούσε. Ο Σιγαλός σκέφτηκε νά του μιλήσει, νά γονατίσει. Εΐχε διάθεση νά κλάψει, άληθινά αυτή τή φορά. Μα δέν τόλμησε νά προχωρήσει. Συντριμμένος τραβήχτηκε και πέρασε γρήγορα τό κοιμητήριο κι' έτρεξε στό άρχονταρίκι. Ήνοιωθε τό κεφάλι του βαρύ, σαν νάχε ζαλάδες. Στο μυαλό του τριγύριζαν χίλιες σκέψεις ακαθόριστες και συγχισμένες. Άνοιξε τήν μικρή στέκα του και τράβηξε τόν Άγιο Αύγουστινο. Ήνοιωθε τήν άνάγκη μιᾶς βοήθειας άτράνταχτης γιατί περνούσε μιá ώρα πολύ κρίσιμη. Άνοιξε μιá σελίδα και διάβασε.

Άν δέν ποθείς παρά τή γη, εΐσαι γης

Άν ποθείς τόν ουρανό, εΐσαι ουρανός

Άν αγαπᾶς τό θεό, γίνεσαι Θεός.

Μα ήταν τόσο πολύ κολλημένος στην πετωδίχη γη ο Σιγαλός!...

ΤΕΛΟΣ

(Συνέχεια)

Σ' όλη μου τή ζωή δέν έλαβα, παρ' αυτά τὰ τρία γράμματα του Μών. Τὰ φυλάγω ακόμα σ' ένα συρτάρι του κομποδίνου. Και με ξαναφέρνει πάλι, σαν τὰ ξαναδιαβάζω, ή ίδια πίκρα σαν άλλοτες.

Το πρώτο μου τόφεραν δυό μέρες ύστερ' απ' τό ταξίδι του.

«Άκριβέ μου Φραγκίσκε!

«Σήμερα, μόλις κιόλας έφτασα στό Παρίσι, πήγα στό διωρισμένο σπίτι. Τίποτα. Ψυχή. Μήτε τώρα, μήτε ποτέ.

«Το σπίτι που μᾶς έΐπε ο Φράντς εΐν' ένα δίπατο ξενοδοχείο. Τό δωμάτιο τής δεσπονας θάναι βέβαια στό πάνω πάτωμα. Τὰ παράθυρά του είναι σκεπασμένα απ' τὰ δέντρα. Μά, διαβαίνοντας τό λιθόστρωτο, τὰ βλέπεις καλά. Οί πουρτίνες είναι πεσμένες, και θάμουν τραλλός νά έλπίσω πὸς μπορεί ποτέ νά προβάλλει ανάμεσά τους τό πρόσωπο τής Ύβόννης ντε Γκαλαί.

Εΐναι άπάνω σε λεωφόρο. Ψυχάλιζε στα δέντρα, που έχουν πρασινίσει κιόλας. Άκουγες τὰ κουνουνίσματα των τραίνων που περνούσαν ακατάπαντα.

Δυό ώρες σχεδόν περπάτησα του μακρους και του πλατους κάτω απ' τὰ παράθυρα. Κάποιος πουλητής κρασιου ήταν εκεί κι' έστάθηκα νά πιώ, για νά μη δώσω ύποψία πὸς εΐμαι τάχα λωποδύτης που παραφυλάγει ευκαιρία. Έπειτ' άρχισα πάλι νά προσμένω, άνέλπιδα.

Βράδυνασε. Τὰ παράθυρα έφεξαν παντου από λίγο, μα όχι και στό σπίτι εκείνο. Χωρίς άλλο, εΐν' ακατοίκητο. Ως τόσο, τό Πάσχα κοντοζυγώνει.

«Όταν κίνησα νά φύγω, μιá κοπέλλα, ή νέα γυναίκα,—ξέρω κι' εγώ,—ήρθε κι' εκάθησε πάνω σ' έναν βροχόλουστο πάγκο. Ήταν ντυμένη μαῦρα μ' ένα γακαδάκι λευκό. Όταν έφυγα, άπόμεινε ακόμα εκεί ασάλευτη, μ' όλο τό έσπερινό τ' άγιάζι, προσμένοντας ποιός ξέρει τί, ποιός ξέρει ποιόν. Βλέπεις, τό Παρίσι είναι γεμάτο τραλλούς, σαν και μένα Αύγουστινος».

Πέρασε καιρός. Μάταια περιμένα μιá λέξη του Αύγουστίνου τή Δευτέρα του Πά-

ΜΥΘΙΣΤΟΡΗΜΑ ΤΟΥ ALAIN FOURNIER

σχα και τίς κατοπινές ήμέρες—μέρες που θαρρείς πὸς δέν έχεις πιά, παρὰ νά καρτερείς τό θέρος, ύστερ' απ' τόν μεγάλο πυρετό τής Λαμπρής. Ο Ίούνιος ξανάφερε τόν καιρό των ξετάσεων κι' ένα φοβερό λιοπύρι. Άχνα πνιγερή άκινήτουσε πάνω απ' τόν τόπο, που μήτε άνεμος, μήτε βραχουσταγόνα έρχόταν νά λύσει. Η νύχτα δέν έφεριε δροσιά, μήτε ανακούφιση στό μαρτύριο. Αυτὸν τόν άνυπόφορο μήνα έλαβα τό δεύτερο γράμμα του Μών.

«Ίούνιος 189...

«Άκριβέ μου φίλε!

«Αυτή τή φορά χάθηκε πᾶσα έλπίδα. Τό ξέρω απ' τὰ χτές τό βράδυ. Ο πόνος, που δέν προφτασα τότες νά νοιώσω άληθινά, άνεβαίνει μέσα μου από κείνη τήν ώρα.

«Κάθε δειλινό, πήγαινα και καθώμουνα στον πάγκο, καρτερώντας, στοχαζόμενος, έλπίζοντας μ' όλα ταῦτα.

«Χθές, πριν απ' τό δειπνο, ή νύχτα ήταν σκοταδερή και πνιγερή, παιδιά κουβέντιαζαν στό πεζοδρόμι, κάτω απ' τὰ χαμόδεντρα. Κι' άπάνω από τίς μαῦρες φυλλωσιές, που πρασίνιζαν απ' τὰ φῶτα, τὰ δέντρα και τὰ τρίτα πατώματα έφεγγαν. Έδώ κι' εκεί, παράθυρα που ήταν δρθάνοιχα έξ αιτίας απ' τό καλοκαίρι... Έβλεπα τή λάμπα νά καίει στό τραπέζι, άποδιώχνοντας, μιá στάλα όλόγουρά της, τήν ζεστή σκοτεινιά του Ίουνίου, έβλεπα σχεδόν ως τό βάθος των σπιτιών... Άχ, αν έφεγγε έτσι στό δωμάτιο τής Ύβόννης, θάχα τολμήσει, πιστεύω, ν' άνεβῶ τή σκάλα νά χτυπήσω, νά περάσω μέσα...

«Τό κορίτσι, που σου έγραφα, ήταν κι' αυτό ακόμα, εκεί, προσμένοντας, σαν και μένα. Σκέφτηκα πὸς ίσως νά ξερε τό σπίτι, και ρώτησα:

«—Ξέρω, εΐπε, πὸς, εδώ κι' άρκετόν καιρό, μιá κόρη κι' ο άδελφός της έρχόταν νά περάσουν τίς διακοπές τους σ' αυτό τό σπίτι. Μα έμαθα πὸς τό παιδι έφυγε απ' τόν πύργο των γονειών του και πὸς δέν μπόρεσαν νά τό ξαναβρουν. Μάθαμε και πὸς τό κορίτσι παντρεύτηκε. Καταλαβαίνετε τώρα

γιατί είναι σφαιριστό τὸ σπίτι.»

«Έφυγα. Ύστερα ἀπὸ δέκα βήματα, τὰ πόδια μου σκόνταψαν στὸ λιθόστρωτο καὶ λίγο ἔλειψε νὰ πέσω χάμω. Τὴ νύχτα - τὴ στερνὴ νύχτα - δταν τέλος τὰ πριδιά κ' οἱ γυναῖκες σόπασαν, στίς αὐλές, καὶ μ' ἄφησαν νὰ με πάρει ὁ ὕπνος, ἄρχισα ν' ἀκούω τ' ἀμάξια στὸ δρόμο. Περνοῦσαν σὲ ἀραιὰ διαστήματα μὰ, χωρὶς νὰ θέλω, μόλις διάβαινε τὸ ἕνα, πρόσμενα τ' ἄλλο! οἱ κουδουνίστρες τους, τὰ πατήματα τοῦ ἀλόγου ποὺ στήν ἀσφαλτο κροτοῦσαν... καὶ πάλι..., ἦταν σὰ νὰ μοῦ λένε: «ἔρημη πολιτεία, χαμένη ἀγάπη, ἀπέραντη νυχτιά, καλοκαίρι, πυρετός...»

«Σερέλ, φίλε μου, εἶμαι σὲ μεγάλη στενοχώρια.

Αὐγουστῖνος.»

Γράμματα ὄχι τόσο ἐμπιστευτικά, ὅσο κ' ἂν φαίνονται! Ὁ Μὼν δὲν ἔγραφε, μήτε γιατί εἶχε τόσο καιρὸ νὰ μοῦ στείλει γράμμα, μήτε τί λοβόριζε νὰ κάμει τώρα. Νόμιζα πὼς ἔκοβε καὶ μ' ἐμένα κάθε σχέση, καθὼς καὶ με τὰ περασμένα του, ἀφοῦ οἱ περισπασμοὶ του εἶχαν πιά τελειώσει. Μάταια τοῦ ἔγραφα κάποτε... ἀπόκριση καμμιά. Μόνο ἀπλὰ συγχαρητήρια, ὅταν πῆρα τὸ πρῶτο δίπλωμά μου. Τὸν Σεπτέμβη, ἔμαθα ἀπὸ κάποιον συμμαθητῆ μου, πὼς θάρχονταν με τὴ μητέρα του νὰ κάμει διακοπές στὸ Λα-Φερτέ. Μὰ ἐκείνη τὴ χρονιά μᾶς εἶχε καλεσμένους ὁ θεῖος μου Φλωρεντῖνος στὸ Παλιὸ Νανσύ, καὶ χρωστούσαμε νὰ κάμουμε κεῖ καλοκαίρι. Κι' ὁ Μὼν ξανάφευγε γιὰ τὸ Παρίσι, δίχως νὰ ἰδωθοῦμε.

Στὸ γυρισμό, ἀκριβῶς τέλη Νοεμβρίου, καθὼς ξανάρχιζα πάλι με σκυθρωπὴ ζέση νὰ ἐτοιμάζωμαι γιὰ τὸ ἀνώτερο Δίπλωμα, ἐλπίζοντας νὰ βγῶ δάσκαλος τὸν ἄλλο χρόνο, χωρὶς νὰ περάσω ἀπ' τὴν Ἐκὸλ Νορμάλ τῆς Μπούρζ, ἔλαβα τὸ τελευταῖο ἀπ' τὰ τρία γράμματα ποὺ μοῦ ἔστειλε ὁ Μὼν σ' ὅλον τὸν καιρό:

«Διαβαίνω ἀκόμα κάτω ἀπ' ἐκεῖνο τὸ παράθυρο», ἔγραφε. «Ἀκόμα προσμένω, μὰ δίχως τὴν παραμικρὴν ἐλπίδα! ἔτσι, ἀπὸ μιὰ τρέλλα. Στὸ βασίλειμα κάθε παγερῆς φθινοπωριάτικης Κυριακῆς, τὴν ὥρα ποὺ βραδύαζει, δὲν κάνω ἀπόφαση ἀκόμα νὰ γυρίσω πίσω, νὰ σφαιρίσω τὰ παράθυρα τῆς ἀμαρᾶς μου, δίχως νὰ ξαναγυρίσω ἐκεῖ κάτω, στὸν παγωμένο δρόμο.

«Μοιάζω τῆς τρελλῆς, πού, στήν Ἁγίαν Ἀγάθη, πρόβαλνε κάθε τόσο, στὸ κατώφλι τῆς θύρας, κ' ἔβλεπε, βάνοντας τὸ χέρι ἀν-

τήλιο, ἀπ' τὴ μεριά τοῦ σταθμοῦ, μὴν ἐρχόταν τάχα ὁ γυιὸς τῆς ποὺ ἦταν πεθαμμένος.

«Καθησμένος στὸν πάγκο, τουρτουρίζοντας, ἀξιοδάκρυτος, μ' ἀρέσει νὰ δειρευῶμαι πὼς κάποιος θαρθεῖ νὰ με πάρει ἀπὸ τὸ μπράτσο, ἀνάλαφρα... Θὰ στρεφόμεν. Θάταν ἐκεῖνη. «Ἀργησα λίγο ὡς τόσο,» θάλεγε ἀπλά. Καὶ κάθε πίκρα, καὶ κάθε παραλογισμὸς θὰ ξεθύμαινεν ἀμέσως. Θὰ μποῦμε στὸ σπίτι μας. Οἱ φάσσεις τῆς φορεσιᾶς τῆς θάναι ξεπαγιασμένες, τὸ βέλο τῆς μουσκεμμένο... φέρνει ἀπάνω τῆς τὴν ὀσμήν ἀπ' τὴ μακρυσμένη πάχνη... καὶ καθὼς κοντοζυγώνει τὴ φωτιά, βλέπω τὰ ξανθὰ μαλλιά τῆς σπαρμένα κρούσταλλα, τὴ γλυκεῖα κατατομή τῆς με τ' ὄραιο σχῆμα γεμμένη κατὰ τὴ φωτιά...

«Ἀλλοίμονό μου! τὸ γυαλί ἀπομένει ἀσπρολιάρικο ἀπ' τὸ παραπέτασμα ποὺ κρέμεται πίσωθ' του. Κ' ἡ νεαρὴ πυργοδέσποινα τοῦ χαμένου πύργου ἂν τ' ἀνοιγε, δὲν θάχα τώρα τίποτε πιά νὰ τῆς πῶ.

«Τελείωσε ἡ περιπέτεια ὁ χειμῶνας τῆς φτεινῆς χρονιάς εἶναι νεκρός, σὰν τάφος. ἴσως, ἅμα πεθάνωμε, ὁ θάνατος μόνος νὰ μᾶς δώσει τὸ κλειδί καὶ τὴ συνέχεια τῆς χαμένης ἱστορίας...

«Σερέλ, τὴν ἄλλη φορὰ σοῦ ζητοῦσα νὰ με θυμᾶσαι. Τώρα, καλύτερα ἀξίζει νὰ ξεχαστώ. Νὰ ξεχαστοῦν ὅλα.

A. M.»

Κ' ἦρθε ἕνας καινούργιος χειμῶνας, νεκρὸς τόσο, ὅσον ὁ περυσινὸς ἦταν ζωντανὸς ἀπὸ μυστηριακὴ ζωή: ἡ πλατεῖα τῆς ἐκκλησίας δίχως σαλιμπάγκους, ἡ αὐλὴ τοῦ σχολείου ποὺ ἐρημωνόταν ἀπ' τὶς τέσσερις ἡ ὥρα ἢ τῆς, ποὺ μελετοῦσα ὀλομόναχος ἀνόρεχτος... Τὸν Φλεβάρη, πρῶτη φορὰ, χιονίσε, καὶ τὸ χιόνι ἔθαψε γιὰ πάντα τὸ ρομάντσο τῆς περυσινῆς μας περιπέτειας, ἰσοπεδώνοντας τὰ σημάδια, σφουγγίζοντας τ' ἀχνάρια. Κ' ἐπολέμησα, καθὼς ὁ Μὼν μοῦ τὸ ζητοῦσε στὸ ὕστερό του γράμμα, νὰ λησμονήσω κάθε τί.

ΤΡΙΤΟ ΜΕΡΟΣ
ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ.

Νὰ καπνίζουν, νὰ βάνουν νερὸ ζαχαρωμένο στὰ μαλλιά γιὰ νὰ σγουραίνουν, ν' ἀγκαλιάζουν τὰ κορίτσια τῆς Σχολῆς μέσα στοὺς δρόμους, καὶ νὰ ξεφωνίζουν «αἱ, ἡ σκούφια!» κρυμμένοι πίσω ἀπ' τὸ φράχτη γιὰ νὰ περιπαίξουν τὴ διαβατικὴν «ἀδελφή,»

—νὰ, τί ἦταν ἢ χαρὰ τῶν κακόπαιδων τοῦ τόπου. Στὰ εἴκοσι χρόνια, παρόμοια κακόπαιδα μπορεῖ ἐξαίρετα νὰ βάλουν γνώση, καί, κάποτε, γίνονται παλληκάρια πολὺ φιλότιμα. Ὡς τόσο, τὸ ἀλλαγμὰ τοῦτο εἶναι δυσκολότερο, ὅταν πρόκειται γιὰ παιδιὰ με τὴν πρόωρα γερασμένη καὶ μαραμμένη ὄψη, ποὺ καταπιάνονται με ὑποπιτες ἱστορίες τῶν γυναικῶν τοῦ τόπου, καὶ ποὺ διηγῶνται χίλιες δυὸ ἀνοησίες γιὰ νὰ γελοῦν οἱ ἄλλοι. Μὰ καὶ πάλι, τὸ πρᾶγμα δὲν εἶναι ἀδιόρθωτο.

Τέτοιος ἦταν ὁ Ζασμὲν Ντελοῦς. Ἀκολουθοῦσε ἀκόμα τὰ μαθήματα τῆς Ἀνώτερης Σχολῆς. Δὲν ξέρω γιατί. Ὅπως κ' ἂν εἶναι, δὲν σκεφτόταν γιὰ ἐξετάσεις. Τὴν ἴδιαν ἐποχὴ μάθαινε κ' ἀπ' τὸ θεῖο του νὰ δουλεύει τὸ γύψο. Καὶ σὲ λίγο, αὐτός, ὁ Ζασμὲν, ὁ Μπουζαρτὸν κ' ἔν' ἄλλο πολὺ τρυφερὸ παιδί ἦσαν οἱ μόνοι μεγάλοι μαθητὲς ποὺ ἀγαποῦσα τὴ συντροφιά τους, γιατί ἦταν «τοῦ καιροῦ τοῦ Μὼν».

Κι' ὁ Ντελοῦς ὡς τόσο ἔννοιωθε μιὰν ἀληθινὴν εὐχαρίστηση νάναί φίλος μου. Γιὰ νὰ τὰ πῶ ὅλα, αὐτός, ποὺ ἦταν ὁ ἐχθρὸς τοῦ Μὼν, ἦθελε νὰ γίνεῖ τώρα ὁ καινούργιος Μὼν στήν τάξη: τοῦλάχιστον λυπόταν ποὺ δὲν τὸν ἀναγνώριζαν γιὰ διαδόχό του. Λιγότερο ἀπ' τὸν Μπουζαρτὸν, θαρρῶ πὼς εἶχε νοιώσει ὅσα ἔκτακτα ἔφερεν ὁ Μὼν στὴ ζωὴ μας. Κι' ἔν' αὐτὸ, συχνὰ τὸν ἀκούγα νὰ λέει καὶ νὰ ξαναλέει: «καλὰ τόλεγε ὁ Μὼν...», ἢ «καθὼς ἔλεγε κ' ὁ Μὼν...»

Ὁ Ζασμὲν ἦταν βέβαια πιότερο ἄντρας ἀπὸ μᾶς τοὺς ἄλλους: μὰ, ἀκόμα, τὸ γερασμένο αὐτὸ παιδί εἶχε παιγνίδια ποὺ τοῦ ἔδιναν τὴν πρώτη θέση: ἕνα σκυλλί, ἀνακατεμμένης ράτσας, με μακρὸν σγουρὸ τρίχωμα, ποὺ ἀποκρινόταν στὸ παράξενο ὄνομα Μπεκάλη, κ' ἔφερεν πίσω τὰ λιθάρια ποὺ τοῦ σφεντόνιζαν μακρὰ, δίχως ὁμῶς νάναί ἄξιο γιὰ καμμιὰν ἄλλη γυμναστικὴ μιὰ μπισουκλέττα, παλιά, ἀγορασμένη σὲ τιμὴ εὐκαιρίας, ποὺ συχνὰ μᾶς ἀνέβαζεν ἀπάνω, τὸ βράδυ-βράδυ, ὕστερ' ἀπ' τὸ μάθημα, μὰ ποὺ συχνότερα προτιμοῦσε νὰ μαθαίνει τὶς νεαρὲς κοπέλλες τοῦ τόπου. Τέλος ἕνα γαῖδουράκι, ἄσπρο καὶ τυφλό, ποὺ μποροῦσε νὰ τὸ ζέψει σὲ κάθε εἶδος ἀμάξι.

Ἦταν τὸ γαῖδουράκι τοῦ θεῖου του, μὰ τὸ δάνειζε πρόθυμα στὸν ἀνεψιὸ του κάθε ποὺ παραίναμε νὰ κολιμπήσωμε στὸ ποτάμι, τὸ θέρος. Κ' ἡ μητέρα του, με τὴν εὐκαιρία, ἔδινε καὶ μιὰ μπουκάλια λεμονάδα, ποὺ τὴν θηκιάζαμε κάτω ἀπ' τὸ σαμάρι κ'

ἀνάμεσα στὰ λουτρικά. Κ' ἐξεκινούσαμε, δ' ἔχω ἢ καμμιὰ δεκαριά παιδιὰ ἀπ' τὰ πῶ με γάλα, συντροφεμμένοι ἀπ' τὸν κ. Σερέλ, ἄλλοι με τὰ πόδια, ἄλλοι ἀνέβασμένοι σ' ἀμάξι, ποὺ τὸ ἐμπιστευόμαστε σὲ κάποιον ὑποστατικὸ μόλις ὁ δρόμος ἀρχίζε νάναί τραχὺς.

Θυμοῦμαι καταλεπτῶς καὶ μ' ὅλα τὰ καθέκαστα τοὺς περιπάτους καὶ τὸ λουτρό. Καὶ τοὺς γυρισμούς μας, μέσα στίς ὥραιες, θερινὲς ἐσπέρες... Ἐπιστροφὲς δίχως ἐλπίδες, μὰ καὶ δίχως πόθο, ἀπὸ μιὰ μικρὴ μεριὰν ἐξοχική.

Κάποτε, καθὼς φτάναμε στήν κορφὴ τῆς ὄχθης, στὸ πέραςμα ποὺ στέκονται δυὸ χοντρές γέρικες πέτρες, σὰ νάναί θαρρεῖς τ' ἀπομεινάρια ἀπὸ κάστρο παλαικό, ὁ Ζασμὲν ἔλαβ' ἀφορμὴ νάρχισαι νὰ διηγᾶται γιὰ τοὺς πύργους ποὺ εἶχ' ἐπισκεφεῖ καὶ πρὸ πάντων γιὰ κάποιον πύργο σχεδὸν παραιτημένο, στὰ περὶχωρα τοῦ Παλιοῦ Νανσύ, στὸν πύργο τῶν Σαμπλονιέρ. Μὲ ματαιόδοξον τρόπο, λέγοντας μερικὰ λόγια χτυπητὰ, κ' ὕστερα, συντομεύοντας τ' ἄλλα, διηγόταν πὼς εἶχε ἀπαντήσει, λίγα χρόνια προτῆτερα, μὲς στὸ ἐκκλησιδάκι, ἐρειπωμένο πιά, τῆς παλιᾶς κατωικίας, μιὰν ἐντάφια πλάκα ποὺ τέτοια λόγια ἦταν χαραγμένα:

«Ἐνθάδε κείται ὁ ἱπότης Γκαλονά,
πιστὸς στὸν Θεὸ του, στὸν Βασιλέα του,
στὴν Ὁραία του.»

«—Ἄ, μὰ! τί λές!» ἔλεγε ὁ κ. Σερέλ, ἀλαφρὰ σηκώνοντας τοὺς ὤμους, ξαφνιασμένος κίπως ἀπ' τὸν τρόπο ποὺ ἔπαινε ἢ συντομιλία, μὰ θέλοντας ὡς τόσο νὰ μᾶς ἀφήσει νὰ μιλοῦμε πιά σὰν μεγάλοι.

Τότε ὁ Ζασμὲν ἐξιτόρησε τὸ κάστρο, σὰ νάχε ζήσει μέσα. Πολλὲς φορές, γυρῶντας ἀπ' τὸ Παλιὸ Νανσύ με τὸν θεῖο του, παρατηροῦσαν με περιέργεια τὸ γέρικο πυργάκι ποὺ ἀνάδινε, σταχτερό, ἀνάμεσ' ἀπ' τὶς ἐλάτες. Βρισκόταν ἐκεῖ, καταμεσίς στὸ δάσος, ἀκέρειος λαβύρινθος οἰκοδομῆς, ποὺ μποροῦσαν νὰ τὶς ἐπισκεφτοῦν γιατί τ' ἀφεντικὰ ἔλειπα. Μιὰ μέρα, κάποιος φύλακας τοῦ τόπου, ποὺ τὸν εἶχαν πάρει με τ' ἀμάξι, τοὺς ὠδήγησε, γι' ἀνταπόδοση, νὰ περιδιαβάσουν τὸ ξωτικὸ σπίτι. Μὰ ἀπὸ τότες, τὸ εἶχαν γκρεμίσαι ὀλόκληρο. Δὲν ἀπόμενε ἄλλο, ἔλεγε—παρὰ τὸ ὑποστατικὸ κ' ἕνα μικρὸ σπιτάκι γι' ἀνάπαυση. Κ' οἱ κάτοικοι ἦσαν οἱ ἴδιοι πάντα: ἕνας γέρος ἀξιοματικός, συναξιοῦχος, ἐτοιμοθάνατος κ' ἡ κόρη του.

Ἐλεγε... Ἐλεγε... Ἀκροαζόμενον προσεχτι-

κά, κ'έννοιωθα, δὴ πως νὰ τὸ λέω μίτε στὸν ἑαυτό μου, πὼς κάτι τρέχει γιὰ πρᾶγμα πολὺ γνώριμο σὲ μένα· τότες ἄξαφνα,— χωρὶς ξάφνισμα ὅπως κάνουν γιὰ τ'ἀλλόκοτα περιστατικά,— ὁ Ζασμὲν γύρισε κατ' ἑμένα κι' ἀγγίζοντας τὸ μπράτσο μου, σὰ νᾶστραψε μέσα στὸ νοῦ του μιὰ ἰδέα πού ποτὲ δὲν τοῦ εἶχε ξαναρθεῖ:

—Μωρὲ στάσου, μὰ θαρρῶ—εἶπε—πὼς ὁ Μών,—ξέρεις, ὁ Μών—ἐκεῖ θᾶθελε νὰ πάει!

«Μὰ βέβαια, ἐξακολούθησε, γιατί δὲν ἔδωσα ἐγὼ ἀπόκριση καὶ θυμάμαι καλὰ πὼς ὁ φύλακας μᾶς εἶπε γιὰ τ'ἀγῶρι τοῦ σπιτιοῦ, ἓνα τρελλόπαιδο πού εἶχε ἀλλόκοτες ἰδέες...»

Δὲν τὸν ἀκουγα πιά, γιατί ἀμέσως ἀπ' ἀρχῆς εἶχα μαντέψει πὼς ἦταν βέβαια αὐτὸ τὸ σίτι, καὶ πὼς μπροστά μου, μακριὰ ἀπ' τὸν Μών, μακριὰ ἀπὸ κάθε ἐλπίδα, εἶχ' ἀνοιχτεῖ, παράκαιρα, καθάριο κ' εὐκόλος σὰ γνώριμος δρόμος, τὸ μονοπάτι γιὰ τὸν Πύργω μὲ δίχως ὄνομα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ὅσο ἦμουν ἐνὰ δυστυχημένο, ὄνειροπαρμένο κ' ἔσωτικό παιδί, τόσο ἄλλαξα κι' ἔγιν' ἀποφασιστικός, μόλις ἔννοιωσα πὼς ἦταν στὴ δυνάμη μου τὸ τέλος αὐτῆς τῆς σοβαρῆς περιπέτειας.

Πιστεύω πὼς καὶ ἀπὸ τότε ἀκριβῶς τὸ γονατὸ μου ἔπαιψε πιά νὰ μὲ πονεῖ.

Στὸ Παλιὸ Νανού, πού ἦταν ἡ πρωτεύουσα τοῦ δήμου, ὅπου κι' ἡ περιοχὴ τῆς Σαμπλονιέρ, κατοικοῦσεν ὅλη ἡ οἰκογένεια τοῦ κ. Σερελ καὶ ξεχωριστὰ ὁ θεῖος μου Φλωρεντίνος, ἐμπορευόμενος, πού σιμά του περνούσαμε κάθε χρόνο τὸ τέλος τοῦ Σεπτέμβρη. Μόλις λυτρώθηκα ἀπ' τὶς ἐξετάσεις, δὲν ἤθελα πιά νὰ προσμένω κ' ἐπῆρα τὴν ἄδεια, νὰ πάω νὰ ἰδῶ ἀμέσως τὸν θεῖο μου. Μὰ ἀποφάσισα νὰ μὴ κάμω τίποτα στὸν Μών γνωστό, ὅσο ἀκόμα δὲν ἦμουν σίγουρος πὼς μποροῦσα νὰ τοῦ μαρτυρήσω μιὰ καλὴν εἶδηση. Ποιὸ τ' ὄφελος νὰ τὸν ἀποτραβήξεις ἀπ' τὴν ἀλεπισία του, γιὰ νὰ βυθιστεῖ πιὸ ὕστερα ἴσως καὶ πιὸ βαθεῖα;

Ὁ θεῖος μου διατηροῦσε ἐνὰ ἐμπορικὸ μπρὸς στὴν ἐκκλησία, ἐνὰ «παντοπωλεῖο», πού ἔκαναν τὶς προμήθειές τους ὅλοι οἱ πυργοδεσπότες κυνηγοὶ τῆς περιοχῆς. καθὼς ἦταν ἔρημοι μὲς στὸν ἀπέραντον τόπο, τριάντα χιλιόμετρα μακριὰ ἀπ' τὸν πιὸ κοντινὸ σταθμό. Θαρροῦσα πὼς δὲν ἔκανα σω-

στὲς διακοπές, ἂν δὲν τὶς περνοῦσα σ' αὐτὸν τὸν τόπο, σ' αὐτὸ τὸ σίτι.

Ἐκεῖ καθώμουν κάθε πρωΐ. Ἡ στὴν αὐλή, πού ὁ Φ'ωρεντίνος ἔσπερνε ντάλιες, κι' ἀνάθρεφε ξυλόκοιτες· πού στέγγωναν τὸν καφέ, καθισμένοι σὲ κάσους μὲ σαποῦνι· πού ξετυλίγαμε κουτιά διάφορα μικροπραγμάτα, μὲ ὄνοματ' ἄγνωστα πολλές φορές.

Ὅλη μέρα τὸ μαγαζὶ ἦταν γεμάτο ἀπ' τοὺς χωριάτες καὶ τοὺς ἀμαξάδες τῶν γειτονικῶν πύργων. Μπρὸς στὴ γυαλόφραχτη θύρα σταματοῦσαν, στάζοντας νερὸ ἀπὸ τὴν καταχνιά τοῦ Σεπτέμβρη, ἀμαξάκια ἐρχόμεν' ἀπ' τὸ βᾶθος τῆς ἐσοχῆς. Κι' ἀπ' τὸ μαγερεῖο ἀκούγαμε τὸ κουβεντολόγι τῶν χωριανῶν, περιέρχοι γιὰ τὶς ἱστορίες τους...

Μὰ, τὸ ἀπόβραδο, ὕστερ' ἀπ' τὶς ὀκτώ ἡ ὠρα ὅταν μὲ τὰ φανάρια ἔφεραν σ' ἄλλα τὸν σανό, πού τὸ πετοῖ τους ἀχνίζε μὲς στὸ σταῦλο, τότες ὅλο τὸ κατάστημα ἔμοιαζε δικό μας.

Ἀμέσως ἀπ' τὸ βράδυ πού ἔφτασα στοῦ Φλωρεντίνου, ἄρχισα νὰ τὸν ρωτῶ γιὰ τὸν πύργο τῶν Σαμπλονιέρ.

«— Δὲν εἶναι πιά πύργος, μοῦ εἶπε. Τὰ πούλησαν ὅλα. Κ' οἱ ἀγοραστές, κυνηγοὶ γκρέμνισαν τὶς οἰκοδομὲς γιὰ νὰ μεγαλώσουν τὴν περιοχὴ τοῦ κυνηγιοῦ. Ἡ αἰθουσα τῆς τιμῆς, εἶναι τώρα μιὰ χέρσα στοῖβα χῶμα, μεστή ἐρεῖκες κι' ἄγρια σχοῖνα. Οἱ παλιοὶ ἀφεντικοὶ κράτησαν γιὰ λογαριασμό τους ἐνὰ δίπλο σπιτάκι καὶ τὸ σταῦλο. Ἐννοια σου, θᾶξεις τὴν εὐκαιρία νὰ ἰδεῖς ἐδῶ τὴν δεσποινίδα Ντὲ Γκαλαί. Αὐτὴ φωνίξει, πότε μὲ τ' ἄλλο, πότε μὲ τ' ἀμάξι μὰ πάντα μὲ τὸ ἴδιο ζῶο, τὸν γέρο Βελισσάριο... Ἄ, νὰ σοῦ πετύχει ἀμάξι!»

Ἦμουν ὁσο ἔπορημένος, πού δὲν ἤξερα πιά τί ἄλλο ρῶτημα νὰ κάνω γιὰ νὰ μάθω πιὸ πολλὰ.

«—Ὄς τόσο, ἦταν πλούσιοι ἄνθρωποι;»
«—Ναί, ναί. Μὰ ὁ κύριος Ντὲ Γκαλαί ἔδινε γιορτὲς γιὰ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν γιό του, ἐνὰ φαντασμένο θεότρελλο παιδί.... Γιὰ νὰ τοῦ δίνει ἀπασχόληση, ἔκανε ὅ,τι μποροῦσες νὰ φανταστεῖς. Προσκαλοῦσε Παρισίνες, Παρισινούς νέους...»

Οἱ Σαμπλονιέρ καταστρεφόταν, ἡ κυρία Ντὲ Γκαλαί βρισκόταν στὰ ὕστερά της, κι' ὡς τόσο ἀκόμα γύρευαν νὰ τὸν διασκεδάσουν, νὰ τοῦ κάνουν τὸ κάθε θέλημα. Πέρισον τὸν χειμῶνα,—ὄχι, θαρρῶ πρόπερσον,— ἔκαναν τὴν πιὸ μεγάλην μασκαρεμένη ἀποκριά. Κάλεσαν μισὰ καὶ μισὰ παιδιὰ, ἄλλ' ἀπ' τὸ

Παρίσι, ἄλλ' ἀπ' τὰ περὶχωρα. Ἀγόρευαν ἢ νοίκιασαν ἀμέτρητες φορεσιές, παιγνίδια, ἄλογα, βαπόρια... Πάντα γιὰ τὴ διασκέδαση του· ἔλεγαν πὼς παντρεύεται ὁ γέρος καὶ πὼς γιωρτάζουν τὸ γάμο του. Μὰ ἦταν ἀκόμα πάρα πολὺ ἀμυαλός. Κι' ὅλα στακίστηκαν μονομιᾶς. Τῶσκασε δὲν τὸν εἶδαν πιά ξανά. Ἡ πυργοδέσποινα πέθανε κι' ἡ δεσποινὶς Ὑβόννη ἀπόμεινε ὀλομόναχη ἄξαφνα, μὲ συντροφιά τὸν πατέρα της, τὸν γέρο ἀξιωματικὸ τοῦ ναυτικοῦ.

«— Δὲν παντρεύτηκε; ρώτησα τέλος.

«— Ὁχι, εἶπε, δὲν ἀκούσα νὰ μιλοῦν γιὰ τίποτα. Θὰ ἦσουν ὑλοψήφιος;» Ὀλότρελα παρυσυλισμένος, τοῦ μολόγησα, μ' ὅλη τὴν συντομία καὶ μ' ὅλη τὴν ἐμπιστοσύνη. πὼς ὁ πιὸ καλὸς μου φίλος, ὁ Αὐγουστὸς Μών, μποροῦσε νά'ναι ὑλοψήφιος...

— Ἄ, εἶπε ὁ Φλωρεντίνος, ἂν δὲν τὸν μέλλει γιὰ προίκα, εἶναι, δίχως ἄλλο, ἐνὰ νόστιμο κομμάτι... Στείσου νὰ μιλήσω ἐγὼ στὸν κύριο Ντὲ Γκαλαί. Ἐρχεται ἀκόμα κάποτε ὡς ἐδῶ, ν' ἀγοράσει σκάγια γιὰ τὸ κυτῆγι. Τοῦ δίνω καὶ δοκιμάζει πάντα τὸ παλιὸ ρακὶ μου τὸ διαλεχτό.

Δὲν περίμενα καιρό. Τὴν ἐπαύριο, μόλις πρὶν ἀπ' τὸ φαγητό, νύχτωσε πρὶν τῆς ὥρας: δροσόπαγο, πιότερο αὐγουστιάτικο παρὰ Σεπτεμβριανό, ἄρχισε νὰ πέφτει μαζί μὲ τὸ σκοτάδι. Ὁ ξάδερφός μου κ' ἐγώ, ξέροντας πὼς τὸ μαγαζὶ ἦταν ἀδειανὸ ἀπὸ πελάτες, τρέξαμε στὶς ζυδεροφύλες μου. Τοὺς ἐμπιστεύθηκα τὸ μυστικὸ πού μ' ἔκαμε νᾶρθω πρὶν ἀπ' τὸ Σεπτέμβρη στὸ Παλιὸ—Νανού. Ἀκουμπισμένοι σ' ἀναλόγι τοῦ ταμείου, ἢ καθισμένοι ἀπάνω στὰ χέρια μας, βαλμένα στὸ κερωτὸ ξύλο, διηγώμαστε, ὁ ἓνας στὸν ἄλλο, ὅσα ξέραμε γιὰ τὸ μυστηριακὸ κορίτσι,—κ' ἦταν ἀλήθεια σημάδια,— τιποτένια ὅταν, πᾶνω στὴν ὠρα, ἦχος ἀπὸ τροχούς μᾶς ἔκανε νὰ στραφοῦμε πίσω μας.

«—Νά την, αὐτὴ εἶναι, εἶπαν χαμηλόφωνα».

Λίγο πιὸ ὕστερα στὴ γυαλόφραχτη θύρα, σταμάτησε τὸ ζῶο. ἐνὰ γέροκο ἀμάξι ὑποστατικού, μὲ στρογγυλὰ σκεπάσματα.—Ἐνὰ γερασμένο ἄλλο ἀσπρὸ, πού πάντα θαρροῦσε πὼς ἀναζητᾷ χορτάρι νὰ βοσκήσει,—τὸσο χαμηλὸνε τὸ κεφάλι γιὰ νὰ περπατᾷ,—καὶ στὸ θρονοῖ ἀπάνω—(τὸ λέω μ' ὅλη τὴν ἀπλότητα τῆς καρδιάς μου, μὰ ξέρω ἀλὰ τί λέω,) καθησμένη ἡ κόρη ἢ ὁμορφότερη στὸν κόσμῳ, ἢ ὁμορφότερη γιὰ πάντα.

Ποτὲ δὲν εἶδα παρόμοια χάρη ζευγαρω-

μένη μὲ τέτοιαν ἀξιοπρέπεια. Ἡ φορεσιά της ἔκανε τόσο λιγνὸ τὸ κορμί της, πού ἔλεγες πὼς ἦταν εὐκόλο νὰ σπάσει. Μακρὺ καστάνο πανωφόρι, πού τῶβγαλε καθὼς μπῆκε μέσα, ἦταν ἀναρριγμένο στοὺς ὤμους της. Ἦταν ἡ αὐτηρότερη ἀπ' τὶς κοπέλλες, ἡ πιὸ λιγνὴ ἀπ' τὶς γυναῖκες. Βαρεῖα ξανθὴ κόρη φόρτωνε τὸ μέτωπό της, σχεδιασμένο μὲ λεπτότητα, καὶ στὴν ἐντέλεια καμωμένο. Στὸ διάφανο χοῦμα της τὸ καλοκαίρι εἶχεν ἀποθεμένες δυὸ κόκκινες φακίδες: ἐνὰ μόνο ψεγάδι βροῆκα στὴν τόσην ὁμορφιά: τὴν ὠρα τῆς θλίψης, τοῦ ἀπαυδημοῦ ἢ καὶ τοῦ βαθειοῦ σταχασμοῦ της, αὐτὸ τὸ καθάριο πρόσωπο μαρμάρωνε τριανταφυλλί,— καθὼς σὲ μερικὸς ἀρρώστους, πού ἔχουν βαρύνει δίχως νὰ τὸ ξέρουν. Καὶ τότες, ὅλος ὁ θαυμασμός ὁποιοῦ τὴν κυττοῦσε, παραμέριζε σ' ἐνὰ εἶδος οἶχτο, πού ἦταν τόσο πιὸ σπλαραχτικός, ὅσο πιότερο αὐτὴ τὸν ἐννοιωθε.

Τέτοιαν τοῦλάχιστον τὴν εὐρῆκα ἐγώ, καθὼς νωχελικὰ κατέβαινε ἀπ' τ' ἀμάξι καὶ καθὼς ἡ ξαδέρφη μου, παρουσιάζοντάς με πρόθυμα στὴν κόρη, μὲ ἀνάγκασε νὰ πιάσω συνομιλία μαζί της.

Τῆς πρόσφεραν μιὰ λουστραρισμένη καρέκλα κι' ἐκάθησε, μὲ τὴν ῥάχη στὸ ταμεῖο καθὼς ἐγὼ στεκόμουν ὄρθιος Φαινόταν πὼς ἀγαπᾷ καὶ ξέρει καλὰ τὸ μαγαζὶ μας. Ἡ θειά μου Ἰουλία, εἰδοποιημένη εὐτύς, ἦρθε σιμά μας κι' ὅσο μιλοῦσε μὲ φρονημάδα καὶ μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα ἀπάνω στὴν κοιλιά της, ἀλαφροσαλεύοντας ὀλοένα τὸ κεφάλι της,—κεφάλι χωριανῆς ἐμπόρισσας, σκουφωμένο μ' ἄσπρη σκούφια,—μάκρανε τὴ στιγμή, πού θᾶρχιζε ἡ δική μας ἢ συνομιλία καὶ πού μ' σέ ὄρ' ἐτκαμωτᾷ εαμιτάλα.

Ὄς τόσο, ἦταν ὀλωσδιόλου ἀπλό.

— Λυιόν, εἶπε ἡ δεσποινὶς Ντὲ Γκαλαί, θὰ βγῆτε σὲ λίγο δάσκαλος;

Ἡ θειά μου ἀναψε πάνωθε ἀπ' τὰ κεφάλια μας, τὴν λάμπα τῆς πορσελάνης, πού φώτιζε ἀσθενικὰ τὸ ἐμπορικὸ. Κυττοῦσα τὸ γλυκὸ παιδάστικο πρόσωπο τῆς κόρης, τὰ τόσο ἀπονήρευτα μάτια της, τὰ γαλανὰ, κι' ἀποροῦσα τόσο πιότερο μὲ τὴν κατακάθαρη φωνὴ της τόσο σοβαρῆ. Ὅταν ἔπαψε νὰ μιλεῖ τὰ μάτια της στηλωθήκαν ἄλλοῦ, δὲ σάλευαν πιά προσμένοντας τὴν ἀπόκριση, κ' ἐκρατοῦσε τὰ χεῖλια λίγο δαγκαμένα.

(Ἀκολουθεῖ συνέχεια)

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΠΑΡΑΤΑΙΡΟΙ

Η ΓΕΡΟΥΣΙΑ

Ὁ λόγος γιὰ τὴ Γερουσία.
Καὶ ὁ ἄνθρωπος, πού νέος βασανίστηκε ἀπὸ τὶς γυναῖκες καὶ γέρος ἀπὸ τοὺς νέους λογίους, δὲν κρατήθηκε :

—Ἐπιτέλους! Θὰ γίνῃ κάτι χωρὶς τὴ γκρίνια τῶν γυναικῶν καὶ τῶν νέων λογίων. Δὲν ἀστετεύομαι.

Καὶ ὁ ἄνθρωπος πραγματικῶς δὲν ἀστετεύονταν. Τὶς ἡμέρες αὐτὲς συζητοῦν στὶς ἀφημερίδες ἀρμόδιοι καὶ ἀναρμόδιοι τὸ σχηματισμὸ τῆς Γερουσίας. Καὶ βέβαια, μαζὶ μὲ τὰλλα, γίνεται λόγος καὶ γιὰ τοὺς ἀνθρώπους πού θὰ τὴν ἀποτελέσουν καὶ γιὰ τοὺς ἀντιπροσώπους πού θὰ στείλουν σ' αὐτὴν οἱ ὀργανωμένους τάξεις. Θὰ στείλουν ἀντιπροσώπους τῶν οἱ ἐμποροὶ, οἱ βιομήχανοι, οἱ γυαροὶ, οἱ δικηγόροι, οἱ ἐπιστήμονες γενικῶς. Θὰ στείλουν ἀντιπροσώπους τῶν καὶ οἱ λόγιοι.

Πολὴ ὥραία. Ποιοὺς θὰ στείλουν ὁμως; Τὸν Α; Ἄλλὰ γιὰ τὸν Α καὶ ὄχι τὸν Β; Καὶ γιὰ τὸν Β καὶ ὄχι τὸν Γ; Ἐδῶ σὰς θέλω. Ἐκλογὴ λοιπόν. Ἀπὸ τὴν ἐκλογὴ ὁμος αὐτῆ, θέλουν δὲ θέλουν, θὰ λείπουν ὅλοι οἱ νέοι.

—Μάλιστα, οἱ νέοι θὰ λείπουν, συνέχισε ὁ ἄνθρωπος πού εἶχε κάμει τὴν ἀνακάλυψη. Νέους ὁμως ἐννοῶ τοὺς πραγματικοὺς νέους. Γιατὶ ἐδῶ νέο λένε ἀκόμα καὶ τὸν Α... πού γράφει περισσότερο ἀπὸ εἴκοσι χρόνια.

Καὶ εἶπε τὸ ὄνομα ἐνὸς γνωστοῦ πεζογράφου ἀπροσδιόριστου ἡλικίας.

—Ὅπως ξέρετε, ἐξακολούθησε, γιὰ νὰ γίνεις γερουσιαστὴς πρέπει νὰ εἶσαι τὸλιγώτερο τριάντα χρόνων. Μπορεῖ νὰ εἶσαι ἀνόητος, ἀγράμματος, στενοκέφαλος. Θὰ μπῆς στὴ Γερουσία, μόνο ἂν εἶσαι καὶ τριάντα χρόνων. Ἐ, λοιπόν, οἱ νέοι λόγιοι ἐχουν δὴ τὰλλα ἐκτὸς τὸ τελευταῖο.

Κ' ἔτριψε τὰ χέρια του ἀπὸ ἀγαλλίαση.
—Μὲ καταλαβαίνετε; συνέχισε. Θὰ μπορούμε, ἀδελφέ, νὰ κάνουμε τὴ δουλειά μας χωρὶς τὴν ἐνόχληση τοῦ σμήνους τῶν εἰκοσαετῶν ποετῶν. Καταλαβαίνετε τί θὰ πῆι αὐτὸ; Ἐγώ, χωρὶς ὑπερβολή, νομίζω ὅτι θὰ ξαναγεννηθῶ, ὅτι τώρα θὰ εἶμαι ἐλεύθερος ἄνθρωπος.

Καὶ σάπασε μιὰ στιγμὴ γιὰ νὰ ἀναλογιστεῖ τὴν ἐλευθερία του καὶ νὰ χαρῆι.

—Ἄλλὰ τὸ ἄλλο; Τὶ λέτε γιὰ τὸ ἄλλο; Δὲν εἶναι μιὰ πραγματικὴ εὐτυχία; Ξέρετε τί θὰ πῆι νὰ κάνεις κάτι χωρὶς τὴ γκρίνια τῶν γυναικῶν; Θὰ μὲν πῆτε : τί σχέση ἔχουν οἱ γυναῖκες μὲ τὴ Γερουσία; Τί σχέση; Τί σχέση ἔχουν, σὰς παρακαλῶ, μὲ τὴ Βουλὴ καὶ θέλουν νὰ ψηφίζουν καὶ νὰ ψηφίζονται; Ἐδῶ εἶμαι κ' ἐδῶ εἶστε. Γιὰ τὴ Γερουσία οἱ γυναῖκες δὲ θὰ ποῦν λέξη. Γιατὶ; Μὰ θέλει καὶ ρώτημα; Ὑπάρχει γυναῖκα πού νὰ εἶνε μεγαλύτερη ἀπὸ τριάντα χρόνων; Δέχεται καμιὰ γυναῖκα νὰ τὴν κατατάξῃς στὴ γερουσία;

Κ' εὐτυχισμένος ὁ ἄνθρωπος, πού δὲν θὰ τὸν ἐνοχλοῦσαν οἱ γυναῖκες καὶ οἱ νέοι λόγιοι, ξεκίνησε γιὰ τὴ Γερουσία.

ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ

ΑΘΕΛΟ ΞΕΣΚΕΠΑΣΜΑ.—Ὁ φιλολογικὸς Σύλλογος Παρνασσὸς ἀσχολήθηκε σὲ γενικὴ συνέλευση μὲ τὸ ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα. Στὴν ἀρχὴ ὁ πρόεδρος κ. Ἡλιόπουλος (πὺς νὰ μὴ θυμηθῇ κανεὶς τὴν παραμόρφωση τοῦ ὀνόματός του ἀπὸ τὸν Ψυχάρη!) ἀνέπτυξε τὸν σκοπὸν τῆς συγκλήσεως τῆς συνελεύσεως—τὶς πληροφορίες μας τὶς παραλαμβάνουμε ἀπὸ ἀσφαλίστατη πηγὴ, ἀπὸ τὸ ἐπίσημο ὄργανο τοῦ κ. Ὑπουργοῦ καὶ τοῦ κ. ὑφυπουργοῦ τῆς Παιδείας—κ' ἔπειτα ἔδωσε τὸ λόγο στὴν ἀρτηριοσκληρῶση, θέλουμε νὰ ποῦμε στοὺς ἕξ ἐπαγγέλματος γλωσσαμύνητες. Νὰ σχολιάσουμε τώρα τὰ λόγια τοῦ κ. Παπαχατζῆ λ.χ., πού δὲν παραδέχεται διγλωσσία στὴν Ἑλλάδα, παρὰ ὑποστηρίζει πὺς καὶ μόνο γλῶσσα ὑπάρχει, ἡ ἐθνική, ἡγουν ἢ καθαρεύουσα ἢ τὸν κ. Πάπ, πού κ' αὐτὸς συμφωνεῖ μαζί του καὶ προτείνει ὀλόκληρο τὸ σχετικὸ ἄρθρο ἀπὸ τὰ ἐκπαιδευτικὰ νομοσχέδια τοῦ κ. Νικολοῦδῃ ν' ἀντικατασταθῇ ἔτσι : «εἰς τὸ δημοτικὸν σχολεῖον εἰσάγεται ἡ ἐθνικὴ γλῶσσα, κατάλληλος [!] διὰ τὴν πνευματικὴν ἀνάπτυξιν τῶν παιδίων», νὰ τὰ σχολιάσουμε, λέμε, αὐτὰ, θὰ ἦταν σὰ νὰ θέλαμε ν' ἀδικήσουμε τὴ νοημοσύνη τῶν ἀναγνωστῶν μας καὶ νὰ καταχραστοῦμε τὴν ἐμπιστοσύνη τους. Ἄπ' ὅλη τὴ συζήτηση τῶν γλωσσαμύνητων σ' ἕνα μόνο σημεῖο θὰ σταματήσουμε, στὶς δηλώσεις τοῦ Γενικοῦ Γραμματέως τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας, τοῦ κ. Λούβαρη, τοῦ ἀνεπίσημου ὑποκινητῆ ὅλου τοῦ τελευταίου

θεοῦ γιὰ τὸ ἐκπαιδευτικὸ ζήτημα. Καὶ σταματοῦμε σ' αὐτὲς, ἐπειδὴ κάμποσα σοκοτεῖνὰ ὡς τώρα γιὰ πολλοὺς σημεῖα διαφορίζουν. Εἶπε λοιπόν ὁ κ. Λούβαρης : «διὰ τῶν ἐκπαιδευτικῶν νομοσχεδίων τίθενται φραγμοὶ εἰς τὴν διάδοσιν τῆς δημοτικῆς [ποσο εὐκόλα παίρνουν οἱ ἄνθρωποι τὰ ρία desideria γιὰ πραγματικότητα!]. Δικαιολογώντας ὡστόσο καὶ τὴν ἀπολιμία του νὰ τὴν καταργήσῃ ὁλοτέλεια, προσθέτει τ' ἀκόλουθα : «ἡ κατάργησις ταύτης (τῆς δημοτικῆς) τελείως ἀπὸ τὰ δημοτικὰ σχολεῖα δὲν εἶναι δυνατὴ, διότι αὐτὴ ἔχει ἐπιβληθῆ ὡς κατὰ στίσις». Ὑστέρ' ἀπὸ τὴν ἐπίσημη τούτῃ ὁμολογία, πού τοῦ ξέφυγε τοῦ κ. Γενικοῦ Γραμματέα, θὰ ἦταν τάχα πολὺ ἀδικαιολογητὸς ὅποιος θὰ τὸν ῥωτοῦσε, ἂν φραντάζεται ὅτι μπορεῖ πῶς νὰ πείσῃ καὶ τοὺς πὺ ἀπλοῦς πὺς ὅλος ὁ πλαστὸς θεοῦ γύρω ἄπ' τὴ δῆθεν ἀνικανότητα τοῦ Ἐκπαιδευτικοῦ συμβουλίου δὲν δημιουργήθηκε σὺ βάθος παρὰ μόνο καὶ μόνο γιὰ νὰ σκεπαστοῦν μερικὴ desideria, ὄχι ὁμως καὶ πολὺ ρία;

Ν' ΑΛΛΑΞΕΙ ΟΝΟΜΑ.—Στὴ συνεδρίαση αὐτῆ τοῦ Φιλολογικοῦ Συλλόγου Παρνασσῶν παρευρέθησαν οἱ κ. κ. Τμ. Ἡλιόπουλος ποιητικὸς, Παραφράγγος τραπεζίτης, Ἀντωνιάδης δικαστικός, Πόπ κατασκευαστὴς καλαμποκιῶν, Πετρίδης συνταγματάρχης, παρεμύθησαν ἀκόμα δικηγόροι, γιατροὶ, οἰκονομικοὶ ὑπάλληλοι καὶ μόνον σκιά φιλόλογου δὲν ἐφάνηκε στὴ σεμνῇ αὐτῇ συγκέντρωσι. Ἔτσι δὲν βλέπουμε τὸ λόγο γιὰ τὸ ὄσπλογο αὐτὸς νὰ λέγεται φιλολογικὸς Παρνασσὸς ἐνῶ μποροῦσε ἐπιτιμωσάτα νὰ ὀνομασθεῖ «ὄσπλογος φιλομούσων ἢ ὠραία Γοργόνα» ἢ καλύτερα «Σύλλογος ἢ Συνάντησις τῶν φίλων», ποτὲ ὁμως φιλολογικὸς Παρνασσός.

ΚΡΙΤΙΚΗ ΑΠΡΟΣΕΞΙΑ.—Ἄν ὁ νέος μυθιστογράφος κ. Μαυρίκιος Ντεκομπρά εἶναι σήμερα ἕνας ἀπὸ τοὺς συγγραφεῖς πού ἔχουν τὸ μεγαλύτερο ἀναγνωστικὸ κοινόν, ἀφοῦ τὰ βιβλία του φθάνουν στὴ γαλλικὴ τους ἐκδοτὴ καμιά φορὰ καὶ εἰς 500 χιλιάδες ἀντίτυπα, κ' ἐξ ἄλλου μεταφράζονται σ' ἕνα σωρὸ ξένες γλῶσσες καὶ κυκλοφοροῦν σ' ὅλη σχεδὸν τὴν πολιτισμένη ὑφήλιο, αὐτὸ, ὅσο κ' ἂν εἶναι γιὰ ὄφελος τῆς φήμης του καὶ αὐτοῦ τοῦ ἴδιου, ὡστόσο κάθε ἄλλο παρὰ εὐχάριστο σημεῖο εἶναι γιὰ τὴν πνευματικὴν κατάσταση τοῦ πολιτισμένου κόσμου. Δὲν χρειάζεται καὶ πολλὴ κριτικὴ πείρα, φτάνει νὰ διαβάσῃ κανεὶς μονάχα τὰ δυὸ πρώτα κεφάλαια τοῦ πὺ γνωστοῦ ῥομάντσου του, τῆς Madonne des Sleepings, γιὰ νὰ νιώσῃ ἀμέσως πὺς ὁ συγγραφεὺς δὲν ἔχει καμιά καλλιτεχνικὴ ἀνησυχία παρὰ εἶναι μόνο μίστορος τῶν εἰδῶς ἐκεῖνο τῆς κατώτερης λογοτεχνίας, πού συνηθίσουμε νὰ τὴν ὀνομάζουμε βιομηχανική. Γαργαλὰ τὰ πὺ ταπεινὰ ἐνστιχὰ τοῦ ἀνθρώπου κ' ἔτσι ἐξασφαλίζει τὴν ἐπιτυχία τοῦ ἔργου του στὴν τάξη ἐκεῖνῃ τῶν ἀναγνωστῶν, πού τὴ λογοτεχνία τὴν καταλαβαίνουν μονάχα σὰν παραγέμισμα τῶν ἄδειων ὥρων τῆς ἀσοπιστῆ ζωῆς καὶ σὰν ἕνα ἐρεθιστικὸ τῶν κουρασμένων τους αἰσθήσεων ἢ κάποτε καὶ τοῦ ἀνικανοποίητου ἐρωτισμοῦ τους. Σὲ πὺ παλιὰ χρόνια, ὅπου δὲν ἦταν τόσο ὁ ἠθικὸς ξεπεσμός τῆς εὐρωπαϊκῆς κοινωνίας, ἀφοῦ μεγάλο μέρος τῆς, μὴν προσέχοντας τότε τὸν ἐπικὸ δραματισμὸ τοῦ ἔργου τοῦ Ζολᾶ, τὰ χαρακτήριζε βρώμικα, ἐπειδὴ πειραζόταν

ἀπὸ τὸν ὀμὸ τρόπο πού ἔλεγε τὰ πράγματα ὁ μέγας ἐκεῖνος κοινωνικὸς φιλόσοφος, σὲ πὺ παλιὰ χρόνια, λέμε, τοῦ Ντεκομπρά, τὰ μυθιστορήματα θὰ χαρακτηρίζονταν ἀπλοῦστατα, ὅπως καὶ εἶναι, πορνογραφικά. Σήμερα ὁμως τόσο πολὺ ἐχουμε χάσει τὴ συνείδηση καὶ τῶν πὺ ἄπλων πραγμάτων, ὅστε πολὺ εὐκόλα συγχίζουμε τὰ ὄρια τῆς τέχνης καὶ τῆς πορνογραφίας. Γι' αὐτὸ καὶ πολὺ ὀλίγο ξαφνιαστήκαμε, ὅταν διαβάσαμε κάπου τώρα τελευταῖα ἕναν ὕμνο γιὰ τὸν Μωρὶς Ντεκομπρά, «ἐχθρὸ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν τιμῶν ὅπως ὄλοι οἱ πραγματικοὶ καλλιτέχναι», «φιλολογικὴ κορυφή», «πραγματικὸν καλλιτεχνικὸν μ' εὐγενὴ καὶ ὠραϊοτάτην ψυχῇ!» Τὸ πὺ ἀποκαρδιωτικὸ σ' αὐτὴ τὴν περίπτωση εἶναι πὺς τὸν ὕμνο τούτου, μὲ περισσὴ τὸλμη συχωρεμένη μονάχα ἀπὸ μιὰν ἀπραγία τῆς ἡλικίας, τὸν ὑπογράφει ἕνα κορίτσι, ἀλλὰ καὶ—τὸ σπουδαιότερον—ἀπὸ ἀβλεψία ἴσως σὺ κριτικὸ ἐξοσκίνισμα τῆς ὕλης, φαίνεται νὰ τὸν υἰοθετῇ ἕνα περιοδικὸ σοβαρὸ καὶ μὲ λεπτὴ εὐθεία σὺ κεφάλαιο τῆς ἠθικῆς, ἀφοῦ δημοσιεύει κὺλα τὴ φωτογραφία τοῦ γάλλου συγγραφέα μὲ ἰδιόχειρη ἀφιέρωση στὴ θαυμάστριά του.

ΑΠΛΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΙ' ΑΠΛΟΙ ΑΝΘΡΩΠΟΙ.—Ἡ «Ἐταιρεία τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν» προκῆρυξε διαγωνισμὸ καὶ ὥρισε βραβεῖο 5000 δραχμῆς γιὰ νὸ γραφοῦν διηγήματα μὲ ὑπόθεσι βυζαντινῆ στὴν ἀπλή γλῶσσα. Εἴμαστε πολὺ περὶεργοὶ νὰ μάθουμε τί ἐννοοῦν οἱ συντάχτες τῆς προκήρυξης αὐτῆς μὲ τὸν περιφρόνη ὄρο τῆς ἀπλής. Πενήντα χρόνια τώρα, τὰ διηγήματα ξέροντε πὺς γράφονται στὴ ζωντανῇ γλῶσσᾳ, τὴ δημοτικῇ, καὶ τὸ εἶδος αὐτὸ τῆς νεώτερης λογοτεχνίας καλλιεργήθηκε κ' ἀναπτύχθηκε μὲ τὴ δημοτικὴ καὶ μ' αὐτὴν μόρεσαν οἱ Ἕλληνες διηγηματογράφοι νὰ δώσουν τὰ ὠραιότερα καὶ πὺ ἀξία κομμάτια τῆς νέας λογοτεχνικῆς μας παραγωγῆς καὶ μὲ τὴ γλῶσσα αὐτῆ μὰς δώθηκε ὁ ἀληθινὸς ἐσωτερικὸς καὶ ἔξωτερικὸς ἑλληνικὸς κόσμος.

Δὲν ἦταν λοιπὸν ἀνάγκη νὰ ὀρισθῇ ἡ γλῶσσα, ἀφοῦ καὶ τὰ μωρὰ παιδιά ξέροντ σήμερα πὺς διηγημα χωρὶς δημοτικὴ δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ. Ἐκτὸς ἂν μὲ τὸν ὄρον ἀπλή ἐννοοῦν τὴ γλῶσσα τοῦ «Βυζαντινοῦ παραμυθιοῦ», πού τώρα τελευταῖα τύπωσεν ὁ «Σύλλογος τῶν Ὁφελίμων Βιβλίων». Μὰ τότε βέβαια μποροῦμε νὰ λυπηθοῦμε γιὰ τὴν ἀπλοτητα τῶν κυρίων τῆς Ἐταιρείας τῶν Βυζαντινῶν σπουδῶν καὶ γιὰ τὸν διαγωνισμὸ πού προκήρυξαν.

ΦΟΡΟΛΟΓΙΚΑ ΠΑΡΑΔΟΞΑ.—Πρὸς τὸν κ. Ὑπουργὸ τῶν Οἰκονομικῶν θὰ κάμουμε γνωστὸ ἕνα ἀποπο. Φορολογικὴ ἀτέλεια γιὰ τὰ δημόσια θεάματα ἔχει παραχωρηθεῖ, πολὺ σωστά, στὰ μέλη τῆς ἐταιρίας τῶν Ἑλλήνων θεατρικῶν συγγραφέων καὶ στὰ μέλη τῆς Ἐνώσεως τῶν Συντακτῶν. Ἐπίσης ἔχει δοθεῖ σὺ διάφορα ἄτομα πού δὲν ἔχουν καμιά σχέση οὔτε μὲ τὸν τόπο, οὔτε μὲ τὸ θέατρο. Ἐνῶ λοιπὸν συμβαίνει αὐτὸ, μιὰ κατηγορία ἀνθρώπων πού ἔχουν σοβαρὴ ἀποστολὴ μέσα σὺ θέατρο, οἱ κριτικοὶ, δὲν ἔχουν ἀτέλεια. Αὐτὸ ἴσως συμβαίνει γιατί ὡς σήμερα κείνοι πού γράφουν κριτικῆς ἦταν οἱ δημοσιογράφοι ἢ οἱ συγγραφεῖς πού εἶχαν ἀτέλεια. Σήμερα ὁμως ὑπάρχουν ἄνθρωποι πού γράφουν κριτικῆς καὶ πού γιὰ νὰ πάνε σὺ μιὰ συναυλία πρέπει νὰ πληρῶσουν καὶ πολλὰ καὶ γιὰ νὰ μποῦν σὺ θέατρο νὰ καταβά-

λουν τουλάχιστον 15—20 δραχ. Οι άνθρωποι αυτοί που ή δουλειά τους είναι αναγνωρισμένη πιά κινούνται για να οργανώσουν ένα σύνδεσμο. Υποθέτουμε πως ο κ. Καφαντάρης δεν θα δυσκολευθεί να παραχωρήσει ατέλεια θεαμάτων στα μέλη αυτού του συλλόγου, που δουλειά τους είναι να παρακολουθούν τα θεάματα και τα ακρόαματα και δεν ηργαίνουν σ' αυτά για να διασκεδάσουν.

ΘΕΑΤΡΟ ΚΑΙ ΜΑΝΤΡΕΣ.— Στο σημερινό φύλλο ο συνεργάτης κ. Χάρης θίγει το ζήτημα της δημιουργίας και στην Ελλάδα χειμερινής θεατρικής περιόδου. Αυτό φυσικά πρέπει να γίνει, αλλά για να γίνει χρειάζεται εκτός από τα έργα και το ανθρώπινο υλικό και κάποιες άλλες υλικές προϋποθέσεις, που χωρίς αυτές δεν μπορεί να σταθεί χειμωνιάτικη περίοδος. Πρώτη λοιπόν προϋπόθεση είναι το ζήτημα των θεάτρων. Το θέατρο Κοτοπούλη και το θέατρο Κυβέλης είναι όλοτελα ακατάλληλα, όπως και το Κεντρικό και τα άλλα θέατρα, να στεγάσουν σιβήρη προσάθεια το χειμώνα γιατί είναι θερινά θέατρα που με μια πρόχειρη σκεπή μεταβάλλονται σε χειμερινά. Όλοι οι θόρυβοι του δρόμου φτάνουν στην σκηνή, σιτισι περισσότερα δεν υπάρχει θερμοάνωση και κει που υπάρχει ή έλλειψη διαδρόμων δημιουργεί ρεύματα στην αίθουσα σε τριπό που είναι προβληματικό για το θεατή που ενδιαφέρεται για την υγεία του να καθήσει μέσα. Ένα ξένο κοινό ούτε θα πατούσε σε τέτοια θέατρα. Το ελληνικό όμως κοινό γνωστό για την ηρωϊκή του απάθεια όχι μόνο ηργαίνει αλλά και πληρώνει ακριβά και χειροκροτεί τις διάφορες Μπομπονιέρες και τα λοιπά ανάλογα κατασκευάσματα. Υστερα το ζήτημα των καθισμάτων είναι ένα πρόβλημα ακόμα. Ο καθένας φρόνιμος άνθρωπος δεν αφήνει το μαγκάλι του ή τη σόμπα του για να πάει να περάσει δυο παγερές ώρες επάνω σ' ένα καθισμα που είναι περιπέτεια και όχι καθισμα. Όλα αυτά λοιπόν σημαίνουν έλλειψη κτιρίων. Και είναι γνωστό πως στις μάντρες είναι πολύ δύσκολο ακόμη και στην Ελλάδα να στεγάζεται αδιαμαρτύρητα ο κόσμος.

«Ο,τι δημοσιεύεται ανυπόγραφο, προέρχεται από τη Διεύθυνση».

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ

Η «έποχή».— Έξ' αφορμής της κριτικής που έγραψε ο κ. Φ. Πολίτης για το «Μελτεμάκι» του κ. Χόρν, ο συγγραφέας του βγήκε στο «Ελεύθερο Βήμα» της 30 'Οκτωβρίου να ρήξει στην εποχή του την ευθύνη για το κατώτερο είδος της θεατρικής δημιουργίας του. Δεν είναι ανάγκη να τονίσουμε πόσο ή απάντηση του κ. Χόρν μοιάζει σαν αυτοκαταδίκη. Αυτό πολύ καλύτερη απ' ό,τι θα μπορούσαμε να το πούμε μες το έδειξε την άλλη μέρα στο άρθρο του για την «έποχή» ο κ. Φ. Πολίτης. Λίγα λόγια μονάχα θα προσθέσουμε.

Περίεργο μās φαίνεται, αλήθεια, πως υπάρχουν συγγραφείς που τόσο λίγο έχουν σκεφθεί για την τέχνη τους! Κι όμως αυτό θα νόμιζε κανείς, πως έπρεπε να είναι ή πρώτη τους φροντίδα. Μά

φαίνεται πως καιρός δεν τους μένει να στοχάζονται, παρά μονάχα να γράφουν. Γιατί αλλιώς, τι δεν εξηγγείται πως βγαίνει ένας δραματικός συγγραφέας να υποστηρίξει ότι τους ήρωές του θά τού τους δώσει ή κοινωνία γύρω του. Σε ποιά «έποχή» έγινε αυτό; Από την παρατήρηση μονάχα ποτέ δε βγήκε τέχνη αξιο του ονόματός της. Κανένας ήρωας κανενός αληθινού ποιητού δεν βγήκε ποτέ από πιστή αντιγραφή ζωντανού προτύπου. Ποτέ δεν υπήρξαν στη ζωή ούτε ο Άμλετος, ούτε ή Κλυταιμνήστρα, ούτε ο Φάουστ, ούτε ο Πρίγκιπας Χόμπουργκ του Κλάιστ. Μέσα του ο ποιητής βρίσκει τα πρότυπα των ηρωϊκών του μορφών. Κι όποιος δεν μπορεί να τα βρει έχει του κάκου τα βάζει με την εποχή του. Υπεύθυνος για την αδυναμία του είναι παντού και πάντα αυτός ο ίδιος. «Υπεύθυνος» ακόμη κι ή για τον ξεπεσμό της κοινωνίας του». Είνε λόγια του Ίψεν αυτά, και κ' ή έκαμε ο κ. Φ. Πολίτης στο άρθρο του να μās τα ξαναθυμίσω.

ΓΥΡΩ ΑΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ούγου Φώσκολου: Οί Τίφοι (μετάφραση Γ. Καλοσγούρου).— Καλοτυπωμένη και πολύ φροντισμένη ή τελευταία τούτη έκδοση των Τίφων. Είχαν πρωτοδημοσιευτεί στην «Τέχνη», στο περιοδικό, που έβγαζε ο Κ. Χατζόπουλος, στα 1899. Έπειτα βγήκαν σε βιβλίο από το Φέξη, στη Λογοτεχνική Βιβλιοθήκη του, στα 1915. Η σημερινή έκδοση από τον Έλευθερουδάκη, που έγινε για να συμπέση φαίνεται με τον γιορτασμό των εκατό χρόνων από το θάνατο του ποιητή, είναι απλώς ξανατύπωμα από την έκδοση του Φέξη. Το Βιογραφικό Σημείωμα του κ. Μαρίνου Σιγούρου, που μπαίνει μπροστά, γραμμένο στην καθαρεύουσα απ' τα 1905, είναι κι αυτό ξανατύπωμα από την έκδοση εκείνη. Η μόνη διαφορά στις δυο εκδόσεις είναι ότι τα «προλεγόμενα» του Καλοσγούρου ενωθήκαν εδώ με τα «επιλεγόμενα» όπως διά ήταν και σωστό—και προστέθηκε στο τέλος μια κάμποσο μεγάλη μελέτη του κ. Σ. Μινώτου για την «ελληνική ψυχή του Φώσκολου». Η μελέτη αυτή, γεννημένη από την αγάπη του συγγραφέα της για τον ποιητή των Τίφων, μπορεί να δείχνει ίσως περισσι ευγνωμοσύνη, αφού ανένα σχεδόν βιβλίο σχετικό με τον Φώσκολο δεν έχει μείνει ακοίταγτο, ούτε και σε αρχαία ιδιωτικά βιβλιοθήκη να ψάξει ο μελετητής για να βρει τα δοκουμεντα που του χρειάζονται, ωστόσο όμως παραμένει απρόσωπη. Ίσως αυτό ακριβώς να ζήτησε ο κ. Μινώτος. Μά όμως, για μένα τουλάχιστον, μένει ανεξήγητο πως ένας άνθρωπος, που μεγάλο μέρος της ζωής του φαίνεται να έχη αφιερώσει στη δόξα του αγαπημένου του ποιητή, μπορεί να γείμηση με δοκουμεντα, παρμένα από ένα σωρό διάφορες πηγές, 80 ολόκληρες σελίδες, χωρίς να του γεννηθεί ή πειρασμός να πη δυο λόγια κι ο ίδιος για την «ελληνική ψυχή του Φώσκολου». Έτσι που είναι γραμμένη τώρα τούτη ή μελέτη, περισσότερο μοιάζει με παράθεση δοκουμεντων, σχολιασμένων εδώ κ' εκεί από τον μελετητή τους. Παράξενο τρόπο, αλήθεια, να μιλάς για έναν ποιητή!

Δε θέλω να κάμω καμιά σύγκριση. Ωστόσο άθελα τώρα θυμολμαι, σαν πρωτοδιάβασα, μικρός,

τι μετάφραση του Καλοσγούρου και το σημείωμα του για τους Τίφους, πόσο είχε λαχταρήσει ή ψυχή μου. Δεν καταλάβαινα βέβαια τότε και πολλά πράματα. Μά και άναμ' απ' τις ξένες γνώμες και κρίσεις για τον Φώσκολο, που αραιδιάζει στο σημείωμα του ο Καλοσγούρος, έτσι καθώς είναι διαλεγμένες, δείχνεται—αυτό, αλήθεια, το βρίσκω και τώρα ακόμη—ή θέρη της αγάπης του. Με το δικόν του τρόπο έχει πλησιάσει τον ποιητή. Η πολυμάθειά του όμως δεν έχει παγώσει τη θέρη της καρδιάς του. Μιά θερμή πνοή περνά μέσα στην κριτική του και της δίνει, και μ' όλο το παραγέμισμα της από αφηρημένες φιλοσοφικές ιδέες, έναν παλμό ζωντανό.

Στη μετάφραση του Καλοσγούρου πρωτόκαμα τη γνωριμία του Φώσκολου. Πόσα χρόνια πάνε από τότες! Κι όμως πάντα μέσα στη μνήμη μου κρατούσα τους πρώτους στίχους των «Τίφων».

Στον ήρωιο των κλαρισσιών και μες στους τάφους, δροσισμένους με κλάμα, εν' ίσως του θανάτου ο ήλιος πλοή γλυκός;

Κ' έναν άλλον ακόμη:

και ή Έλλίδα,

σιερινή θεά, φέρνει τους τάφους...

Απ' όλο το ποίημα, αυτούς τους στίχους μονάχα είχε φυλάξει ή μνήμη μου. Κι ωστόσο φτάναν αυτοί για να κρατούν ζωντανή πάντα μέσα μου την αγάπη στον ποιητή τους. Και τώρα πάλι, που το ξαναδιάβασα το ποίημα, δεν ξέρω αν θα φυλάξω κι άλλους στίχους, έξω απ' αυτούς. Πόσο, σ' εκατό χρόνια μέσα, έχουν αλλάξει οι καιροί! Σήμερα οι «Τίφοι» μās φαίνονται τόσο γερασμένοι... Δεν μπορούμε να νοήσουμε πια καμιά ευχαρίστηση στο άκουσμα μονάχα εύχων ονομάτων της ελληνικής μυθολογίας, ούτε και φτάνει το αναχρονιστικό μετάγγισμα της σημερινής ζωής σε αρχαίους μύθους για να μās δώσει μια κάποια ποιητική συγκίνηση. Πολύ λογία θά μās φαινόταν σήμερα μια τέτια πύηση! Σά να μην έχη μέσα στη ζωή τις ήξεις της παρ' όσα να βγαίνει από τα βιβλία. Θά τη βρίσκουμε καμμένη για να μιλή μονάχα σε όσους είναι περήφανοι για την κλασική τους μόρφωση. Και δίχως άλλο περισσότερη ευχαιρίστηση θά νοιώθουν αυτοί, όταν, συναντώντας ύπαιθυμους από αρχαίους μύθους κι από την αρχαία ιστορία, θά διαπιστώνουν μέσα τους πόσο γερη είναι ή αρχαιολογική τους μάθηση, αφού τους καταλαβαίνουν χωρίς να έχουν ανάγκη από τα σχόλια, παρ' όταν θά διαβάζουν στίχους, σαν εκίνους που ξεσήκωσα παραπάνω. Μά τελειώνοντας ο Πη' αιώνας, τόσο χαρούμενο ξάφνιασμα είχε δοκιμάσει ο μορφωμένος κόσμος της Δύσης στο ξανάβρεμα της αρχαίας ομορφιάς, καθώς τότε προετοιμάσει το ένθουσιαστικό κήρυγμα του Βίνκελμαν πρώτ' απ' όλους, ώστε έφτανε και ή απομίμηση μονάχα της εξωτερικής κλασικής μορφής, για να γεννήσει τον ένθουσιασμό στο πλήθος των μορφωμένων. Από την αρχαία ελληνική τέχνη ή από την αρχαία ελληνική ποίηση δεν έφταναν να δούν την κρυφή φλέβα της πραγματικής ζωής, που την ποτίζει και δεν την αφήνει να μαραθθί, παρ' ότι ή εξωτερική τελειότητα της μορφής μονάχα. Έτσι για κείνους ή αλήθεια σ' ένα ποίημα ή σ' ένα έργο τέχνης δεν ώριζόταν από τον παλμό της ζωής του, παρ' από το λιγότερο ή περισσότερο πλησίασμα του σ' αρχαία πρότυπα. Γι' αυτό και βλέπουμε όλη

έκείνη την εποχή να ένθουσιάζεται με τον ψυχρό και άψυχον Κανόβα και να παίρνει τα έργα του για την καινούργια αποκάλυψη της αρχαίας ελληνικής ομορφιάς. Την ίδια συγκίνηση νοιώθαν και στο άκουσμα των ελληνικών ονομάτων ή των αρχαίων μύθων. Η άπλη μίμηση της τεχνοτροπίας των φιδών έξαφνα του Πινδάρου ή των χορικών της αρχαίας τραγωδίας ήταν αρκετή για να χριστή ένας ποιητής μεγάλος. Δεν φαινόταν καν να υποψιάζονται πως ό,τι τους συγκινούσε αυτούς με το να τους ξαναζωηρέη τη θύμηση των όσων είχαν διαβάσει, για τους αρχαίους ήταν σύμβολο ζωντανό, που είχε βαθειά τις ήξεις του στη λαϊκή θρησκεία.

Πολύ άσκημα θά καταλάβαινε τά λόγια μου τούτα, όποιος θά έβγαζε το συμπέρασμα πως δεν αναγνωρίζω την ποιητική αξία του Φώσκολου. Ίσια-Ίσια μια προσάθεια κάνω έτσι, για να δηληγηθώ στη σωστή έχτιμηση του ποιητικού του ταλέντου. Είναι παράξενο, αλήθεια, πως ή όρημη κι ανυπόταχη φύση του, καθώς φανερόνεται στους έρωτές του και στους άγώνες του για το ξεσκάβωμα της πατριδας του, δέχεται ωστόσο στην ποιητική του δημιουργία τους περιορισμούς που του βάζει ή εποχή του. Σωστά παρατηρεί ο κ. Σιγούρος, στο βιογραφικό του σημείωμα για τον Φώσκολο: «Η ζωή του είναι ποίημα αληθινότερο και θλιβερότερο και από τους στίχους του». Η φωτιά, που τον θερμάνει στην πράξη, πολύ δυνατώτερη ήταν από τη φλόγα του την ποιητική. Γιατί τούτη δεν έσωνε να λιώση τα καλοήπια, που την περιορίζαν, και να ξεκρυθί έξω ελεύθερη. Δύσκολο είναι βέβαια να έχη κανείς το ποιητικό χάρισμα ενός Γκαίτε, που μπορεί και ξαναζωντανεύει τα παλιά σύμβολα, όπως μās τ' όδειξε στον «Γαννμήδη» του και στον νεανικό του «Προμηθέα». Μά και ή γερη ποιητική φύση του δικού μας Σολωμού, μοιολότι από μικρός ήταν ποτισμένος με τις ιδέες της σύγχρονης του ιταλικής φιλολογίας, χωρίς τον ώδηγησε από άλλον δρόμον και κείνον να βρη τη ζωντανή πηγή της ποιητικής του. Του Φώσκολου όμως λιγοστή ήταν ή ποιητική πνοή. Κι ανίσως φτάνει αυτό να θερμάνη κάποτε μερικούς στίχους σαν εκείνους, που ξεσήκωσα παραπάνω, και σαν άλλους ανάλογους μέσα στους «Τίφους» του, το περισσότερο ωστόσο μέρος του έργου του πεσπαθεί να ζεσταθί κοντά στην πύρα, που αναδίνεται και σήμερ' ακόμη όπως και πάντα από την ποίηση και την τέχνη των αρχαίων Ελλήνων. Για τούτο, επειδή δανεική τις περισσότερες φορές είναι ή λάμψη του έργου του, όση περνά ο καιρός, τόσο, μού φαίνεται, θά χάνη από την αξία του την ποιητική. Θά το διαβάζουν ίσως οι άνθρωποι ακόμη, αλλά περισσότερο θά ενδιαφέρονται σιγά-σιγά γι' αυτό όσο ασχολούνται είδικά με τη φιλολογία.

*

Ούγου Φώσκολου: Οί Χάριτες (μετάφραση Μαριέττας Μινώτου).— Από τη μετάφραση του Καλοσγούρου φτάνουν κ' οι λίγοι στίχοι, που διάβασε ο αναγνώστης παραπάνω, για να του δείξουν πόσο φροντισμένη είναι ή γλώσσα τους κ' ή εκφρασή τους και πόσο ποιητικά ξαναδίνεται το νόημα τους. Δεν είναι τόσο άπλη κ' εύκολη δουλειά ή μετάφραση ενός ποιήματος. Κι άμα μεταφερθί μάλιστα στον πεζό λόγο, χάνει τη μισή αξία του. Η κ. Μαριέττα Μινώτου φαίνεται πως νιάστηκε περισσότερο να μās γνωρίση τις «Χάριτες» σε

Η χειμωνιάτικη περίοδος.—'Η «Δεύτερη Ζωή».

Η «Δις Φλιούτ».—'Η θεατρική κίνηση στην Ελλάδα τελειώνει κάθε χρόνο την εποχή που αρχίζει σε όλα τα μεγάλα πνευματικά κέντρα. Τα αθηναϊκά θέατρα, τα όπωσδήποτε σοβαρά και υπολογίσιμα, ανοίγουν το Πάσχα και κλείνουν το πρώτο δεκαήμερο του Οκτωβρίου. Συνεχίζουν δηλαδή τη συνήθεια της καλοκαιρινής θεατρικής περιόδου. 'Αλλά και μόνο το γεγονός ότι έχουμε καλοκαιρινή θεατρική περίοδο είναι άρκετο για να ισχυρισθεί κανείς ότι δεν υπάρχει θέατρο στην Ελλάδα.

Το θέατρο, το καλοκαίρι, τί περισσότερο μπορεί να είναι από τόπος, όπου οι άνθρωποι πηγαίνουν για να δροσιστούν λίγο ή για να χωνέψουν καλύτερα; Στά υπαίθρια καλοκαιρινά θέατρα, που τα χωρίζει ένα βήμα από το δρόμο και είναι ανοιχτά σε όλους τους χρότους, πώς μπορεί να γίνει τέχνη; Και όμως στα θέατρα αυτά συγκεντρώνονται κάθε χρόνο όλες οι θεατρικές δυνάμεις του τόπου.

Σπεύδω να παρατηρήσω ότι μία ριζική μεταβολή δεν είναι ούτε εύκολη ούτε σκόπιμη. Οι συνήθειες του μεγάλου κοινού δεν αλλάζουν απότομα. Και το θέατρο, περισσότερο από κάθε άλλο είδος τέχνης, στηρίζεται πάντα στο μεγάλο κοινό. Οι συνήθειες αυτές δεν αλλάζουν. Έξουδετερώνονται μόνο με άλλες αντίστοιχες. Και σιγά-σιγά, με τον καιρό, χάνονται. Για να εξουδετερωθεί, λοιπόν, και η συνήθεια της καλοκαιρινής θεατρικής περιόδου, πρέπει να δημιουργηθεί μία χειμωνιάτικη θεατρική κίνηση, με μεγαλύτερο ή με το ίδιο τουλάχιστον ενδιαφέρον.

Και δώ εινε όλο το ζήτημα. Οι άνθρωποι που ρυθμίζουν τα πράγματα του θεάτρου μας προσπαθούν να δημιουργήσουν χειμωνιάτικη θεατρική κίνηση; Ούτε ιδέα. Χρόνια τώρα η πρωτεύουσα το χειμώνα μένει χωρίς θέατρο. Οι διάφορες εκτακτες παραστάσεις, μερικές από τις οποίες είναι αρκετά ευπρόσωπες, δεν έχουν τη δύναμη να δημιουργήσουν και να παγιώσουν τη συνήθεια που μας χρειάζεται. Θέατρο τακτικό και κατάλληλο να δημιουργήσει αληθινή θεατρική ζωή, στην Αθήνα το χειμώνα δεν υπάρχει. 'Η κυρία Κοτοπούλη και η κυρία Κυβέλη ή θα λείπουν το χειμώνα από την Αθήνα ή θα ξεκουράζονται για να ξαναρχίσουν τις παραστάσεις των το καλοκαίρι και να διακωλύουν έτσι την παράδοση συνήθεια της καλοκαιρινής θεατρικής περιόδου. Κι' όταν λείπουν οι δύο αυτές πρωταγωνίστριες, θέατρο δεν υπάρχει. 'Αλήθεια, που εινε έπιαινα, βέβαια, μεγάλος για την κυρία Κοτοπούλη και την κυρία Κυβέλη, αλλά μομφή μεγαλύτερη για το νεοελληνικό θέατρο, που έχει μείνει σχεδόν στάσιμο στο ζήτημα των νέων πρωταγωνιστριών.

'Ας είναι όμως. 'Ο φρενιδος χειμώνας φαίνεται ότι θα είναι μία εξαίρεση. Μένει τώρα να είναι και μία καλή αρχή. Στο «Κεντρικό» ο θίασος Κοτοπούλη και στον «Απόλλωνα» ο θίασος Κυβέλης αρχισαν παραστάσεις τακτικές. Οι τακτικές παραστάσεις είναι βέβαια η πρώτη προϋπόθεση για να δημιουργηθεί η συνήθεια της χειμωνιάτικης θεατρικής περιόδου. Δεν είναι όμως και η μόνη. Χρειαζόμαστε θέατρο το χειμώνα, αλλά θέατρο κατάλληλο να δημιουργήσει και στην Ελλάδα αληθινή θεατρική ζωή. 'Αλλωστε, όπως σημειώ-

σαμε, το αληθινό θέατρο θα αναπηδήσει, και θα αποκρυσταλλωθεί σε κατάσταση μόνο από την εργασία που θα γίνεται το χειμώνα, δηλαδή από μία εργασία χωρίς υποχωρήσεις και συμβιβασμούς.

Ο θίασος Κυβέλης στον «Απόλλωνα» άρχισε τις παραστάσεις του με το «Μελτεμάκι», νέο έργο του κ. Παντελή Χόρν. Για το «Μελτεμάκι» έγινε λόγος στο προηγούμενο φύλλο των «Ελληνικών Γραμμάτων». Θα ήθελα μόνο να σημειώσω ότι κάθε νέο ελληνικό έργο με κάποια αξία,—μικρή ή μεγάλη αδιάφορο,—βοηθεί πάντα σε μία καλή θεατρική κίνηση. Και το «Μελτεμάκι», αν και έργο με προτερήματα καθαρώς θεατρικά, δηλαδή έξωτερικά, έχει μία αξία.

Και ο θίασος Κυβέλης μένει με το «Μελτεμάκι» στο ενεργητικό του. 'Αλλά ο θίασος Κοτοπούλη; Κάθε θίασος έχει ορισμένες υποχρεώσεις. 'Ο θίασος όμως που διαθέτει την καλύτερη δραματική ήθοποιό του τόπου έχει ευθύνες περισσότερες και βαρύτερες. 'Η κυρία Κοτοπούλη πριν από την παράσταση της «Εκάβης», σε συνεντεύξεις της δήλωσε ότι θα άφωσιωθεί στο κλασικό θέατρο. 'Η άφωσίωση αυτή θα ήταν υπερβολική, ίσως μάλιστα και βλαβερή, όταν σκεφθούμε ότι στην Ελλάδα είναι άγνωστα αναρίθμητα νεώτερα έργα, έργα τέχνης γνήσιας. 'Ας είναι όμως. Οι ένθουσιασμοι έχουν και τις υπερβολές τους. Που κατέληξαν όμως οι ένθουσιασμοί αυτοί; Στή «Δεύτερη ζωή» του Μπερνάρντου και στη «Δίδα Φλιούτ» του Βερνέιγ. Ντροπή! 'Αν η «Δεύτερη ζωή» είναι έργο που θέλει να προκαλέσει τη χοντρή συγκίνηση, ή «Δίδα Φλιούτ» με τις φινέτσες της, τον έξυπνο διάλογο και το ευχάριστο σύνολο δεν είναι από τα έργα που μπορούν να απασχολούν μία τραγωδία σε κλειστό θέατρο και σε χειμωνιάτικη περίοδο. Είπαμε ότι είναι ανάγκη να δημιουργηθεί χειμωνιάτικη θεατρική περίοδος. 'Αν όμως τα έργα της περιόδου αυτής δεν προκειται να διαφέρουν από τα έργα που έπαιζαν ως τώρα οι θίασοι μας το καλοκαίρι, καλύτερα να λείψει. 'Η διαφθορά του γούστου του κοινού άς γίνεται τουλάχιστον το καλοκαίρι μονάχα.

Π. Χ.

Η ΜΟΥΣΙΚΗ

Το Τρίο Μητρόπουλου, Βολωνίη, Παπαδημητρίου.—Πολύ μελετημένοι στο πρώτο επίσημο παρουσιάσμα τους και οι τρεις καλλιτέχνες, κατορθώσαν και στού Χάϊντν το τρίο και στού Σούμπερτ να έχουν αρκετή ομοιογένεια. Για την απόδοση του Τρίο σε ντο ματζ, του Χάϊντν θα είχε μονάχα να παρατηρήσει κανείς πως και οι τρεις έχουν εκτελεστές, ζητώντας να πετύχουν την επιθυμητή απαλότητα, που ταιριάζει στη λεπτή τέχνη του Χάϊντν, το μόνο που κατορθώσαν είναι να μετριάζουν τον τόνο και μ' αυτό να θαμπώσουν την κλασική του γραμμή. 'Ετσι χάθηκε μέσα σε μία μουντή καταχνιά ή πλαστική μορφή του τριού του Χάϊντν.

'Η Σερενάδα και η Σονάτα του γνωστου μας κι' από άλλα έργα του παιγμένα πρόπερσι, του μοντερνιστή Στραβίνσκι, μας τόν έδειξε από άλλη μεριά. Είναι γνωστό πως ο νεοερατιστής συνθέτης, στο τελευταίο λατινικό του όρατόριο, τον Οιδίποδα Τύραννο, γύρεψε να ξαναγυρίσει

μία φιλολογική αποκατάσταση του κειμένου, παρά που φρόντισε να μάς τις ξαναδώσει και όσο μπορούσε πιο ποιητικά. 'Εξόν που η μετάφρασή της είναι στο πεζό,μά και η γλώσσα της δεν είναι καθόλου φροντισμένη. Δίπλα σε λέξεις δημοτικές βρίσκονται άλλες απ'την καθαρεύουσα. Είναι η αλήθεια πως ή κ. Μινώτου προσπαθεί στον πρόλογο να το δικαιολογήσει αυτό: «Μεταχειρίστηκα τη δημοτική, μάς λέει, κι' αν έβαλα μέσα λέξεις καθαρευουσιάνικες, το έκαμα γιατί ήταν απαραίτητες για να μην αλλάξω τη θέση των λέξεων». 'Αν γινόταν αυτό από μιά εξαιρετική φροντίδα για τη μορφή, στην ανάγκη ή δικαιολογία της θα μπορούσε να σταθή κάπως. Μά η ίδια έρχεται άμεσως παρακάτω να μάς διαψεύσει με τέτα έκδοχή: «Γιατί θέλησα να μεταφράσω όσο περισσότερο μπορούσα πιστά το κείμενο, λέξη προς λέξη δίχως να απομακρυνθώ από τη θέση των λέξεων στο κείμενο. 'Αυπόμουνα και φοβούμουνα μήπως μεταφράζοντας πιο ελεύθερα, αντί να τους δώσω περισσότερη χάρη και να τις κάμω ευκρινέστερες και πιο ευχάριστες στον αναγνώστη, τις έκανα ψυχράς καταστρέφοντας τη μελωδία εκείνη που όρεε στους στίχους του ποιητή». 'Ωστε λοιπόν ή μεταφραστική άτολμία της μονάχα την έκαμε να καρφωθή στο κείμενο τόσο, που για να μη χαλάση τη σειρά των λέξεων, προτίμησε να χαλάση την ομοιογένεια της γλώσσας. Θα μάς συγχωρέση ή κ. Μινώτου να έχουμε όλοτέλα διαφορετική αντίληψη για τη μεταφραστική ξαναδημιουργία και για τις ελευθερίες, που μπορεί να πάρη ένας μεταφραστής.

Γρηγόρη Ν. Θεοχάρη: Φωνές χωρίς ήχο (Ποιήματα).—'Ο ποιητής τώρα μόλις (στα 1927) κλείνει «των εικοσί του χρόνων τη θύρα». 'Ωστόσο μια περίεργη βιασύνη έδειξε να μην αφήση τους καρπούς της άπλοης ή ακόμη μούσας του στη λήθη του συρταριού του, παρά να μάς καταστήση κ' έμάς κοινωνούς των εφηβικών του ένθουσιασμών. Με «φωνή χωρίς ήχο» παρακαλεί τη μούσα, που τον εμπνέει—πραγματική ή φανταστική δεν ξερούμε, γιατί στην ηλικία αυτή τα όρια του πραγματικού και του φανταστικού συγχίζονται τις περισσότερες φορές—να έρθη σιμά του και να του δώση

*«Απ' της ψυχής της τη δροσοπλημύρα
λίγες σταλαματιές μονάχα».*

'Ετσι μονάχα, λέει ο ποιητής,

*«θέ να ξεπλύνω την άλμυρα
του πνεύματός μου».*

Την παρακαλεί ακόμη να ρθή κι να του χάριση

*«Απ' της άγνοότητάς της τη φωτοπλημύρα
δύο τρεις άχιίδες μόνον,
για να τη βάλω αντί χορδές
στη φτωχιά μου λύρα».*

Δεν ξερω αν εισάκουσε ή μούσα την παράκληση του νεαρού θιαυμαστή της. Μά όσο νάναι του χάρισε, φαίνεται, μια εύκολια στο στίχο και απά-λυνε κάπως της λύρας του τη χορδή. 'Ετσι μπορεί κανείς να βρη στο βιβλιαράκι αυτό και μερικούς στίχους σαν τους ακόλουθους, που όσο και αν προδίνουν νεανική άπειρία, κάποιο πραγματικό αίσθημα όστούσο πάει να σαλέψη μέσα τους:

*«Γύρισα και σε κοίταξα, ω ιδανική παρθένα,
και να σου πό βουλήθηκα πιζρά και ποινέμενα».*

*Κι' αν είμαστε τόσο σιμά και τόσο άγαπημένοι,
για πές μου, ποιο βρεθήκανε πιότερο χοροισμένοι;
Μά σαν είδα τα μάτια σου πώς είχαν βουρλώσει,
εσφάλισα τα χείλη μου γιατ' ίσως τόχει νόσει».*

Πολλοί άναλογοι στίχοι δεν βρίσκονται στη μικρή τούτη ποιητική συλλογή. Με πολλή καλή θέληση θα μπορούσε κανείς να ξεχωρίση κάνα δυο ακόμη τρυγουνάκια, το «Πέντε χρόνια» λ. χ. και «του χωριού», που, έτσι καθώς βρίσκονται ανάμεσα στ' άλλα, ξαφνιάζουν κάπως με την απλότητά τους. Τα υπόλοιπα όμως, χάγια από μία εύκολια στο στίχο, κανέν' άλλο χάρισμα δε δείχνουν έξόν μονάχα από ένα πολύ συνηθισμένο σε όσους νέους βιάζονται να γράφουν: μία εύκολια στην απομίμηση της τεχντροπίας και του ύφους άλλων γνωτών ποιητών.

Κώστα Κουκή: Λίγοι στίχοι.—Πάρα πολύ λίγοι, αλήθεια. Πέντε ποιήματα όλα-όλα. 'Αντάμα με την ανάγκη ερωτικού ξεχάματος, πολύ φυσικό στη νεανική ηλικία είναι να πηγαίνει κ. ή ή άμετρο αγάπη της δόξης Ταιρισμένα και τα δυο μάς τα παρουσιάζει στο δωδεκασέλιδο φυλλάδιό του ο κ. Κουκής, μία που δεν κρατήθηκε να φυλάξη για τον έαυτό του μονάχα και για «κεινήν» τις έμμετρες ερωτικές του έξομολόγησε.

Σώτου Βουρλέκη: 'Η καρδιά μιās άμαρτωλής.—'Από τον πρόλογο του κ. Φώτη 'Αστέρη μαθαίνουμε πως πρόκειται για «νεαρόν συγγραφέα», που είναι όμως συνάμα και πολύ τολμηρός, άφου στο βιβλίο του μάς «δείχνει πράγματα, που κανείς δεν τόλμησε να παρουσιάση στη δημοσιότητα» ως τότε τώρα. 'Ο ίδιος έξ' άλλου συγγραφέας, σε δεύτερο πρόλογο, σά για να δικαιολογήση κάπως την άποκοιτά του, συμβουλεύει τον αναγνώστη του «να μην πτοηθή από τις πρώτες σελίδες που θα διαβάση ... και να μη διστάη να προχωρήση ως το τέλος». Τότε θα δη, τυ λέει, πως κάτω απ' «την ελεύθερη ή έξω από κάθε συστολή περιγραφή των λεπτομερειών γεγονότων δεν κορύβεται παρά μια προσπάθεια έρωη κ' ένας σκοπός ήθικός». Στον τρίτο τέλος πρόλογο, γιατί άλλο τίποτα δεν είναι το «Εισαγωγικό προοίμιο» του διηγήματος, ο συγγραφέας, πάλε, βγαίνει άπολογητής των «δύστυχων αυτών κοριτσιών», που μια από δαυτες είναι κ' η ήρωίδα του: «'Αφου ή κοινωνία πρότα τις καταστρέφει, τις μολύνει, εκμεταλλενόμενη την άγνοιά τους και την άδυναμία τους, έρχεται ύστερα, 'Ηρα κλης της ήθικης, με τους νόμους στο χέρι, να την κρίνει, να την καταδικάσει, να την βγάλη μέσα από τους τίμιους κόλπους της κτλ. κτλ.» Είναι η αλήθεια πως το ύφος μοιάζει λιγάκι με των άρθογράφων της παλιάς σχολής και ή σύνταξη κουτσιάνει λιγάκι, ή όρμη όπόσο της πολεμικής του συγγραφεί θά μπορούσε το κάτω-κάτω να μάς πείση στο τέλος για την άγνη του πρόθεση. 'Ελι όμως πάλι που έρχεται κεινή ή «έξω από κάθε συστολή περιγραφή των λεπτομερειών γεγονότων»! Πώς να πειστής ότι ο συγγραφέας μάχεται για την ήθικοποίηση της κοινωνίας, όταν βλέπη την ευχάριστή του να περιγράφη, χωρίς καμία ανάγκη, βρωμιές, σαν και κεινες που βρίσκει κανείς μονάχα σε κάτι γαργαλιστικά φυλλάδια, ρουμμένα, ύστερ' από την άστρνομική άπειρία, κάτω από άλλα πιο άθρη, στα κεντρικά κιόσκια των δρόμων;

Γ. Ν. Π.

σὲ μιά μορφή πρὸ κλασικῆ. Τὰ δύο του κομμάτια γιὰ πιάνο, πρὸ ἔπαιξε ὁ κ. Μητροπούλος, προδίδουν κι' αὐτὰ μιά τέτλια τάση. Δὲν ξέρομε ἀν εἶναι ἀπὸ τὰ πρῶτα καινούργια του ἔργα ἢ μήπως ἀπὸ τὰ πρῶτα του. Ὅπως και νᾶναι, πρὸ εὐχάριστ' ἀκούγονται ἀπὸ τὸν «Πετρούσκα» κι' ἀπὸ τὴν παιδιὰστὴ «Ἱστορία τοῦ Στρατιώτη», χωρίς πάλι νὰ ἔχουν και τίποτα τὸ ἀξιόλογο, ἔξω ἀπὸ μιὰν ἀναχρονιστικὴ ἀπομίμηση παλιότερης τεχνολογίας. Τὸ ζωηρὸ μονάχα αἰσθημα τοῦ ρυθμοῦ, πού ἔχει ὁ συνθέτης, φαίνεται πὸς ἔσωσε κάπως τὸ ταλέντο του ἀπὸ τὸν κατήφορο τοῦ μοντερνισμού. Κι' ὁ κ. Μητροπούλος, μετ' ἐπιτυχίῳ του, ἀναγλυφικὰ ξεχώρισε ἀπὸ τ' ἀναρὰ περίτεχα παραγεμίσματα τὴν κυρίαρχη συνθετικὴ γραμμὴ και σὰ δύο κομμάτια.

Ὁ Σουίπερτ στὸ τέλος μετ' τὸ Τρίο σὲ σὶ μεμ. (op. 99) ἤρθε γιὰ νὰ μᾶς δεῖξῃ ἀκόμη μιὰ φορὰ τὴν ἀκατανίκητὴ δύναμη τῆς ἀληθινῆς μουσικῆς, πού εἶναι πάντα ψυχῆς ξεχειλίσιμα. Ὅταν ἡ ψυχὴ μιλά, ὁ συναραμένος ἀκροατῆς νιώθει κάθε ἄλλη φωνὴ μέσα του νὰ σωπαίη. Ἄν στὸ ἄκουσμα τῶν προηγουμένων ἔργων τοῦ Χάϊνδν και τοῦ Στραβίνσκι ξυπνῶσε μέσα του τὸ κριτικὸ του πνεῦμα, πὸς ζητοῦσε νὰ τὰ δικαιολογήσῃ ἢ τὸ πολὺ πολὺ νὰ τὰ χαρακτηρίσῃ, τώρα, ἀπὸ τις πρῶτες μπαμποῦτες τοῦ Τρίου τοῦ Σουίπερτ, κατὶ δυνατώτερο ἀπ' αὐτὸν τὸν ἴδιον ἀναγκάζει και τὸν πρῶτο ἀδιόρθωτο κριτικὸ ν' ἀκούη μονάχα. Παραδίδεται στὴ μαγεία τῆς μουσικῆς, χωρίς νὰ συλλογιέται ἄλλο τίποτα. Ἐδῶ ἡ ψυχὴ μιλά τῆς ψυχῆς. Γι' αὐτὸ κι' ἀνίσως τοῦ φαίνει πὸς τὸ Σκέρτσο ἔξαφνα παίξεται κάπως σκληρά, δὲν τὸ προσέχει αὐτὸ καθόλου. Τὴν ὥρα κείνη μήτε και τοῦ ἔρχεται κἄν στὸ νοῦ πὸς πρέπει ἔπειτα νὰ γράψῃ κριτικὴ.

Τὸ Τσέχιμο Κουαρτέτο. — Καὶ στις δύο συναυλίες, πού ἔδωσε στὸ «Κεντρικὸ» τὸ γνωστὸ μας και ἀπὸ τὸ περσινὸ του πέρσιμα ἀπὸ δῶ Τσέχιμο κουαρτέτο, τὴν περισσότερο ἐντύπωση μᾶς ἔκαμε και πάλι ἡ θαυμαστὴ ὁμοιογένεια στὴν καλλιτεχνικὴ ἀπόδοση και τὸ σβήσιμο κάθε ἀτομικῆς τυχῶν διαφορᾶς τῶν καλλιτεχνῶν μέσα σ' ἓνα ἑνιαῖο σύνολο, τόσο πού νὰ νομιζῆ κανεὶς πὸς ἔπαιξε ἓνας ἀνθρωπος μονάχα. Ἀντίρρηση θὰ εἶχαμε μόνο γιὰ τὸν τρόπο πού ἀποδοθήσαν τὰ ἔργα τῆς κλασικῆς μουσικῆς και μάλιστα τὸ κουαρτέτο τοῦ Μότσαρτ στὴ δευτέρη συναυλία.

Γ. Ν. Π.

ΟΙ ΟΜΙΛΙΕΣ

Τὰ οἰκονομικὰ τῆς Ἐπανάστασης τοῦ κ. Ἀνδρεάδη. Ἡ «Ἐνωσις Συντακτῶν» διοργάνωσε στὴν αἴθουσά της μιὰ σειρά διαλέξεων, πού θὰ ἔχουν και θέση μαθημάτων γιὰ τὴ «Δημοσιογραφικὴ Σχολή» της. Ἡ σειρά τῶν διαλέξεων αὐτῶν ἄρχισε τὴν 1 Νοεμβρίου μετ' τὴν ὁμιλίαν τοῦ κ. Α. Ἀνδρεάδη περὶ τῶν «Οἰκονομικῶν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάσεως». Ὁ ὁμιλητῆς, ἀφοῦ καθώρισε πὸς ἄσες περίπου ἦταν οἱ διοικητικὲς και πολεμικὲς δαπάνες τῆς Ἐπαναστάσεως και ἀνέφερε τὰ διάφορα ἔσοδα και τὸ δάνειο πού πήρε ἀπὸ τὴν ἀγροικὴ ἀγορὰ ἢ Ἐπανάσταση γιὰ ν' ἀντιμετωπίσει ἓνα μέρος τῶν ἐξόδων, κατέληξε στὸ συμπέρασμα

ὅτι τὰ οἰκονομικὰ ἐλλείματα ἀνεπλήρωσε ὁ ἥρωισμὸς και ἡ ἠθικὴ ἀντοχὴ τοῦ ἑλληνικοῦ λαοῦ.

Ὁ Σκοπὸς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν τοῦ κ. Μαρτέν. Ὁ καθηγητῆς τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γενεύης κ. Μαρτέν στις 8 Νοεμβρίου μίλησε στὴν αἴθουσα τῆς Ἀρχαιολογικῆς Ἑταιρίας μετ' θέμα «Ὁ σκοπὸς τῆς Κοινωνίας τῶν Ἐθνῶν». Ὁ κ. Μαρτέν ἀφοῦ ἐξιστόρησε τὸν τρόπο μετ' ὃν ὁποῖο ἰδρύθηκε ἡ Κ. Τ. Ε. ἀνέλυσε και καθώρισε τὸν προορισμὸ της και τὴν τακτικὴ πού ἀκολουθεῖ στις ἐνεργειές της. Ἡ διάλεξη τοῦ κ. Μαρτέν ὁργανώθηκε ἀπὸ τὴν Πανεπιστημιακὴ ὁμάδα τῆς Κ. Τ. Ε.

ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ

ΟΙ ΕΚΘΕΣΕΙΣ

Ζωγραφικὴ ἔκθεση δ. Ε. Μπερτσά. (Αἴθουσα Στρατηγολογίου). — Γιὰ νὰ μπορούσε κανεὶς νὰ μιλήσῃ κάπως πρὸς θετικὰ γιὰ τὴν ἔκθεση τοῦτη, θὰ ἔπρεπε νὰ ἤξερε τὴν ἡλικία τοῦ ζωγράφου. Θὰ ἦταν ὅμως λιγάκι ἀδιάκριτο ἐκ μέρους μας νὰ ζητήσουμε νὰ τὸ πληροφορηθῶμε, ἀφοῦ πρόκειται γιὰ δεσποινίδα κ' εἶναι γνωστὸ πὸς κ' οἱ πρῶτα ἐπαναστατικὲς στις ἰδέες διατηροῦν πάντα μερικὲς ἀκακίες πρόληψες τοῦ φύλου τους, γιὰ νὰ μᾶς θυμίζου ἐντυχῶς ἀκόμη πὸς εἶναι και γυναῖκες. Ὅπως και νᾶναι, προτιμῶ νὰ φωνάζωμαι πὸς ἡ δ. Μπερτσά εἶναι ἀκόμη νέα πολὺ. Γιὰτὶ ἀλλιῶτα δὲ θὰ μπορούσα νὰ ἐξηγήσω τὴ βίασὴν της νὰγκαλιάσῃ, ἀπὸ τὴ μιὰ μέρα στὴν ἄλλη, μιὰ τεχνολογία, πού ἀνίσως και ξεπετάχτηκε στὴν Εὐρώπη ἀπὸ πραγματικὴ, μπορεῖ, καλλιτεχνικὴ ἀνησυχία, ἐδῶ σὲ μᾶς ὅμως, πού δὲν ἔχομε τὴν ἴδια μεγάλη παράδοση νὰ μᾶς βαραίνῃ, μονάχα ἀπὸ μίμηση μπορεῖ νὰ γεννηθῇ. Ἄν ἦταν ὄριμασμένο τὸ ταλέντο της, δὲ θὰ βιαζόταν νὰ δεχθῆ ἀσυσζήτητα τὴν καινούργια σχολὴ τῆς τελευταίας μόδας, παρὰ στὴν προσωπικὴ της πείρα θᾶβρισκε τὸ ἀναγκαῖο στήριγμα γιὰ νὰ πητ' ὄχι. Καὶ θὰ μπορούσε νὰ κάμῃ τὸν πολὺ ἀπλὸ συλλογισμό, πού μιλώντας μου τις προάλλες ὁ ἀγαπητὸς μου Φώτης ὁ Κόντογλου, ἔτσι ἀπάνω—κάτω μου τὸν διατύπωσε: «Μιὰ και λὲν οἱ κυβιστὲς πὸς δὲν τοὺς νοιάζει γιὰ τὸ θέμα, ποῖος ὁ λόγος νὰ βάζουν στὰ κάδρα τους μισὴ κιθάρα ἢ μισὸ ποτήρι ἔξαφνα;» Ἀλήθεια, γιὰτὶ νὰ καρφώνονται στὸ ἀντικείμενο, ὅταν ἡ τάση τους θέλουν νὰ εἶναι ἡ σύνθεση σχημάτων και χρωμάτων; Τὸ βέβαιο ὅμως εἶναι πὸς ἡ δ. Μπερτσά σὲ πολλές εἰκόνας της ἀποφεύγει νὰ θυμίζῃ κἄν χειροποιήστὰ ἀντικείμενα. Τὴν ἐνδιαφέρει μονάχα τὸ χῶμα και τὸ γεωμετρικὸ σχῆμα. Αὐτοῦ τοῦ εἶδους ὅμως τὰ κάδρα, πού τοὺς δίνει τὴ σκέτη ὀνομασία «σύνθεση», ἄν στοχασθῶμε γιὰ μιὰ στιγμὴ πὸς ἡ λογικὴ ἀφαίρεση τῆς μαθηματικῆς σκέψης, καμιά σχέση μετ' τὴ σύνθεση δὲν ἔχει, ἀφοῦ εἶναι ὅλη ἀνάλυση, πρὸ κοντά, μου φαίνεται, στὴν ἀλήθεια θὰ βρισκόταν, ἄν εἶχε τὴν τόλην νὰ τὰ ὀνομάσῃ νέα—σκέτα «ἀποσύνθεση». Γιὰτὶ αὐτὸ ἴσια—ἴσια γίνεται κέ: ἡ ζωντανὴ φύση διαλύεται στ' ἀψυχα σχήματα τῆς ἀφηρημένης σκέψης. Καὶ δὲν ἔρω γιὰτὶ δὲ θὰ προτιμοῦσε ὁ καθένας ἀπὸ τις γεωμετρικὲς γραμμὲς τοῦ σχεδίου ἀρ. 43 ἓνα ὅποιο

σκέδιο παραστατικῆς γεωμετρίας καιμένο ἀπὸ κάποιον ἔσω και μέτριον μαθητὴ τοῦ Πολυτεχνείου. Καὶ γιὰ ἓναν μὴ μαθηματικὸ, αὐτὸ θὰ ἔχε τοῦλάχιστον περισσότερο καλλιτεχνικὸ ἐνδιαφέρον, γιὰ τοὺς μαθηματικὸς ὅμως δίχως ἄλλο πολὺ περισσότερο χρησιμότητα.

Οἱ φιλοδοξίες ὅμως τῆς δ. Μπερτσά δὲν σταματοῦν στὴ γεωμετρικὴ ἀνάλυση τῆς φύσης. Τὰ τρίγωνα τῆς «nature morte» (ἀρ. 16) πᾶνε νὰ ξεπεραστοῦν στὴν εἰκόνα ἀρ. 20 («ἀπ' τὸν Δάντε»). Κι' ὥστόσο τὸ μόνο πού ἔγινε, ἦταν ν' ἀλλάξῃ μοναχὰ ὁ τίτλος. Εἶτε τὸν ἀρ. 16 ὀνομάσῃς «ἀπ' τὸν Δάντε» και τὸν ἀρ. 20 «nature morte» εἶτε κι' ἀνάποδα, διαφορὰ καμιά δὲ βλέπει. Τὰ ἴδια τρίγωνα κ' ἐδῶ κ' ἐκεῖ. Μοναχὰ πού ἀνάλογα μετ' τὸν τίτλο πού θὰ δώσῃς στὸ κάδρο, εἶσαι ὑποχρεωμένος νὰ θυμώσῃς περισσότερο μετ' ὅποιο ἀπὸ τὰ δύο θὰ τὸ βάλῃς νὰ παρασταίνῃ δαντικὲς μορφές. Ἐπειδὴ μπορεῖς ἐπὶ τέλους νὰ δεχθῆς ἀδιαμαρτύρητα ἓνα βάζο ἢ ἓνα καρπούζι νὰ μεταμορφώνονται σὲ ἰσόπλευρα τρίγωνα, τὴ μορφὴ ὅμως τοῦ ἀνθρώπου νὰ τὴν ἀφήσῃς νὰ ξεπέσῃ κι' αὐτὴ σὲ σύμβολα γεωμετρικὰ εἶναι κάτι πού δὲ θὰ σοῦ τὸ συγχωρῆσῃ οὔτε ὁ Θεός, οὔτε ὁ Διάβολος, οὔτε και πούλὸ περισσότερο ὁ Δάντης πού δὲν προνοήσῃ νὰ βάλῃ κι' ἄλλον ἓναν κύκλο στὴν «Κόλαση» τοῦ ἀποκλειστικὰ γιὰ σένα.

Δὲ σοβαρολογῶ, γιὰτὶ, ἀλήθεια, πὸς νὰ σοβαρολογῆ κανένας! Ὅπου ὑπάρχει μίμηση δὲν ὑπάρχει οὔτε και πίστη καμιά στὴν ἀλήθεια τοῦ ἔργου πού κάνουμε. Καὶ θὰ ἔφτανε νὰ δῆ κανεὶς τὴ μορφὴ πού ἔχει δώσει ἡ δ. Μπερτσά στὴν πίστη της (ἀρ. 13) — εἶν' ἔργο αὐτὸ τῆς πρώτης τεχνολογίας της — γιὰ νὰ καταλάβῃ εὐθύς πὸς λίγο σοβαρεῖται κ' ἡ ἴδια.

Γ. Ν. Π.

Η ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΖΩΗ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

Ἀρχαιολογικὸν Δελτίον τοῦ Ὑπουργείου τῆς Παιδείας. Τόμος 9ος 1924—1925. — Ἄν και πέρασαν δύο μῆνες ἀπὸ τὴν ἐμφάνιση τοῦ ἀξιόλογου περιοδικοῦ ὅμως δὲν εἶναι ποτὲ πολὺ ἀργὰ νὰ δώσουμε λίγη προσοχὴ στὸ περιεχόμενό του. Γιὰτὶ τὸ Ἀρχαιολογικὸν Δελτίο, πάντοτε σχετικὰ μετ' ἑλληνικὰ πράγματα, εἶναι ἀπὸ τὰ καλύτερα δείγματα ἐπιστημονικῆς ζωῆς, πού ἔχομε στὸν τόπο μας και εἶναι τὸ μόνο ἑλληνικὸ περιοδικὸ μαζὶ μετ' τὴν Ἀρχαιολογικὴ Ἐφημερίδα πού βρισκαίθερμὴ ὑποδοχὴ σὲ ὅλες τις μεγάλες βιβλιοθήκες τοῦ ἔξωτερικοῦ.

Ὁς σύνολο κάνει πολὺ εὐχάριστὴ ἐντύπωση. 260 σελίδες σὲ 80 σχῆμα, ἀπάνου ἀπὸ 200 τζίνγκους, φωτοτυπίες ἀρετὰ καλὲς γιὰ τὸν ἔφηβο τοῦ Μαραθῶνος και μερικὸι πίνακες σὲ ξεχωριστὸ χαρτί. Ὅλα αὐτὰ δείχνουν μιὰ φανερὴ πρόοδο σχετικὰ μετ' τοὺς προηγουμένους τόμους. Μὰ κείνο πού πρέπει νὰ γίνῃ σὲ νὰ τέτοιο περιοδικό, πού δικαίωμα και σκοπὸ ἔχει νὰ ἐμφανίσῃ γιὰ πρώτη φορὰ τὰ ξεθαμμένα ἑλληνικὰ καλλιτεχνήματα, εἶναι ὄχι οἱ καλύτερες ἀλλὰ οἱ εἰσιες μόνον εἰκόνας. Μιὰ καλὴ ἀπεικόνιση εἶναι τὸ πρῶτο, τὸ σημαντικώτερο γιὰ τὴ δημοσίευση ἔργων τέχνης και ὕστερα ἔρχεται τὸ ἄρθρο τοῦ ἀρ-

χειολόγου. Γιὰτὸ ἠθέλαμε νὰ συστήσουμε στὴ Διεύθυνση τοῦ Δελτίου νὰ μὴ λυπηθῇ καμιά θυσία, ὥστε νὰ εὑρεθῇ πολὺ καλὸ χαρτὶ και τυπώνονται ἄξια ὅλες οἱ εἰκόνας.

Στὸ πρῶτο ἄρθρο ἡ Δίδα Παλαστυρίδη δημοσιεύει πολλὰ κομμάτια ἀγγείων ἀπὸ τὴν Ἐλευσίνα. Ἡ γνωστὴ και γιὰ ἄλλες ἀγγειολογικὲς μελέτες και ἄξια ἐπιμελήτρια τοῦ Ἐθνικοῦ Μουσείου μᾶς ὁδηγεῖ σὲ κάθε κομματάκι ζωγραφιστὸ μετ' ἐπιστημονικότητα και κυριαρχία σὲ ὅλα τὰ ζητήματα. Μόνον, ἀπὸ τὴν ἀποστοφὴ τῆς δίκαιης πρὸς τὴ σχολαστικὴ πολυγνωσία και μικρολογία τῶν παλαιότερων ἀγγειολόγων, ξεπέφτει κάπου κάπου σὲ ὑπερβολικὲς τεχνολογίες, πού δὲν τις σηκώνουν τὰ μικρὰ θελκτικὰ κομματάκια τοῦ Μουσείου τῆς Ἐλευσίνας. Εἶναι τόσο ὠραία μόνον και εἶναι τόσο δικαιολογημένα στὸν ξεχωριστό τους κόσμον, ὥστε δὲ χρειάζονται και δὲν ἐπιτρέπουν σύγκριση μετ' ἔργα κάθε ἄλλης στεροῆς ἐποχῆς. Ἀκολουθεῖ ὁ κ. Μαρινάτος, ἐφορος στὴν Κρήτη, μετ' δύο ἄρθρα του. Στὸ πρῶτο περιγράφει μιὰ μεσομινωικὴ οἰκία, πού ἀνέσκαψε στὴ Μεσαρὰ, μετ' ἀρετὰ μικροπράγματα και ἓνα ἀξιόλογο Καμαραϊκὸ πίδα με φτυκὴ διακόσμηση. Στὸ ἄλλο δημοσιεύει νέα ἐπιγραφὴ, πού βεβαιώνει, ὅτι τὸ παλαιότερο και γνησιώτερο ὄνομα μᾶς Κρητικῆς θεᾶς δὲν ἦτο Βριτόμαρτις ἀλλὰ Βριτόμαρτις. Ἐτσι φαίνεται, ὅτι Βριτόμαρτις εἶναι ἡ Ἰγλυκεῖα Μάρπησσα, ἡ γνωστὴ ἡρώδισσα τῆς Αἰτωλίας, πού δὲν εἶναι ἄλλο, παρὰ ἡ ἴδια Ἀρτεμις Λαφρία. Ὁ κ. Καρούζος, ἐφορος στὰς Θήβας, δημοσιεύει μιὰ φαινομενικὰ ἀσημαντὴ κλασικιστικὴ κεφαλὴ τοῦ Μουσείου Βόλου. Ὅμως μετ' ἐπιμονὴ ἀνάλυση στις λεπτομέρειες τοῦ προσώπου και με δυνατὲς ἄλλες ἀναλογίες κατορθώνει νὰ φτάσῃ σὲ νὰ ἀξιόλογο γενικὸ συμπέρασμα. Δείχνει, ὅτι δὲν πρέπει νὰ μείνωμε στὴν παλαιότερη ἀποικικὴ γνώμη, ὅτι στὴ ρωμαϊκὴ ἐποχὴ «τῆς παρχιμῆς» ἔλειψε κάθε δημιουργικὸ πνεῦμα και ὅτι τότε τοὺς ἔφτανε νὰ ἀντιγράψουν καλὰ ἢ ψυχρὰ τὰ παλαιὰ πρότυπα τοῦ 5ου ἢ 4ου αἰῶνα. Ἀπεναντίας ὀφείλομε νὰ προσέξουμε τὸν κλασικιστὴ, πού ποτὲ δὲν ἔμεινε ἄγραφο χαρτὶ μὲρὸς στὰ θαυμαστὰ ἀρχαία, ἀλλ' ἔχει πάντοτε στὰ ζητήματα τῆς τέχνης κάποιες δικές του ἰδέες και ἰδιαίτερη ψυχοσύνθεση πού πρέπει νὰ μελετήσουμε.

Εἶναι γνωστὸ, ὅτι και ἀπὸ τις μεγάλες ἐποχὲς τῆς ἀρχαίας τέχνης, ἔχομε ἔργα 2ας, 3ης και 4ης τάξεως, μόνο πού πολὺ σπάνια κατορθώνουμε νὰ εὑρωμε παραδείγματα. Ὁ κ. Κουρουνιώτης δημοσιεύοντας ἓνα ἀγάλμα Ἀσκληπιοῦ τῆς Ἐλευσίνας τὸ ἐπέτυχε αὐτὴ τὴ φορὰ. Ὁ μακαρίτης ὁ Σκιάς και καθένας εὑρίσκει τὸ ἀγαλμα αὐτὸ ὡς ἔργο ρωμαϊκῶν χρόνων γιὰ τὴ φανερὴ μετριότητά του, μὰ ὁ κ. Κουρουνιώτης στὴν ἐπεξεργασία πού κάνει τὰ τελευταία χρόνια τοῦ Μουσείου εὑρίσκει και τὴ σωστὴ βάση τοῦ ἀγάλματος μετ' ἐπιγραφὴ και ἔτσι ἀπέδειξε, ὅτι τὸ ἔργο πραγματικὰ εἶναι στὸν 4ο αἰῶνα. Ὁ κ. Πελεκίδης δημοσιεύει σπουδαῖο εὑρημα του, πού ἔκαμε στὴ Θεσσαλονικὴ τὸν τελευταῖο καιρὸ, ἓνα κεφάλι Ἀθηνᾶς τοῦ τύπου Medici. Ἐνα λαμπρὸ ἀντίγραφο χωρίς κεφάλι βρισκαίται στὴν Ecole des beaux arts τοῦ Παρίσι. Τοῦ ἀντιγράφου τῆς Θεσσαλονίκης πού εἶναι μετριώτερο ἀλλὰ πολὺ διδακτικὸ βρῆκε ὁ κ. Πελεκίδης και ἄλλα κομμάτια. Κοίμα μόνο πού τὸ ἐπιστημονικώτατο ἄρθρο του κόβεται στὴ μέση και δὲν τελειώνει στὸν τόμον αὐτὸ.

Ἄκολουθοῦν μερικά μικρότερα ἄρθρα τῶν κ.κ. Θεοφανίδη, Milner καὶ Ὁρλάνδου κ' εἵπαιτα μιά ἐργασία μου γιὰ τὸν Ἐφηβο τοῦ Μαραθῶνος. Γι' αὐτὴ φυσικὰ δὲν μποροῦν νὰ μιλήσω ἐγώ. 1)

Ἰσχυρῶς ἀπὸ τὶς πιὸ ἐπιτεταμένες πραγματείες ἀκολουθοῦν στὸ Παράρτημα τοῦ Δελτίου συντομώτερες εἰδήσεις ἀπὸ τὶς ἀρχαιολογικὰς περιφέρειες. Γιὰ τὴν ἀναγκαία συντομία σημειώνω μόνον μιά, τὴ σημαντικώτερη. Εἶναι τοῦ κ. Ὁρλάνδου ἡ ἀνασκαφὴ καὶ δημοσίευσή μεγάλου ναοῦ τοῦ Ποσειδῶνος κοντὰ στὴ Ναύπακτο, στὴν ἀκρόπολι τοῦ ἀρχαίου Μολυκρίου.

Κ. Α. ΡΩΜΑΙΟΣ

Ὁ Ἐφηβὸς τοῦ Μαραθῶνα.—Ἡ σημαντικώτερη μελέτη στὸν τελευταῖο τόμο τοῦ Ἀρχαιολ. Δελτίου εἶναι γιὰ τὸν μπρούτζινο ἐφηβὸ ποῦ βρέθηκε πρὶν ἀπὸ δύο χρόνια στὴ θάλασσα τοῦ Μαραθῶνα. Ὁ κ. Ρωμαῖος δὲν κάνει λόγο γι' αὐτὴ παραπάνω σὰ συγγραφέας τῆς ποῦ εἶναι, μὰ ἀξίζει νὰ μιλήσουμε ἑμεῖς ξεχωριστὰ γι' αὐτήν. Ὁρατο, νεαρὸ παιδί παίξει μὲ κάτι ποῦ βασιτῶν στὸ ἀριστερὸ του χέρι. Ὁ κ. Ρωμαῖος λέει πὼς ἴσως νὰ ἦταν χελώνη, ἕνα ἀπὸ τὰ ἱερὰ ζῷα τοῦ Ἑρμῆ, ὅπως τὸν θέλει, καταγγέλλοντας σ' αὐτὴ τὴν ἐρμηνεῖα ὕστερα ἀπὸ προσεκτικὴ ἀνάλυση κάθε ἄλλης δυνατῆς ἐξήγησης. Μὲ τὸ κυριώτερο καὶ δυνατώτερο μέρος τῆς μελέτης του εἶναι ἡ καλλιτεχνικὴ ἐκτίμησις τοῦ ἔργου. Ἀναλύοντας τὸ μορφολογικὸν τύπο στὰ πλαστικὰ του σημεῖα βρίσκει τὴν ἀρχὴν του στὶς δημιουργικὰς μορφὰς τοῦ μεγάλου Πολυκλείτου ποῦ φέρνουν γραμμὴν στὸν τελειωτὴ τοῦ τύπου, στὸν Πραξιτέλη. Στὴ σχολὴ αὐτοῦ βάζει καὶ τὸν Ἐφηβο, ποῦ μὲ αἰσθημὰ καὶ γνώση ξεδιαλύνει τὶς ἄλλες καλλιτεχνικὰς αἰρετὰς, τὴ θαυμαστὴν στάση, τὴν κατάλληλὴ ἀπόδοσιν τῶν πλαστικῶν ἀξιών σύμφωνα μὲ τὴν καλλιτεχνικὴν καὶ ὄχι μονάχα τὴ φυσικὴ ἀλήθειαν καὶ τὴν ἀρμονικὴν ἐντύπωσιν τοῦ συνόλου, τὴ γεροὶ καὶ μελετημένη. Μὲ τὴ μελέτην τοῦ αὐτοῦ ὁ κ. Ρωμαῖος ἔχυσεν πλούσιον φῶς ἐπὶ τὴν κατανόησιν τοῦ καινούργιου αὐτοῦ ἔργου τοῦ Ἐθνικοῦ μας Μουσείου καὶ ἄμποτες νὰ γίνῃ παράδειγμα στὸν τρόπο τῆς ἐπιστημονικῆς καὶ καλλιτεχνικῆς ἐργασίας τῶν ἀρχαιολόγων μας.

Ε.

Ἡ πύλη τοῦ Ἀδριανοῦ.—Ἡ φασαρία, ποῦ ἔγινε στὶς ἐφημερίδες γιὰ τὸν κίνδυνον τῆς πύλης τοῦ Ἀδριανοῦ, δὲν ἦταν καθόλου δικαιολογημένη. Μὲ τὶς πολλὰς βροχὰς βέβαια μαζεύτηκε ἀρκετὸ νερὸ στὶς βάσεις, κάτω ἀπὸ τὸ ὑποστῆγμα τοῦ καινούργιου δρόμου, μὰ τὰ θεμέλια ποῦ εἶναι ἀπὸ μάρμαρον καὶ πέτρα δὲν ἔχουν ἀνάγκη, οὔτε ἂν μαλακώσῃ τὸ χῶμα γύρω θὰ φέρει καμιά ζημιὰ στὸ κτίριον. Ὅταν διορθώθῃ ὁ δρόμος, ἐξασφαλίστηκαν μὲ κάθε τρόπο τὰ θεμέλια τῆς πύλης, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχῃ κανένας κίνδυνος.

Ε.

ΙΣΤΟΡΙΑ

Στὸν *Mercure de France* τῆς 1ης Ὀκτωβρίου δημοσιεύεται ὄχι πολὺ εὐνοϊκὴ κριτικὴ γιὰ τὸ ἱστορικὸ βιβλίον, ποῦ δημοσίευσεν πέρσον γαλλί-

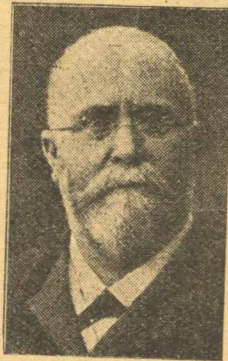
1) Σ. Ε. Γ. Ἄλλος συνεργάτης μας γράφει γι' αὐτὴν ἀμέσως παρακάτω.

κὰ ὁ κ. Λυσίμαχος Οἰκονόμου, «Essai sur la vie du comte Capodistrias». Ὁ ἐπικριτὴς, ποῦ θέλει νὰ κρύβεται κάτω ἀπὸ τὸ ψευδώνυμον *Atiant*—ὑποθέτομε πὼς τὸ ἐξεπίτηδες ἀνορθογραφημένο ψευδώνυμον θέλει νὰ ὑποδηλώσῃ τὸν τόπον τῆς καταγωγῆς τοῦ γράφοντος—κ. τινεῖνε γενικὰ τὴ μέθοδον τοῦ ἱστορικοῦ. «Ὁ φειχισμὸς, γράφει, τοῦ κ. Οἰκονόμου γιὰ τὰ ἱστορικὰ ἔγγραφα φτάνει σὲ τέτοιον βαθμὸν ὥστε νὰ μᾶς καθορίζει ὁ συγγραφέας ὡς καὶ τὴν ἡμέραν ὅπου τοῦ ἀνακοινώθηκαν, ἐνῶ ἀπὸ τὴν ἄλλην μεριὰ ὅμως ἀμελεῖ νὰ κάμῃ σοβαρὸν ἔλεγχον τῶν πηγῶν του.» Ἡ σύντομη ἐπίκρισις εἶναι γραμμμένη μὲ εἰρωνικὴ προδιάθεσιν.

Π.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ

Ἡ ὀδοηκονταετηρίδα τοῦ παιδαγωγοῦ Ράιν.—Τώρα τελευταῖα ὁ Γουλιέλμος Ράιν καθηγητῆς τῶν παιδαγωγικῶν στὸ Πανεπιστήμιον τῆς Γένας (Γερμανία) ἐόρτασε τὴν ὀδοηκονταετηρίδα τῶν γενεθλίων του. Γεγονὸς σημαντικὸν

γιὰ τὸν παιδαγωγικὸν κόσμον καὶ ὅπως φάνηκε τὴν ἡμέραν ἐκεῖνην, καὶ γιὰ ὅλον τὸν διανοούμενον κόσμον τῆς Γερμανίας.

Θυμοῦμαι, πρὶν 10 χρόνια, ὅταν ὁ Rein ἔγινε 70 χρονῶν, ἐορτάσθηκε καὶ τότε ἐπίσημα ἡ ἑβδομηκονταετηρίδα του. Οἱ ὀπαδοὶ του καὶ οἱ μαθητὲς του σ' ὅλην τὴν Γερμανίαν καὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ ἔδειξαν καὶ τότε πανηγυρικὰ τὴν ἀγάπην τους καὶ τὴν ἀφοσίωσίν τους στὸ δάσκαλό τους. Βγήκε πλούσια ἐπετηρίδα πρὸς τιμὴν του καὶ ἀποφασίσθηκε νὰ στηθῇ ἡ προτομὴ του στὸ γνωστὸν τοῦ Ἑλλήνων παιδαγωγῶν φροντιστήριον τοῦ στὸ Grietgasse τῆς Γένας. Μὰ ὁ Rein πέρασεν ἀκόμα μὲ δεκαετίαν καὶ πάτησεν τὰ 80. Ἐλπίζομε καὶ εὐχόμεσθε νὰ πατήσῃ καὶ τὰ 90.

Ἀπὸ τὰ 1922 δὲν εἶναι πιά καθηγητῆς. Ἐξακολουθεῖ ὅμως νὰ διδάσκη ἕνα μάθημα στὸ Πανεπιστήμιον, γιὰ νὰ μὴ διακόψῃ, λέει, τοὺς στενοὺς δεσμοὺς του μὲ τοὺς συναδέλφους του καὶ μὲ τοὺς φοιτητὰς, ὅπως μοῦλεγε πρὶν 3 χρόνια, ποῦ τὸν εἶδα. Καὶ ὡς σήμερον ἐξακολουθεῖ νὰ διδάσκη τὸ μάθημά του. Φέτος διδάσκει «Τὰ κυριώτερα σύγχρονα παιδαγωγικὰ ρεύματα». Ἐδίδαξε καὶ τὴν ἡμέραν τῶν γενεθλίων του. Στὶς 10 τὸ πρωί, καὶ

πρὶν ν' ἀρχίσῃ τὸ μάθημά του στὸ Auditorium ἀριθ. 1, ποῦ κι αὐτὸ τὸ θυμοῦνται οἱ περισσότεροί Ἕλληνες παιδαγωγοί, δέχθηκε τὴ συγχαρητήρια τῶν ἀκροατῶν του. Ὅταν ἀνεβῆκε στὴν ἔδραν του, ποῦ τοῦ τὴν εἶχαν στολίσει μὲ πολύτιμα ἄνθη, σηκώθηκε ἀπὸ τὸ ἀκροατήριον ἡ κυρία Πότεκ, μιά Γερμανοαυστριακὴ, ἀπὸ τὸ Λίντς, καὶ τοῦ διαβίβασεν τὰ συγχαρητήρια καὶ τὴν εὐχαριστίας τῶν ἀκροατῶν. Στὴν ἀπάντησίν του ὁ καθηγητὴς ἐξέφρασε τὴν ἰδιαίτην χαρὰν του, ὅτι τὰ συγχαρητήρια τὰ διαβίβασεν μιά συμπολίτις ἀπὸ τὴ Γερμανικὴ Αὐστρία. Ὑστερα δίδαξε τὸ μάθημά του.

Ὅταν γύρισεν στὸ σπίτι του τὸ μεσημέρι, δέχθηκε καὶ τὰ συγχαρητήρια τῶν ὀπαδῶν του καὶ τῶν ἐπισήμων.

Ὁ πρῶτανος τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γένας, καθηγητῆς κ. Γκέρλαντ, ἐπὶ κεφαλῆς μεγάλης ἀντιπροσωπείας ἀπὸ καθηγητὰς, τοῦ διαβίβασεν τὰ συγχαρητήρια τοῦ Πανεπιστημίου. Ὁ κοσμητὴρ, καθηγητῆς κ. Μίχελς τοῦ διαβίβασεν τὰ συγχαρητήρια τῆς Φιλοσοφικῆς Σχολῆς. Στὸ σύντομον λόγον του, τόνισε τὴν πλοῦσιν καὶ γόνιμην δράσιν τοῦ ἐορτάζοντος στὰ τελευταῖα 50 χρόνια. Ὑστερα ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον, ἦρθεν ἡ πόλις τῆς Γένας. Ὁ δήμαρχός της κ. Ἐλσερ, τοῦ ἐνετείλει ἐπιστολὴν τοῦ Δημοτικοῦ Συμβουλίου, ποῦ τοῦ ἀνήγγελλεν πὼς τὸν ἔκαμε ἐπίτιμον δημότην τῆς πόλης, ποῦ τόσο πολὺ ὑπερέβηκε μὲσα κι ἔξω ἀπὸ τὸ Πανεπιστήμιον. Κατότι ἦρθαν οἱ μαθητὲς του καὶ ὀπαδοὶ του. Ὁ διευθυντὴς κ. Πλάουερτ, ἀπὸ τὴ Βάινα, τοῦ δώρησεν ἕνα μεγάλο κἀδρον μὲ τὴν εἰκόναν του, καλλιτεχνικὰ καμωμένην, καὶ μέρος τῶν φίλων του καὶ μαθητῶν του. Τὰ συγχαρητήρια τῶν ἰδίων τὰ διαβίβασεν μὲ λίγα, μὰ συγκινητικὰ λόγια, ὁ παλαιότερος μαθητὴς του, διευθυντὴς τοῦ διδασκαλείου τοῦ Χίλντπουργχάουζεν κ. Scholz. Ἀντιπροσωπεύει τοῦ Λαϊκοῦ Πανεπιστημίου τῆς Θυριγγίας, τοῦ διαβίβασεν τὴν ἀπόφασίν του, νὰ τὸν κηρύξῃ ἐπίτιμον μέλος του γιὰ τοὺς ἀγῶνες του γιὰ τὴν ἀνώτερον μετεκπαίδευσιν τοῦ λαοῦ. Τέλος ὁ Ράιν δέχθηκε τὰ συγχαρητήρια τῶν καθηγητῶν τῶν θερινῶν μαθημάτων τοῦ Πανεπιστημίου τῆς Γένας καὶ ἄλλων ἐπιστημόνων καὶ παιδαγωγῶν. Τὴν χαρὰν ἦρθεν νὰ ἐπισφραγίσῃ ἕνα τηλεγράφημα τῆς γενετειρῆς του, τῆς Αἰξενσχα, τῆς πόλης τοῦ Λουθέρου, ποῦ μαζὶ μὲ τὰ συγχαρητήρια τῆς τοῦ ἀνήγγελλεν πὼς ὁ Λῆμος ἀποφασισεν νὰ δώσῃ τὸ ὄνομα τοῦ ἀκουσμένου παιδιοῦ της σὲ ἕναν ἀπὸ τοὺς κεντρικοὺς δρόμους τῆς πόλης του.

Στὸ τέλος ἄς μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ προτείνω νὰ γιορταστῇ κι' ἐδῶ ἡ 80ετηρίδα τοῦ Ράιν ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας μαθητὰς του καὶ τοὺς ἄλλους παιδαγωγούς καὶ νὰ τὸν ὠγαροῦμε ὄλοι μαζί. Ἔτσι θὰ ἦναι καὶ εἰνός πὼς ὑπάρχουν καὶ στὴν Ἑλλάδα ἄνθρωποι, ποῦ τὸν ἀγαποῦν. Ρίχνω τὴν ἰδέαν καὶ οἱ ἐπίσημοι παιδαγωγοὶ μας ἄς τὴν πραγματοποιήσουν.

Μ. ΠΑΠΑΜΑΥΡΟΣ

Σ.Ε.Γ. Γενικώτερα γιὰ τὴ δράσιν καὶ τὸ ἔργον τοῦ Ράιν βλ. παραπάνω σ. 527 τὴ μελέτην τοῦ κ. Μ. Παπαμαύρου.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

Τὴν κριτικὴν στήλην τοῦ «Ἐλευθέρου Βήματος» ἀνέλαβε ὁ ἐκλεκτὸς κριτικὸς καὶ σκηνοθέτης κ. Φῶτος Πολίτης. Τὸ «Ἐλεύθερον Βήμα» συνώδευσε τὸ πρῶτον ἄρθρον τοῦ νέου συνεργάτου του μ' ἕναν σύντομον, ἀλλὰ περιεκτικὸν καὶ ἐκτάκτως κολακευτικὸν χαρακτηρισμὸν γιὰ τὴν ἐργασίαν τοῦ κ. Φ. Πολίτη.

—Στὴν ἴδιαν ἐφημερίδα (φύλλα 30 καὶ 31 Νοεμβρίου) τὸ «Μελετήμα» τοῦ κ. Π. Χόρν ἔδωκε ἀφορμὴν στὸ συγγραφέαν τοῦ ἔργου καὶ στὸν κ. Φ. Πολίτη ν' ἀνοίξουν μιά συζήτησιν περὶ μεγάλων, ἔργων καὶ «ἐποχῆς». Πλὴν ἄλλοι γίνονται λόγοι γιὰ τὴν συζήτησιν αὐτὴν στὴ στήλην μας τῶν «Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν».

—Στὴν «Πολιτεία», ἀπὸ τὸ φύλλον τῆς 6-11-27 ὁ κ. Δ. Λαμπρὴς ἀρχισεν μιά σειρά φιλολογικῶν ἀναμνήσεων καὶ ἀνεκδότων μὲ τὸν τίτλον «Παλαιὰ φιλολογικὰ ἡμέραν». Χρονικὴ ἀφαιρέσις τῶν ἀναμνήσεων αὐτῶν εἶναι τὸ πάθημα τοῦ Ἀρ. Καραβίδα. Ὁ Καραβίδας εἶχε ἔλθει κατὰ τὸ 1901 στὴν Ἀθήναν ἀπὸ τὴν Ρωσίαν μὲ πολλὰ ρούβλια καὶ περισσότερους «στίχους», γραμμένους στὴν καθαρεύουσαν. Καὶ ὅπως ἦταν θαυμαστὸς τοῦ Μιστριώτη, ποῦ τὸ ἄστρο του μεσουρανοῦσε τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνη, πῆγε ἀμέσως νὰ τὸν ἐπισκεφθῆ. Ἀλλὰ ὁ Μιστριώτης μολὶς ἔμαθε ὅτι ὁ ἐπισκεπτὴς του ἔφερε ρούβλια ἀπὸ τὴν Ρωσίαν, τὸν ἐδίωξε μὲ ὑπερηλικὴ φωνὴν καὶ τὴν ἰδίαν μέραν τὸν καταγγέλει στὴν ἀστυνομίαν ὡς πρόσωπον ὑποπτον, ποῦ ἔπρεπε ν' ἀπελαθῆ! Ὁ Καραβίδας, γιὰ ἐκδίκησιν, ἔλαξε ἀμέσως γλωσσικὰς πεποιθήσεις.

—Στὸ «Ἐλεύθερον Βήμα» (φ. 6-11-27) δημοσιεύθη διήγημα τοῦ κ. Ζαχ. Παπαντωνίου μὲ τὸν τίτλον «Πέτρα στὴ λίμνη».

—Ἐπίσης στὸν «Ἐλεύθερον Λόγον» τῆς ἰδίας ἡμέρας δημοσιεύθη «ὁ Μοιρολόγος», διήγημα τοῦ κ. Κ. Πασαγιάννη.

—Στὴν «Πρωία» ὁ κ. Ἀριστοῦ Καμπάνης ἔγραψε τέσσαρα ἄρθρα (φ. 1, 2, 3 καὶ 4 Νοεμβρίου) γιὰ τὸ Λασκαράτον μὲ ἀφορμὴν τὴν «Ἀυτοβιογραφίαν» τοῦ Κεφαλλονίτη σατυρικοῦ, γραμμμένην ἰταλικὰ καὶ μεταφρασμένην ἐπὶ Ἑλληνικὰ ἀπὸ τὸν καθηγητὴν κ. Χαρίλαον Ἀντωνάτο. Ὁ κ. Ἀρ. Καμπάνης μὲ τὴν μελέτην του αὐτὴ καταλήγει στὸ συμπέρασμα ὅτι ὁ Λασκαράτος «εἶνε ἕνας σατυρικός ποιητὴς ἔξυπνος ἀλλὰ μέτριος. Ἔνας μυκητικὸς πεζογράφος μικρολόγος, ἄγλωσσος, ἀτάσθαλος ἀλλὰ—εἰς τὰς ὥρας του—δυνατός».

—Ὁ κ. Κ. Θ. Παπαλεξάνδρου μὲ σύντομον ἄρθρον του στὴν «Πρωία» (φ. 1-11-27) καλεῖ τοὺς ἀρμοδίους νὰ φροντίσουν ὥστε στὴν Γερουσίαν νὰ στηλθῶν τοὺς ἀντιπροσώπους του καὶ ὁ Τύπος.

—Ἐπίσης στὴν «Πρωία» (φ. 2-11-27) ὁ κ. Ἡρ. Ν. Ἀποστολίδης μὲ ἐκτενὴ ἐπιστολὴν του συζητεῖ κι' αὐτὸς τὸ ζήτημα τῆς ἀντιπροσωπεύσεως τοῦ Τύπου στὴν Γερουσίαν καὶ τονίζει ὅτι ἀπὸ τὴν ἀντιπροσωπεύσιν αὐτὴν ὀφείλεται θὰ ἔχη μόνον ἡ Γερουσία.

—Στὴν «Ἐθνικὴν» (φύλλα 2, 3 καὶ 4 Νοεμβρίου) ὁ κ. Π. Γιαννόπουλος ἠλειρώτως ἀναλύει τὸ ἔργον τοῦ ζωγράφου κ. Γ. Προκοπίου.

—Ὁ κ. Μ. Κουνελάκης παίρνει ἀφορμὴν τὸ ἄρθρον τοῦ κ. Ζαχ. Παπαντωνίου τὸ «Μοιρολόγι τῆς Ἐκάβης», ποῦ δημοσιεύθηκε στὸ τελευταῖον φύλλον τῆς «Ν. Ἐστίας» καὶ ξαναθυμᾶται νὰ ἐπικρίνη τὴν

σκηνοθεσία και την εκτέλεση της «Εκάβης». Καλά του ξυπνητούρια!...

—Στη «Βραδύνη» (φ. 4-11-27) επιφυλλίδα του κ. Φ. Κουκούλε με θέμα: «Πώς ένυμφεύοντο οι Βυζαντινοί Βασιλείς».

—Στην «Εθνική» άρχισε από το φύλλο της 6-11-27 σειρά συνεντεύξεων για τις συμφωνικές συναυλίες και γενικότερα για τη μουσική κίνηση του τόπου, στις οποίες μιλούν οι κ.κ. Τριάντης, Κοτσηρίδης κλπ.

—Στην «Πολιτεία» (7 Νοεμβρίου) έν' άρθρο του κ. Ν. Λούβαρη «ή Νέα Θρησκεία», παραλλαγή στο ίδιο θέμα παλιότερων άρθρων του για τη θρησκεία του Βάγγερ, του Νίτσε κλπ. Ο συγγραφέας όπως φαίνεται να μην έχει καταλάβη πως όποιος λέει τέτοια λόγια: «το περιεχόμενον της νέας θρησκείας, οιονδήποτε όνομα και αν φέρη, συνίσταται εις τούτο, ότι οδηγεί τόν άνθρωπον εις τόν νά απολαμβάνη τήν μακαριότητα τού άπειρου κόσμου, τόν όποιον εγκλείει ή ανθρώπινη ψυχή και ό βίος καθόλου», για νά έχουν τά λόγια του κάποιο βάρος, πρέπει να τά στηρίξη ή αλήθεια κ' ή αγνότητα της προσωπικής ζωής του συγγραφέα τους, δοκιμασμένες στην πράξη. Εϊδ' άλλως ξεφτίζουν σε άνούσια, για νά μην πούμε άηδιαστικά, παταγαλίσματα ξένης σοφίας.

—Στό «Ελεύθερο Βήμα» (φ. 9-11-29) άρθρο του κ. Φ. Πολίτη για τήν έκαινοτακτηρίδα του Έλβετου ζωγράφου Αρνόλδου Μπαϊκλιν.

—Στό τεύχος του Νοεμβρίου της «Αλεξανδρινής Τέχνης» συνεργάζονται οι κ. κ. Μ. Μαλακάσης και Κ. Βάρναλης. Δυστυχώς δέν λείπει και ό Μάριος Βαϊάνος. Τό άποχαιρετιστήριο ποιήμα του «Χαίρε» είνε αληθινός σπαραγμός!

—Μέ τό φύλλο του Σεπτεμβρίου τό κρητικό περιοδικό «Νεοελληνικά Γράμματα» του κ. Γιάννη Μουρέλλου συμπληρώνει τόν πρώτο του χρόνο. Στά πρώτα φύλλα τους τά «Νεοελληνικά Γράμματα» τροποδοτήθηκαν με έργασία λογοτεχνών του κέντρου. Έπειτα όμως έδειξαν προτίμηση στην έργασία των Κρητών λογοτεχνών (έκδίδονται στό «Ηρόοάκειο της Κρήτης»). Η προτίμηση ή αυτή είνε άξέσπαινη και νομίζουμε ότι πρέπει νά γίνη άρχή σέ όλα τά έπαρχιακά περιοδικά. Κάθε περιοδικό πρέπει νά στηρίζεται στις δυνάμεις του τόπου από τόν όποιον προέρχεται. Έτσι θά έχη δικόν του τόνο και έντελώς ξεχωριστό σκοπό. Από τό τελευταίο φύλλο των «Νεοελληνικών Γραμμάτων» σημειώνουμε τούτο. Σ' ένα από τά σημειώματα του περιοδικού διαβάζουμε ότι «μεταξύ των κ. κ. Γληνού και Δελμούζου δηλ. «Αναγέννησης» και «Ελληνικών Γραμμάτων» διεξάγεται άγών διαλεκτικής έντατικός.» Άγών διαλεκτικής! Καλό είνε προτού γράψουμε νά ξέρουμε καλά τήν έννοια κάθε όρου.

—Στό τεύχος Όκτωβρίου-Νοεμβρίου της «Ιονίου Αθολογίας» ποιήματα, μελέτες και σκέψεις των κ. κ. Μαρίνου Σιγούρου, Δ. Γο. Καμπούρογλου, Σπ Βλαντή, Δ. Α. Ζακανθίου, Γ. Λαμπελέτ, Διον. Μπινιά, Δόση Κουβαρά, Φώτου Γιοφύλλη, Σπ. Μινότου, Ν. Πετιμεζά (Λάουρα), Παναγ. Μουζάκη και της κ. Μαριέττας Μινότου, που διευθύνει τό περιοδικό. Η έκδοση της «Ιονίου Αθολογίας» μπαίνει με τό τεύχος αυτό στον δεύτερο χρόνο της.

—Στό «Διδασκαλικόν Βήμα» (φ. 6-11-27) πλήθος τηλεγραφικές διαμαρτυρίες διδασκαλικών συλλόγων των έπαρχιών για τόν έλεγχο που έκαμε

τό Υπουργείο της Έθνικής Οικονομίας στη διαχείριση της «Διδασκαλικής Όμοσπονδίας» και για τήν έκθεσή του.

—Στην «Αλήθεια» της Λεμεσού της Κύπρου (φ. 21 και 28 Όκτωβρίου) δύο άρθρα του κ. Κ. Α. Πηλαβάκη «Γύρω από τό γλωσσικό ζήτημα».

—Στην «Αναγέννηση» (χρονιά β', φυλλ. 1) συνεργάζονται οι κ. κ. Βάρναλης, Αριστοτέλης Οικονόμου, Άλκης Θρούλος, Κ. Α. Σωτηρίου και ή δ. Σέμνη Πατασπυρίδη.

—Στη «Νέα Έστία» (τεύχος 16-17) ξεχωρίζει ότωσδήποτε τό δήγημα της δ. Ειρήνης Γαλανού «Στό μοναστήρι».

—Στην εφημερίδα «Έθνος» (φ. 9-11-27) έρευνα για τό ρομαντισμό με άφορμή τις έκαινο τριάντα παρασάσεις που έκαμε τό θεατρικό έργο «Ρομάντσο». Μιλούν ό κ. Κ. Παλαμάς, που «μέσα στο σύμφερο καθώς βρισκείται, σχεδόν τίποτε δέν βλέπει», ό κ. Τ. Μωραϊτίνης που πιστεύει ότι τά έργα του είνε φιλολογικοί σταθμοί, άφου τό Μοντέρνο Στίτι «έσημείωσε τόν πρώτον χαρακτηριστικών σταθμό» εις τήν δημοσίαν έκδήλωσιν της τάσεως αυτής» (δηλ. της επιστροφής στο ρομαντισμό), οι κ. κ. Μ. Μαλακάσης και Π. Χόρν, και ή κυρία Κυβέλη Θεοδορίδη.

—Στό «Ελεύθερο Βήμα» (φ. 12-11-27) άρθρο του κ. Ζαχ. Παπ'ιανώγιου για τήν έκθεση της δ. Μπερτσά με τόν τίτλο «Μία κυβιστική έκθεση».

Η ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ

Λουί Πετί.—Από τήν Γαλλία ήρθε τό θλιβερό άγγελμα του θανάτου του πρώην Λατινορhythμου Καθολικού Αρχιεπισκόπου Αθηνών Louis Pétit. Ο ιεράρχης που χάθηκε ήταν συνάμα και μιά δόξα της έπιστήμης γνωστή στους έλληνικούς επιστημονικούς κύκλους. Νεοελληνιστής μοναδικός, συνεχιστής του έργου του Λεγκράν, συγγραφέας πολλών επιστημονικών έργων και κάτοχος βιβλιοθήκης μοναδικής και για τόν πλούτο των βιβλίων άλλα και για τις σπάνιες εκδόσεις έλληνικών έργων που δέν βρισκόνται πιά. Η βιβλιοθήκη του αγοράστηκε λίγους μήνες πριν από τό θάνατό του από τή βιβλιοθήκη του Βατικανού, έ α εκατομμύριο λιρέτες (4 εκατ. δραχμές) Τη στιγμή που γράφουμε τό σύντομο αυτό σημείωμα βρισκείται μπροστά μας ή γνωστή μονογραφία του «Les Conférences Musulmanes» που τήνεγχε γράφει όταν ήταν ήγούμενος των Αρσμπμνιστών πριν χειρονονηθή Έπίσκοπος. Είνε ένα έργο μοναδικό στον κύκλο των μυστικιστικών έργων και μιά πρωτότυπη έρευνα για τό Μουσουλμανικό μυστικισμό που δημιούργησε τό Κορζίνιο καθώς και για τή φιλοσοφία της Μωαμεθανικής θρησκείας και για τήν οργάνωση του κλήρου. Έρευνήτης ακούραστος και σκέψη γόνιμη και δημιουργική είχε καταπιαστεί με πάμπολλα ιστορικά και φιλοσοφικά προβλήματα κι ήταν ακόμα γνώστης βαθύς της Έλληνικής γλώσσας. Τελευταία μετά τήν αποχώρησή του από τόν επισκοπικό θρόνο Αθηνών ή Άγία έδρα του έ αναθέσει τήν μελέτη και τή δημιουργία μιάς έργασίας: για τις συνόδους που άτυχώς δέν πρόφτασε νά τελειώσει. Ο θάνατός του είνε πλήγμα για τήν έπιστήμη και σοβαρή απόλεια για τήν Καθολική έκκλησία. Αναλυτι-

κότερη κριτική για τό επιστημονικό του έργο έτοιμάζει ειδικός συνεργάτης μας και θά δημοσιευτεί άργότερα.

Κ. Μ.

Μαρίας Χοβέτ: Τά τραγούδια της Βαγγελιώς. Πρόκειται για μιά πολυτελή έκδοση από άκουαρέλλες. Άπέναντι στην κάθε άκουαρέλλα ή καλλίτερα στην αντίστοιχη σελίδα ύπάρχει ένα ποίημα σ' έλευθέρους στίχους που κατά ένα τρόπο εξηγεί τή ζωγραφιά. Όλα τά θέματα της ή Μαρία Χοβέτ τάχει πάρει από τή ζωή και τή φύση της Ανατολής και ιδίως από τή Μακεδονία, τή Ρούμελη και τή Μικρασία. Όλο τό έργο έχει μιά δροσιά και ή Βαγγελιώ, που τόνομα έχει γίνει του βιβλίου, είνε μιά μικρή Έλληνοπούλα που τραγουδούσε ξεγνοιασιά στα σοκάκια όταν ή Μαρία Χοβέτ ζουγράφιζε. Σικά σικά ή Βαγγελιώ έγινε ένα φανταστικό πρόσωπο που άκολουθούσε τή ζωγράφο και τή συντρόφει με τό τραγούδι της. Απτή ή συντροφιά της ζωγράφου μ' απτή τή μικρή Έλληνίδα είχε σαν μοιραίο άποτέλεσμα πλάι στην λεπτή άπόδοση των έντυπώσεων της Χοβέτ νά ύπάρχει και ήνας τόνος δημοτικού τραγουδιού άπλουδι κα' έρασοϋ.

Ίσως ή πολιτέλεια της έκδοσης γίνει άφορμή ν' άποδοθη μιά εξεζητημένη προσποίηση στην Μαρία Χοβέτ άλλα αυτό θάν.ι υπερβολή όχι άπόλυτα δικαιολογημένη.

Μ.

Μαξιμιλιανός Χάρδεν.—Πέθανε τις προάλλες, στην Έλβετία, ό Μαξιμιλιανός Χάρδεν, γνωστός δημοσιογράφος και «δεινός χειριστής του καλού» όπως θά λέγανε σέ πιλιότερη εποχή. Έβγαζε τό περιοδικό «Zukunft» (Μέλλον). Πολεμιστής περισσότερο παρά κριτικός νους, είχε και μιά ευκολία σέ γράψιμο και ρητορική ευφράδεια που του εύκόλυνε τό έργο του παμφλετίστα και του επέτρεπε νά λήη μερικά πολύ κοινά πράματα με δυσανάλογον στόμφο, και νά τά παρουσιάξη έτσι σαν αλήθειες άποκαλυπτικές. Πολύ μεγάλη ιδέα είχε ό ίδιος για τόν έαυτό του και για τήν άποστολή του. Μά από τή φιλολογική του κριτική πολύ όλίγο μπορεί νά πεισθη κανείς πως πρόκειται περι άνθρωπου άληθινά αξιόλογου. Τουλάχιστον σέ κάτι κριτικές του για ποιητές και για ζωγράφους, δημοσιευμένες στην αρχή σέ περιοδικά και συγκεντρωμένες άργότερα σέ βιβλίο με τόν τίτλο «Körpfe», πολύ περισσότερο φαίνεται ό δημοσιογράφος παρά ό κριτικός.

Π.

ΔΙΟΡΘΩΜΑΤΑ

Στό άρθρο του κ. Δελμούζου: «Τό πρόγραμμα του δημοτικού», που δημοσιεύτηκε στό περασμένο φύλλο, στη σ. 458 ή α' άράδα της β' στήλης πρέπει νά μεταφερθη στη σ. 459 πάνω από τήν α' άράδα της α' στήλης.

Στη μελέτη του κ. Φ. Κοντόγλου νά διωραστή σή σ. 524, στ. α', άράδα 34 **φρούρια** αντίς **φρούδια**.

Στη μελέτη του κ. Χρ. Χρησοβασίλη για τούς Πελαργούς, ή άράδα 22 της β' στήλης στη σ. 532 πρέπει νά φύγη από κει και νά προστεθη στην ύποσημείωση 4, ύστερ' από τό «προφήτη».

Στη σ. 563, στ. β', ή 14 άράδα από κάτω νά διαβραστή έτσι: «έκαμε νά τρέμω μιά στάλα».

ΜΑΡΓΑΡΙΤΑΡΙΑ ΑΠΟ ΠΑΝΤΟΥ

(Θά ξεσηκώνομε δώ δσα μαργαριάρια τύχη νά γράψουμε σ' έρημεσιδες, περιοδικά ή βιβλία).

«Αί κυριώτεροι των Έλληνικών πόλεων έχουν άποκτήσει τήν σχετική των πνευματικών και φιλολογικών κίνησιν, άλλα δέ έξ αυτών, όπως ή Κρήτη, ό Βόλος...» Έστία 14 Νοεμβρίου σ. 2 στ. 2 κάτω—κάτω.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

(Απαντούμε δώ μονάχα σέ δσα ερωτήματα ή άπορίες άναγνωστών έχον κάποιον γενικότερο ένδιαφέρον. Στά προσωπικά με τό ταχυδρομείο).

Κων' Ιωάννην Χ. Χασαπόπουλον, Πάτρα.—Η «Νέα (πόσο κολακεύεται νά τό φαντάζεται) Έστία» μās έθεσε «έκτός νόμου», γιατί δημοσιέψαμε στό 9ο φύλλο τό πολύ σωστό, άν και πολύ άψύ, γράμμα σας για τή «Διάπλαση των Παίδων». Ευχάριστο σ' απτή τήν ύπόθεση είνε πως άποφράσισε μιά φορά επί τέλους και ή «Ν. Έστία» νά βγη από τήν γεροντική της άπάθεια και με τό θυμό της νά δείξη πως κάποιο αίμα τρέχει κάποτε στις φλέβες της. Μά τό κακό από τήν άλλη μεριά είνε που θυμώνει μόνο στα προσωπικά, σαν θίγεται κάποιον κάπου ό κ. Ξερόπουλος. Για άλλα γενικότερα ζητήματα, όπως λ. χ. τό εκπαιδευτικό, τό γλωσσικό κτλ., δείχνει πάντα μιά συγκαταβατική άδιαφορία, καθώς φαίνεται στην προσπάθειά της νά συμβιβάση τ' άσυμβίβαστα και ν' άποφεύγη νά εκφράξη προσωπική γνώμη. Άν άπευθυνόμαστε σήμερα σέ σας, τό κάνουμε για τόν έξής λόγο: Στό ίδιο σημείωμα που μās «θέτει έκτός νόμου», ή «Ν. Έστία» αφήνει νά δαφαιίνεται ό ύπαιτιγμός πως τό γράμμα σας είνε πλαστό. Δέ θέλομε νά χαρακτηρισουμε τό είδος αυτό της πολεμικής. Από σας όμως ζητούμε μιά χάρη και τή κάνουμε από τή στήλη τούτη, επειδή δέν ξέρουμε δυστυχώς τή σύστασή σας, για νά σας γράψουμε με τό ταχυδρομείο. Θά σας παρακαλέσουμε λοιπόν νά βγάλετε ένα επίσημο πιστοποιητικό, βεβαιωμένο από τήν άστυνομία, τό ταχυδρομείο ή τό πρωτοδικείο, άδιάφορο, πως είσαστε κάποιος Πατρών, με τό δρόμο και τόν άιθημό, τό επάγγελμά σας και τήν ηλικία σας κι άν αυτό σας είνε δύσκολο, γράψτε μόνος σας μιά δήλωση, όπου νά βρισκονται τά στοιχεία αυτά και στείλτε τήν επί αστάσει στη Διεύθυνση της «Ν. Έστίας», δόδος Ρόμβης 22. Έμās μās στέλνετε συγχόνως τήν άπόδειξη του συστημένου για νά τήν έχουμε στα χέρια μας. Άν ύπάρχει στους συντάγτες του περιοδικού αυτού κάποια συνύσθηση εϋθύνης, είνε ύπογεωμενοι νά δημοσιέψουν στο φύλλο τους τή βεβαίωση της ταυτότητός σας. Θά σας είμαστε ύπόχρεοι, άν δέν άμελήσετε νά τό πράξετε.

Κων Παναγιώτην Γώγον, Θεσσαλονίκη.—Οι ιδέες που εκθέτετε στό γράμμα σας σχετικά με τό ξεκαθάρισμα του Πανεπιστημίου και τό διανοητικό προλεταριάτο, για τά όποια μιλήσαμε σέ προηγούμενο φύλλο μας, είνε φυσικά μιά άποψη. Έσείς νομίζετε ότι για ό,τι κακό ύπάρχει

δέν φταίνε οι άνθρωποι αλλά το κοινωνικό σύστημα που ισχύει. Σχετικά, μπορεί να έχετε δικιο για κάθε φρόνιμος άνθρωπος δέν μπορεί να αρνηθεί όσα άδικα παρουσιάζει το κοινωνικό σύστημα που ισχύει. Άκόμη δέ θα βρίσκεται άνθρωπος που να μίν θέλει όσες μεταρρυθμίσεις χρειάζονται για μιá δικαιοτέρη κατανομή τών αγαθών της ζωής και μιá πιό αισθητή κοινωνική δικαιοσύνη. Όλα αυτά όμως και άλλα μαζί, δέν είναι άσχετα με τόν άνθρωπο ως χαρακτήρα κι ως ήθική ύπόσταση. Όταν έμεις λέμε πως πρέπει να γίνει ξεκαθάρισμα τών επιστημονικών αξιών, θίγουμε ένα ήθικό πρόβλημα και τίποτε περισσότερο. Γιατί όσες άσχημίες κι αν παρουσιάζει ή κοινωνική ζωή, κανείς δέν μπορεί ν' αρνηθεί πως μέσα στις δημόσιες υπηρεσίες και γενικά μέσα στην κοινωνία δέν υπάρχουν ήθικοί τύποι έτοιμοι να θυσιάσουν το άτομικό τους συμφέρον για μιá ήθική άρχή ή για το γενικό καλό. Επίσης κανείς δέν μπορεί να βεβαιώσει ότι μιá κοινωνική μεταβολή θα έχει ως μοιραία και άμεση συνέπεια τη δημιουργία ήθικών και άκεραίων τύπων και ότι στην κοινωνία, που θα δημιουργήσει μιá ανατροπή, δέν θα υπάσχει το ήθικό άποτο. Χρειάζομαστε πρώτα ανθρώπους και ίσως μόνον ανθρώπους με άνδριισμό και με μεγάλη ψυχή. Οι ιδέες και τα συστήματα μοιάζουν σαν τα ρούχα που φθείρονται πάγω στον άνθρωπο. Ο άνθρωπος πάντα μένει κι αυτός ξεχωρίζει πάνω απ' όλα. Προσέξτε την ιστορία. Δέν μίλησε κι ούτε ξεχώρισε ποτέ, ούτε εφώτισε έντονα κοινωνικά συστήματα. Άπλως μίλησε γι' αυτά όπως μίλησε και για τις κοινωνικές ανατροπές ή τις έξυγαντικές επαναστάσεις. Άλλά και μέσα απ' αυτές μόνον μορφές ανθρώπινες πολύ ζωτανές ξεπήδησαν και μόνο προς τους αιώνιους ήρωες της ζωής στράφηκε ό θαυμασμός τών αιώνων. Άκόμη και στη σημερινή Ρωσία, αν θελήσετε να κοιτάξετε, ανθρώπους θα ζητήσετε και προς ανθρώπους θα θελήσετε να στρέψετε το θαυμασμό σας. Αυτούς και μόνον αυτούς ζητούμε και μες στον τόπο μας, γιατί πιστεύουμε πως μονάχα με άνωτερους ήθικούς τύπους μπορεί να προκόψει και ή ζωή και να φανούν σωτήρια και τα συστήματα και οι ιδέες. Άλλοιωτικά οι ένθουσιασμοί μας δέν έχουν παρά Δονκιχωτικό περιεχόμενο και όταν άκόμη είναι καλής πίστωσης.

Δ. Α. Πειραιά.— Έχετε άπολύτως δικιο να διαμαρτυρήσετε για την κατάντια τών θεάτρων μας που κατάντησαν κέντρα αισθητικής άσχημίας. Έχετε δικιο άκόμη όταν λέτε πως και στους σοβαρούς πιό ήθοποιούς δέν μπορεί να έχετε έμπιστοσύνη, όταν μετά μιá καλλιτεχνική προσπάθεια σαν της «Έκάβης» παίζουν τη «Δεύτερη ζωή» και τη «Νίδα Φλντ» κλπ. Άκόμη ή άποψη σας να μίν ελαττώσει το κράτος τη φορολογία του, αλλά να την αύξει σε 80 οιο έφ' όσον τα θέατρα δηλητηριάζουν τόν κόσμο με προϊόντα τών Μερξ, Φροντάι και Σία που φέρονται από την Ευρώπη οι διάφοροι μεταφραστές και τα μεταφράζουν κατά τόν γνωστό πρόχειρο τρόπο και ν' απλλάξει από κάθε φορολογία τα έργα του Σαίξπηρ. τούς Άρχαίους τραγικούς, τόν Γκαίτε, τόν Χοφμανστάλ, τόν Γκιλπάρτσορ, τόν Ίψεν κ. ά, είναι δίχαιη. Έκεινο που δέν μπορούμε να βεβαιώσουμε είναι αν θα εφαρμόζεται και στην πράξη. Ίδιος στο σημείο της άναγνώρισης ποιός συγγραφέας και ποιá έργα πρέπει να έχουν φορολογική άτέλεια.

Πιο εφαρμόσιμο απ' όλ' αυτά θα ήταν ένας άπληνης πόλεμος έναντίον τών κακών έργων, ένα διανοητικό μποϊκοτάζ τών θεάτρων που τα παίζουν, μιá σταυροφορία από διανοουμένους έναντίον αυτών τών έργων με άρθρα, με διαλέξεις, με φυλλάδια. Έτσι μου φαίνεται πως και το κοινό θα μπορούσε να διαφωτιστεί και τα θέατρα θα μπορούσαν ίσως να στραφούν προς κάτι καλλίτερο. Όλα τ' άλλα και ιδίως οι κρατικές ενέργειες δέ φανταζόμαστε να πετύχουν και να φέρουν σε καλό. Όσο για τούς κινηματογράφους λείπει όλο-τελα ή κριτική, ενώ έπρεπε και να κρίνονται και να κατακρίνονται κάθε φορά που τα έργα δέ ήταν αξιόλογα.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

(Για να κερδη ένα βιβλίο πρέπει να μäs σταλθούν δύο του αντίτυπα)

Γενική οικονομική **Άνασκόπησις** της χώρας του έτους 1926. [Άθήναι] τυπ. Παν. Κυριακού.

Νέα Έλληνική **Άνθολογία** ήτοι συλλογή έκλεκτών άρχαίων και νεωτέρων ελληνικών ποιημάτων υπό Μιχαήλ Ι. Σαλιβέρου. Έκδοσις νεωτάτη. Έκδοσις και τύποις Κατωστ. Μιχ. Σαλιβέρου. Έν Άθήναις.

Βαλταδώρου Γ. Α. Όσοι ζήσουν (θεσσαλικό διήγημα). Με πρόλογο του Παύλου Νιρβάνα, [Άθήνα 1927].

Βουρλέκη Σ. Η καρδιά μιás άμαρτωλής. Διήγημα βγαλμένο από τη ζωή τών κοριτσιών της διαφθοράς. Έν Άθήναις, τυπ. Άλ. Βιτσιουνάκη, 1927.

Georgalas, G. C., Ziatsiiky, N., Rapport sur l'éruption (1925—1926) du volcan [de Santorin. Athènes 1927. Impr. Sakellarios.

Δημαρά, Κ. Θ. Πορμενίδης. Εισαγωγή στη φιλοσοφία του Παρμενίδη και μετάφραση των «Προς άλήθειαν». Άθήνα. Έκδοση «Έλληνικών Γραμμάτων», Άθήναι.

Δροσίνη, Γ. Το μοιρολόι της όμορφης. Έκδ. Ι. Ν. Σιδέρη, Άθήναι.

Εδοσταθιανού Άλεξ., Υγιεινή της κεφαλής. Πώς προφυλάσσονται τα όσα, ή ρίσι, το στόμα, ό φάρυγξ, ό λάρυγξ, το στήθος. Έν Άθήναις 1927.

Θεοχάρη Γρ. Ν., Φωνές χωρίς ήχο. Πειραιώς 1927.

Ίσκρα Α., Κόρη Μάρξ. Η ζωή του—τό έργο του. (Σύμφωνα με το τελευταίο βιβλίο του Μάξ Μπέρ). «Άκαδημαϊκόν», Διεθν. Βιβλ. Έν Άθήναις 1927.

Ίστορία του χωρίου Άγιος Λαυρέντιος του Βόλου από τών άρχαιοτάτων χρόνων μέχρι σήμερα. Έπιμελεία Σ. Κ. Βαμβακά. Άθήναι 1927.

Κουκή, Κ. Λίγοι στίχοι. Κόμη 1926.

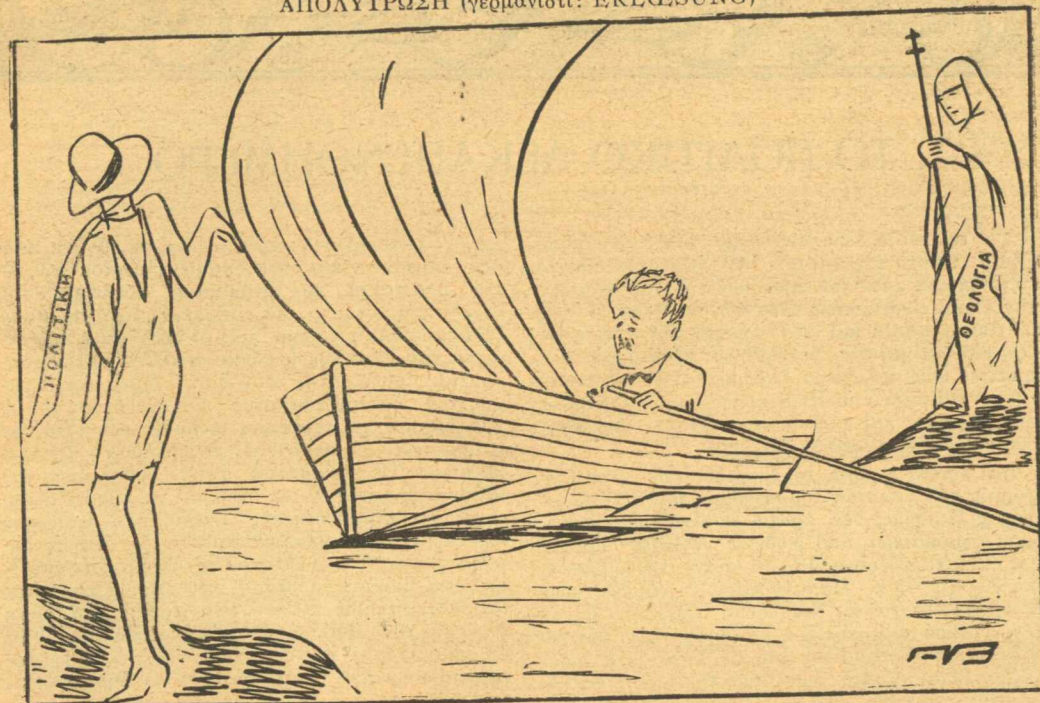
Σοβιετικός **Κώδιξ** τών νόμων περι οικογενείας, δικαίου του γάμου και έπιτροπείας. «Άκαδημαϊκόν», Διεθν. Βιβλ. Έν Άθήναις 1927.

Λασκαράτου, Α. Ίδου ό Άνθρωπος. Έκδοτικός οίκος «Έλευθερουδάκη». Έν Άθήναις 1927.

Louzon, R. Άρχαι πολιτικής οικονομίας. Η καπιταλιστική οικονομία. Μετάφρ. Γ. Δ. Ζωϊτοπούλου. «Άκαδημαϊκόν», Διεθν. Βιβλ. Έν Άθήναις 1927.

Μάρξ, Κ. Το Κεφάλαιον. (Μεταφράζεται από έπιτροπή επιστημόνων υπό την διεύθυνση Α. και Δ. Πουρνόρα, «Άκαδημαϊκόν», Διεθν. Βιβλ. Έν Άθήναις 1927. Τόμ. Α' και Β'.

Negriss, Ph. Communication à l'union Géographique internationale. Athènes P. D. Sakellarios, 1927.

Λούβρης : «Χρόνια και χρόνια έσένα μόνο λαχταρούσα.»

Ντεμπορίν, Α. Ό Λεβιν φιλόσοφος. Μετάφρ. Α. Χαϊτά. «Άκαδημαϊκόν». Διεθν. Βιβλ. Έν Άθήναις 1927.

Όργανισμός Σχολής Ν. Δοξίμων. Έν Πειραιεί Τυπ. Σχολής Ν. Δοξίμων 1927.

Πισάνου, Άντ., Ό πνευματισμός. Άθήναι, Έκδ. Γρ. «Πρόδος» 1927.

Ράλλη, Κ. Μ., Έγγειοίδιον του έκκλησιαστικού δικαίου κατά την έν Ελλάδα ισχύν αυτού. Τεύχος Ιον. Έν Άθήναις, Τυπογρ. «Εστία» 1927.

Ραπτάρη, Π. Κ., Τα καλύμματα τών τραπέζι- των γραμματίων της Έθνικής Τραπεζής της Ελλάδος. Νομική και οικονομολογική μελέτη. Άθήναι, Τυπ. Μακρηϊ 1927.

Σακελλαρίου, Ν., Θεωρητική μηχανική. Μέρος Ιον. Έν Πειραιεί, Τυπ. Σχολής Ν. Δοξίμων, 1927.

Σημίτου, Γ. Σ., Η άγοραπωλησία τσίφ. Έν Άθήναις, Τυπ. Άθ. Παπασπούου, 1927.

Στάλιν, Ι., Ό λεβινισμός. «Άκαδημαϊκόν». Διεθν. Βιβλ. Έν Άθήναις 1927.

Συγγελάκη, Ι. Σ., Έλευθερά κριτική του ποινικού δικαίου Α'. Έν Άθήναις, Π. Σ. Σακελλαρίου, 1927.

Τζώρα, Α. Α., Η λύμη τών χιλιστών. Ανατύπωσις έκ του περιοδικού «Γρηγόριος Παλαμάς». Θεσσαλονίκη Τυπογρ. Ίω. Κουμένου, 1927.

Τρότσκν, Δ., Σοβιετική Ρωσία και Παρισινή Κομμοτίνη. (Μετάφρ. Θ. Ν. Τσαβέα). «Άκαδημαϊκόν», Διεθν. Βιβλ. Έν Άθήναις 1927.

ΜΙΑ ΠΑΡΑΛΕΙΨΗ

Μιρκο Ράσκν : Η μητέρα του Γιούγκοβιτς. Άπό τυπογραφική άβλεπία ξέπεσε στο περασμένο φύλλο ή έξήγησή που είχαμε γράψει για την προ-

τοσέλιδη εικόνα του σέρβου ζωγράφου Μίρκο Ράσκν. Έπειδή το έργο στηρίζεται σε λαϊκό μύθο, κρίνουμε αναγκαίο, έστο κι αν είν' άργά, να δημοσιεύσουμε σήμερα την έξήγησή της, για να μπορέσουν οι άναγνώστες μας να έννοήσουν καλύτερα το έργο :

Ό μύθος είναι αυτός : Άνυπομονώντας να μάθει τα νέα από τη μάχη του Κοσσονοπεδίου και μη μπορώντας να περιμένει ή γυναίκα του γέρο Γιούγγ—Μποργάν ή μητέρα τών έννιά Γιούγκοβιτς και της Τσαρίνας Μιλίτσας παρακαλεί το θεό να της δώσει μάτια γερακιού και κύνκνον φτερά για να πετάξει πάνω από τόν τόπο της μάχης. Την εισάκουσε ό θεός. Μα τα παιδιά της τα βρίσκει όλα εκεί σκοτωμένους. Με την καρδιά σφιγμένη και στεγνά τα μάτια ξαναγυρίζει σπίτι της. Την ακολουθούν τα έννιά άτια, τα έννιά λαγωνικά και τα έννιά γεράκια που είχαν μείνει κοντά στους έννιά σκοτωμένους γιούς της. Μόλις τη βλέπουν νύρεται αρχίζον τούς θρήνους οι έννιά χήρες νυφάδες της, τα κλάματα τα έννιά όσφρα, τούς χρεμεισμούς τα έννιά άτια, τα λαγωνικά αρχίζουν να ουρλιάζουν και τα γεράκια να χτυπούν τις μύτες τους. Μα και πάλι σφίγτηκε ή καρδιά της μάννας και δέν έγνε ουτε ένα δάκρυ. Κατά τα μεσάνυχτα το άτι του Λαμιανού άρχισε να ξεπαλιμνιτρά, συνειδημένο καθώς ήταν να ξεκινά για δρόμο τέτοια ώρα. Η μάννα αντίστικεταί άκόμη. Μα το πρωϊ δύο κοράκια πετώντας πάνω απ' το κάτωπορ σπίτι της δίχουν ένα κομμένο χέρι και ή γυναίκα του Λαμιανού άναγνωρίζει πάνω στο δάχτυλό του την όσραβώνα της. Πέφνει τότε ή μάννα το χέρι του γιού της το κοιτάζει από δω, το κοιτάζει από κεί. Κι ύστερα ή οχα ή οχα του λέει : Χέρι μου που μεγάλωσε, μηλό γλωρό που έχάδης ; Στον κόσμο μου μεγάλωσε στο Κόσσοβο μου χάδης ; Και λέγοντας αυτά ξεψύχησε.

ΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ

Το τελευταίο δεκαπενθήμερο δεν παρουσίασε β βία τίποτα ξεχωριστό. Αν αφαιρέσει κανείς την άποψή του κατά του προέδρου της Δημοκρατίας στην οποία είναι κάπως τολμηρό να δώσει κανείς πολιτική σημασία και τον έρχομό του κ. Καφαντάρη νέο ζήτημα δεν γεννήθηκε. Αυτό όμως δεν σημαίνει πως παλιότερα ζητήματα δεν παρουσιάστηκαν και πάλι υπό όξεια μορφή και συζητήσεις και αντιλογίες και κάποιον ενδοτικότητα δεν σημειώθηκε στον πολιτικόν όριζοντα.

Και πρώτα πρώτα το εκπαιδευτικό ζήτημα εξ' αφορμής των γνωστών νομοσχεδίων του κ. Υπουργού της Παιδείας δεν κρατά μονάχα σε αναστάτωση περισσότερο από δώδεκα χιλιάδες δασκάλους αλλά ταυτόχρονα απειλεί αυτήν την κυβερνητική συνοχή. Ο κ. Παπαναστασίου επιμένει πως τα νομοσχεδία του κ. Νικολούδη αγγίζουν ζητήματα γενικού κυβερνητικού ενδιαφέροντος και γι' αυτό πρέπει να περάσουν από το Υπουργικό συμβούλιο. Είναι γνωστό όμως πως τα δημοκρατικά κόμματα που έχουν από καιρό υιοθετήσει την εκπαιδευτική μεταρρύθμιση δεν θα θέλουν να εγκρίνουν τα νομοσχεδία που κυρίως χτυπούν την μεταρρύθμιση και να υποτάξουν την εκπαίδευση στη φιλοσοφική σχολή του πανεπιστημίου 'Αθηνών. Ο κ. Νικολούδης για να προλάβει μια εύκολη απόρριψη των νομοσχεδίων συνέδεσε την τύχη του με αυτά και απειλεί να παραιτηθεί αν δεν εγκριθούν οι μεταρρυθμίσεις του. Το «Ελεύθερο Βήμα» η μεγαλύτερη πρωινή δημοκρατική εφημερίδα που υιοθετεί στα παιδαγωγικά ζητήματα τις απόψεις του κ. Δελμούζου καθώς εδήλωσε στο φύλλο της 3ης Νοεμβρίου, άσκησε συστηματική πολεμική κατά των νομοσχεδίων του Υπουργού της Παιδείας και παρέχει τελεταία την πληροφορία ότι θα βρεθεί συμβιβαστική λύση σε τρόπο που και η μεταρρύθμιση να μην περαχτεί και η Κυβερνητική συνοχή να μην υποχληθεί από το ζήτημα τούτο. Αν θελήσει μάλιστα κανείς να δώσει προσοχή και στις πληροφορίες που βγαίνουν από τα πολιτικά παρασκήνια μπορεί να πει πως ο κ. Καφαντάρης και Παπαναστασίου που τόσες φορές έχουν εγκρίνει δημοσία την μεταρρύθμιση θα αντιδράσουν στην έγκριση των νομοσχεδίων του κ. Νικολούδη. Το κόμμα των Ελευθεροφρόνων μόνον αν γενικότερα κομματικά του συμφέροντα επιβάλλουν την απόχωρήσή του από την Κυβέρνηση τότε μόνο μπορεί να θεωρήσει το εκπαιδευτικό ως άφορμη αποχωρήσεως. Άλλως θα προσπαθήσει ο κ. Μεταξάς προσωπικώς να διατυπώσει μια λύση που να μην θίγει τη μεταρρύθμιση και να μην υίχνη την αξιοπρέπεια του κ. Υπουργού. Τέλος με τον έρχομό του κ. Καφαντάρη θα ξεκαθαριστεί τελειωτικά το ζήτημα.

Δεν είναι όμως μονάχα το εκπαιδευτικό που βρίσκεται σε οξύτητα. Το πολιτικόν λ.χ. που όσο

υπήρχε Οικουμενική είχε υποχωρήσει, βγήκε πάλι στην επιφάνεια και τόσο όρισμένη μερίδα του τύπου όσο και οι πιο θερμοαίμοι βουλευτές του λαϊκού κόμματος μιλούν απροκάλυπτα για βασιλεία και διακηρύσσουν πως οι δυσχέρειες που συναντά στη ζωή της η χώρα οφείλονται στη δημοκρατία. Ίδιως στην Μακεδονία όρισμένοι έπιτελείς του λαϊκού κόμματος που συνόδευαν τον κ. Τσαλδάρη στην τελευταία περιοδία του και την φράση των δημοκρατικών εφημερίδων «άφη νί-α σ α ν». Οι τελευταίες αυτές εκδηλώσεις του λαϊκού κόμματος έγιναν άφορμη να προβεί ο αρχηγός της Δημοκρατικής Ένωσης και ύπουργός της Γεωργίας κ. Παπαναστασίου σε έντονες δηλώσεις, που δημοσιεύτηκαν σε όλες τις εφημερίδες και εκάκισε τη στάση του λαϊκού κόμματος και έχαρακτήρισε την πολιτεία του κ. Τσαλδάρη άσυνεπή τον εκάλεσε δε ν' αναλάβει ο ίδιος τις ευθύνες ενός αντικαθεστωτικού άγωνα τη στιγμή μάλιστα που δυό φορές ήδη το δημοκρατικό πολίτευμα πήρε το λαϊκό χρίσμα.

Ο κ. Τσαλδάρης από τησε πως ποτέ, και οταν άκόμα συνέπραττε στην Οικουμενική με τα άλλα κόμματα, δεν απέκρυψε τις πεποιθήσεις του, πάνω στο πολιτικόν, έθεώρησε δε όπως και εξακολούθει να θεωρεί άκαιρή την παρούσα περιόδο για ανακαίνιση ζήτηματος καθεστωτικού.

Οι πολιτικοί αυτοί διαξίφιμοι των δύο αρχηγών έδωκαν άφορμη και στις δυό μεριδες του τύπου ν' αρχίσουν σφοδρές συζητήσεις: μπορεί δε να πει κανείς πως ο βασιλικός τύπος με άσυνήθιστη δραμύτητα άσκησε γενικότερη πολεμική θίγοντας και το οικονομικό πρόβλημα που αντιμετωπίζει η Κυβέρνηση και όλόκληρη η χώρα και έξ' αφορμής της βραδύτητας που σημειώνει ο διακανονισμός των χρεών μας προς τη Γαλλία διακήρυξε πως το βασικότερο σημείο του Κυβερνητικού προγράμματος, το οικονομικό μένει άλυτο, και κατά συνέπεια άφου η Κυβέρνηση άπέτυχε στην οικονομική της πολιτική πρέπει να παραιτηθεί.

Επίσης αντικυβερνητική πολιτική με άρκετή δραμύτητα άσκει το Έθνικό Δημοκρατικό κόμμα του κ. Κονδύλη που θεωρείται από πολλούς ως ο φυσικός διάδοχος της Κυβέρνησης του Συνασπισμού.

Ο κ. Κονδύλης δεν συμφωνάει με την Κυβέρνηση στον τρόπο με τον όποιο η τελευταία θέλει να λύσει το Οικονομικό πρόβλημα και θεωρεί ένα δάνειο σαν αυτό που συζητείται άσύμφορο και καταστρεπτικό για τα συμφέροντα της χώρας. Δεν έχει δηλαδή την οικονομική άποψη του λαϊκού κόμματος το όποιο δεν αντιρροεί το δάνειο αλλά νομίζει ότι όταν η Κοινωνία η άλλος παράγον μας φέρουν δυσκολίες πρέπει να διαπραγματευθούμε δάνειο σε άλλες άγορές όπως η

Συνδικη ή όποια έκαμε ήδη και σχετικές προτάσεις. Ο κ. Κονδύλης αντίθετως πιστεύει πως μόνο με αίματηρές οικονομίες και με φορολογία λογική του κεφαλαίου μπορεί ν' αντιμετωπισθεί το πρόβλημα το οικονομικό. Φυσικά το ζήτημα είναι τόσο πολύπλοκο που μόνο στην έφαρμογή της μιά οικονομική πολιτική μπορεί να δείξει τα μειονεκτήματα και πλεονεκτήματά της. Ύστερα είναι γνωστό στους άναγνώστες μας πως στην παρούσα στήλη δεν γίνεται κριτική των γεγονότων.

Ο θόρυβος του αντιβενιζελικού τύπου είναι σωστό πως είχαν έπιρρεάσει ψυχολογικά πολλούς δημοκρατικούς οι όποιοι θεωρούσαν ότι η άποστολή του κ. Καφαντάρη άπέτυχε. Εμφιθυρίζονταν μάλιστα και γράφτηκε ότι ο κ. Καφαντάρης θ' άποχωρούσε της πολιτικής για λόγους τάχα υγείας. Η άφιξη όμως του αρχηγού των προοδευτικών φιλελευθέρων σκόρπισε όλες αυτές τις διαδόσεις κι' οι δηλώσεις του προς τους δημοσιογράφους φανέρωσαν πως ο κ. Υπουργός των Οικονομικών έννοει να έφαρμόσει ως το τέλος το οικονομικό του πρόγραμμα, έκαυτήρισε δε την προσπάθεια των αντιπάλων του να θεωρήσουν την άποτυχία του δανείου και της οικονομικής πολιτικής μιά έπιβράδυνση, φυσική άλλως τε, στο διακανονισμό των χρεών μας προς τη Γαλλία. Μπορεί μάλιστα να πει κανείς πως ο κ. Καφαντάρης με πολλή δραμύτητα έπετέθηκε εναντίον της αντιπολίτευσης μέχρι του σημείου να έρθη σε προσωπικές άντεγκλήσεις με τον κ. Τσαλδάρη. Μέχρι σήμερα 11 του μηνός που συντάσσουμε αυτόν τον πολιτικό άπολογισμό του δεκαπενθήμερου ο κ. Καφαντάρης δεν έτελείωσε την εκθεση του έργου της άποστολής στο ύπουργικό συμβούλιο ούτε συζητήθηκε άκόμη το εκπαιδευτικό. Για τούτον το λόγο κάθε συμπέρασμα είναι τολμηρό όσο δήποτε κι' αν υπάρχουν πολλοί που πιστεύουν πως η ζωή της Κυβέρνησης δεν θα είναι μακρά και ότι μετά την τελευταία περιοδία που θα κάμει, αυτό το δεκαήμερο, στη Μακεδονία ο στρατηγός Κονδύλης θα όργανωθεί από το Έθνικό Δημοκρατικό κόμμα λαϊκό συλλαλητήριο στην Άθήνα για να ζητήσει από τον Πρόεδρο της Δημοκρατίας να άρει την εμπιστοσύνη του από την Κυβέρνηση και ν' αναθέσει στο στρατηγό Κονδύλη την Κυβέρνηση και τη διάλυση της Βουλής. Άλλοι πάλι πιστεύουν πως δεν αποκλείεται κυβέρνηση Μ. χαλακοπούλου—Μεταξά αν και οι τελευταίες δηλώσεις του κ. Καφαντάρη έδωσαν ζωή στην Κυβέρνηση και έδειξαν πως ο αρχηγός του πλειοψηφούντος κόμματος κάθε άλλο σκέπτεται παρά να μην έφαρμόσει το πρόγραμμά του στερεώνοντας με κάθε μέσο την Κυβέρνηση.

Γεγονότα δευτερεύουσας σημασίας ήταν το γράμμα του ύπουργού της Δικαιοσύνης κ. Τουρκοβασίλη προς την τέως Βασίλισσα Σοφία εξ' α-

φορμής των άρραβίωνων της Ποιγκίτηςας Ειρήνης. Το τηλεγράφημα αυτό παρεξηγήθηκε αλλά το ζήτημα δεν πήρε ποτέ τροπή σοβαρή. Επίσης οι άναγκασίες της έπιτροπής για την Παγκάλια δικτατορία συνεχίζονται και προχωρούν κανονικά.

K. ΜΠ.

Υ. Γ. Οι προβλέψεις μας δεν διαψεύθηκαν. Τα νομοσχεδία του κ. Υπουργού της Παιδείας περασαν τροποποιημένα σε τρόπο που να μη θίγουν τη γλωσσική κι' εκπαιδευτική μεταρρύθμιση. Θα μπορούσε όμως να πει κανείς ότι στο κοινό που παρακολουθούσε το ζήτημα δόθηκε η έντύπωση πως τα μέλη της Κυβέρνησης άλληλοβοηθούνται με άμοιβαίες υποχωρήσεις πάνω σε βασικά ζητήματα, για να ίκανοποιήσουν κομματικές βλέψεις. Αυτό όμως δεν είναι και τόσο τιμητικό.

IDEM

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ

Πολλές μεταπτώσεις μας έδωσε τις τελευταίες μέρες η οικονομική στήλη των εφημερίδων: άπελπισμένη σύσταση του κ. Καφαντάρη από το Παρίσι να γίνουν οικονομίες στον προϋπολογισμό.

Ύστερα στατιστικές ενός πενταμήνου για τα έξοδα και τα έσοδα του κράτους, που κακοεξηγήθηκαν, κ' έτσι φάνηκαν πιθανά έλλείμματα. Μοιρολόγια λοιπόν και άπελπισία. Ύστερα στατιστικές ενός εξαμήνου έξοδων και έσοδων με πολλή καλύτερη όψη. Ύστερα διάψωση του κ. Καφαντάρη ότι θα παρουσιασθούν έλλείμματα. Τελευταία λόγιοι του ίδιου γεμάτοι πίστη κ' αισιοδοξία για τη διόρθωση των οικονομικών μας, μόλις ήλθε.

Θά προτιμήσουμε την αισιοδοξία, γιατί αυτήν βεβαιώνουν περισσότερο τα πράγματα. Άφ' ότου μήναμε στο χορό του πολέμου, χρόνια τώρα, η σημερινή προσπάθεια είναι η πρώτη σοβαρή για νοικοκύρεμα. Αυτή και η βία των περιστάσεων είναι καλοί όδηγητές. Έξ' άλλου ούτε οι στατιστικές που είδαμε μιλούν ενάντια. Άκόμα πιο ένθαρρυντική είναι η στατιστική του εξαγωγικού έμπορίου που δείχνει διαφορά έναμιση εκατομμύριο λίρες παραπάνω από πέρυσι για ένα πεντάμηνο.

Για τις όμιλίες για να χρέη μας προς τη Γαλλία, που δεν είναι γνωστά, πολλά θα έχουμε, φαίνεται, σύντομα νέα και από την έπικοινωνία του κ. Καφαντάρη με τους συνυπουργούς του και από το άνοιγμα της Βουλής. Αυτό το ζήτημα θα διαφανιστεί και τον καιρό της εκδόσεως του δανείου που είναι πάντα ο άξων του οικονομικού προγράμματος

ΤΡΑΠΕΖΙΤΙΚΟΣ

ΤΑ "ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ,"

ΒΓΑΙΝΟΥΝ ΤΗΝ 1^η ΚΑΙ ΣΤΙΣ 16 ΚΑΘΕ ΜΗΝΟΣ

Δημοσιεύουν έκτος από τις μελέτες και την ποικίλη λογοτεχνική ύλη και τὸ πλουσιώτερο "ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ," πὸν παρακολουθεῖ ὅλα τὰ φαινόμενα τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ τόπου μας. Τὸ "ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ," τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων» εἶνε τὸ καθρέφτισμα τῆς Ἑλληνικῆς πνευματικῆς ζωῆς. Γράφεται ἀπὸ εἰδικούς γιὰ τὸν κάθε κλάδο συνεργάτες, Ὅ,τι ἀφορᾷ τὰ Γράμματα, τὴν Τέχνην καὶ τὴν Ἐπιστήμην, τὴν Πολιτικὴν καὶ Οἰκονομικὴν κίνησιν τοῦ τόπου, καθὼς καὶ ὅ,τι ἀπὸ τὴν Ξένην πνευματικὴν ζωὴν ἔχει ἄμεσο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴν Ἑλλάδα, ἀναλύεται, κρίνεται ἢ ἐξετάζεται κάθε δεκαπέντε ἡμέρες στὸ "ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ," τῶν «Ἑλληνικῶν Γραμμάτων». Δίνουμε δῶ κατάλογο, τῶν κυριώτερων συνεργατῶν τοῦ "ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΥ," μὲ τὸν εἰδικὸ γιὰ τὸν καθένα κλάδο.

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ ΤΩΝ "ΕΛΛΗΝΙΚΩΝ ΓΡΑΜΜΑΤΩΝ,"

ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ ΠΑΡΑΤΗΡΙΟΙ: Χρονογράφημα τοῦ κ. Πέτρου Χάρη.

ΛΟΓΙΑ ΚΑΙ ΠΡΑΓΜΑΤΑ: Σχολιάζονται τὰ γεγονότα τῆς ἡμέρας ἀπὸ τὴ Διεύθυνση καὶ εἰδικούς συνεργάτες.

ΤΑ ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΚΑΙ ΟΙ ΤΕΧΝΕΣ:

ΓΡΩ ΔΠΟ ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ: Κριτικὴ τῶν βιβλίων ἀπὸ τὸν κ. Γ. Ν. Πολίτη.

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟ: Παρακολούθησι τῶν ζητημάτων τοῦ θεάτρου καὶ κριτικὴ τῶν θεατρικῶν ἔργων ἀπὸ τὸν κ. Π. Χάρη.

Ἡ ΜΟΥΣΙΚΗ: Παρακολούθησι τῶν μουσικῶν ζητημάτων καὶ κριτικὴ τῶν συναυλιῶν ἀπὸ τὸν κ. Γ. Ν. Πολίτη (τὸν «Ἀκροατὴ» τῆς Πολιτείας).

ΕΙΚΑΣΤΙΚΕΣ ΤΕΧΝΕΣ: Κριτικὴ τῶν ἐκθέσεων καὶ παρακολούθησι κάθε ζητήματος σχετικῶς μὲ τὴν καλῆς τέχνης ἀπὸ τὸν κ. Γ. Ν. Πολίτη (προσωρινά).

ΟΙ ΟΜΙΛΙΕΣ: Παρακολούθησι ὅλων τῶν διαλέξεων ἀπὸ εἰδικούς.

Ἡ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΖΩΗ:

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ: Παρακολούθησι τῶν ἀρχαιολογικῶν ἐργασιῶν, ἀνασκαφῶν, ἀνακινήσεων ἀρχαιολ. σχολῶν κτλ. ἀπὸ τὸν κ. Κ. Ρωμαῖο, ἔφορος ἀρχαιοτήτων.

ΙΣΤΟΡΙΑ ΤΗΣ ΤΕΧΝΗΣ: Παρακολούθησι ὅλων τῶν τεχνολογικῶν καὶ τεχνοκριτικῶν ζητημάτων καὶ βιβλίων ἀπὸ τὸν κ. Δ. Εὐαγγελίδην, ἔφορος ἀρχαιοτήτων πού ἐσπούδασε εἰδικὰ τὴν ἱστορίαν τῆς νεωτέρας τέχνης στὴν Ἑρῶπη.

ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΑ: Ἀνασκόπησι τῶν κυριωτέρων παιδαγωγικῶν καὶ ἐκπαιδευτικῶν ζητημάτων καθὼς καὶ κριτικὴ τῶν σχετικῶν βιβλίων ἀπὸ τὸν κ. Μιχ. Παπαμαῦρο ὑποδιευθυντὴ ἄλλοτε τοῦ Μαρασλείου διδασκαλείου.

ΛΑΟΓΡΑΦΙΚΑ: Κριτικὴ τῶν λαογραφικῶν ἐργασιῶν ἀπὸ τὸν κ. Χ. Σακελλαριάδη, ταξινομητὸν τοῦ Λαογραφικοῦ Ἀρχείου.

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ: Κρίσεις τῶν ἐπιστημονικῶν φιλολογικῶν βιβλίων καὶ περιοδικῶν ἀπὸ τὸν κ. Στίλν. Κυριακίδη, καθηγητὴ τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης.

ΙΑΤΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ: ἀπὸ τὸν κ. Α. Σταματελάκη, γιαντὸν μικροβιολόγῳ.

Ἡ ΞΕΝΗ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΖΩΗ: Παρακολουθεῖται ἀπὸ διαφόρους εἰδικούς συνεργάτες οἱ ὅποιοι καὶ θὰ γράφουν κάθε φορὰ σημειώματα σχετικὰ μὲ τὰ γεγονότα τῆς ξένης πνευματικῆς ζωῆς.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ: Δίνει κατάλογο ὅσο γίνεται πληρέστερον ὅλων τῶν ἐκδομένων στὴν Ἑλλάδα βιβλίων.

ΣΤΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟ γίνεται ἀμερόληπτη καὶ ἀντικειμενικὴ κριτικὴ τῶν πολιτικῶν γεγονότων ἀπὸ τὸν κ. Κ. Μπαστιᾶ (προσωρινά).

ΤΟ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟ ΔΕΛΤΙΟ: Κρίνει καὶ σχολιάζει σύντομα καὶ περιεκτικὰ τὰ σημαντικότερα γεγονότα τῆς οἰκονομικῆς ζωῆς τοῦ τόπου. Τὸ δελτίο αὐτὸ γράφεται ἀπὸ ἀνώτατο τραπεζικὸ πὸν εἶναι ὁμῶς ὑποχρεωμένος γιὰ εὐνοήτους λόγους νὰ διατηρήσει τὴν ἀνωνυμίαν του.

Στὸ ἐρχόμενον φύλλο ἐλπίζουμε νὰ εἶμαστε σὲ θέσιν ν' ἀναγγελοῦμε τὰ ὀνόματα καὶ τῶν ἄλλων συνεργατῶν τοῦ δεκαπενθημέρου, στοὺς ἄλλους κλάδους.

Ὅ,τι δημοσιεύεται ἀνυπόγραφο προέρχεται ἀπὸ τὴ Διεύθυνση.

ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΙΔΡΥΘΕΙΣΑ ΤΩ 1841

ΚΕΦΑΛΙΟΝ ΜΕΤΟΧΙΚΟΝ & ΑΠΟΘΕΜΑΤΙΚΟΝ ΔΡ.330.000.000

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

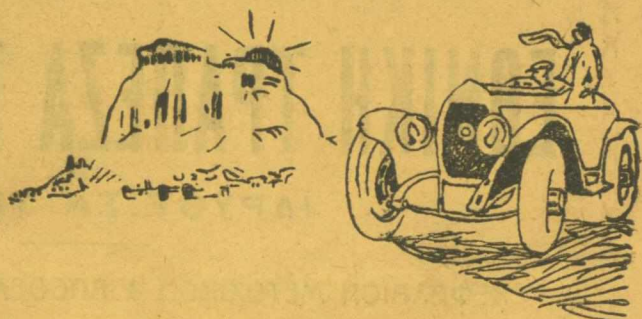
ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

Ἅγιος Νικόλαος (Κρήτης)	Ἄρτα	Θεσσαλονίκη	Κοζάνη	Ναύπακτος	Σέρραι
Ἀργίνοι	Βάμος	Θήβαι	Κομοτινή	Ναύπλιον	Σητεία (Κρήτης)
Ἀθήναι	Βέροια	Ἰθάκη	Κόρινθος	Νιγρίτα	Σόροβις
Ἐπισημα Μητροπόλεως 11	Βόλος	Ἰωάννινα	Κύθηρα	Ξάνθη	Σουφλίον
Πηρεῖον Καλλιθέας	Γρεβενά	Καβάλλα	Κυπαρισσία	Πάτρα	Σπάρτη
Πηρεῖον Παγκρατίου	Γύθειον	Καλάβρυτα	Λαμία	Πειραιεὺς	Σῦρος
Αἴγιον	Δημητσάνα	Καλάμαι	Λάρισα	Πόρος	Τρίκαλα
Ἀλεξανδρούπολις	Δράμα	Καρδίτσα	Λεβάχεια	Πράβιον	Φλόρινα
Ἄλμυρός	Ἐδεσσα	Καρπενήσιον	Λευκάς	Πρέβεζα	Τρίπολις
Ἀμαλιάς	Ἐλασσών	Καστοριά	Μεγαλόπολις	Πύλος	Χαλκίς
Ἄμφισα	Ζάκυνθος	Κατερίνη	Μεσολόγγιον	Ρέθυμνος	Χίος
Ἀργοστόλιον	Ἡράκλειον	Κέρκυρα	Μεσσήνη	Ρόδος	
		Κιλκίς	Μυτιλήνη	Σάμος	

Πρακτορεῖον ἐν Νέῳ Ὑόρκῳ 7 Wall Street

ΑΙΚΥΡΙΩΤΕΡΑΙ ΕΡΓΑΣΙΑΙ ΤΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ:

Ἀποκλειστικὸν προνόμιον ἐκδόσεως τραπεζικῶν γραμματίων.— Ἐκδοσις τοκοφόρων ὁμολογιῶν.— Καταθέσεις ἐν ὄψει ἀπλάι καὶ εἰς ἀνοικτὸν λογαριασμόν.— Καταθέσεις διορκεῖς καὶ ἐπὶ προθεσμίας.— Καταθέσεις Ταμιευτηρίου.— Προεξοφλήσεις.— Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ.— Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ ἑλληνικῶν τίτλων.— Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ἐνεχύρῳ πολυτίμων μετάλων.— Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων, καὶ ἐνεχυρογράφων.— Πιστώσεις ἐναντι φοροτικῶν.— Δάνεια πρὸς Δήμους, λιμένας καὶ ἕτερα νομικὰ πρόσωπα.— Συμμετοχὴ εἰς ἀνώνυμους Ἑλληνικὰς Ἐταιρίας. Χορηγήσεις εἰς γεωργικημάτων καὶ συνεταιρισμούς.— Δάνεια πρὸς τὸ Ἑλληνικὸν Δημόσιον.— Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν Δανείων.— Ὑπηρεσία ἐντόκων Γραμματίων Ἐθνικῆς Ἀμύνης.— Προμήθειαι διὰ λογαριασμόν τοῦ Δημοσίου.— Ἀγορὰ καὶ πώλησις διαφόρων εἰδῶν διὰ λογαριασμόν τοῦ Δημοσίου.— Ἐἰσπραξις δημοσίων προσόδων καὶ πληρωμὴ δημοσίων δαπανῶν.— Ὑπηρεσία Δανείων καὶ Μετοχῶν διαφόρων Ἐταιριῶν.— Ἀγορὰ καὶ πώλησις ἐξωτερικοῦ συναλλάγματος, χρυσῶν νομισμάτων καὶ ξένων τραπεζικῶν γραμματίων.— Ἐκδοσις καὶ πληρωμὴ τῶν πιστωτικῶν ἐπιταγῶν, ἐπιστολῶν καὶ ἐντολῶν πληρωμῆς.— Ἐκτέλεσις ἐντολῶν Χρηματιστηρίου.— Εἰσπραξις Ἀξιών.— Φύλαξις τίτλων, αὐτοῦσιου χρυσοῦ καὶ ἀργύρου καὶ ἄλλων πολυτίμων ἀντικειμένων.— Φύλαξις κιβωτίων ἀδήλου περιεχομένου.— Ἐνοκίασις Χρηματοκιβωτίων.

Ένας πιστός σύντροφος

Έχετε το πάντα μαζί σας στις εκδρομές. Είναι ένας σύντροφος θεικός, διακριτικός, εθμετακόμιστος και εύκολομεταχείριστος. Δεν ψεύδεται ποτέ, δεν λησμονεί τίποτε, δεν φλυαρεί αλλά πόσο είναι ταυτοχρόνως εύγλωτος. Θα σάς καταστήσει περιζήτητον στο περιβάλλον σας και θα συντελέση δίχως κόπο εις την διασκέδασίν σας.

Αυτό και μόνον θα μπορέση ν' αποτυπώσει για πάντα τα πιο φευγαλέα κομμάτια της εδνυχίας. Όταν γυρίσετε πίσω και γίνεται πάλι αιχμάλωτος της πόλεως, σ' αυτό και πάλι θα οφείλετε τή μοναδική απόλασιν και ικανοποίησιν πού θα δοκιμάσετε όταν θα επιδεικνύετε τας ώραϊας φωτογραφίας τών όποιων σείς θα είσθε ο δημιουργός και οι όποιες θα σάς ξαναθυμίζουν τις ώραϊτες στιγμές πού περάσατε.

Ο πιστός αυτός σύντροφος είνε

ΤΟ ΚΟΔΑΚ ΣΑΣ

Ελάχιστα λεπτά αρχούν διά να μάθετε τόν χειρισμόν ενός "Kodak",

Όλοι οι έμποροι φωτογραφικών ειδών θα έχουν την ευχαρίστησιν να Σας αποδείξουν την υπεροχήν τών "Kodaks", και τών "Brownies", να κατευθύνουν την προτίμησίν Σας, να σάς παράσχουν όλα τα στοιχεία διά να έχετε επιτυχίας εδθδς άμέσως

Vest-Pocket Kodaks.....	από 550 Δρ.
Pocket Kodaks.....	» 1120 »
Hawk—Eyes pliants.....	» 850 «
Brownies	» 230 »

KODAK Α.Ε. ΣΤΑΔΙΟΥ 16